

ภาคผนวก
เอกสารประกอบรายงานฉบับสมบูรณ์
เพื่อดูรายละเอียดเพิ่มเติม
โครงการติดตามสนับสนุนและช่วยเหลือทางวิชาการจังหวัดความร่วมมือภาคเหนือ

โดย
นาย พิษณุ ไชยมงคล
ธันวาคม 2553

ภาคผนวก
เอกสารประกอบรายงานฉบับสมบูรณ์
เพื่อดูรายละเอียดเพิ่มเติม
โครงการติดตามสนับสนุนและช่วยเหลือทางวิชาการจังหวัดความร่วมมือภาคเหนือ

โดย
นาย พิษณุ ไชยมงคล

สนับสนุนโดย
สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
(ความเห็นในรายงานนี้เป็นของผู้วิจัย สกว.ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

ภาคผนวก
เอกสารประกอบรายงานฉบับสมบูรณ์
เพื่อดูรายละเอียดเพิ่มเติม ชุดที่ 1

- “คู่มือแนะนำเบื้องต้น : ตำบลเข้มแข็งและจังหวัดความร่วมมือ”
 - Power point “โครงการความร่วมมือฯระยะ 2”

คู่มือแนะนำเบื้องต้น เรื่อง โครงการความร่วมมือฯระยะที่ 2

คู่มือแนะนำเบื้องต้น เรื่อง โครงการความร่วมมือฯระยะที่ 2 นี้ จะแนะนำให้ท่านเข้าใจ “โครงการความร่วมมือฯระยะที่ 2” ได้อย่างกระชับ ชัดเจน เป็นรูปธรรม ว่ามีเป้าหมายและแนวทางสำคัญๆอย่างไร?

1. โครงการความร่วมมือฯ ระยะที่ 2 มีเป้าหมายอะไร?

- สกว.ต้องการให้มี “ตำบลเข้มแข็งตัวอย่าง” จำนวนร้อยละ 5 ของจำนวนตำบลทั้งหมดในประเทศ ภายในระยะเวลา 18 เดือน (ประมาณ 400 ตำบลใน 18 จังหวัดเป้าหมาย หรือประมาณจังหวัดละ 22 ตำบล) เพื่อให้ตำบลตัวอย่างนี้เป็นที่เรียนรู้และขยายผลสู่ตำบลอื่นๆในระยะถัดไป
- แต่ในทางปฏิบัติ จำนวนตำบลเป้าหมายของแต่ละจังหวัดให้กำหนดและคัดสรรจากความพร้อมพื้นฐานและศักยภาพตามความจริง แต่ก็ไม่ควรจะน้อยมากเกินไปจนน่าเกลียด หรือมากจนเวอร์เกินความสามารถของทีมงานจังหวัด เพราะ สกว.เขาต้องการจะให้ มี “ตำบลเข้มแข็งตัวอย่าง” ที่พร้อมจะขยายผลสู่ตำบลรอบข้างได้จริง)
- “ตำบลเข้มแข็งตัวอย่าง” อย่างน้อยให้มีลักษณะพื้นฐาน 7 ประการ ดังนี้
 - 1) มี “กลไกพัฒนาตำบลเข้มแข็งแบบภาคี” ประกอบด้วย ผู้แทนกลุ่มองค์กรชุมชน ระดับหมู่บ้าน ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน ผู้แทนกลุ่มองค์กรประชาชน/ประชาสังคม ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้รู้ด้านต่างๆ ที่มาจากหรือครอบคลุมจำนวนหมู่บ้านส่วนใหญ่ทั้งตำบล ประกอบเป็นองค์คณะ ด้วยจิตอาสา ร่วมกันขับเคลื่อนงานพัฒนาตำบลอย่างต่อเนื่อง แม้ว่าทรัพยากรหรืองบประมาณสนับสนุนจากภายนอกจะหมดไปตามกรอบระยะเวลาของโครงการพัฒนาต่างๆ
 - 2) มี “รูปธรรมของความร่วมมือเพื่อสร้างตำบลเข้มแข็ง” ระหว่าง ประชาชน/ชุมชน – องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น – ผู้ใหญ่บ้าน/กำนัน – หน่วยงานราชการ จากทั้งภายในและภายนอกพื้นที่ตำบล
 - 3) มี “ระบบการจัดการข้อมูลเพื่อสร้างตำบลเข้มแข็ง” หมายถึง มีกลไกรับผิดชอบงานด้านข้อมูลเพื่อพัฒนาตำบลอย่างชัดเจน มีกระบวนการวางแผน-ค้นหา-วิเคราะห์-เรียบเรียง-จัดเก็บและให้บริการอย่างเป็นระบบและง่ายต่อการใช้หรือเข้าถึง ทั้งนี้ ควรมีข้อมูลที่สำคัญต่อการพัฒนาตำบลเข้มแข็ง เช่น ข้อมูลบัญชีรับ-จ่ายครัวเรือน ข้อมูลบัญชีรับ-จ่ายกิจการอาชีพหลักของครัวเรือนส่วนใหญ่ในตำบล ข้อมูลอื่นๆที่เกี่ยวข้องหรือมีผลต่อการแก้ปัญหา-สร้างสุขของคนในตำบล เป็นต้น นอกจากนี้ ข้อมูลดังกล่าวควรมีความเป็นปัจจุบัน และมีความน่าเชื่อถือ มาจากกระบวนการมีส่วนร่วมของกลุ่มองค์กรและเป็นที่ยอมรับจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้สนับสนุนกระบวนการตัดสินใจในการแก้ไขปัญหา และสร้างการเรียนรู้ในทุกระดับ
 - 4) มี “แผนและข้อเสนอเพื่อจัดการปัญหาของชุมชนตำบล.....”(เศรษฐกิจ – สังคม สวัสดิการ-สุขภาพ)” โดยกระบวนการมีส่วนร่วมและเป็นที่ยอมรับจากทุกฝ่ายในตำบล และสามารถนำแผนงานไปสู่การปฏิบัติได้จริง ทั้งในส่วนที่องค์กรชุมชนดำเนินการเอง ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทำ ให้ภาคีการพัฒนาภายนอกทำ หรือการทำร่วมกันของหลายฝ่าย โดยแผนชุมชนระดับตำบลนั้นมีการปรับปรุงให้เป็นปัจจุบันทุกปี

- 5) มี “การชักจูงเครือข่ายและพัฒนาระดับอาชีพหลักของคนส่วนใหญ่ในตำบล” โดยการเชื่อมประสานงาน ประสานกิจกรรมระหว่างกลุ่ม-เครือข่ายองค์กรชุมชนและภาคีทั้งภายในและภายนอกตำบล เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนายกระดับศักยภาพและรายได้จากอาชีพหลักของคนส่วนใหญ่ในตำบล อาจทั้งในด้านการผลิต หรือการแปรรูป หรือการตลาด
- 6) มี “การชักจูงเครือข่ายและพัฒนาระดับการจัดการด้านสังคม หรือวัฒนธรรม หรือทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม” โดยคำนึงถึงความสมดุล เกื้อกูล และตระหนักในคุณค่าระหว่างคนกับทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น
- 7) มี “การชักจูงเครือข่ายและพัฒนาระดับประชาธิปไตยท้องถิ่น” โดยที่ผู้คนในตำบลมีความรู้ ความเข้าใจ และตระหนักยึดมั่นใน “อุดมการณ์ หลักการ กระบวนการและระบบการเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตยสากล” โดยตระหนักถึง “ความเป็นเจ้าของอำนาจการเมืองการปกครอง” และได้แสดงออกมาเป็นรูปธรรม เช่น ดินตัวเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการท้องถิ่นตนเอง ทั้งในขั้นตอนของการเลือกตั้งตัวแทน การเสนอทิศทางการพัฒนาตำบล การติดตามตรวจสอบเสนอแนะ การให้ความร่วมมือสนับสนุนการยอมรับในความแตกต่างทางความคิด การใช้ข้อมูลและเหตุผล ตลอดจนมีการจัดการความขัดแย้งทางความคิดที่ดี

2. แนวทางดำเนินงานหรือวิธีการทำงานที่สำคัญ :

- 1) ให้มีการส่งเสริมรณรงค์ให้ผู้คนในครัวเรือนได้จดบันทึกหรือทำ **“บัญชีรับ-จ่ายครัวเรือน”** ที่อย่างน้อยให้มีข้อมูล 2 เรื่องใหญ่ อย่างต่อเนื่อง คือ
 - “บัญชีรับ-จ่ายทั่วไปในครัวเรือน”
 - และ “บัญชีรับ-จ่ายในกิจการอาชีพหลักของครัวเรือน”
 พร้อมกับสนับสนุนให้ “ครัวเรือนหรือกลุ่มครัวเรือน” มีการ “เรียนรู้” จากข้อมูลบัญชีรับ-จ่ายทั้ง 2 บัญชีดังกล่าว และให้นำไปสู่การ “ปรับเปลี่ยน” การจัดการการเงินของครัวเรือนตนเอง และ การจัดการต้นทุน-ผลกำไรของกิจการอาชีพหลัก ที่มีเหตุมีผล พอประมาณ ลดค่าใช้จ่ายที่ฟุ่มเฟือยหรือไม่จำเป็น ปรับปรุงวิธีการผลิต-วิธีการแปรรูป-วิธีการขาย โดยการประสานหรือร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น องค์กรปกครองท้องถิ่น กรมพัฒนาชุมชน กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ ธกส. คณะกรรมการหมู่บ้าน อบต./เทศบาล/อบจ. (สำหรับแบบฟอร์มบัญชี สามารถปรับประยุกต์ใช้ได้ตามความเหมาะสมและขอให้ประสานระดมทรัพยากรจากในพื้นที่เป็นหลักให้มากที่สุด สกว.จะสนับสนุนเฉพาะต้นฉบับเล่มสีเหลืองดิจิทัล(Digital) และ program การประมวลข้อมูลรับจ่ายเท่านั้น เพื่อให้ อบต./หน่วยงานในพื้นที่ไปจัดพิมพ์เอง *(ตำบลใดที่ยังไม่ได้ทำก็ให้ทำ ตำบลใดที่ทำแล้วก็ให้ทำต่อไป)*)
- 2) ให้มีการนำตัวเลขข้อมูลรับ-จ่ายทั่วไป และข้อมูลต้นทุน-รายได้กิจการอาชีพหลัก จากระดับครัวเรือนมาทำการประมวลรวมเป็น **“ตัวเลขภาพรวมรับ-จ่ายของตำบล”** โดยอาจคำนวณจากค่าเฉลี่ย หรือปรับปรุงเพิ่มเติมจากข้อมูลที่มีอยู่แล้วในตำบลก็ได้ จากนั้น ให้มีการจัดกระบวนการเรียนรู้จากข้อมูลบัญชีรับ-จ่ายครัวเรือน ข้อมูลต้นทุน-รายได้กิจการอาชีพหลัก และข้อมูลอื่นๆที่ได้มีการจัดเก็บมาแล้ว เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาตำบล หรือแนวทางการจัดการปัญหาร่วมของตำบล ทั้งนี้ การสร้างกระบวนการเรียนรู้ดังกล่าวไม่ควรเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลลอยๆ แต่ควรเชื่อมโยงกับการทำกิจกรรมที่ชุมชนเห็นว่าเป็นประเด็นปัญหาหลักหรือให้ความสนใจเป็นพิเศษ เช่น

- ด้านเศรษฐกิจ อาจโยกกับการลดต้นทุนการผลิต ปรับปรุงวิธีการผลิต-วิธีการแปรรูป-วิธีการขาย การทำวิสาหกิจชุมชน หรือรวมกันซื้อปัจจัยการผลิต ตลอดจนการหาทางเลือกในการจัดการน้ำ การจัดการที่ดินร่วมกัน เป็นต้น
- ด้านสังคมวัฒนธรรม อาจโยกกับการพัฒนาเด็กเยาวชน การสร้างครอบครัวอบอุ่น การเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ การให้และการอภัย การพัฒนาความสงบสันติ ด้านจิตใจ เป็นต้น

ทั้งนี้ การสร้างกระบวนการเรียนรู้ดังกล่าว ควรพยายามประสานตึงนักริชาการ ผู้รู้ในท้องถิ่น มาร่วมในกระบวนการวิเคราะห์เพื่อช่วยตีความและยกระดับการเรียนรู้ของชุมชนด้วย *(ตำบลใดที่ยังไม่ได้ทำก็ให้ทำ ตำบลใดที่ทำแล้วก็ให้ข้ามไปข้อ 3)*

- 3) ให้มีการนำข้อมูลจากข้อ2) และข้อมูลอื่นๆที่จำเป็น มาเป็นฐานในการจัดทำหรือปรับปรุง “แผนและข้อเสนอเพื่อจัดการปัญหาร่วมของชุมชนตำบล.....”(เศรษฐกิจ – สังคมสวัสดิการ-สุขภาพ)” โดยแผนและข้อเสนอตำบลดังกล่าวให้มีความชัดเจนและเป็นรูปธรรม ดังนี้
- a. ปัญหาทุกขที่จะแก้คืออะไร
 - b. ปัญหาทุกขนี้มีลักษณะหรือรูปแบบอย่างไร มีผลกระทบต่อใครบ้าง ถ้าไม่แก้จะเกิดอะไรขึ้น
 - c. ข้อมูลจากข้อ2) สะท้อนถึงหรือเกี่ยวข้องกับปัญหาทุกขนี้ได้อย่างไร
 - d. ปัญหาทุกขนี้มีสาเหตุมาจากอะไรบ้าง(จากภายในและภายนอกตำบล)
 - e. ทั้งสาเหตุภายในและภายนอกนั้น จะมีแนวทางแก้หรือจัดการอย่างไร
 - f. เพื่อจะเข้าใจและจัดการปัญหานี้ ต้องใช้ข้อมูลอะไรบ้าง ข้อมูลเหล่านี้จะเอามาจากไหน-อย่างไร
 - g. เพื่อที่จะจัดการปัญหานี้ ระดับหมู่บ้านต้องทำอะไร ระดับตำบลต้องทำอะไร
 - h. เพื่อที่จะจัดการปัญหานี้ อะไรที่ผู้คนในหมู่บ้าน-ตำบลทำเองได้
 - i. เพื่อที่จะจัดการปัญหานี้ต้องให้อปท.-หน่วยงานราชการ-สถาบันวิชาการในท้องถิ่น มาช่วยเหลืออะไร ตรงไหน อย่างไร (การประสานงาน ข้อมูลความรู้ ออกข้อบัญญัติ เครื่องมืออุปกรณ์ งบประมาณ)
 - j. เพื่อที่จะจัดการปัญหานี้ จะทำอะไรก่อน-หลัง จะแบ่งงานกันทำอย่างไร
 - k. สุดท้ายเมื่อทำเสร็จตามแผนแล้ว ขั้นตอนสุดท้ายน้อยต้องบรรลุหรือต้องได้อะไร (อาจวางเป้าหมาย 6 เดือน - 1 ปี – ปีครึ่ง – 2 ปี)

(ตำบลใดที่ยังไม่ได้ทำก็ให้ทำ ตำบลใดที่ทำแล้วก็ให้ข้ามไปข้อ 4)

- 4) ให้มีการลงมือปฏิบัติดำเนินการแก้ปัญหาของตำบลตาม แผนและข้อเสนอเพื่อจัดการปัญหาร่วมของชุมชนตำบล”(เศรษฐกิจ – สังคมสวัสดิการ-สุขภาพ)” ดังกล่าวข้างต้น โดยมีมุ่งให้เกิด
- “ผลสำเร็จรูปธรรม” ของการจัดการปัญหาร่วมในระดับขั้นต่ำสุดที่ได้กำหนดไว้
 - “รูปธรรมของลักษณะพื้นฐาน 7 ประการ” ของ “ตำบลเข้มแข็งตัวอย่าง” ดังที่กล่าวข้างต้น
- 5) หากจังหวัดใดมีศักยภาพที่จะสามารถขยายผลไปสู่ “ตำบลอื่น” ที่นอกเหนือจาก “ตำบลเข้มแข็งตัวอย่าง” ภายในระยะเวลาโครงการก็สามารถทำได้ทันที(เช่น 1 ตัวอย่าง 2 ขยาย)
- 6) ให้มีการติดตามผลลัพธ์รูปธรรมจากการดำเนินโครงการ ในหัวข้อและประเด็นดังนี้
- ผลลัพธ์รูปธรรมที่กำหนดไว้ในเป้าหมายโครงการ โดยเฉพาะลักษณะพื้นฐาน 7 ประการ ของ “ตำบลเข้มแข็งตัวอย่าง” พร้อมกับการวิเคราะห์ชี้ให้เห็นถึง กระบวนการ ขั้นตอน กลยุทธ์ และเงื่อนไขต่างๆที่ทำให้เกิดผลลัพธ์ดังกล่าว
 - ผลกระทบรูปธรรมต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น เช่น ด้านการจัดการการเงินครัวเรือน ด้านอาชีพ-รายได้ ด้านสังคมวัฒนธรรมทรัพยากรสิ่งแวดล้อม และด้านประชาธิปไตยท้องถิ่น

■ **ตอบคำถาม ต่อไปนี้**

- a. รูปแบบวิธีการจัดการและใช้ข้อมูลของ ชุมชน/อปท. อย่างไรที่มีประสิทธิภาพ
- b. ข้อมูลและความรู้อะไร ที่มีความสำคัญเป็นพิเศษต่อการช่วยยกระดับการเรียนรู้ของ
ผู้คนในชุมชนหมู่บ้าน-ตำบลได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ?
- c. การสื่อสารข้อมูลความรู้ดังกล่าว ควรผ่านกิจกรรม หรือช่องทางสื่ออะไร อย่างไร?
- d. ใครควรเป็นผู้จัดกระบวนการเรียนรู้ดังกล่าว จึงจะทำให้เกิดความต่อเนื่องได้
- e. บทบาทของนักวิชาการสามารถช่วยเติมเต็มกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนได้
ในส่วนไหน อย่างไร
- f. กลไกความร่วมมือเพื่อพัฒนาตำบลเข้มแข็งที่มีประสิทธิภาพ ควรมีองค์ประกอบ
ของภาคีอย่างไร กี่ระดับ จัดแบ่งภาระหน้าที่อย่างไร และควรมีการหนุนเสริม
เพื่อพัฒนาศักยภาพและประสิทธิภาพอย่างไร

โครงการความร่วมมือระยะที่ 2

เป้าหมาย

จาก “ตำบลที่มีความพร้อมพื้นฐาน”
ยกระดับให้เป็น “ตำบลเข้มแข็งเบื้องต้น”

1. ระดมพลัง-สร้างคน-ทีม-คณะทำงาน-เครือข่าย-ขบวนการ
2. แก่ทุกข้ร่วม อย่างมีแผน มีข้อเสนอ ใช้ข้อมูล เป็นระบบ
3. เรียนรู้-สังสมขวัญกำลังใจความรู้/ทักษะฝีมือ
 - สภาพทุกข์-สาเหตุ-ทางเลือกการแก้-ข้อเสนอต่อผู้เกี่ยวข้อง
4. รูปธรรมความคืบหน้าการแก้ทุกข้
5. สร้างเพื่อน-ภาคีความร่วมมือ(วิชาการ — อปท. — ราชการ ฯลฯ)

ตำบลเข้มแข็งตัวอย่าง คือ อะไร?

- = ตำบลพอเพียง กินน้อย ใช้น้อย เจียมตัว เงินทองเป็นของมาหา ?
- = ตำบลผสมผสาน ไร้สารเคมี อินทรีย์ชีว ?
- = ตำบลไม่กินเหล้า ไม่สูบบุหรี่ ไม่มีการพนัน ?
- = ตำบลผู้รู้ คนดี มีศีลธรรม ไม่ชักนำการเมือง ?

ภาพรวม “ตำบลเข้มแข็ง”

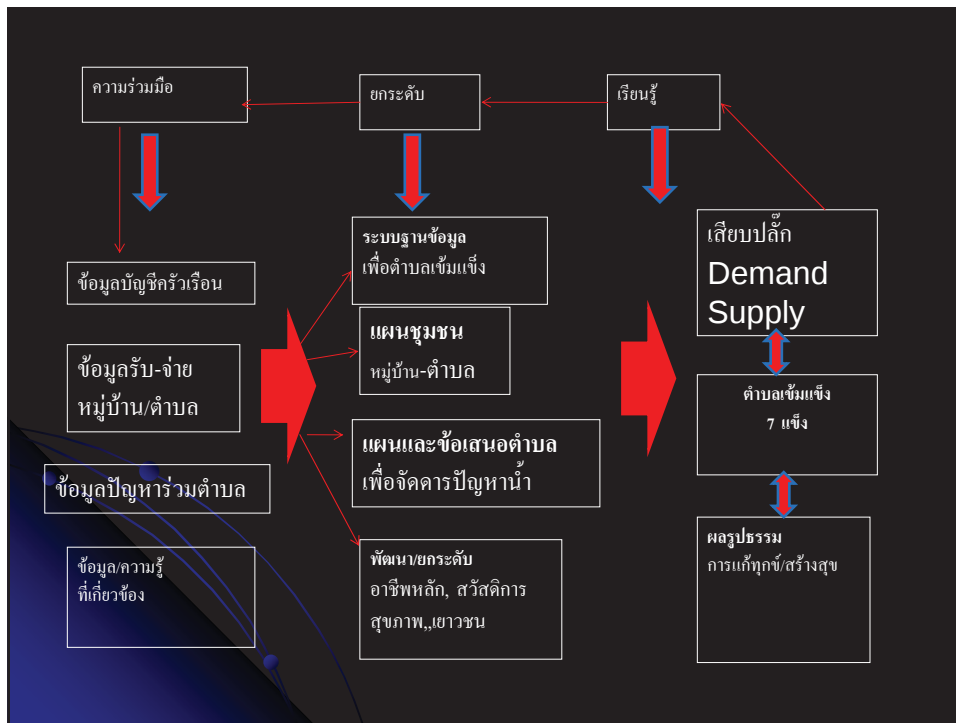
- ชุมชนตำบลที่มี “ศักยภาพ” หรือ “ขีดความสามารถ”
- จัดการ “แก้ทุกข์-สร้างสุขของชุมชน” อย่างมีแผน มีข้อเสนอ มีข้อมูล
- จัดการ/ยกระดับ “การเรียนรู้การแก้ทุกข์-สร้างสุข”
- เเท่าทันตนเอง/ภายใน คนอื่น/ภายนอก

ลักษณะพื้นฐานความเข้มแข็ง 8 ประการ

- 1) มี “กลไกพัฒนาตำบลเข้มแข็งแบบภาคี”
- 2) มีการทำ “บัญชีครัวเรือน” อย่างน้อย 10 % ของจำนวนครัวเรือนในตำบล
- 3) มีและลงมือแก้ตาม “แผนและข้อเสนอตำบลเพื่อจัดการปัญหาร่วม.....” (ปากท้อง— สังคม-สุขภาพ)
- 4) มี “ระบบการจัดการข้อมูลเพื่อสร้างตำบลเข้มแข็ง”
- 5) มี “รูปธรรมของความร่วมมือเพื่อสร้างตำบลเข้มแข็ง”
- 6) มี “การถ่ายทอดเครือข่ายและพัฒนาศักยภาพอาชีพหลักของคนส่วนใหญ่ในตำบล”
- 7) มี “การถ่ายทอดเครือข่ายและยกระดับด้านสังคมสวัสดิการของชุมชนตำบล”
- 8) มี “การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการท้องถิ่นตำบล”

แนวทางดำเนินงาน

- 1) การปฏิบัติการ “สร้างตำบลเข้มแข็ง” โดยทีมงานระดับตำบล
- 2) การ “ประสาน สนับสนุน เอื้ออำนวย” ต่อการสร้างตำบลเข้มแข็ง โดยทีมงานกลางระดับจังหวัด

แนวทางดำเนินงานระดับตำบล

- 1) สร้าง “ความเข้าใจ ความตระหนัก ความมุ่งมั่น”
- 2) ประสานและสร้างเสริม “กลไกพัฒนาตำบลเข้มแข็งแบบภาคี”
- 3) ส่งเสริมรณรงค์การบันทึกหรือทำ “บัญชีรับ-จ่ายครัวเรือน”
 - 1) “บัญชีรับ-จ่ายทั่วไป” ในครัวเรือน
 - 2) “บัญชีต้นทุน-กำไร” ในกิจการอาชีพหลักของครัวเรือน
- 4) ทำการประมวลรวมเป็น “ตัวเลขาพรอมรับ-จ่ายของตำบล”
- 5) ปรับปรุง “แผนและข้อเสนอตำบลเพื่อจัดการปัญหา.....”

- 6) ลงมือปฏิบัติ-ประเมินผลและสรุปบทเรียนการแก้ปัญหาาร่วมของตำบล-ตามแผน
- 7) สร้าง “ระบบการจัดการข้อมูลเพื่อตำบลเข้มแข็ง”
- 8) ถักทอเครือข่ายและพัฒนาศักยภาพอาชีพหลักของคนส่วนใหญ่ในตำบล
- 9) ถักทอเครือข่ายและยกระดับการจัดการด้านสังคมสวัสดิการ
- 10) ถักทอเครือข่ายและยกระดับประชาธิปไตยท้องถิ่น

“แผนและข้อเสนอตำบลเพื่อจัดการปัญหา.....”

- ปัญหาทุกขัที่จะแก้คืออะไร
 - ปัญหาทุกขันี้มีลักษณะหรือรูปแบบอย่างไร มีผลกระทบต่อใครบ้าง
 - ปัญหาทุกขันี้มีสาเหตุมาจากอะไรบ้าง(จากภายในและภายนอกตำบล)
 - ทั้งสาเหตุภายในและภายนอกนั้น จะมีแนวทางแก้หรือจัดการอย่างไร
 - เพื่อจะเข้าใจและจัดการปัญหานี้ ต้องใช้ข้อมูลอะไรบ้าง ข้อมูลเหล่านี้จะเอามาจากไหน
 - เพื่อที่จะจัดการปัญหานี้ อะไรที่ผู้คนในหมู่บ้าน-ตำบลทำเองได้
 - เพื่อที่จะจัดการปัญหานี้ต้องการให้ อปท.—หน่วยงานราชการ—สถาบันวิชาการ มาช่วยเหลืออะไร ตรงไหน อย่างไร
- (การประสานงาน ข้อมูลความรู้ ออกข้อบัญญัติ เครื่องมืออุปกรณ์ งบประมาณ)

แนวทางดำเนินงานระดับจังหวัด : ประสาน สนับสนุน เอื้ออำนวย

- 1) สร้าง “ความเข้าใจ ความตระหนัก ความมุ่งมั่น” ในหมู่บ้าน
ชุมชนตำบล อปท.และภาคีที่เกี่ยวข้อง
- 2) ประสานสถาบันวิชาการในท้องถิ่น ให้เข้าร่วมช่วยเหลือด้านวิชาการ
- 3) ประสาน โครงการ ABC ของ สกว.เพื่อร่วมใช้ข้อมูล และเรียนรู้
หรือต่อยอดการแก้ปัญหาของตำบล
- 4) ประสานจัดอบรม สร้างวิทยากรกระบวนการระดับตำบลและระดับ
หมู่บ้าน
- 5) จัดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างตำบล

- 6) รวบรวม หรือถอดบทเรียน “กรณีตัวอย่างที่ดี” พร้อมกับจัดทำสื่อ
เผยแพร่
- 7) ประสานสื่อมวลชนท้องถิ่น เพื่อเข้าร่วมถ่ายทอด เผยแพร่
- 8) ติดตามสนับสนุน และติดตามผลลัพธ์รูปธรรมจากการดำเนินโครงการ

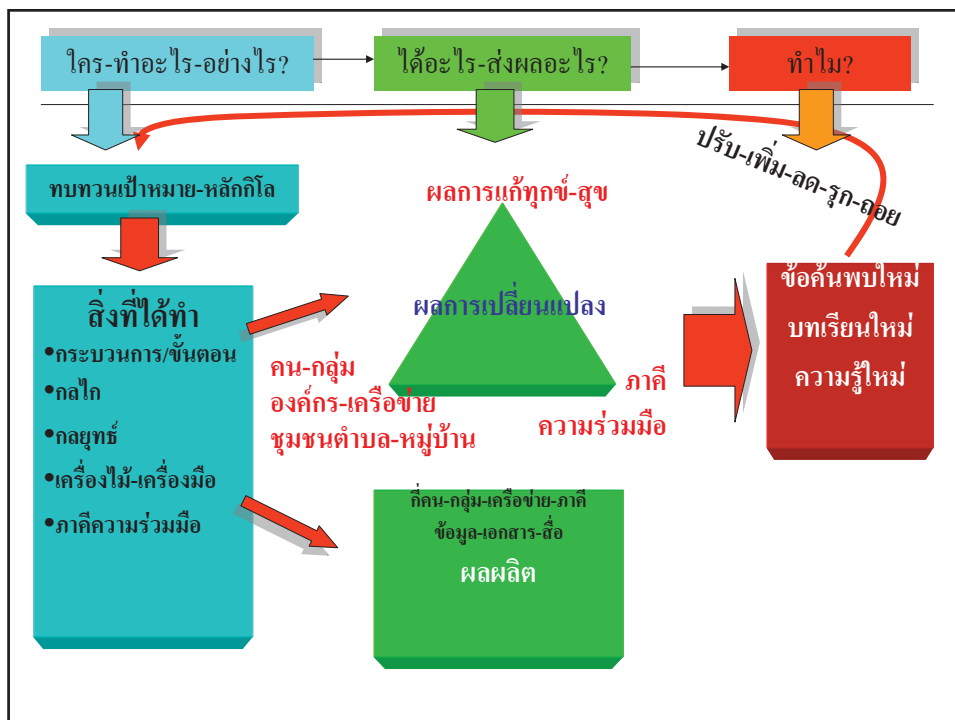
ตัวอย่างกรอบการทำแผนและข้อเสนอฯ

- สภาพปัญหาทุกข้เรื่องน้ำ เป็นอย่างไรกันแน่?(ท่วม-แล้ง)
- ผู้เสียหาย-เพื่อนร่วมชะตากรรม(โดยตรง-โดยอ้อม) เป็นใครบ้าง?
- จะดึงเขาให้ลุกขึ้นมา 5 ร่วม ได้อย่างไร?
- สำรวจข้อมูล สรุปสาเหตุ(อย่างน้อย 2 ชั้น)
- หาข้อมูล เรียนรู้ประสบการณ์ผู้อื่น และกำหนดทางเลือกการแก้ (อย่างน้อย 2 ทางเลือก) — แล้วตัดสินใจเลือกวิธีแก้ที่ดีที่สุด
- ทำ “แผนและข้อเสนอเพื่อจัดการปัญหาน้ำ-ตำบล....”
- ทำ “แผนและข้อเสนอเพื่อจัดการปัญหาน้ำ-ลุ่มน้ำ....”

ข้อเสนอ - เพื่อให้ปัญหานี้สามารถแก้ไขได้ผล

- **ผู้เสียหาย-คนในหมู่บ้าน** ต้องทำอะไร? อะไรที่ทำได้-ทำเลย
- **คนในตำบล** ต้องทำอะไร? อะไรที่ทำได้-ทำเลย
- **คนทั้งลุ่มน้ำ** ต้องทำอะไร? อะไรที่ทำได้-ทำเลย
- ให้ **อปท.**ช่วยอะไร ตรงไหน อย่างไร?(ข้อมูล ความรู้ การประสานงาน ออกข้อบัญญัติ คน อุปกรณ์ เครื่องมือ เงิน)
- ให้**หน่วยงานราชการ**(หน่วยไหน) ช่วยอะไร? (ข้อมูล ความรู้ การประสานงาน แก่ระเบียบ คน อุปกรณ์ เครื่องมือ เงิน)
- ให้**สถาบันวิชาการ**ช่วยอะไร ตรงไหน?

การติดตามประเมินผลภายใน-สรุปบทเรียนความรู้

ภาคผนวก
เอกสารประกอบรายงานฉบับสมบูรณ์
เพื่อดูรายละเอียดเพิ่มเติม ชุดที่ 2

- คู่มือแนะนำเบื้องต้น : กระบวนการจัดทำ เรียนรู้และลงมือปฏิบัติตาม
“แผนและข้อเสนอเพื่อจัดการปัญหาร่วมของตำบล”
- Power point : ทำไมต้อง“แผนและข้อเสนอเพื่อจัดการปัญหาร่วมของตำบล”

แบบสรุปย่อ “แผนและข้อเสนอตำบลบูรณาการ”

เครื่องมือนี้มีประโยชน์อะไร ต่อใคร?

1) ประโยชน์ต่อ วิทยาการกระบวนการ

- สามารถใช้โจทย์คำถามในเครื่องมือนี้ เป็นหัวข้อในการจัดเวที-กระบวนการทำ “แผนและข้อเสนอชุมชนตำบล” โดยไล่ตามลำดับหัวข้อได้ทันที และไม่ต้องไปออกแบบอะไรให้วุ่นวาย
- สามารถใช้เป็น แบบบันทึกสรุปย่อของ “แผนและข้อเสนอชุมชนตำบล” ได้ทันที เพื่อนำไปเสนอต่อหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้อง อ่านง่าย ชัดเจน
- การทำแผนและข้อเสนอโดยกรอบนี้ จะมุ่งเจาะตรงไปที่ปัญหาทุกขั้วปธรรมที่สมาชิกในชุมชนสนใจและต้องการจะแก้ไขอย่างชัดเจน ข้อมูลที่ต้องเก็บหรือต้องใช้จะมีเป้าหมายที่ชัดเจน เป็นประโยชน์ต่อ ทุกฝ่าย ไม่มีการตั้งธงไว้ก่อน ไม่มีการยึดเยียดครอบงำให้ชาวบ้านต้องทำแซมพู-น้ำปลา(เท่านั้น) ไม่มีการโทษสาเหตุจากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง เพียงด้านเดียว จะเป็นการยกระดับการเรียนรู้ของมวลชนได้อย่างดียิ่ง

2) ประโยชน์ต่อ ผู้ติดตามสนับสนุนฯ ,คณะทำงานจังหวัด,คณะทำงานอำเภอ, คณะทำงานจังหวัด

- สามารถใช้เป็นเครื่องมือสำรวจสภาพความคืบหน้าของ การดำเนินงาน การจัดทำแผนและข้อเสนอของแต่ละตำบลที่เราอาสาติดตามสนับสนุน เพื่อจะรู้ได้ว่าทำถึงขั้นตอนไหนแล้ว เข้าไปหรือไม่ยังมีข้ออ่อนอะไร ขาดข้อมูล ขาดความครบถ้วนตรงจุดไหนหรือไม่?
- เมื่อรู้สภาพการดำเนินงานของแต่ละตำบลแล้ว ก็จะสามารถวางแผนกลยุทธ์เพื่อลงเจาะ ลงหนุน ลงเสริมในพื้นที่ได้อย่างมีระบบ มีเป้าหมายชัดเจนมากขึ้น ไม่สะเปะสะปะ และไม่เบลอ
- นอกจากนั้น ยังมีประโยชน์ในการนำมาประมวลเป็นภาพรวม ทั้งอำเภอ ทั้งจังหวัด เพื่อให้เห็นภาพทั้งกระดาน และสามารถนำไปเป็นข้อมูลเบื้องต้นเพื่อประสานการแก้ปัญหา ร่วมกับกับภาคีต่างๆในจังหวัดได้ทันที

บันทึกย่อ “แผนและข้อเสนอตำบลบูรณาการ”

ชื่อตำบล.....

อำเภอ จังหวัด

1. มีคณะทำงานชุดอะไรบ้าง?

☐ ชื่อคณะทำงานชุดที่ 1 คือ.....

☐ ชื่อคณะทำงานชุดที่ 2 คือ.....

☐ ชื่อคณะทำงานชุดที่ 3 คือ.....

สรุปแล้วมีคณะทำงานทั้งหมด จำนวนรวม.....คน

มาจากฝ่าย ☐ องค์กรชุมชนคน ☐ อบต. หรือ อบท.คน

☐ กำนัน / ผู้ใหญ่บ้านคน ☐ หน่วยงานราชการคน

☐ อื่นๆ ระบุ.....

2. การจัดทำ “แผนและข้อเสนอชุมชนตำบล” ได้ผ่านขั้นตอนอะไรบ้าง?

☐ การชี้แจงทำความเข้าใจ เพื่อให้ตระหนักและเกิดความมุ่งมั่นร่วมกัน

☐ เวทีกำหนด “ตัวทุกข์” ที่จะแก้ในปีนี้

☐ เวทีกำหนด ประเภทของข้อมูลที่จะต้องใช้ในการจัดทำแผนเพื่อแก้ทุกข์

☐ สำรวจ ศึกษา จัดเก็บ รวบรวมข้อมูลที่สำคัญที่ต้องใช้

☐ เวทีวิเคราะห์ ค้นหา “สาเหตุ” หรือ “ปัจจัยเงื่อนไข” ที่ทำให้เกิดทุกข์

☐ เวทีกำหนด “แนวทาง และ ข้อเสนอการแก้ทุกข์”

☐ การแปลง “แผน” เป็น “โครงการ”

☐ เวทีการนำเสนอ หรือ ขอความเห็นจากผู้คนในชุมชน

☐ เวทีการนำเสนอ “แผนและข้อเสนอ” ต่อ อบต.

☐ เวทีการนำเสนอ “แผนและข้อเสนอ” ต่อ หน่วยงานราชการในจังหวัด

3. “ทุกข์” ที่คนตำบลนี้ต้องการแก้ไขเป็นหลักในปี นี้ คือ

☐ ด้านเศรษฐกิจ — ความยากจน เรื่อง

☐ ด้านสังคม —สวัสดิการ เรื่อง

☐ ด้านสุขภาพ เรื่อง

☐ ด้านอื่นๆ เรื่อง.....

4. “แผนและข้อเสนอ” ของตำบลนี้มาจากการทำแผนหมู่บ้าน

จำนวน.....หมู่บ้าน ในจำนวนทั้งหมด.....หมู่บ้าน

แผนด้านเศรษฐกิจ

ทุกซ์ที่จะแก้ในปีนี้คือ เรื่อง

1. ทุกซ์ตัวนี้มีลักษณะหรือสภาพอย่างไร?

.....

.....

.....

2. ทุกซ์ตัวนี้ส่งผลกระทบต่อกลุ่มใดบ้าง.....

รวมจำนวน.....หมู่บ้าน รวมประมาณ.....ครัวเรือน

รวมจำนวนคนประมาณคน

3. จำเป็นจะต้องใช้ “ข้อมูล” อะไรบ้าง? เพื่อนำมาทำความเข้าใจถึง “สาเหตุ” และนำมาใช้กำหนด “ทางเลือกในการแก้ไข”

- ☐ ข้อมูลจาก “บัญชีครัวเรือน” ที่ครัวเรือนเป็นผู้บันทึกเอง
- ☐ ข้อมูล “รายรับ-รายจ่ายประจำของครัวเรือน” ที่ได้มาจากการสำรวจ
- ☐ ข้อมูลต้นทุน-กำไรกิจการครัวเรือน
- ☐ ข้อมูลหนี้สิน-สินทรัพย์ครัวเรือน
- ☐ ข้อมูลพื้นฐานชุมชน เช่น จปฐ. ฯลฯ
- ☐ ข้อมูลจากการสำรวจปัญหาทุกซ์ตัวนี้ในตำบล
- ☐ ข้อมูลอื่นๆที่อยู่นอกตำบลที่เกี่ยวข้อง

4. ข้อมูลที่จำเป็นต้องใช้(ตามข้อ 3) เรามีข้อมูลอะไรอยู่แล้วบ้าง?

- 1) ข้อมูล.....อยู่ที่ไหน.....
- 2) ข้อมูล.....อยู่ที่ไหน.....
- 3) ข้อมูล.....อยู่ที่ไหน.....
- 4) ข้อมูล.....อยู่ที่ไหน.....

5. เรายังขาดข้อมูลอะไร?

- 1) ข้อมูล.....
จะหามาได้อย่างไร?.....
- 2) ข้อมูล.....
จะหามาได้อย่างไร?.....
- 3) ข้อมูล.....
จะหามาได้อย่างไร?.....

6. จากการดูข้อมูล(ตามข้อ 1 ถึงข้อ 5) และได้อภิปรายร่วมกันแล้ว

สรุปว่า“สาเหตุ” ที่ทำให้เกิดทุกข์ตัวนี้ คืออะไรบ้าง?

- ☐ สาเหตุที่เกิดจากพวกเราตัวเอง หรือภายในตำบล คือ

.....

.....

.....

- ☐ สาเหตุที่เกิดมาจากคนอื่น หรือสิ่งอื่น หรือจากภายนอกตำบล คือ

.....

.....

.....

- ☐ สาเหตุที่เกิดมาจากระเบียบ / กฎหมาย / นโยบาย คือ

.....

.....

.....

7. จากการเข้าใจ “สาเหตุ” ที่ทำให้เกิดทุกข์ตัวนี้(ตามข้อ 6) ดังนั้น จึงได้ช่วยกันกำหนด

“แนวทางสำคัญๆในการจัดการสาเหตุดังกล่าว” ดังนี้

- ☐ แนวทางจัดการสาเหตุที่เกิดจากตัวพวกเราเอง หรือภายในตำบล คือ

.....

.....

.....

- ☐ แนวทางจัดการสาเหตุที่เกิดมาจากคนอื่น หรือสิ่งอื่น หรือจากภายนอกตำบล คือ

.....

.....

.....

- ☐ แนวทางจัดการสาเหตุที่เกิดมาจากระเบียบ / กฎหมาย / นโยบาย คือ

.....

.....

.....

8. เพื่อให้แนวทางแก้ทุกข์(ตามข้อ 7)เป็นรูปธรรมมากขึ้น ที่ประชุมตำบลจึงมี

“ข้อเสนอ” เพื่อแก้ทุกข์ตัวนี้ อะไรบ้าง?

- ☐ สิ่งที่ คนในหมู่บ้านต้องทำ คือ

.....

.....

.....

■ สิ่งที่ต้องทำร่วมกันทั้งตำบล คือ

.....

.....

■ สิ่งที่ต้องขอให้ อบต. ช่วย คือ

○ อำนาจทางกฎหมาย ระบุ

○ ข้อมูล / ความรู้ ระบุ

.....

○ การประสานงาน ระบุ

.....

○ เครื่องมือ / อุปกรณ์ ระบุ

.....

○ งบประมาณ ระบุ

.....

■ สิ่งที่ต้องให้ หน่วยงานราชการในจังหวัด ช่วยจัดการ คือ

○ อำนาจทางกฎหมาย ระบุ

○ ข้อมูล / ความรู้ ระบุ

.....

○ การประสานงาน ระบุ

.....

○ เครื่องมือ / อุปกรณ์ ระบุ

.....

○ งบประมาณ ระบุ

.....

■ สิ่งที่ต้องให้ ราชการส่วนกลาง หรือรัฐบาล ช่วยจัดการ คือ

○ อำนาจทางกฎหมาย ระบุ

○ ข้อมูล / ความรู้ ระบุ

.....

○ การประสานงาน ระบุ

.....

○ เครื่องมือ / อุปกรณ์ ระบุ

.....

○ งบประมาณ ระบุ

แผนด้านสังคม-สวัสดิการ

ทุกข์ที่จะแก้ในปีนี้เป็นเรื่อง

1. ทุกข์ตัวนี้มีลักษณะหรือสภาพอย่างไร?

.....

.....

.....

2. ทุกข์ตัวนี้ส่งผลกระทบต่อกลุ่มใดบ้าง.....

■ รวมจำนวน.....หมู่บ้าน รวมประมาณ.....ครัวเรือน

■ รวมจำนวนคนประมาณคน

3. จำเป็นจะต้องใช้ “ข้อมูล” อะไรบ้าง? เพื่อนำมาใช้ทำความเข้าใจถึง “สาเหตุ” และนำมาใช้กำหนด “ทางเลือกในการแก้ไข”

- ☐ ข้อมูลจาก “บัญชีครัวเรือน” ที่ครัวเรือนเป็นผู้บันทึกเอง
- ☐ ข้อมูล “รายรับ-รายจ่ายประจำของครัวเรือน” ที่ได้มาจากการสำรวจ
- ☐ ข้อมูลต้นทุน-กำไรกิจการครัวเรือน
- ☐ ข้อมูลหนี้สิน-สินทรัพย์ครัวเรือน
- ☐ ข้อมูลพื้นฐานชุมชน เช่น จปฐ. ฯลฯ
- ☐ ข้อมูลจากการสำรวจปัญหาทุกข์ตัวนี้ในตำบล
- ☐ ข้อมูลอื่นๆที่อยู่นอกตำบลที่เกี่ยวข้อง

4. ข้อมูลที่จำเป็นต้องใช้(ตามข้อ 3) เรามีข้อมูลอะไรอยู่แล้วบ้าง?

- ข้อมูล.....อยู่ที่ไหน.....
- ข้อมูล.....อยู่ที่ไหน.....
- ข้อมูล.....อยู่ที่ไหน.....
- ข้อมูล.....อยู่ที่ไหน.....

5. เรายังขาดข้อมูลอะไร?

- ข้อมูล.....
จะหามาได้อย่างไร?.....
- ข้อมูล.....
จะหามาได้อย่างไร?.....
- ข้อมูล.....
จะหามาได้อย่างไร?.....

**6. จากการดูข้อมูล(ตามข้อ 1 ถึงข้อ 5) และได้อภิปรายร่วมกันแล้ว
สรุปว่า“สาเหตุ” ที่ทำให้เกิดทุกข์ตัวนี้ คืออะไรบ้าง?**

- สาเหตุที่เกิดจากพวกเราตัวเอง หรือภายในตำบล คือ

.....

.....

.....

- สาเหตุที่เกิดมาจากคนอื่น หรือสิ่งอื่น หรือจากภายนอกตำบล คือ

.....

.....

.....

- สาเหตุที่เกิดมาจากระเบียบ / กฎหมาย / นโยบาย คือ

.....

.....

.....

**7. จากการเข้าใจ “สาเหตุ” ที่ทำให้เกิดทุกข์ตัวนี้(ตามข้อ 6) ดังนั้น จึงได้ช่วยกัน
กำหนด “แนวทางสำคัญๆในการจัดการสาเหตุดังกล่าว” ดังนี้**

- แนวทางจัดการสาเหตุที่เกิดจากตัวพวกเราเอง หรือภายในตำบล คือ

.....

.....

.....

- แนวทางจัดการสาเหตุที่เกิดมาจากคนอื่น หรือสิ่งอื่น หรือจากภายนอกตำบล คือ

.....

.....

.....

- แนวทางจัดการสาเหตุที่เกิดมาจากระเบียบ / กฎหมาย / นโยบาย คือ

.....

.....

.....

**8. เพื่อให้แนวทางแก้ทุกข์(ตามข้อ 7)เป็นรูปธรรมมากขึ้น ที่ประชุมตำบลจึงมี
“ข้อเสนอ”เพื่อแก้ทุกข์ตัวนี้ อะไรบ้าง?**

- สิ่งที่ คนในหมู่บ้านต้องทำ คือ

.....

.....

.....

■ สิ่งที่ต้องทำร่วมกันทั้งตำบล คือ

.....

■ สิ่งที่ต้องขอให้ อบต. ช่วย คือ

- ☐ อำนาจทางกฎหมาย ระบุ
- ☐ ข้อมูล / ความรู้ ระบุ
- ☐
- ☐ การประสานงาน ระบุ
- ☐
- ☐ เครื่องมือ / อุปกรณ์ ระบุ
- ☐
- ☐ งบประมาณ ระบุ
- ☐

■ สิ่งที่ต้องให้ หน่วยงานราชการในจังหวัด ช่วยจัดการ คือ

- ☐ อำนาจทางกฎหมาย ระบุ
- ☐ ข้อมูล / ความรู้ ระบุ
- ☐
- ☐ การประสานงาน ระบุ
- ☐
- ☐ เครื่องมือ / อุปกรณ์ ระบุ
- ☐
- ☐ งบประมาณ ระบุ
- ☐

■ สิ่งที่ต้องให้ ราชการส่วนกลาง หรือรัฐบาล ช่วยจัดการ คือ

- ☐ อำนาจทางกฎหมาย ระบุ
- ☐ ข้อมูล / ความรู้ ระบุ
-
- ☐ การประสานงาน ระบุ
-
- ☐ เครื่องมือ / อุปกรณ์ ระบุ
-
- ☐ งบประมาณ ระบุ

แผนด้านสุขภาพ

ทุกข์ที่จะแก้ในปีนี้เป็นเรื่อง

1. ทุกข์ตัวนี้มีลักษณะหรือสภาพอย่างไร?

.....

.....

.....

2. ทุกข์ตัวนี้ส่งผลกระทบต่อกลุ่มใดบ้าง.....

■ รวมจำนวน.....หมู่บ้าน รวมประมาณ.....ครัวเรือน

■ รวมจำนวนคนประมาณคน

3. จำเป็นจะต้องใช้ “ข้อมูล” อะไรบ้าง? เพื่อนำมาใช้ทำความเข้าใจถึง “สาเหตุ” และนำมาใช้กำหนด “ทางเลือกในการแก้ไข”

- ☐ ข้อมูลจาก “บัญชีครัวเรือน” ที่ครัวเรือนเป็นผู้บันทึกเอง
- ☐ ข้อมูล “รายรับ-รายจ่ายประจำของครัวเรือน” ที่ได้มาจากการสำรวจ
- ☐ ข้อมูลต้นทุน-กำไรกิจการครัวเรือน
- ☐ ข้อมูลหนี้สิน-สินทรัพย์ครัวเรือน
- ☐ ข้อมูลพื้นฐานชุมชน เช่น จปฐ. ฯลฯ
- ☐ ข้อมูลจากการสำรวจปัญหาทุกข์ตัวนี้ในตำบล
- ☐ ข้อมูลอื่นๆที่อยู่นอกตำบลที่เกี่ยวข้อง

4. ข้อมูลที่จำเป็นต้องใช้(ตามข้อ 3) เรามีข้อมูลอะไรอยู่แล้วบ้าง?

- ข้อมูล.....อยู่ที่ไหน.....
- ข้อมูล.....อยู่ที่ไหน.....
- ข้อมูล.....อยู่ที่ไหน.....
- ข้อมูล.....อยู่ที่ไหน.....

5. เรายังขาดข้อมูลอะไร?

- ข้อมูล.....
จะหามาได้อย่างไร?.....
- ข้อมูล.....
จะหามาได้อย่างไร?.....
- ข้อมูล.....
จะหามาได้อย่างไร?.....

**6. จากการดูข้อมูล(ตามข้อ 1 ถึงข้อ 5) และได้อภิปรายร่วมกันแล้ว
สรุปว่า“สาเหตุ” ที่ทำให้เกิดทุกข์ตัวนี้ คืออะไรบ้าง?**

- สาเหตุที่เกิดจากพวกเราตัวเอง หรือภายในตำบล คือ

.....

.....

.....

- สาเหตุที่เกิดมาจากคนอื่น หรือสิ่งอื่น หรือจากภายนอกตำบล คือ

.....

.....

.....

- สาเหตุที่เกิดมาจากระเบียบ / กฎหมาย / นโยบาย คือ

.....

.....

.....

**7. จากการเข้าใจ “สาเหตุ” ที่ทำให้เกิดทุกข์ตัวนี้(ตามข้อ 6) ดังนั้น จึงได้ช่วยกัน
กำหนด “แนวทางสำคัญๆในการจัดการสาเหตุดังกล่าว” ดังนี้**

- แนวทางจัดการสาเหตุที่เกิดจากตัวพวกเราเอง หรือภายในตำบล คือ

.....

.....

.....

- แนวทางจัดการสาเหตุที่เกิดมาจากคนอื่น หรือสิ่งอื่น หรือจากภายนอกตำบล คือ

.....

.....

.....

- แนวทางจัดการสาเหตุที่เกิดมาจากระเบียบ / กฎหมาย / นโยบาย คือ

.....

.....

.....

**8. เพื่อให้แนวทางแก้ทุกข์(ตามข้อ 7)เป็นรูปธรรมมากขึ้น ที่ประชุมตำบลจึงมี
“ข้อเสนอ”เพื่อแก้ทุกข์ตัวนี้ อะไรบ้าง?**

- สิ่งที่ คนในหมู่บ้านต้องทำ คือ

.....

.....

.....

■ สิ่งที่ต้องทำร่วมกันทั้งตำบล คือ

.....

■ สิ่งที่ต้องขอให้ อบต. ช่วย คือ

- ☐ อำนาจทางกฎหมาย ระบุ
- ☐ ข้อมูล / ความรู้ ระบุ
- ☐
- ☐ การประสานงาน ระบุ
- ☐
- ☐ เครื่องมือ / อุปกรณ์ ระบุ
- ☐
- ☐ งบประมาณ ระบุ
- ☐

■ สิ่งที่ต้องให้ หน่วยงานราชการในจังหวัด ช่วยจัดการ คือ

- ☐ อำนาจทางกฎหมาย ระบุ
- ☐ ข้อมูล / ความรู้ ระบุ
- ☐
- ☐ การประสานงาน ระบุ
- ☐
- ☐ เครื่องมือ / อุปกรณ์ ระบุ
- ☐
- ☐ งบประมาณ ระบุ
- ☐

■ สิ่งที่ต้องให้ ราชการส่วนกลาง หรือรัฐบาล ช่วยจัดการ คือ

- ☐ อำนาจทางกฎหมาย ระบุ
- ☐ ข้อมูล / ความรู้ ระบุ
-
- ☐ การประสานงาน ระบุ
-
- ☐ เครื่องมือ / อุปกรณ์ ระบุ
-
- ☐ งบประมาณ ระบุ

อบต. สนับสนุนงบประมาณ ในการจัดทำ “แผนและข้อเสนอตำบล”นี้ เท่าไร? ☐ จำนวน.....หมู่บ้าน จำนวนเงินรวม.....บาท
หน่วยงานราชการ สนับสนุนงบประมาณ ในการจัดทำ “แผนและข้อเสนอตำบล”นี้ เท่าไร? ☐ จำนวน.....หมู่บ้าน จำนวนเงินรวม.....บาท
ชื่อแกนนำผู้ประสาน..... เบอร์โทรศัพท์ / E mail..... ที่ติดต่อไปรษณีย์
ชื่อแกนนำผู้ประสาน..... เบอร์โทรศัพท์ / E mail..... ที่ติดต่อไปรษณีย์
ชื่อแกนนำผู้ประสาน..... เบอร์โทรศัพท์ / E mail..... ที่ติดต่อไปรษณีย์
ชื่อวิทยากรกระบวนการ..... เบอร์โทรศัพท์ / E mail..... ที่ติดต่อไปรษณีย์
ชื่อวิทยากรกระบวนการ..... เบอร์โทรศัพท์ / E mail..... ที่ติดต่อไปรษณีย์
ชื่อวิทยากรกระบวนการ..... เบอร์โทรศัพท์ / E mail..... ที่ติดต่อไปรษณีย์

ตัวอย่าง ตารางแสดงข้อมูลรับ-จ่ายประจำในครัวเรือน ตัวเลขรวมทั้งตำบล

แผนและข้อเสนอ เพื่อจัดการปัญหาร่วมของชุมชนตำบล

การจัดกลไก

● คณะทำงาน

- รวมกันก็ได้ รางรถไฟก็ได้ ตามความเหมาะสม
- แต่ควรมุ่งให้ชาวบ้านประชาชนเข้มแข็ง เป็นอิสระ

● นักจัดการความรู้

- ต้องเตรียม ชักซ้อม มีอุปกรณ์เครื่องมือ

4 มุ่ง

1. **มุ่งแผน** : มี “แผนและข้อเสนอ” หมู่บ้าน-ตำบล
2. **มุ่งเรียนรู้** : ผู้คนได้เรียนรู้ (สภาพทุกข์ สาเหตุ แนวทางแก้ กลยุทธ์ เครื่องมือ)
3. **มุ่งรวมคน** : เสริมองค์กร สานตาข่าย
4. **มุ่งเสียปลั๊ก** : ปรับวิธีการวางแผนและใช้บแผ่นดิน

จุดเริ่มความสำเร็จ

จะอย่างไร ให้ผู้คนจึงจะให้ความเห็นชอบ เห็นความสำคัญของสิ่งที่ทำ
และยินดีเข้าร่วมกิจกรรมนี้

ข้อมูล การสื่อสาร การรับรู้

ทำแล้ว ร่วมมือแล้ว ส่วนรวมได้อะไร ส่วนตัวได้อะไร

เขา นั้น เธอ ผม หิวกระหายต้องการ
ให้คนอื่นยอมรับ และต้องการเป็นคนสำคัญ

การกำหนด “ปัญหาทุกซ์” ที่จะแก้

- กระบวนการขั้นตอน(ใครตัดสินใจ จากหมู่บ้าน-ตำบล ,ตำบล-หมู่บ้าน)
- สับสนระหว่าง ปัญหาทุกซ์ กับ สาเหตุ เช่น
 - ไม่ยอมใช้สมุนไพร — แท้จริงปัญหาทุกซ์คือ?
 - ใช้รถไถแทนควาย — แท้จริงปัญหาทุกซ์คือ?
 - เขวชนรับวัฒนธรรมตะวันตก — แท้จริงปัญหาทุกซ์คือ?
- ควรจัดลำดับความสำคัญ ไม่ต้องรีบแก้ทุกเรื่องใน 1 ปี
- เลือกปัญหาหลัก-จำเป็น กับ ปัญหาง่ายเพื่อสร้างความมั่นใจ-อีกหาญ

แนวการออกแบบและเก็บข้อมูลเพื่อแก้ปัญหา

- ปัญหานี้ มีรูปแบบ กระพบกับใคร เท่าไร อย่างไร?
- เพื่อที่จะแก้ปัญหานี้ เราต้องมีข้อมูลอะไรบ้าง?
 - (สาเหตุ — แนวทางแก้ — ของดี — ตัวช่วย)
- เรามีข้อมูลอะไรอยู่แล้ว อยู่ที่ไหน จะเอามาได้อย่างไร?
- เรายังขาดข้อมูลอะไร อยู่ที่ไหน จะเอาได้อย่างไร?

ข้อมูลปัญหาเฉพาะด้าน

- ที่ดิน, แหล่งน้ำ ,ป่าไม้ ,หนี้สิน, ราคาพืชผล, ศาสตร์การ, ปัญหาด้านสุขภาวะ

อย่าเก็บข้อมูล

โดยที่ยังไม่รู้ว่าจะนำข้อมูลนั้นๆ
ไปใช้เรียนรู้ หรือไปแก้ปัญหอะไร

คิดใหญ่ มองทั้งกระดาน ปรับระบบ

- งานนี้ไม่ใช่เพียงแค่ รวบรวมได้ , แหนม, แหมพู, ปุ๋ยอินทรีย์, กินน้อยใช้น้อย
- แต่มุ่งสู่การเรียนรู้ของประชาชนและภาคี
(ทุกขั้วหนึ่งๆมีหลายรูปแบบ, สาเหตุมีหลายปัจจัยหลายระดับที่เชื่อมโยงกัน, แนวทางแก้มีหลายมาตรการ-หลายระดับ,
- มุ่งสู่การเคลื่อนรูกทั้งขบวน มองทั้งกระดาน เพื่อปรับระบบการบริหารจัดการบ้านเมือง — มีส่วนร่วม — มีข้อมูล — มีแผน - มีข้อเสนอ - มีภาคีร่วมมือ

ภาคผนวก

เอกสารประกอบรายงานฉบับสมบูรณ์

เพื่อดูรายละเอียดเพิ่มเติมชุดที่ 3

- คู่มือแนะนำเบื้องต้น “ติดตามประเมินผลภายในเพื่อเพิ่มศักยภาพ”
 - Checklist งานแต่ละด้าน
 - กรอบประเด็นการสรุปรายงานประจำปีของจังหวัด
- แบบประเมินภายในและเรียนรู้ความคืบหน้าระดับตำบลและจังหวัด

ตัวอย่าง
คู่มือแนะนำเบื้องต้น
เรื่อง งานติดตามและประเมินผลภายในเพื่อเพิ่มพลัง
โครงการความร่วมมือเพื่อจัดการปัญหาความยากจน สังคมสวัสดิการและสภาวะ
ภาคเหนือ

แนะนำก่อนเข้าเรื่อง

คู่มือแนะนำนี้ เป็นข้อแนะนำอันหนึ่งที่มุ่งแนะนำให้คณะทำงานจังหวัดและคณะทำงานตำบล รวมถึงแกนนำกลุ่มต่างๆที่เกี่ยวข้องให้สามารถใช้ “โครงการความร่วมมือฯ” เป็น “เครื่องมือ” ในการทำงานเพื่อ “แก้ทุกข์/สร้างสุข” ของชุมชนตำบลให้มีประสิทธิภาพ มีความเป็นไปได้ที่จะบรรลุเป้าหมายได้ง่าย ได้เร็วมากขึ้นกว่าเดิม คู่มือแนะนำนี้จะว่าด้วยเรื่องราวที่สำคัญอันได้แก่

- 1) ระบบติดตามและประเมินผลภายในคืออะไร? สำคัญอย่างไร? มันช่วยให้การทำงานเพื่อแก้ทุกข์/สร้างสุขของชุมชนตำบลให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น-ง่ายขึ้นและบรรลุผลเร็วขึ้นได้อย่างไร? และใครจะได้ประโยชน์อะไรจากการติดตามและประเมินผลภายในอันนี้?
- 2) ระบบติดตามและประเมินผลภายในโครงการความร่วมมือฯมีหน้าตาเป็นอย่างไร? มีขั้นตอนและวิธีการอย่างไร? และใครจะต้องทำอะไรบ้าง?

อย่างไรก็ดี คู่มือแนะนำนี้เป็นเพียง การแนะนำระดับเบื้องต้นเท่านั้น ผู้นำไปใช้อาจต้องทำการปรับเสริมเติมแต่งเพื่อให้ง่าย-เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพและสามารถใช้ได้จริงตามสถานการณ์และสภาพความเป็นจริงของแต่ละจังหวัดแต่ละตำบลของตนเอง

คณะผู้จัดทำหวังว่า คู่มือแนะนำอันนี้ จะเป็นประโยชน์ต่อคณะทำงานจังหวัด-คณะทำงานตำบลและแกนนำที่เกี่ยวข้องกับการแก้ทุกข์/สร้างสุขของชุมชนตำบลต่อไป

ตอนที่ 1
ทำไมต้องมีการติดตามและประเมินผลภายใน?

1. การติดตามและประเมินผลภายในคืออะไร?

คือ การที่เราไปติดตามดูและวัดผลสำเร็จของงานของเรานั้นแหละว่า งานนั้นเป็นไปตามที่เราได้วางแผนไว้หรือไม่ อันไหนทำแล้ว อันไหนยังไม่ได้ทำ มันคืบหน้าไปถึงไหนแล้ว เข้าไปหรือเร็วไป มันติดขัดอะไร และนอกจากเราจะไปติดตาม เราก็วัดผลมันด้วยว่า งานนั้นๆได้ผลเป็นอย่างไร ดีหรือไม่ดี แจ่วหรือเจ้ง กำไรหรือขาดทุน นี่แหละคือ การติดตามและประเมินผล

เหมือนกับการที่เราต้องหมั่นคอยติดตามงานก่อสร้างบ้านของเราเอง กล่าวคือ หากเราต้องการจะสร้างบ้านที่ดีสักหนึ่งหลังสำหรับครอบครัวของเรา หลังจากที่เราได้ออกแบบแปลนบ้าน คำนวณงบประมาณและวางแผนการเป็นที่เรียบร้อยแล้ว(ว่าจะให้ใครมาเป็นช่าง ช่างใดใครจะทำ ส่วนไหน จะซื้อของจากไหน จะขึ้นอะไรก่อนหลังและจะให้เสร็จทันเมื่อไร) ทีนี้เราก็ลงมือทำตามแผนการนั้น(เพราะหากลงมือทำ บ้านก็ไม่เป็นบ้านให้เราได้อยู่แน่นอน) แต่หากลงมือแบบมุดหัวไม่ลืมหูลืมตาดูฟ้าดูดิน หรือไม่ก็ปล่อยให้ช่างผู้รับเหมาทำไปเรื่อยๆแบบตามใจฉัน-โดยไม่กลับมาตรวจเช็คความสิ่งที่เราและช่างได้ลงทำมือไปนั้น มันเป็นไปตามแบบแปลนและแผนการที่เรากำหนดไว้หรือเปล่า พอรู้สึกตัวเงยหน้าขึ้นมาดูอ้าว!..งบบกหมดแล้ว หน้าตาก็ไปติดอยู่บนหลังคา กระเบื้องหลังคาก็เอามาเป็นผนัง พื้นห้องน้ำก็เทลาดลงมาข้างหน้า ประตูก็หันผิดด้าน อ่างล้างจานดันไปติดตั้งในห้องนอน ...จะรื้อแก้ก็เหนื่อย หมดแรง หมดเงิน... คอตกและก็หมดอาลัยตายอยาก เช่นนี้เป็นต้น

อยากให้งานได้ผลออกมาดี-ทุกคนเฝ้าปึกก็ต้องมีการติดตามและประเมินผล การจะสร้างบ้านให้บรรลุตามแผนให้ทันตามเวลา เป็นไปตามแบบแปลนอย่างมีคุณภาพและอยู่ในงบประมาณที่ตั้งไว้(อาจบวกลบนิดหน่อย) เราและผู้รับเหมาจึงต้องยึดตามแผนตามแปลนเป็นหลัก(ยึดหยุ่นได้ในส่วนรายละเอียดเล็กๆน้อยๆ) และต้องหมั่นติดตามเช็คดูว่า อันไหนขาด อันไหนเกิน อันไหนควรต้องปรับแก้ อันไหนต้องเร่ง อันไหนต้องชะลอไว้ก่อน และที่สำคัญเวลาที่เราปฏิบัติจริง

มันมักจะมี “เงื่อนไข” หลายอย่างเข้ามามีผลกระทบต่อการทำงานอยู่ตลอดเวลา ทั้งเงื่อนไขที่ “เอื้ออำนวย” ต่องาน (ประมาณว่าฝนฟ้าเป็นใจ) และทั้งเงื่อนไขที่เป็น “อุปสรรค” (ประมาณว่าฟ้าฝนไม่เป็นใจ) เช่น ฝนตก แดดออก ของลดราคา คนงานหยุดไปงานบุญ ช่างทะเลาะกัน ผู้รับเหมาไม่ค่อยรับผิดชอบ อย่างนี้เป็นต้น เมื่อเราทราบความคืบหน้า รู้ปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้น ระหว่างทาง เราก็สามารถเข้าช่วยแก้ไข ปรับปรุงได้อย่างทันการณ์ งานก็จะเดินไปด้วยดี บรรลุเป้าหมายได้ตามที่ตั้งใจไว้ ลดการสูญเสียงบประมาณหรือเวลาและวัสดุที่ไม่ก่อให้เกิดผลอะไร คนทำงานก็ทำงานด้วยความสุข มีกำลังใจ แสพปีกันทุกฝ่าย

การติดตามและประเมินผลเป็นการฝึกวิชาผู้บริหารไปในตัว นอกจากประโยชน์ของการหมั่นคอยติดตามและช่วยเหลือดังที่กล่าวข้างต้น การติดตามและประเมินผลยังจะช่วยให้ “ตัวเรา” ได้เรียนรู้และเข้าใจงานในรายละเอียด เข้าใจอารมณ์ความรู้สึกของผู้เกี่ยวข้อง เข้าใจสิ่งแวดล้อม ฝึกการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า รับรู้บทเรียนใหม่ๆ เห็นภาพรวมทั้งกระดาน ฝึกจัดความคิดให้เป็นระบบไม่ฟุ้งซ่านกระเจิดกระเจิง ฝึกการบริหารงาน ฝึกการบริหารคน สิ่งเหล่านี้จะเป็น “วิชา” ติดตัวไปจนตาย

ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต้องทำการติดตามและประเมินผลงานด้วยตัวเอง กล่าวคือ โดยทั่วไปแล้ว “การติดตามและประเมินผล” สามารถทำได้โดย คนภายนอก (ถ้ากรณีตัวอย่างสร้างบ้าน ก็คือการจ้างผู้เชี่ยวชาญมาช่วยติดตามและวัดผลให้) และทั้งที่สามารถทำได้โดย คนภายในเอง (ถ้ากรณีตัวอย่างสร้างบ้าน ก็คือ เจ้าของบ้านและผู้รับเหมา รวมถึงช่างและคนงาน ช่วยกันติดตาม ช่วยกันตรวจเช็ค ช่วยกันดูแล ช่วยกันปรับปรุง ช่วยกันออกความเห็น ช่วยกันให้กำลังใจ แก่กัน) ดังนั้น ระบบการติดตามและประเมินโดยคนภายในกันเอง โดยคนที่มีส่วนได้ส่วนเสีย โดยคนที่เกี่ยวข้องใกล้ชิด โดยคนที่ผลกระทบโดยตรงต่องานนั้นๆ เขาจึงเรียกกันว่า “ระบบติดตามและประเมินผลภายใน” นั่นเอง

การติดตามและประเมินผลที่มีประสิทธิภาพจำเป็นต้องมี “ระบบ” การติดตามและประเมินผล ชนิดแบบที่ไม่มีเป้าหมาย ไม่มีระบบ ไม่มีแผนการ ไม่มีวิธีการหรือกลยุทธ์และเครื่องมือที่ดี ก็จะทำให้การช่วยเหลือสนับสนุนการทำงานดังที่ได้ยกตัวอย่างเปรียบเทียบข้างต้นนี้ แหละ เขาเรียกกันอย่างเป็นทางการว่า “การติดตามและประเมินผล” ดังนั้น สิ่งทั้งหมดที่ต้องใช้ ต้องทำในการติดตามประเมินผล เขาเรียกกันว่า “ระบบติดตามและประเมินผล”

2. การติดตามและประเมินภายในโครงการความร่วมมือฯ คืออะไร?

คือ 1) การติดตามสิ่งที่เราทำ 2) การวัดผลลัพธ์จากสิ่งที่เราได้ทำไปแล้ว 3) การสรุปบทเรียน สะสมความรู้และวางแผนกลยุทธ์ใหม่ ดังขยายความต่อไปนี้

- 1) คือ การติดตามสิ่งที่เราทำ ว่า กระบวนการการแก้ทุกข์/สร้างสุขของผู้คนในตำบล เป้าหมาย ได้เป็นไปตามแผนงานและแนวทางที่ได้กำหนดไว้ตั้งแต่แรกในโครงการฯ หรือไม่ อะไรที่ทำแล้ว อะไรที่ยังไม่ได้ทำ หากตั้งเป้าหมายปลายทางไว้ที่หลักกิโลเมตรที่ 10 ตอนนี้เราเดินทางมาถึงหลักกิโลเมตรที่เท่าไรแล้ว ข้าไปหรือเร็วไป มีปัญหาอุปสรรคติดขัดอะไรหรือไม่ อะไรที่ต้องเร่งทำ อะไรที่ชะลอไว้ได้ก่อน
- 2) คือ การวัดผลลัพธ์จากสิ่งที่เราได้ทำไปแล้ว ว่า สิ่งที่เราได้ทำนั้นมันก่อให้เกิดผลดีอะไรต่อใครอย่างไร และผลดีที่เกิดขึ้นนั้นมันเป็นไปตามที่เราคาดหวังตั้งใจไว้หรือไม่เพียงใด เราพอใจกับมันหรือไม่ ทั้งนี้ เนื่องจากเป้าหมายปลายของเราไม่ได้อยู่ที่ “สิ่งที่เราทำ” แต่อยู่ที่ “ผลของสิ่งที่เราทำ” ว่ามันส่งผลต่อการการแก้ทุกข์/สร้างสุขของผู้คนในตำบลอย่างไรแค่ไหนต่างหาก
- 3) คือ การสรุปบทเรียนสะสมความรู้และวางแผนกลยุทธ์ใหม่ ว่า ทำไม เหตุใด เพราะอะไร จึงทำให้ “สิ่งที่เราได้ทำ” และ “ผลที่เกิดขึ้นจากสิ่งที่เราได้ทำ” จึงมีลักษณะเป็นไปอย่างนั้น และถ้าหากเราจะทำให้ดีกว่าเดิม ใช้แรง ใช้เวลา ใช้เงินน้อยสุดแต่ได้ผลเยอะที่สุด เราจะต้องปรับ ต้องใช้กลยุทธ์อะไร ทั้งนี้ การหมั่นสรุปบทเรียน หมั่นทำความเข้าใจต่อ “ปัจจัย/เงื่อนไข” ที่ทำให้ “ผลลัพธ์” ออกมาเป็นเช่นนั้น รวมทั้งหมั่นทดลองใส่ “ปัจจัย/เงื่อนไขที่เอื้ออำนวยตัวใหม่ๆ” เข้าไป เผาสังเกตรณการณ์และสรุปผลอยู่อย่างสม่ำเสมอ จะทำให้เรามี “ความรู้” ที่ใหญ่ขึ้น ที่มีประสิทธิภาพมากขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งก็จะทำให้การแก้ทุกข์/สร้างสุขของผู้คนในตำบลมีความเป็นไปได้มากขึ้น สำเร็จเร็วขึ้นนั่นเอง

พูดอย่างสรุป ระบบติดตามและประเมินผลภายใน ก็คือ เครื่องมือและภารกิจที่สำคัญมากอีกอันหนึ่งของคณะกรรมการจังหวัดและคณะกรรมการตำบล ที่จะช่วยให้ “ชุมชนตำบล” มี “ความเข้มแข็ง” มากขึ้น ไวขึ้น ง่ายขึ้น และ “ความเข้มแข็งของชุมชนตำบล” นี้ ก็จะส่งผลต่อ “การแก้ทุกข์/สร้างสุข” ของชุมชนตำบลเป็นไปได้อย่างรวดเร็วขึ้น ง่ายขึ้น ได้ผลสำเร็จมากขึ้น นั่นเอง

ดังนั้น คณะทำงานจังหวัดและคณะกรรมการตำบลควรต้องเอาใจใส่และลงมือทำการติดตามและประเมินผลภายในงานของจังหวัดและตำบลเป้าหมายอย่างจริงจัง เพื่อช่วยให้การแก้ทุกข์/สร้างสุขของชุมชนตำบลเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและสามารถบรรลุผลสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรมจับต้องได้ ตามแผนการที่ได้ร่วมกันออกแบบไว้ตั้งแต่เริ่มโครงการฯ

ตอนที่ 2

ขั้นตอนและวิธีการติดตามประเมินผลภายในเพื่อเพิ่มพลัง

ทำ 2 ระดับ คือ

- o คณะทำงานจังหวัด ทำการติดตามและประเมินผลงานทั้งจังหวัด
- o คณะทำงานตำบล ทำการติดตามและประเมินผลงานระดับตำบลตนเอง

เครื่องมือที่ใช้

- 1) เครื่องมือขั้นที่ 1 การสรุปผลทันทีหลังจัดกิจกรรม
- 2) เครื่องมือขั้นที่ 2 การประเมินผลเพื่อเพิ่มพลัง
- 3) เครื่องมือขั้นที่ 3 การตรวจเช็คความคืบหน้าของงาน
- 4) เครื่องมือขั้นที่ 4 การสรุปบทเรียนสะสมความรู้และค้นคว้ากลยุทธ์

จุดมุ่งหมาย

เพื่อให้ทราบถึงผลความก้าวหน้าโดยเปรียบเทียบกับวัตถุประสงค์ และ ตัวชี้วัดความสำเร็จที่กำหนดไว้ในโครงการ รวมทั้ง สร้างการเรียนรู้ร่วมกันถึง จุดแข็ง-จุดอ่อน ปัญหาอุปสรรค เงื่อนไขปัจจัยที่เอื้อและขัดขวาง บทเรียน ข้อสังเกต และข้อเสนอแนะ ต่อการดำเนินงานที่ผ่านมาและที่จะดำเนินการต่อไปในอนาคต

กระบวนการ

- จัดประชุมผู้เกี่ยวข้อง เพื่อระดมข้อมูล แลกเปลี่ยนความคิดเห็น หาข้อสรุปร่วมกัน
- บันทึกผลสรุปการประชุม เพื่อใช้เป็นข้อมูลสำหรับการบริหารจัดการโครงการ และเป็นแนวทางปฏิบัติร่วมกันต่อไปในอนาคต

ขั้นตอนและวิธีการ

เพื่อให้กระบวนการประชุมสรุปความก้าวหน้าและบทเรียนดำเนินการไปอย่างเป็นระบบ จึงน่าจะดำเนินการโดยมีขั้นตอนและวิธีการ ดังนี้

ขั้นที่1 การทบทวนเป้าหมายและตัวชี้วัดความสำเร็จของโครงการ

- มีด้านไหนบ้าง? อย่างไร? อาทิเช่น
 - o ด้านการรณรงค์การทำ-เรียนรู้-ปรับปรุงการจัดการการเงินของครัวเรือน ด้วยเครื่องมือบัญชีรับจ่ายทั่วไปและบัญชีกำไรขาดทุน มีองค์ประกอบ(ตัวชี้วัด) ได้แก่
 - จำนวนครัวเรือนที่จัดทำบัญชีครัวเรือน อย่างน้อย 10 เปอรเซ็นต์
 - ครัวเรือนที่จัดทำบัญชีครัวเรือนเกิดการเรียนรู้จักตนเอง (รู้ทุกข์-สาเหตุ – แนวทางแก้ไข)
 - ครัวเรือนที่จัดทำบัญชีครัวเรือนเกิดการปรับเปลี่ยนการจัดการด้านการเงินของตนเอง
 - ฯลฯ

ขั้นที่ 2 การสำรวจถึงการทำกิจกรรมที่ผ่านมา ว่าได้ทำกิจกรรมอะไรไปแล้วบ้าง?

- ระบุงถึงกิจกรรมที่ทำตามแผนงาน , กิจกรรมที่ไม่ได้ทำ(หรือยังไม่ได้ทำ) ตามแผนงาน , กิจกรรมที่ทำ แต่อยู่นอกแผนงาน

ขั้นที่ 3 การวิเคราะห์ผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ว่าส่งผลต่อการบรรลุเป้าหมาย/ตัวชี้วัด หรือไม่

มากนักน้อยเพียงใด อย่างไร รวมทั้ง วิเคราะห์และประเมินว่ากิจกรรมไหนที่ส่งผลกระทบโดยตรง/หรือกระทบมากต่อการบรรลุเป้าหมาย

ขั้นที่ 4 การระบุถึงปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินงาน

ขั้นที่ 5 การวิเคราะห์ถึงเหตุปัจจัยและเงื่อนไขที่เอื้อต่อความสำเร็จ และที่เป็นอุปสรรคขัดขวาง

ขั้นที่ 6 การประเมินความสามารถ จุดแข็ง-จุดอ่อน ในการดำเนินงานของทีมงาน

- 1) ทีมงานร่วมกันประเมินว่ามีกิจกรรมอะไรบ้าง ที่ทีมงานคิดว่าสามารถทำได้ดี มากน้อยตามลำดับเช่น ในหมวดงานผลักดันเรื่องบัญชีครัวเรือน กิจกรรมเวทีสร้างความรู้ความเข้าใจเรื่องการทำบัญชีครัวเรือน เป็นกิจกรรมที่ทำได้ดี รองลงมา คือ กิจกรรม.....?.....ลำดับสุดท้ายคือ กิจกรรม.....?.....
วิธีการ คือ ให้แต่ละคนประเมินตนเอง และระบุ จากนั้นนำคำตอบทั้งหมดมาหาคำเฉลี่ย เพื่อจัดลำดับ (ดีมาก ดี พอใช้)
- 2) ทีมงานช่วยกันประเมินต่อไปว่า แต่ละกิจกรรมที่ระบุ/จัดลำดับไปข้างต้น (6.1) สามารถทำได้ดีเพียงใด โดยให้คะแนนตั้งแต่ 1-10 แล้วหาค่าเฉลี่ย
วิธีการ คือ ให้แต่ละคนประเมินตนเองตามลำดับก่อน จากนั้นจึงให้เล่าให้เพื่อนในทีมฟัง พร้อมทั้งอภิปรายให้เห็นถึงเหตุผลที่สนับสนุนการให้คะแนนนั้น เพื่อชี้ให้เห็นจุดแข็ง-จุดอ่อน

ขั้นที่ 7 การประมวลสรุปผลความก้าวหน้า และการร่วมกันให้ “ข้อสังเกตและข้อเสนอแนะ” ที่น่าจะเป็นประโยชน์ และ/หรือ ข้อพึงระวัง สำหรับการเรียนรู้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องกับโครงการ และผู้สนใจ

ขั้นที่ 8 การวางแผนสำหรับอนาคต

- หากต้องการพัฒนาการทำงานในอนาคต(ระยะต่อไป)ให้ดีขึ้นกว่าเดิม –ไวขึ้น-เหนือย น้อยลง-บรรลุเป้าหมายอย่างแท้จริง ตามที่กำหนดไว้ จะต้องทำอะไร อย่างไรบ้าง?
 - การพัฒนาทีมงาน จะต้องพัฒนา/ เสริมศักยภาพในเรื่องใด
 - การพัฒนางาน จะต้องปรับเปลี่ยนกลยุทธ์การทำงานหรือไม่ อย่างไร? (เช่น ควรปรับลด-เพิ่ม หรือให้นำหนัก กิจกรรมใด? ควรให้นำหนักในการประสานงาน/หรือทำงานกับภาคีกลุ่มไหน ?) จะต้องปรับกระบวนการทำ / วิธีการดำเนินงานในการจัดกิจกรรมต่างๆอย่างไร?

คณะทำงานตำบล

- 1) ให้ประชุมสรุปผลทันทีหลังการจัดกิจกรรมหรือการจัดเวทีทุกครั้ง และบันทึกผล
- 2) ให้จัดประชุมเพื่อติดตามและประเมินผลเพื่อเพิ่มพลังระหว่างการทำงานโครงการความร่วมมือฯ เป็นประจำอย่างสม่ำเสมอ และบันทึกผล

สรุปผลเวทีสัมมนาเชิงปฏิบัติการ
เรื่อง “ แนวทางติดตามสนับสนุนการประเมินผลเพื่อเพิ่มศักยภาพและการติดตามผลลัพธ์ ”
วันที่ 16 สิงหาคม 2552 ณ รัตนปาร์ค อ. เมือง จ. เชียงใหม่

1. วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อจัดกระบวนการเรียนรู้ให้คณะทำงานโครงการฯ จังหวัดสามารถดำเนินการจัดระบบบริหารจัดการโครงการฯ จัดกลไกและระบบติดตามสนับสนุนภายใน รวมทั้งระบบการประเมินผลภายใน เพื่อเพิ่มศักยภาพให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และวางระบบติดตามผลลัพธ์และผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการความร่วมมือฯ ในระยะที่ 2
- 2) ผลิตคู่มือ-เครื่องมือ ตำรา สื่อเรียนรู้ เพื่อให้นำไปศึกษาทบทวนซ้ำ และเผยแพร่ขยายผล

2. เป้าหมาย/ผลลัพธ์ที่ต้องการให้เกิด

- 1) เกิดทัศนคติที่ถูกต้องและตระหนักถึงความสำคัญและจำเป็นของการมีระบบการติดตามและประเมินผลภายใน
- 2) มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับระบบการติดตามประเมินผลภายใน รวมทั้งมีเครื่องมือที่เหมาะสมสำหรับนำไปปรับใช้ในการติดตามและประเมินผลภายใน ทั้งในระดับตำบลและจังหวัด
- 3) เกิดการแลกเปลี่ยนประสบการณ์และบทเรียนในการทำงานติดตามประเมินผลภายในที่ผ่านมา และการระดมความคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการออกแบบเครื่องมือที่สอดคล้องเหมาะสม และไม่ยุ่งยากในการนำไปใช้
- 4) สามารถรวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับระบบการติดตามประเมินผลภายในที่เหมาะสมกับการนำไปใช้ในโครงการความร่วมมือฯ รวมทั้งชุดประสบการณ์และบทเรียนในการทำงานที่ผ่านมาของแต่ละพื้นที่ และแง่มุมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อนำไปประมวลสรุปจัดทำเป็นคู่มือเพื่อใช้ศึกษาทบทวนซ้ำ และเผยแพร่ขยายผล

3. ประเด็น/เนื้อหา ประกอบด้วย

- 1) การทบทวนและทำความเข้าใจที่ชัดเจนเกี่ยวกับเป้าหมายและตัวชี้วัดความสำเร็จของโครงการความร่วมมือฯ ระยะที่ 2
- 2) ความหมายและความสำคัญของระบบการติดตามและประเมินผลภายใน
- 3) รูปแบบ กระบวนการ วิธีการ และเครื่องมือการติดตามประเมินผลแบบต่างๆ
- 4) การออกแบบระบบการติดตามประเมินผลภายในและการบริหารจัดการ
- 5) ชุดความรู้ ประสบการณ์ บทเรียน ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะของพื้นที่ต่างๆ เกี่ยวกับการติดตามและประเมินผลภายในที่ผ่านมาและที่น่าจะเหมาะสมในการดำเนินการในอนาคต

4. วิธีการสัมมนา

- 1) ชี้แจงและอภิปรายซักถาม
- 2) นำเสนอชุดกระบวนการและเครื่องมือแบบต่างๆ ระดมความคิดเห็น
- 3) ฝึกปฏิบัติจริง
- 4) ประมวลสรุป

5. สรุปเนื้อหาสาระสำคัญในเวที

5.1 การทบทวนเป้าหมายที่ต้องการบรรลุของโครงการความร่วมมือฯ

โครงการความร่วมมือเพื่อจัดการปัญหาความยากจน พัฒนาสังคมและสุขภาวะ ได้กำหนดเป้าหมายงานที่ต้องการบรรลุ(จะทำร่วมกัน) ไว้ 9 ประการ โดยเฉพาะในระดับตำบล ได้แก่

- 1) *สร้างทีมงาน* องค์กร/คณะ/เครือข่าย ----ให้มีคนลุกขึ้นมาเอาใจใส่ความเป็นไปทุกข์สุขของพี่น้องประชาชนด้วยตนเอง --- อย่างน้อย 3 ฝ่าย

- 2) **สร้างแผนและข้อเสนอเพื่อจัดการปัญหาทุกข์ร่วมของตำบล อย่างน้อย 3 ด้าน(ในเรื่องที่เป็นเรื่องร่วมของคนในตำบล)---** การแก้ทุกข์ สร้างสุข อย่างมีแผน มีข้อเสนอ มีข้อมูล ใช้ความรู้
 - ด้านการทำมาหากิน ในประเด็นที่ดิน น้ำ ป่า ปัจจัยการผลิต/ลดต้นทุนการผลิต
 - ด้านสังคม-สวัสดิการ เช่น แก้ปัญหาเด็กติดเกมส์ , การดูแลผู้สูงอายุ – คนไม่มีความมั่นคง-เจ็บไข้ได้ป่วยมาไม่รู้จะไปพึ่งใคร
 - ด้านสุขภาพ เช่น เรื่องยุ่งลายชุมชน
 - **ลงมือปฏิบัติจริง-**ทำให้เกิดผลรูปธรรมของการแก้ทุกข์ร่วม ตามแผนและข้อเสนอที่ได้จัดทำไว้
- 2) **ทำบัญชีรับจ่ายและบัญชีต้นทุนกำไรของกิจการครัวเรือน** --เพื่อให้ได้ข้อมูลพื้นฐานในการเข้าใจตนเองและฝึกการใช้ข้อมูล (เรียนรู้ทุกข์อะไร?เพราะอะไร?จะจัดปรับการจัดการเรื่องการเงินได้อย่างไร? รวมทั้ง จะแก้ไขปัญหานั้นอย่างไรดี?)
- 3) **มีระบบฐานข้อมูล-**มีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่จำเป็นและเกี่ยวข้องกับการแก้ทุกข์-สร้างสุขของทุกคนในตำบล โดยมีคนดูแล/มีการจัดเก็บที่เป็นระบบ/มีการอัปเดต-ทำให้เป็นปัจจุบัน/มีระบบการให้บริการที่สะดวกรวดเร็ว เพื่อการนำไปใช้ประโยชน์ ในการวางแผนงาน/ติดตาม/พัฒนางาน/รายงาน/เผยแพร่
- 4) **การชักทอเครือข่ายของคนกลุ่มต่างๆในตำบล-**เพื่อมาปรึกษาหารือกันในการแก้ไขปัญหา/พัฒนาอาชีพหลักว่าจะทำอย่างไร จะช่วยกันได้อย่างไร?
- 5) **การชักทอเครือข่ายของคนกลุ่มต่างๆในตำบลเพื่อจัดการฐานทรัพยากรที่สำคัญในการทำมาหากินและดำเนินชีวิต- ดินน้ำป่า**
- 6) **การชักทอเครือข่ายเพื่อพัฒนาสังคมและสวัสดิการในตำบล**
- 7) **การสร้างให้ผู้คนในตำบลตื่นตัวเรื่องการมีส่วนร่วมบริหาร/ดูแล/พัฒนาตำบลของตนเอง**
--- สร้างการตื่นตัว/เอาใจใส่ของผู้คนในตำบล ต่อการบริหารท้องถิ่นของตนเอง – ไม่นิ่งเฉย/ปล่อยให้เป็นเรื่องของผู้นำ-ตัวแทน(อบต./อปท.) เท่านั้น

สรุป

- เป้าหมายหลักของโครงการฯ คือ สร้างให้เกิดตำบลที่เข้มแข็ง
- ตำบลที่เข้มแข็ง คือ ตำบลที่มีองค์ประกอบเหล่านี้
“ มีผู้คนที่ตื่นตัว รวมตัว เอาใจใส่ มีความรู้ มีความร่วมมือ มีข้อมูล จัดการความรู้ หาเพื่อนจัดการปัญหาได้ เดินไปข้างหน้า สังสมชัยชนะ”
- คือ 9 แห่ง ที่กล่าวมานั่นเอง!!!

5.2 การนำเสนอความรู้ เรื่อง “ ระบบการติดตามและประเมินผลภายใน ”

ระบบติดตามประเมินผลภายใน คืออะไร? ทำไปทำไม? ทำเพื่ออะไร? ทำเพื่อใคร? ใครได้ประโยชน์? ทำโดยใคร? ต้องทำอะไรบ้าง? ทำอย่างไร? ทำเมื่อไร? ทำที่ไหน?

ระบบติดตามและประเมินผลภายใน คือ อะไร?

คือ ระบบ / ภารกิจ / เครื่องมือ ที่จะช่วยให้ 9 แห่ง เป็นจริงมากขึ้น ไปไวขึ้น เป็นรูปเป็นร่างมากขึ้น

การติดตามและประเมินผล มีประโยชน์อย่างไร ?

ยกตัวอย่าง การสร้างบ้าน

โดยทั่วไป จะมีการติดตามประเมินผล จากเจ้าของบ้าน โดยดูว่า ผู้รับเหมาได้ทำงานคืบหน้าไปถึงไหน เป็นไปตามแปลนที่ตกลงกันไว้มั๊ย ดูว่าขาดเหลือ หรือ ติดขัดเรื่องอะไรมั๊ย มีตรงไหนที่ต้องพูดคุย/ปรึกษาเพื่อกันลื้ม หรือ แก้ไขปรับปรุง ทั้งนี้ โดยไม่ได้เป็นไปจับผิด/จ่ำจี้จ่ำไซ้ แต่เป็นการให้กำลังใจ เพื่อผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้น คือ งบฯไม่บาน ทำงานอย่างมีความสุข ทุกฝ่ายแฮปปี้ งานออกมาดี ลดการสูญเสียทรัพยากร ควบคุมเวลาให้เป็นไปตามที่วางไว้ได้

สรุปง่าย ๆ : การติดตามและประเมินผลภายใน ของโครงการความร่วมมือฯ

คือ การไปช่วยดูว่า การทำงานมีความคืบหน้าอย่างไร? เป็นไปตามแผนที่วางไว้หรือไม่? ผลงานออกมาดีหรือไม่? มีข้อแข็ง ข้ออ่อน อะไร ? จะช่วยกันตรงไหน อย่างไร ให้ทันการณ์? ลดการสูญเสียทรัพยากร ? และ ทำให้ การใช้งบประมาณ เวลา แรงงาน เป็นไปอย่างประหยัด และได้ผลงานมากที่สุด ตรงตามเป้าหมาย

การติดตาม คืออะไร?

คือ การดูว่า ได้ทำตามแผนงาน(ที่ตั้งไว้) หรือไม่? อะไรทำแล้ว อะไรยังไม่ได้ทำ? ได้ผลผลิตอะไร ? เป็นอย่างไร ? ขาดเหลือตรงไหน? ตรงไหนดี ก็ชื่นชม ให้กำลังใจกัน ตรงไหนยังอ่อน ก็ปรึกษาหารือกันว่าช่วยกันให้งานคืบหน้า ได้อย่างไร?

การประเมินผล คืออะไร?

คือ การประเมินดูว่า สิ่งต่างๆที่ทำไปนั้น ได้ผลเป็นอย่างไร? ออกมาดีหรือไม่? ตรงเป้าหมายหรือไม่? เบี่ยงเบนออกไป? โดยมีการวัดค่าว่าทำได้มากน้อยเพียงใด? เช่น คะแนนเต็ม 10 ได้ เท่าไร?

หมายเหตุ : การติดตาม และการประเมินผล ต้องทำไปด้วยกันทั้งสองอย่าง จึงจะได้ประโยชน์ อย่างแท้จริง

การติดตามและประเมินผลมีกี่ประเภท ?

มี 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ ระบบการติดตามและประเมินผลภายใน กับ ระบบติดตามและประเมินผลภายนอก

▪ ระบบการติดตามและประเมินผลภายใน

เป็นระบบที่ดำเนินการโดยคนภายในที่เกี่ยวข้องกับโครงการฯ ซึ่งเป็นระบบที่มุ่งเน้นให้เกิดประโยชน์แก่การพัฒนาการดำเนินงานของโครงการ พร้อมกับ เป็นการให้กำลังใจคนทำงาน ลงไปช่วยกันอุดจุดโหว่ และคลี่คลายปัญหา รวมทั้ง ยังเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้องกับการจัดกระบวนการติดตามประเมินผลได้ฝึกฝนพัฒนาดตนเอง อีกด้วย

กล่าวอีกนัยหนึ่ง การติดตามและประเมินผลภายใน คือ กระบวนการทบทวนตนเอง อย่างมีระบบ มีแผน มีเครื่องมือ ไม่ใช่การทำไปโดยใช้ความรู้สึกเป็นหลัก/อย่างเดียว

▪ ระบบการติดตามและประเมินผลภายนอก

เป็นระบบที่ดำเนินการโดยคนภายนอกโครงการฯ ซึ่งมักจะดำเนินการกับโครงการที่มีขนาดใหญ่ ซับซ้อน และเป็นความต้องการของแหล่งทุน ที่ต้องการทราบผลที่เป็นเชิงวิชาการ ลดเรื่องการมีอคติ/ลำเอียง รวมทั้ง ต้องการข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุง

➤ การดำเนินการติดตามและประเมินผลจะต้องทำเมื่อไร ? ทำที่ไหน?

▪ การติดตามงาน

จะทำอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอตลอดระยะเวลาการดำเนินโครงการ ตั้งแต่เริ่มดำเนินการ ไปจนถึงสิ้นสุดโครงการ โดยทั่วไปมีระยะเวลา/ความถี่ในการติดตาม ประมาณ 1 – 2 เดือนต่อครั้ง หรือ ตามความจำเป็น เช่น บางตำบลมีความต้องการ/ความจำเป็นก็ต้องลงไปเยี่ยมเยือน/ช่วยเหลือ

ภายใต้โครงการความร่วมมือฯ จะมีการติดตามงานอยู่ 4 ระดับ คือ

- ระดับประเทศ (โครงการความร่วมมือฯ ชุดใหญ่ ที่ประกอบด้วยทั้งภาคเหนือล่าง ภาคใต้ ภาคอีสาน และส่วนกลาง)
- ระดับภาค (ภาคเหนือตอนล่าง)
- ระดับจังหวัด (3 จังหวัด คือ พิษณุโลก อุตรดิตถ์ กำแพงเพชร)
- ระดับตำบล

รูปแบบของการติดตามงานสามารถทำได้ทั้งในเวทีประชุมประจำเดือนของคณะกรรมการจังหวัด เวทีประชุมประจำเดือนของคณะกรรมการระดับตำบล หรือ เวทีที่จัดขึ้นเพื่อประชุมติดตามงานโดยเฉพาะก็ได้ รวมทั้ง การลงไปเยี่ยมเยียนพูดคุยในระดับชุมชนหมู่บ้าน/ตำบลอย่างไม่เป็นทางการก็ได้

▪ **การประเมินผล**

มักจะแบ่งการดำเนินการเป็นช่วงระยะเวลา โดยทั่วไปจะทำ 3 ช่วง คือ 1) ช่วงก่อนดำเนินการ(การประเมินต้นน้ำ) 2) ระหว่างดำเนินการ (การประเมินกลางน้ำ) และ 3) เมื่อสิ้นสุดโครงการ (การประเมินปลายน้ำ)

การประเมินผล สามารถทำได้ทั้ง 4 ระดับ เช่นเดียวกับการติดตามงาน

การติดตามและประเมินผลภายใน ทำอย่างไร?

- สรุปจากประสบการณ์ที่ผ่านมาของทั้ง 3 จังหวัด พบว่า

รูปแบบ	วิธีการ	เครื่องมือ	ความถี่
▪ การประชุม ทั้งในเวทีประชุมประจำเดือน ในระดับของคณะกรรมการจังหวัดและ ในระดับของคณะกรรมการตำบล ▪ การลงไปเยี่ยมเยียน/ประชุมร่วมในช่วงประชุมประจำเดือนระดับตำบลของคณะกรรมการจังหวัด ▪ การลงไปเยี่ยมเยียน/ประชุมร่วมในช่วงประชุมประจำเดือนระดับชุมชน-หมู่บ้านของคณะกรรมการตำบล	▪ ส่วนใหญ่ใช้วิธีการง่ายๆ คือ ให้ผู้รับผิดชอบนำเสนอ จากนั้น จึงซักถาม แลกเปลี่ยน ▪ บางพื้นที่/จังหวัด มีการทำรายงานความก้าวหน้าประจำเดือนในระดับตำบลส่งมาด้วย	- โทรศัพท์ - สื่อสาร - บางพื้นที่/จังหวัด มีการจัดทำเอกสาร คู่มือการทำงาน และ แบบฟอร์ม บันทึกการทำกิจกรรมและความก้าวหน้า	- ส่วนใหญ่ จะมีการประชุม ติดตามเดือนละครั้ง - แต่บางพื้นที่/จังหวัด ก็มากกว่าเดือนละครั้ง ขึ้นกับสถานการณ์ / ความจำเป็น / ความต้องการของระดับพื้นที่ตำบล

ข้อเสนอกระบวนการและเครื่องมือติดตามและประเมินผลภายใน

เพื่อช่วยให้การติดตามและประเมินผลภายใน ซึ่งมีหลายระดับ หลายประเด็น หลายพื้นที่ มีความสะดวก รวดเร็ว มีการดำเนินงานที่เป็นระบบ มีกระบวนการ ขั้นตอน และ เครื่องมือในการบันทึกข้อมูล

ในเวทีครั้งนี้ จะนำเสนอรูปแบบที่ได้ทดลองปรับประยุกต์แล้วและคิดว่าน่าจะเหมาะสมกับการดำเนินโครงการความร่วมมือฯ เพื่ออภิปรายแลกเปลี่ยนกันและนำไปปรับใช้ต่อไป ดังนี้

- 1) การติดตามงานด้วยเทคนิคการทบทวนระหว่างการทำงาน (AFTER ACTION REVIEW)
- 2) การสรุปความก้าวหน้าและบทเรียนการดำเนินโครงการ(การประเมินผล) แบบเสริมพลัง
- 3) การตรวจเช็คความสำเร็จของงานในระดับตำบล

การติดตามงานด้วยเทคนิคการทบทวนระหว่างการทำงาน (AFTER ACTION REVIEW) (ดูรายละเอียดในภาคผนวก)

• ความสำคัญ เป็นการเรียนรู้ระหว่างปฏิบัติงาน เพื่อนำไปสู่การสรุปผลงานที่เกิดขึ้น เรียนรู้บทเรียน และข้อเสนอแนะในการพัฒนางานในครั้งต่อไป • กระบวนการ การจัดประชุมระดมความคิดของผู้เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมนั้น ภายหลังจากเสร็จกิจกรรมแต่ละครั้งในทันที ซึ่งมีข้อดี คือ ช่วยให้เนื้อหาที่ได้จากการสรุปเกิดจากข้อมูลและความรู้สึกนึกคิดที่ยัง “สดใหม่” และ “ยังไม่ลืมเลือนไป” โดยใช้เวลาประมาณ 1-3 ชั่วโมง โดยตอบโจทย์/คำถามหลักร่วมกัน 4 ข้อ • ขั้นตอนและวิธีการ ➢ เริ่มจาก คำถามอุ่นเครื่อง “ลองทบทวนกิจกรรมที่เพิ่งเสร็จไปว่าท่านเห็นภาพอะไรเกิดขึ้น และท่านมีความรู้สึกต่อการจัดกิจกรรมอย่างไร?” ➢ คำถามที่หนึ่ง “ท่านคาดหวังอะไรจากกิจกรรมนี้” คำถามนี้มุ่งไปที่การสะท้อนว่าผู้เกี่ยวข้องเข้าใจวัตถุประสงค์หลักของการจัดกิจกรรมได้ชัดเจนรวมทั้ง มีการสื่อสารถึงวัตถุประสงค์ของกิจกรรมดังกล่าวจนเป็นที่เข้าใจและรับรู้ร่วมกันของคณะทำงานหรือไม่ เพียงใด ➢ คำถามที่สอง “อะไรคือสิ่งที่เกิดขึ้นจริงในกิจกรรมนี้” (ระบุทั้งสิ่งที่ทำได้ดี และสิ่งที่ทำไม่ได้ดี) คำถามนี้มุ่งไปที่การระดมข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในงาน เพื่อเรียนรู้ถึงจุดอ่อน จุดแข็ง ในกระบวนการทำงานเพื่อการพัฒนาตนเองไป มิใช่การหาผู้กระทำผิด ➢ คำถามที่สาม “ทำไมจึงเกิดความแตกต่างจากสิ่งที่คาดหวัง?” คำถามนี้มีความสำคัญมากที่สุด เพราะการเรียนรู้จะเกิดขึ้นเมื่อมีการเปรียบเทียบสิ่งที่เกิดขึ้นจริงกับสิ่งที่คาดหวัง และช่วยกันวิเคราะห์ถึงปัจจัยเงื่อนไขที่ทำให้เป็นเช่นนั้น ➢ คำถามที่สี่ “ท่านได้เรียนรู้อะไร และท่านมีข้อเสนอแนะอะไรต่อการจัดกิจกรรมในครั้งต่อไป?” เมื่อได้ช่วยกันวิเคราะห์เหตุปัจจัยที่ทำให้การจัดกิจกรรมนั้นทำได้ดีและทำไม่ได้ดี จนเป็นที่เข้าใจร่วมกันแล้ว ขั้นตอนนี้ คือ การระบุบทเรียน (สิ่งที่ได้เรียนรู้)และให้ข้อเสนอแนะสำหรับการจัดกิจกรรมครั้งต่อไป • เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบบันทึกผลสรุปการประชุมติดตามกิจกรรม 1. ชื่อกิจกรรม / วันเวลาสถานที่..... 2. หมวดงาน (เช่น การสร้างเสริมกลไกตำบลเข้มแข็ง หรือ การจัดทำแผนและข้อเสนอ).... 3. วัตถุประสงค์..... 4. กลุ่มเป้าหมาย (เป็นใคร/จำนวน) 5. ผลที่ได้รับ(การบรรลุวัตถุประสงค์,สิ่งที่ทำได้ดี/สิ่งที่ทำไม่ได้ดี)..... 6. ปัจจัยเงื่อนไขที่เอื้อและขัดขวางการบรรลุวัตถุประสงค์..... 7. ปัญหาอุปสรรค..... 8. การเรียนรู้/บทเรียน..... 9. ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุง..... 10. อื่น ๆ.....
--

การสรุปความก้าวหน้าและบทเรียนการดำเนินโครงการ(การประเมินผล) แบบเสริมพลัง

• จุดมุ่งหมาย

เพื่อให้ทราบถึงผลความก้าวหน้าโดยเปรียบเทียบกับวัตถุประสงค์ และ ตัวชี้วัดความสำเร็จที่กำหนดไว้ในโครงการ รวมทั้ง สร้างการเรียนรู้ร่วมกันถึง จุดแข็ง-จุดอ่อน ปัญหาอุปสรรค เงื่อนไขปัจจัยที่เอื้อและขัดขวาง บทเรียน ข้อสังเกต และข้อเสนอแนะ ต่อการดำเนินงานที่ผ่านมาและที่จะดำเนินการต่อไปในอนาคต

• กระบวนการ

- จัดประชุมผู้เกี่ยวข้อง เพื่อระดมข้อมูล แลกเปลี่ยนความคิดเห็น หาข้อสรุปร่วมกัน
- บันทึกผลสรุปการประชุม เพื่อใช้เป็นข้อมูลสำหรับการบริหารจัดการโครงการ และเป็นแนวทางปฏิบัติร่วมกันต่อไปในอนาคต

• ขั้นตอนและวิธีการ

ขั้นที่ 1 การทบทวนเป้าหมายและตัวชี้วัด ความสำเร็จของโครงการ มีด้านไหนบ้าง? อย่างไร? *อาทิเช่น* ด้านการรณรงค์การทำ-เรียนรู้-ปรับปรุงการ จัดการการเงินของครัวเรือน ด้วยเครื่องมือบัญชีรับจ่ายทั่วไปและบัญชีกำไรขาดทุน มีองค์ประกอบ(ตัวชี้วัด) ได้แก่

- จำนวนครัวเรือนที่จัดทำบัญชีครัวเรือน อย่างน้อย 10 เปอร์เซนต์
 - ครัวเรือนที่จัดทำบัญชีครัวเรือนเกิดการเรียนรู้จักตนเอง (รู้ทุกข์-สาเหตุ –แนวทางแก้ไข)
 - ครัวเรือนที่จัดทำบัญชีครัวเรือนเกิดการปรับเปลี่ยนการจัดการด้านการเงินของตนเอง
- ขั้นที่ 2 การสำรวจถึงการทำกิจกรรมที่ผ่านมา ว่าได้ทำกิจกรรมอะไรไป แล้วบ้าง?
- ระบุถึงกิจกรรมที่ทำตามแผนงาน , กิจกรรมที่ไม่ได้ทำ (หรือยังไม่ได้ทำ) ตามแผนงาน , กิจกรรมที่ทำ แต่อยู่นอกแผนงาน

ขั้นที่ 3 การวิเคราะห์ผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ว่า ส่งผลต่อการบรรลุเป้าหมาย/ตัวชี้วัดหรือไม่ มากน้อย เพียงใด อย่างไร รวมทั้ง วิเคราะห์ และประเมินว่า กิจกรรมไหนที่ส่งผลกระทบโดยตรง/หรือกระทบมากต่อการบรรลุเป้าหมาย

ขั้นที่ 4 การระบุถึงปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินงาน

ขั้นที่ 5 การวิเคราะห์ถึงเหตุปัจจัยและเงื่อนไขที่เอื้อต่อความสำเร็จและที่เป็นอุปสรรคขัดขวาง

ขั้นที่ 6 การประเมินความสามารถ จุดแข็ง-จุดอ่อน ในการดำเนินงานของทีมงาน

- 6.1 ทีมงานร่วมกันประเมินว่ามีกิจกรรมอะไรบ้าง ที่ทีมงานคิดว่าสามารถทำได้ดี มากน้อยตามลำดับเช่น ในหมวดงานผลักดันเรื่องบัญชีครัวเรือน กิจกรรมเวทีสร้างความรู้ความเข้าใจเรื่องการทำบัญชีครัวเรือน เป็นกิจกรรมที่ทำได้ดี รองลงมาคือ กิจกรรม.....?.....ลำดับสุดท้ายคือ กิจกรรม.....?.....

– วิธีการ คือ ให้แต่ละคนประเมินตนเอง และระบุ จากนั้นนำคำตอบทั้งหมดมาหาค่าเฉลี่ย เพื่อจัดลำดับ (ดีมาก ดี พอใช้)

- 6.2 ทีมงานช่วยกันประเมินต่อไปว่า แต่ละกิจกรรมที่ระบุ/จัดลำดับไปข้างต้น (6.1) สามารถทำได้ดีเพียงใด โดยให้คะแนนตั้งแต่ 1-10 แล้วหาค่าเฉลี่ย

• วิธีการ คือ ให้แต่ละคนประเมินตนเองตามลำดับก่อน จากนั้นจึงให้เล่าให้เพื่อนในทีมฟัง พร้อมทั้งอภิปรายให้เห็นถึงเหตุผลที่สนับสนุนการให้คะแนนนั้น เพื่อชี้ให้เห็นจุดแข็ง-จุดอ่อน

ขั้นที่ 7 การประมวลสรุปผลความก้าวหน้าและการร่วมกันให้“ข้อสังเกตและข้อเสนอแนะ” ที่น่าจะเป็นประโยชน์ และ/หรือ ข้อพึงระวังสำหรับการเรียนรู้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องกับโครงการและผู้สนใจ

ขั้นที่ 8 การวางแผนสำหรับอนาคต หากต้องการพัฒนาการทำงานในอนาคต(ระยะต่อไป)ให้ดีขึ้นกว่าเดิม –ไว้ขึ้น-เหินอย่างน้อยลง- บรรลุเป้าหมายอย่างแท้จริง ตามที่กำหนดไว้ จะต้องทำอะไร อย่างไรบ้าง?

-
-
-
-

- **เครื่องมือ** แบบบันทึกผลสรุปการติดตามความก้าวหน้าและบทเรียนของการดำเนินโครงการ : ระดับปฏิบัติการในชุมชนตำบล

เป้าหมาย/ ตัวชี้วัด ความสำเร็จ	1. เสริมสร้างกลไกตำบลเข้มแข็ง - มีคณะทำงานในพื้นที่ - คณะทำงานมีแผนงาน- มีการขับเคลื่อนกิจกรรมฯลฯ
ผล ความก้าวหน้า/ ผลลัพธ์	สรุปภาพรวม ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เปรียบเทียบกับตัวชี้วัดความสำเร็จ
กิจกรรมที่ทำ ไปแล้ว	ระบุกิจกรรมที่ทำไปแล้วตามแผนมีวางไว้ , กิจกรรมที่ทำแต่อยู่นอกแผน และ กิจกรรมที่อยู่ในแผน แต่ยังไม่ได้ทำ
การวิเคราะห์ ผลกระทบของ กิจกรรมที่ทำไป ต่อการบรรลุ เป้าหมาย มาก น้อยเพียงใด	ระบุนายละเอียดการส่งผลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เปรียบเทียบกับตัวชี้วัดความสำเร็จ
การประเมิน/ จัดลำดับ ความสำคัญของ กิจกรรมที่ ส่งผลกระทบต่อ การบรรลุ เป้าหมาย	ระบุชื่อกิจกรรม และเหตุผลประกอบ/ข้อสังเกต โดยเรียงลำดับจากมากไปน้อย
ปัญหาอุปสรรค ในการ ดำเนินงาน	ระบุว่ามีอะไรบ้าง อย่างไร ?
การวิเคราะห์ เหตุปัจจัยและ เงื่อนไขที่เอื้อต่อ ความสำเร็จ และ ที่เป็นอุปสรรค ขัดขวาง	ระบุว่ามีอะไรบ้าง อย่างไร ?
การประเมิน ความสามารถ จุดแข็ง-จุดอ่อน ของทีมงาน ใน การขับเคลื่อน กิจกรรม	ระบุว่าจะอะไรที่ทำได้ดี และทำได้ดีระดับไหน?
ข้อสังเกตและ ข้อเสนอแนะ	ระบุว่ามีอะไรบ้าง อย่างไร ?
การขับเคลื่อน งานระยะต่อไป เพื่อให้ดีขึ้น/ไว ขึ้น/เหนือ น้อยลง และ บรรลุเป้าหมาย อย่างแท้จริง ตามที่กำหนดไว้	• จะมีการปรับกระบวนการ/วิธีการดำเนินกิจกรรมระยะต่อไปอย่างไร? • จะมีการพัฒนา/เสริมศักยภาพของทีมงานหรือไม่ เรื่องใด อย่างไร? • จะมีการพัฒนา/ปรับเปลี่ยนกลยุทธ์การทำงานหรือไม่ อย่างไร?
อื่นๆ	ระบุ

การตรวจเช็คความสำเร็จของงานในระดับตำบล

- **จุดมุ่งหมาย**

เพื่อเป็นเครื่องมือเบื้องต้น สำหรับใช้ทบทวนตนเองว่าได้ดำเนินงานไปตามกรอบทิศทาง/กรอบงานหรือไม่ (ทำแล้ว-ยังไม่ได้ทำ) และเกิดผลผลิตอะไร เป็นไปตามที่ควรจะต้องเกิดหรือไม่ (เกิดมัย – ไม่เกิด) ทั้งในแง่มุมมองปริมาณและเชิงคุณภาพ รวมทั้ง มีการจัดทำข้อมูลเพื่อใช้เป็นแหล่งอ้างอิงหรือไม่ (มีแล้ว – ไม่มี) โดยวิธีการตรวจเช็ค (check lists) เป็นข้อๆไปตามลำดับ

- **ตัวอย่าง**

กรณีการตรวจเช็คความสำเร็จของงาน ด้านการสร้างเสริม “ ทีมงานตำบลเข้มแข็ง ”

ได้ทำสิ่งที่ต้องทำเบื้องต้น แล้วหรือยัง?

- ได้หมายดาหรือได้ชักชวนคนมีใจ หรือ แกนนำกลุ่มพลังต่างๆมาร่วมงานนี้ด้วยกันแล้ว
- ได้จัดตั้งคณะทำงานเพื่อตำบลเข้มแข็งที่ประกอบด้วยอย่างน้อย 4 ฝ่ายๆละ

ผลลัพธ์ที่ต้องการให้เกิด ได้เกิดแล้ว มาก-น้อยแค่ไหน?

- มี คณะทำงานตำบลเข้มแข็ง ที่ประกอบด้วยอย่างน้อย 4 ฝ่าย
- ทีมงานมีความรู้ทักษะ
- ทีมงานยังอาสาทำงานเพื่อตำบลเข้มแข็งต่อไป แม้งบประมาณโครงการจะหมดลงๆละ

มีข้อมูลที่ต้องเก็บไว้ใช้และยืนยันผลความสำเร็จ ดังต่อไปนี้ แล้วหรือยัง?

- รายชื่อและที่ติดต่อแกนนำ – คณะทำงานตำบล- ทีมงานชุดต่างๆ
- บันทึกสิ่งที่ได้ทำ-ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น-บทเรียน

ตัวอย่าง
เครื่องมือแนะนำ
แบบตรวจเช็คความสำเร็จของงานในระดับตำบล
โครงการความร่วมมือเพื่อจัดการปัญหาความยากจน สังคมสวัสดิการและสุขภาวะ

ตำบล.....

อำเภอ.....จังหวัด.....

1.

งานด้านการสร้างเสริม“ทีมงานตำบลเข้มแข็ง”

ได้ทำสิ่งที่ต้องทำเบื้องต้น แล้วหรือยัง?

- ☐ ได้หมายตาและได้**ชักชวนคนมีใจ**หรือแกนนำกลุ่มพลังต่างๆมาร่วมงานนี้ด้วยกันแล้ว
- ☐ ได้**จัดตั้งคณะกรรมการ**เพื่อตำบลเข้มแข็งที่ประกอบด้วยอย่างน้อย 4 ฝ่าย ได้แก่
 - o แกนนำองค์กรชุมชน
 - o แกนนำองค์กรประชาชน
 - o แกนนำผู้ใหญ่บ้าน และกำนัน
 - o แกนนำ อปท.
- ☐ ได้มีการประชุม**ชี้แจง-ทำความเข้าใจ-ชักชวน**ให้แก่คณะกรรมการแล้ว(ทำไมต้องทำเป้าหมายหรือผลลัพธ์ที่ต้องได้คืออะไร แนวทางวิธีการเพื่อบรรลุเป้า ใครได้ประโยชน์อะไร)
- ☐ ได้มีการ**จัดแบ่งทีมงาน**ให้เพียงพอและเหมาะสมกับความถนัดตามงานแต่ละด้านแล้ว ดังนี้
 - o ทีมงานบัญชีครัวเรือน-ต้นทุน/กำไร
 - o ทีมงานการจัดทำแผนและข้อเสนอตำบลเพื่อจัดการปัญหา.....
 - o ทีมงานปัญหาที่ดิน,น้ำ
 - o ทีมงานปัญหาสังคมสวัสดิการ
 - o ทีมงานพัฒนาอาชีพหลัก
 - o ทีมงานพัฒนาระบบฐานข้อมูลเพื่อตำบลเข้มแข็ง
 - o ทีมงานประสานภาคี
 - o ทีมติดตามสนับสนุนและประเมินผลภายในตำบล
 - o ทีมการเงิน-บัญชี
- ☐ มีการ**ประชุมประจำเดือน**เพื่อปรึกษาหารือและติดตามความคืบหน้าของงานแต่ละด้าน
- ☐ มีการ**อบรมเสริมศักยภาพ**ให้ทีมงานแต่ละทีมงานมีความพร้อมตามภารกิจแล้ว

ผลลัพธ์ที่ต้องการให้เกิด ได้เกิดแล้วมาก-น้อยแค่ไหน?

- ☐ มี คณะทำงานตำบลเข้มแข็ง ที่ประกอบด้วยอย่างน้อย 4 ฝ่าย ได้แก่
 - o แกนนำองค์กรชุมชน
 - o แกนนำองค์กรประชาชน
 - o แกนนำผู้ใหญ่บ้าน และกำนัน
 - o แกนนำ อปท.
- ☐ ทีมงานมาจากหลายหมู่บ้าน-ครอบคลุมพื้นที่ตำบล
- ☐ ทีมงานมาจากกลุ่มพลังต่างๆที่สำคัญในตำบล
- ☐ ทีมงานมีใจเต็มร้อย มีขวัญกำลังใจดี มีความมุ่งมั่นเต็มที่
- ☐ ทีมงานมีความรู้ มีทักษะฝีมือต่อการสร้างตำบลเข้มแข็ง
- ☐ มีคนมาอาสาสามารถร่วมทำงานเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ
- ☐ ทีมงานยังอาสาทำงานเพื่อตำบลเข้มแข็งต่อไป แม้งบประมาณโครงการความร่วมมือจะหมดลง

มีข้อมูลที่ต้องเก็บไว้ใช้และยืนยันผลความสำเร็จ ดังต่อไปนี้ แล้วหรือยัง?

- ☐ รายชื่อและที่ติดต่อแกนนำ - คณะทำงานตำบล – ทีมงานชุดต่างๆ
- ☐ รายชื่อและที่ติดต่อแกนนำภาคีความร่วมมือ
- ☐ บันทึกสิ่งที่ได้ทำ-ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น-บทเรียนในงานด้านการสร้างคน/คณะกรรมการ

2. งานด้านการรณรงค์ “บัญชีใช้จ่าย - ต้นทุน/กำไรกิจการครัวเรือน”

ได้ทำสิ่งที่ต้องทำเบื้องต้น แล้วหรือยัง?

- ☐ จัดตั้งทีมงานบัญชีใช้จ่าย-ต้นทุน/กำไรกิจการครัวเรือนแล้ว
- ☐ ได้ประสานทำความเข้าใจและชักชวนผู้ใหญ่บ้าน – กำนัน – อปท.ให้มาร่วมแล้ว
- ☐ ทีมงานได้ประชุมซักซ้อมเรื่องความสำคัญ-ประโยชน์ที่จะได้-เป้าหมาย-แนวทางวิธีการ-กลยุทธ์-และแบบบัญชี-แล้ว
- ☐ ทีมงานได้จัดทำ “แผนปฏิบัติการรณรงค์บัญชีใช้จ่าย-ต้นทุน/กำไรกิจการครัวเรือน” แล้ว
- ☐ เงินดำเนินการ-แบบฟอร์มบัญชี-และเครื่องมือเครื่องมือ พร้อมแล้ว
- ☐ ได้ลงมือทำการรณรงค์ระดับหมู่บ้านแล้ว
- ☐ ได้รายชื่อครัวเรือนอาสาทำบัญชีแล้ว
- ☐ ได้ลงเยี่ยมครัวเรือนเพื่อให้กำลังใจ-ชวนวิเคราะห์และเรียนรู้จากข้อมูลบัญชีแล้ว
- ☐ ได้จัดเวทีกลุ่มครัวเรือนเพื่อให้กำลังใจ-ชวนวิเคราะห์และเรียนรู้จากข้อมูลบัญชีแล้ว
- ☐ มีโปรแกรมคอมพิวเตอร์และทีมที่จะทำข้อมูลภาพรวมรับ/จ่าย-ต้นทุน/กำไรของหมู่บ้านแล้ว
- ☐ มีข้อมูลภาพรวมรับ/จ่าย-ต้นทุน/กำไรของตำบลแล้ว
- ☐ ได้จัดเวทีวิเคราะห์และเรียนรู้จากข้อมูลบัญชีภาพรวมระดับหมู่บ้านและตำบลแล้ว

ผลลัพธ์ที่ต้องการให้เกิด ได้เกิดแล้วมาก-น้อยแค่ไหน?

- ☐ มีทีมงานรณรงค์บัญชีครัวเรือน-บัญชีต้นทุน/กำไรกิจการ ระดับหมู่บ้าน-ตำบล
- ☐ มีครัวเรือนที่ทำ เรียนรู้ และปรับวิธีการจัดการการเงินของตนเอง จำนวนร้อยละ 10 ของจำนวนครัวเรือนทั้งหมดในตำบล
- ☐ มีข้อมูลภาพรวมรับ/จ่าย-ต้นทุน/กำไรกิจการของหมู่บ้านและตำบลแล้ว
- ☐ อปท.ให้การสนับสนุนการทำบัญชีครัวเรือนอย่างต่อเนื่อง

มีข้อมูลที่ต้องเก็บไว้ใช้และยืนยันผลความสำเร็จ ดังต่อไปนี้ แล้วหรือยัง?

- ☐ รายชื่อและที่ติดต่อทีมงานรณรงค์บัญชีใช้จ่าย-ต้นทุน/กำไรกิจการครัวเรือนระดับหมู่บ้าน-ตำบล
- ☐ รายชื่อและที่ติดต่อครัวเรือนที่ทำ เรียนรู้และปรับวิธีการจัดการการเงินของตนเอง
- ☐ ข้อมูลภาพรวมรับ/จ่าย-ต้นทุน/กำไรของหมู่บ้านและตำบล
- ☐ ข้อมูลที่แสดงถึงการสนับสนุนงานบัญชีครัวเรือนจาก อปท.และหน่วยงานภาคีต่างๆ
- ☐ บันทึกสิ่งที่ได้ทำ – ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น – บทเรียนในงานด้านบัญชีบัญชีใช้จ่าย-ต้นทุน/กำไรกิจการครัวเรือน

3. งานด้านการจัดทำและลงมือแก้ ตาม“แผนและข้อเสนอชุมชนตำบลเพื่อจัดการปัญหาด้าน.....” (ปัญหาด้านการทำมาหากิน – ปัญหาด้านสังคมสวัสดิการ – ปัญหาสุขภาพ)

ได้ทำสิ่งที่ต้องทำเบื้องต้น แล้วหรือยัง?

- ☐ จัดตั้งทีมงาน “แผนและข้อเสนอเพื่อจัดการปัญหาด้าน.....” แล้ว
- ☐ ได้ประสานทำความเข้าใจและชักชวนผู้ใหญ่บ้าน – กำนัน – อปท.ให้มาร่วมงานนี้แล้ว
- ☐ ทีมงานได้ประชุมซักซ้อมเรื่องความสำคัญ-ประโยชน์ที่จะได้-เป้าหมาย-แนวทางการ-กลยุทธ์-และแบบฟอร์มแผนและข้อเสนอ-แล้ว (สามารถทำความเข้าใจและดูวิธีการ พร้อมทั้งตัวอย่างแบบฟอร์มที่แนะนำได้ใน “คู่มือแนะนำการจัดทำแผนและข้อเสนอเพื่อจัดการปัญหา.....”)
- ☐ ทีมงานได้จัดทำ “แผนปฏิบัติการงานแผนและข้อเสนอเพื่อจัดการปัญหา.....” แล้ว
- ☐ เงินดำเนินการ-แบบฟอร์มแผน-และเครื่องมือเครื่องมือ พร้อมแล้ว
- ☐ ได้ประชุมแกนนำกลุ่มพลังต่างๆหรือตัวแทนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในงานนี้ เพื่อให้เข้าใจและเห็นความสำคัญ พร้อมทั้งยินดีที่จะเข้ามามีส่วนร่วม
- ☐ ได้จัดกระบวนการเรียนรู้(โดยใช้ข้อมูล)เพื่อให้ตัวแทนกลุ่มพลังได้ร่วมกันตัดสินใจเลือก “ตัวทุกข์ร่วมของตำบล”ที่จะแก้ แล้ว
 - ปัญหาด้านการทำมาหากิน : ตัวทุกข์ร่วมที่จะแก้คือ.....
 - ปัญหาด้านสังคมสวัสดิการ : ตัวทุกข์ร่วมที่จะแก้คือ.....
 - ปัญหาด้านสุขภาพ : ตัวทุกข์ร่วมที่จะแก้คือ.....
- ☐ ได้สำรวจข้อมูลอย่างรอบด้านและประชุมผู้เกี่ยวข้องเพื่อ
 - ทำความเข้าใจในส่วน “ลักษณะและสถานการณ์ของตัวทุกข์นั้นๆ” แล้ว และนำเอาข้อมูลภาพรวมรับจ่าย-ข้อมูลต้นทุนกำไรกิจการของตำบลมาวิเคราะห์ร่วมกับ “ลักษณะและสถานการณ์ของตัวทุกข์นั้นๆ” แล้ว
 - ระบุนสาเหตุของทุกข์นั้นๆได้อย่างน้อย 2 ชั้น(สาเหตุจากตัวเอง/ภายในตำบล และสาเหตุจากสิ่งอื่น/ภายนอกตำบล) แล้ว
 - กำหนด “ทางเลือกการจัดการสาเหตุของทุกข์นั้นๆ” อย่างน้อย 2 ทางเลือก และร่วมกันตัดสินใจเลือก “ทางเลือกการแก้ที่ดีที่สุด” แล้ว
 - กำหนด “ข้อเสนอเพื่อจัดการปัญหาทุกข์นั้นๆ”ต่อกลุ่มคนหรือหน่วยงานรัฐ ออกเป็นอย่างน้อย 4 ชั้น(คนในหมู่บ้าน-คนทั้งตำบล-อปท.-หน่วยงานรัฐในจังหวัด)
- ☐ ได้จัดทำ “เอกสารแผนและข้อเสนอเพื่อจัดการปัญหา.....” เสร็จแล้ว
- ☐ ได้จัดประชุมแกนนำกลุ่มพลังและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเพื่อ เผยแพร่ - เรียนรู้ - สร้างความมุ่งมั่นร่วม –พร้อมกับสร้างความร่วมมือในการจัดการปัญหาทุกข์นั้นๆ ตามแนวทางที่ระบุใน “แผนและข้อเสนอ” แล้ว
- ☐ ให้ อปท.จัดประชุมเชิญหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาร่วมสนับสนุนการจัดการทุกข์ตามแผนและข้อเสนอ แล้ว
- ☐ ได้มีการลงมือแก้หรือเริ่มดำเนินการตาม “แผนและข้อเสนอเพื่อจัดการปัญหา.....”
 - สิ่งที่คุณในหมู่บ้านต้องทำ
 - สิ่งที่ต้องทำรวมทั้งตำบล
 - สิ่งที่คุณ อปท. ต้องทำ
 - สิ่งที่คุณหน่วยงานรัฐในจังหวัดต้องทำ
- ☐ ได้มีการประชุมแกนนำกลุ่มพลังและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเพื่อสรุปผลการจัดการปัญหาทุกข์นั้นๆ

ผลลัพธ์ที่ต้องการให้เกิด ได้เกิดแล้วมาก-น้อยแค่ไหน?

- ☐ มี “แผนและข้อเสนอเพื่อจัดการปัญหาทุกข์ร่วมของตำบล” (ปัญหาด้านการทำมาหากิน, ปัญหาด้านสังคมสวัสดิการ, ปัญหาด้านสุขภาพ) ที่มีลักษณะดังนี้
 - o ข้อมูลอ้างอิง
 - o การมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย
- ☐ มีรูปธรรมการลงมือจัดการปัญหาทุกข์ร่วมตามแผนและข้อเสนอ ทั้ง 3 กลุ่ม(ภาคประชาชน – อปท. – หน่วยงานรัฐ)
- ☐ เกิดผลลัพธ์รูปธรรมจับต้องได้ของการจัดการปัญหาทุกข์ร่วมตามแผนและข้อเสนอฯ..

มีข้อมูลที่ต้องเก็บไว้ใช้และยืนยันผลความสำเร็จ ดังต่อไปนี้ แล้วหรือยัง?

- ☐ เอกสาร “**แผนและข้อเสนอเพื่อจัดการปัญหาทุกขั้วร่วมของตำบล**”
(ปัญหาด้านการทำมาหากิน, ปัญหาด้านสังคมสวัสดิการ, ปัญหาด้านสุขภาพ) ที่มีลักษณะดังนี้
 - o ข้อมูลอ้างอิง
 - o การมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย
- ☐ **ข้อมูลรูปธรรมการลงมือจัดการปัญหาทุกขั้วร่วมตามแผนและข้อเสนอ ทั้ง 3 กลุ่ม**
(ภาคประชาชน – อปท. – หน่วยงานรัฐ)
- ☐ **ข้อมูลผลลัพธ์รูปธรรมจับต้องได้ของการจัดการปัญหาทุกขั้วร่วมตามแผนและข้อเสนอฯ..**
- ☐ **รายชื่อและที่ติดต่อทีมงานและตัวแทนภาคีความร่วมมือ**
- ☐ บันทึกสิ่งที่ได้ทำ – ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น – บทเรียนในงานด้านการจัดทำและลงมือแก้ตาม“แผนและข้อเสนอเพื่อจัดการปัญหาทุกขั้วร่วมของตำบล”

**แบบบันทึก
ผลสรุปรายกิจกรรม**

1. ชื่อกิจกรรม.....
2. วันเวลา
สถานที่.....
3. หน่วยงาน (เช่น การสร้างเสริมกลไกตำบลเข้มแข็ง หรือ การจัดทำแผนและ
ข้อเสนอ).....
4. วัตถุประสงค์
 1.
 2.
5. กลุ่มเป้าหมาย (เป็นใคร/จำนวน)
.....
6. ผลที่ได้รับ (การบรรลุวัตถุประสงค์ , สิ่งที่ได้ดี , สิ่งที่ได้ไม่ดี)..
.....
....

7. ปัจจัยเงื่อนไขที่เอื้อและขัดขวางการบรรลุวัตถุประสงค์.....
.....
...
8. ปัญหาอุปสรรค.....
.....
....
9. ข้อค้นพบ /บทเรียน.....
.....
....
10. ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุง.....
.....
....
11. อื่น
 ๆ.....
.....
...

ภาคผนวก

เอกสารประกอบรายงานฉบับสมบูรณ์
เพื่อดูรายละเอียดเพิ่มเติมชุดที่ 4

- แบบประเมินภายในเพื่อเพิ่มพลัง

จังหวัด.....ตารางติดตามและประเมินเพื่อเพิ่มกำลังภายใน : ตำบล 9 แห่ง ณ. สิ้นเดือน.....

[illegible]

- 1) จัดลำดับความสำคัญของ 9 แห้ง - อภิปรายให้เหตุผล 2) ให้คะแนน 0 ถึง 4 - อภิปรายให้เหตุผล 3) ดูภาพรวมในแต่ละตำบล : อะไรแห้ง-อ่อน หาสิ่งที่ต้องทำ+กลยุทธ์เชิงรุก
- 4) ดูข้ามตำบล : เราอ่อนอะไรให้ไปศึกษาจากคนอื่นที่แห้งอันนั้น และค้นหาสิ่งที่ต้องทำ+กลยุทธ์เชิงรุก

เกณฑ์ตำบล

ประเด็น	รายละเอียด		A		B		C
1.กระบวนการสร้างเสริมและพัฒนา “กลไกตำบลเข้มแข็ง”	กลไกตำบลสามารถดำเนินการสร้างตำบลเข้มแข็งได้เป็นรูปธรรมและต่อเนื่อง มีความรู้ มีทักษะเทคนิคในการเป็นวิทยากรที่ดี มีความรู้เชิงวิชาการที่เกี่ยวข้องกับประเด็นปัญหาในพื้นที่		บ้านเสี้ยว สองห้อง บ้านฝาย นาอิน นางพญา น้ำพี ป่าคาย ถ้ำคลอง แสนดอรวม 9 ตำบล		บ้านหม้อ จริม บ้านแฝก ทำแปก ผักขวง ทำแปก รวม 4 ตำบล		หาดกรวด วังแดง รวม 2 ตำบล
2.กระบวนการรณรงค์ให้ครัวเรือนทำ-เรียนรู้และปรับปรุงการจัดการการเงินของตนเองด้วยเครื่องมือ“บัญชีรับจ่ายทั่วไป-หรือบัญชีทำไรชาดทุนของครัวเรือน”	ความคาดหวังในการจัดทำบัญชีครัวเรือน มุ่งเน้นการใช้พลังของข้อมูลเป็นเครื่องมือในการทบทวน สรรวจตัวเอง ซึ่งมีการดำเนินการ 2 ระบบ ได้แก่ บัญชีครัวเรือน ซึ่งเป็นการสำรวจตนเอง นำไปสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนเอง และครัว กับบัญชีต้นทุนการผลิต ซึ่งเน้นการทำกับอาชีพหลักของชุมชน		ถ้ำคลอง, ทำแปก, บ้านฝาย, แสนดอ, ป่าคาย, น้ำพี รวม 6 ตำบล		นาอิน, จริม, สองห้อง บ้านเสี้ยว, นางพญารวม 5 ตำบล		หาดกรวด, วังแดง, นาอิน ผักขวง รวม 4 ตำบล
3.กระบวนการจัดทำ-เรียนรู้และลงมือแก้ ตาม “แผนและข้อเสนอชุมชนตำบลเพื่อจัดการปัญหาาร่วมของตำบล”	ทุกตำบลเข้าใจ ตระหนัก และใช้เครื่องมือแผนและข้อเสนอเป็น เกิดการเรียนรู้ต่อสภาพทุกข์ สาเหตุและทางเลือกในการจัดการทุกข์นั้นๆ อย่างเป็นวิทยาศาสตร์ ยึดเอาประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นตนเองเป็นตัวตั้ง โดยไม่ต้องเป็นไปตามกระแสที่คนข้างนอกชุมชนอยากเห็นหรือยากให้เป็นโดยที่ไม่สอดคล้องกับความเป็นจริงและจัดการทุกข์ไม่ได้จริง		บ้านหม้อ, นาอิน, จริม, ทำแปก, นางพญา, แสนดอ, บ้านฝาย, น้ำพี, ป่าคาย, ผักขวง, สองห้อง รวม 11 ตำบล		ถ้ำคลอง, บ้านเสี้ยว รวม 2 ตำบล		หาดกรวด, วังแดง รวม 2 ตำบล
4.กระบวนการพัฒนา “ระบบฐานข้อมูลเพื่อตำบลเข้มแข็ง”	ทุกตำบลมีระบบฐานข้อมูลของตนเอง ที่ตนเองคิดว่าจำเป็นและต้องการใช้ รวมทั้งมีกลไกรับผิดชอบอย่างชัดเจน มีการนำมาใช้อย่างเป็นรูปธรรมทั้งในระยะเฉพาะหน้าและในระยะยาว		บ้านฝาย นางพญา แสนดอ วังแดง รวม 4ตำบล		คือตำบลที่มีเพียงข้อมูล กำลังพยายามจัดทำเป็นระบบ รวม 7 ตำบล		คือตำบลที่ยังไม่ได้เริ่มคิด รวม 10 ตำบล

เกณฑ์ตำบล

5. กระบวนการยกระดับ “การจัดทำอาชีพหลักของชุมชนตำบล”(การพัฒนาเครือข่าย-เวทีการเรียนรู้-ความร่วมมือ)	ทุกตำบลมีเวทีการเรียนรู้ เพื่อยกระดับพัฒนาอาชีพหลักของตนเองให้มั่นคงทุนต่ำ รายได้เพิ่มกว่าเดิม และในที่สุดมีการปฏิบัติการปรับปรุงหรือปรับเปลี่ยนอาชีพหลักให้สอดคล้องกับได้เพิ่มเติมขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมของจริง	ถ้าฉลอง, บ้านหม้อ, นาอิน, จริม, นางพญา, น้ำพี แสนตอ ปาคาย วังแดง รวม 9 ตำบล	ท่าแฝก, ผักขวางหาดกรวด รวม 3 ตำบล	สองห้อง, บ้านเสียว รวม 2 ตำบล
6.กระบวนการสร้าง “ความร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ” เพื่อหนุนช่วยการแก้ทุกซ์/สร้างสุขของผู้คนในชุมชนตำบล	หน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้การสนับสนุนชุมชนตำบลอย่างเป็นรูปธรรมตรงตามแผนและข้อเสนอของชุมชน	ผักขวาง,สองห้อง,บ้านเสียว,บ้านหม้อ,นาอิน, นางพญา,น้ำพี,วังแดง, ปาคายแสนตอ, รวม 10 ตำบล	จริม,ถ้าฉลอง, หาดกรวด, ท่าแฝก,บ้านฝาย รวม 5 ตำบล	-
7.กระบวนการ “ติดตามสนับสนุนและประเมินผลภายในโครงการ”	การสร้างตำบลเข้มแข็งมีความจำเป็น ต้อง มีการสรุปบทบทวนจัดปรับการดำเนินงานตลอดเวลา ทั้งนี้เพราะความเคลื่อนไหวในตำบลมีปัจจัยภายนอกที่เกี่ยวข้อง มากกระทำต่อตำบลตลอดเวลา กระบวนการติดตามสนับสนุน เป็นการส่งเสริม เติบโตสิ่งที่เป็นปัจจัยที่ส่งผลเชิงลบต่อการดำเนินงานของตำบล ในขณะที่เดียวกันก็มีความภายนอกที่ไม่สามารถติดตาม-สนับสนุนได้ทันกับความต้องการได้ทุกครั้ง เครื่องมือการประเมินผลภายใน เป็นสิ่งที่ทำให้คณะทำงานจังหวัด และตำบลสามารถนำมาเสริมแรงได้เป็นอย่างดี ทำให้เกิดความอีกให้มต่อการสร้างตำบลเข้มแข็ง	ท่าแฝก,ผักขวาง,น้ำพี,ถ้าฉลอง,จริม,บ้านหม้อ,บ้านเสียว,สองห้อง,บ้านฝาย,แสนตอ,ปาคาย รวม 11 ตำบล	นาอิน, นางพญา,วังแดง,หาดกรวด รวม 4 ตำบล	

ภาคผนวก

เอกสารประกอบรายงานฉบับสมบูรณ์

เพื่อดูรายละเอียดเพิ่มเติมชุดที่ 5

- บันทึกตัวอย่างการปฏิบัติการจัดทำแผนที่ map window GIS
วันที่ 16- 18 กันยายน 2553 ณ.ตำบลห้วยเสียว อ.นครไทย จ.พิษณุโลก

สรุปเวทีเรียนรู้การจัดทำแผนที่mapwindow GIS (เชิงปฏิบัติการ)

วันที่ 16- 18 กันยายน 2553 ณ.ตำบลห้วยเฮี้ยะ อ.นครไทย จ.พิษณุโลก

.....

วัตถุประสงค์

1. เรียนรู้การจัดทำแผนที่ด้วยโปรแกรม mapwindow GIS
2. ทดลองทำแผนที่จริง พื้นที่ที่ประสบปัญหาเรื่องที่ดิน
3. แลกเปลี่ยนเรียนรู้การจัดการปัญหาที่ดิน

กำหนดการ

วันที่ 16 กันยายน 2553

- 09.30 น. เรียนรู้โปรแกรม mapwindow GIS
- 12.00 น. รับประทานอาหาร
- 13.00 น. เรียนรู้โปรแกรม mapwindow GIS ต่อจากช่วงเช้า
- 15.00 น. เรียนรู้การจับ GPS
- 17.30 น. รับประทานอาหาร
- 18.30 น. เข้าที่พักโฮมสเตย์ และพักผ่อนตามอัธยาศัย

วันที่ 17 กันยายน 2553

- 08.00 น. รับประทานอาหาร
- 09.00 น. ลงพื้นที่จริงกรณีปัญหาที่ดินเพื่อจับ GPS
- 12.00 น. รับประทานอาหาร

13.00 น. ลงพื้นที่จริงกรณีปัญหาที่ดินเพื่อจับ GPS

15.00 น. ทดลองทำแผนที่จริงโปรแกรม mapwindow GIS

18.00 น. รับประทานอาหาร และพักผ่อนตามอัธยาศัย

วันที่ 18 กันยายน 2553

08.00 น. รับประทานอาหาร

09.00 น. ทดลองทำแผนที่จริงโปรแกรม mapwindow GIS

12.00 น. รับประทานอาหาร

13.00 น. ทดลองทำแผนที่จริงโปรแกรม mapwindow GIS

16.00 น. เดินทางกลับ

วันที่ 16 กันยายน 2553 เรียนรู้โปรแกรม mapwindow GIS และเรียนรู้การจับ GPS

วิทยากรบรรยาย เรียนรู้โปรแกรม MapWindow GIS เป็นโปรแกรมประเภท Desktop GIS ซึ่งออกแบบมาให้ผู้ใช้ทั่วไปสามารถทำงานทางด้านระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ได้อย่างสะดวก โดยเน้นไปที่การใช้งานที่ง่ายและมีฟังก์ชันการทำงานที่ค่อนข้างหลากหลาย นอกจากนี้ยังมีการพัฒนาฟังก์ชันเฉพาะในรูปแบบของ plug-in สำหรับการวิเคราะห์ที่เฉพาะทางเช่น การวิเคราะห์เรื่องน้ำ (hydrology), การวิเคราะห์ข้อมูลสภาพภูมิประเทศ เป็นต้น โปรแกรมนี้จัดเป็นโปรแกรมประเภทรหัสเปิด (Open Source) ที่อยู่ภายใต้ลิขสิทธิ์ของ The Mozilla Public License 1.1 ดังนั้นผู้ใช้จึงสามารถนำโปรแกรมนี้มาใช้งานได้โดยที่ไม่ต้องเสียค่าซอฟต์แวร์ซึ่งเหมาะกับหน่วยงานหรือสถาบันการศึกษาที่ต้องการนำระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์มาใช้ในองค์กร โดยวิทยากรบรรยายตามเอกสารและให้ทดลองเปิดโปรแกรมทำตามการบรรยายไปด้วย โดยฝึกทดลองทำตามโปรแกรมควบคู่ไปด้วย

- การทำขอบเขต หมู่บ้าน ตำบล
- การทำถนน
- การทำจุดสถานที่สำคัญ
- การทำแปลงที่ดิน

- การใส่ข้อมูลที่จำเป็นในบ้านแต่ละหลัง และการทำจุดบ้าน

เรียนรู้การจับ GPS วิทยากรกล่าวถึงประโยชน์การใช้งานของ GPS ที่สามารถนำค่าจาก GPS มาทำข้อมูลรวมกับการทำแผนที่ผ่านระบบโปรแกรม MapWindow GIS โดยเรียนรู้จริงจากวิทยากรการอ่านค่าพิกัด ค่า X ค่า Y และค่า error และลองหาจุดตามแผนที่ผ่านโปรแกรม เพื่อทำความเข้าใจและลงพื้นที่จริงเพื่อจัดเก็บข้อมูลจริงในวันพรุ่งนี้

วันที่ 17 กันยายน 2553 ลงพื้นที่สำรวจปัญหาจริงและจับจุดพิกัด GPS

เป็นการลงพื้นที่จริงเพื่อศึกษาพื้นที่ที่ประสบ กรณีปัญหาที่ดินของตำบลห้วยเหี้ยะ และลงจับพิกัด GPS ตามจุดแปลงต่างๆ และนำข้อมูลที่ได้มาทดลองทำจริงผ่านโปรแกรม MapWindow GIS โดยวิทยากร ให้ทดลองนำข้อมูลที่ได้มาลงทำตามโปรแกรมในแปลงที่ดินที่มีปัญหา เบื้องต้นประมาณ 2- 3 แปลงและจะมาเรียนรู้ต่อในวันต่อไป

วันที่ 18 กันยายน 2553 ทดลองทำแผนที่จริงโปรแกรม mapwindow GIS

เป็นการทดลองทำจริงข้อมูลจากการสำรวจโดยเริ่มต้นจากการจัดทำข้อมูลผ่านโปรแกรม mapwindow GIS คือทดลองทำตามแผนที่ของตำบลห้วยเหี้ยะ

- การทำขอบเขต หมู่บ้าน ตำบล
- การทำถนน
- การทำจุดสถานที่สำคัญ
- การทำแปลงที่ดิน

การใส่ข้อมูลที่จำเป็นในบ้านแต่ละหลัง และการทำจุดบ้าน และการทำข้อมูลแปลงที่ดินที่ประสบปัญหา หลังเรียนรู้จนสามารถ จัดทำข้อมูลผ่านโปรแกรม mapwindow GIS และการจับพิกัด GPS ก็ให้แต่ละตำบลกลับไปทดลองทำในตำบลของแต่ละท่านที่มาเข้าร่วมฝึกอบรม

กรณี บ้านห้วยทรายเหนือ หมู่ที่6 ตำบลห้วยเสี้ย อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก

เดิมชุมชนบ้านห้วยทรายเหนือได้ก่อตั้งชุมชนอยู่ที่หมู่บ้านป่าคอบโป หมู่ที่11 ต.หนองกระทาว อ. นครไทย จ.พิษณุโลก เมื่อปี พ.ศ. 2498 ตอนนั้นชาวบ้านได้มีการจับจองที่ดินเพื่อทำกินโดยการบุกเบิก ป่ามาเป็นไร่ ซึ่งตอนนั้นมีหัวหน้าหมู่บ้าน ชื่อนายเล่ายี แซ่ลี

ต่อมา ปี พ.ศ. 2505 ชาวบ้านได้ย้ายมาก่อตั้งชุมชนใหม่ที่บ้านห้วยทรายเหนือ เนื่องจากบ้านป่า คอบโปตั้งอยู่บนเขาทุรกันดาร แต่ชาวบ้านก็ยังขึ้นไปทำไร่ในที่ดินเดิม

ต่อมา ปีพ.ศ. 2508 ได้มีการตั้งผู้ใหญ่บ้านเป็นทางการคนแรกคือ นายทอง แซ่ลี และมีการทำ ถนนเข้าหมู่บ้านห้วยทรายเหนือ โดยหน่วยงานทหารช่างในปี พ.ศ. 2509

จากการสำรวจปัญหาเรื่องที่ดินทำกินพบว่าพบว่าที่ดินทำกินของชาวบ้านยังไม่มีเอกสารสิทธิ ถูก ประเขตอุทยานทับที่ดินทำกิน นำสู่ความขัดแย้งระหว่างรัฐและชุมชน ซึ่งมีรายชื่อผู้ได้รับความเดือดร้อน ดังนี้

ลำดับ ที่	ชื่อ-สกุล	บ้านเลขที่	จำนวน แปลง	ระยะเวลาการ ทำกิน	การได้พื้นที่มา
1	นายประวัติ แซ่ลี	1	4แปลง	45ปี	จับจอง
2	นายธวัชชัย แซ่ลี	59	3แปลง	54ปี	จับจอง
3	นายชาญ แซ่ลี	102	4แปลง	45ปี	จับจอง
4	นายพยนต์ แซ่ลี	21	3แปลง	45ปี	จับจอง
5	นายปอ แซ่หว่า	100	9แปลง	54ปี	จับจอง
6	นายช่อ แซ่หว่า	138	2แปลง	54ปี	จับจอง
7	นายไม้ แซ่ลี	98	6แปลง	54ปี	จับจอง
8	นายโชคดี แซ่ลี	65/1	4แปลง	45ปี	จับจอง
9	นายบัวท้อ แซ่ลี	13	10แปลง	45ปี	จับจอง
10	นางรัตนา แซ่หว่า	123	6แปลง	54ปี	จับจอง
11	นายหรีอ แซ่สง	210	2แปลง	45ปี	จับจอง
12	นายจำ แซ่ลี	77	3แปลง	45ปี	จับจอง
13	นายสฤษดิ์ แซ่ลี	92	5แปลง	45ปี	จับจอง
14	นายจำลอง แซ่หว่า	101	4แปลง	54ปี	จับจอง
15	นายสันติ แซ่หว่า	89	6แปลง	54ปี	จับจอง
16	นายแดง แซ่ลี	193	2แปลง	54ปี	จับจอง

17	นายเหล็ง แซ่ลี	75	4แปลง	54ปี	จับจอง
18	นายประชา แซ่หว่า	67	3แปลง	54ปี	จับจอง
19	นายปากกา ลีชานนท์	73	3แปลง	54ปี	จับจอง
20	นายใจฮั่ว แซ่หว่า	83	7แปลง	54ปี	จับจอง
21	นายหล้า แซ่หว่า	189	2แปลง	54ปี	จับจอง
22	นายเจียะเน้ง แซ่หว่า	132	5แปลง	54ปี	จับจอง
23	นายจื้อ แซ่หว่า	105	6แปลง	54ปี	จับจอง
24	นางสาวเขา แซ่ลี	105 ม.2 ด.เข็กน้อย อ.เขาค้อ จ. เพชรบูรณ์	1แปลง	54ปี	จับจอง
25	นายฟ่ง แซ่หว่า	136	3แปลง	54ปี	จับจอง
26	นายสุวัฒน์ แซ่ลี	218	3แปลง	54ปี	จับจอง
27	นาบใจ แซ่ลี	160	5แปลง	54ปี	จับจอง
28	นายเอกชัย แซ่สง	87	3แปลง	54ปี	จับจอง
29	นายชนะ แซ่ลี	203	2แปลง	54ปี	จับจอง
30	นายตัน แซ่หลี	19	4แปลง	54ปี	จับจอง 3 แปลง ชื่อ 1 แปลง
31	นายเล่ง แซ่ลี	66	3แปลง	54ปี	จับจอง
32	นายยุพราช แซ่หลี	19	2แปลง	54ปี	จับจอง
33	นายอนุชา แซ่หลี	19	2แปลง	54ปี	จับจอง
34	นายชัย แซ่หว่า	131	3แปลง	54ปี	จับจอง
35	นายเจียะ แซ่ลี	177	5แปลง	54ปี	จับจอง
36	นายวิสูตร แซ่ลี	128	5แปลง	54ปี	จับจอง
37	นางอุไร บุญมา	40	3แปลง	ชื่อ 32 ปี , จับจอง 27 ปี	ชื่อ 2 แปลง จับจอง 1 แปลง
38	นายทองคุณ พลยศ	25	2แปลง	32ปี	ชื่อ

ภาคผนวก

เอกสารประกอบรายงานฉบับสมบูรณ์
เพื่อดูรายละเอียดเพิ่มเติมชุดที่ 6

- 1 ทศวรรษการปกครองท้องถิ่นไทย

1 ทศวรรษของการกระจายอำนาจ พ.ศ. 2534 – 2544

กล่าวนำ

รัฐธรรมนูญของไทยฉบับที่ 16 ซึ่งมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 11 เดือน ตุลาคม พ.ศ. 2540 มีข้อเด่นหลายประการ ที่สำคัญประการหนึ่งคือ มีเนื้อหาที่สนับสนุนการปกครองท้องถิ่น และการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นอย่างน้อยถึง 1 หมวด รวม 9 มาตรา (มาตรา 282 – 290) และยังมรมาตราอื่นๆ เช่น มาตรา 78 กำหนดให้รัฐ “ ต้องกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นพึ่งตนเอง และตัดสินใจในกิจการท้องถิ่นได้เอง...รวมทั้งพัฒนาจังหวัดที่มีความพร้อมให้เป็นองค์กรปกครองท้องถิ่นขนาดใหญ่ โดยคำนึงถึงเจตนารมณ์ของประชาชนในจังหวัดนั้น ” กล่าวได้ว่ารัฐธรรมนูญฉบับนี้มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับการปกครองท้องถิ่นและการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นที่เป็นรูปธรรมมากที่สุด เมื่อเทียบกับรัฐธรรมนูญทุกฉบับที่ผ่านมาในประเทศไทย

อย่างไรก็ตาม แม้รัฐธรรมนูญฉบับที่ 16 นี้จะมีความสำคัญอย่างยิ่งแต่การพิจารณาประเด็นการปกครองท้องถิ่นและการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นในสังคมไทยยุคปัจจุบัน ไม่ควรจำกัดขอบเขตการศึกษาเพียงระยะ 4 ปี (พ.ศ. 2540 – 2544) อันเป็นช่วงชีวิตของรัฐธรรมนูญฉบับนี้เท่านั้นเพราะก่อนที่จะมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับล่าสุด ได้มีการพิจารณาประเด็นการกระจายอำนาจและเริ่มรณรงค์มาแล้วพอสมควร เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2534 นอกจากนี้คำถามที่ว่าเหตุรัฐธรรมนูญฉบับที่ 16 จึงให้ความสนใจประเด็นการปกครองท้องถิ่น และการกระจายอำนาจให้แก่ท้องถิ่นมากกว่ารัฐธรรมนูญฉบับก่อนๆ การค้นหาคำตอบก็ต้องมองย้อนไปถึงเหตุการณ์ก่อนปี พ.ศ. 2540 อยู่แล้ว

บทความนี้มุ่งประเมินลักษณะและผลของการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นในสังคมไทยใน ห้วง 1 ทศวรรษที่ผ่านมา เพื่อตอบคำถามสำคัญ 4 ข้อคือ 1. การกระจายอำนาจในห้วงเวลาดังกล่าวมีลักษณะสำคัญอย่างไร 2. ลักษณะเช่นนั้นสะท้อนภาพใดเกี่ยวกับระบอบการเมืองการปกครองของไทย ลักษณะของการกระจายอำนาจและระบอบการเมืองการปกครองดังกล่าวเกิดจากสาเหตุใด 3. ผลกระทบของการกระจายอำนาจที่เกิดขึ้นเป็นเช่นไร และ 4. ทางออกกะแนวโน้มของการกระจายอำนาจและการปกครองท้องถิ่นไทยในทศวรรษต่อไปเป็นเช่นไร

ภาพทั่วไปเกี่ยวกับการเมืองระดับชาติในช่วง 1 ทศวรรษ, พ.ศ. 2534 – 2544

หนึ่ง ความต่อเนื่องของระบอบประชาธิปไตย ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมาสังคมไทยก้าวออกจากการก่อรัฐประหาร โดยคณะนายทหารในดอนตันปี 2534 ไปเป็นระบอบการเมืองที่ไม่มั่นคง เนื่องจากสภาพที่นักการเมืองหัวนเกรงอำนาจของกองทัพ ต้องเผชิญผู้นำทหารไปเป็นนายกรัฐมนตรี ส่งผลให้ประชาชนคัดค้านอย่างรุนแรง จนเกิดเหตุการณ์นองเลือด ไปเป็นระบอบประชาธิปไตยอีกครั้ง ตั้งแต่เดือนกันยายน 2535 นักการเมืองที่มาจากการเลือกตั้งของประชาชน มีบทบาททั้งในด้านสภาผู้แทนและฝ่ายบริหาร กลายเป็นยุคแห่งระบอบประชาธิปไตยที่มั่นคง นับตั้งแต่นั้นจนถึงปัจจุบัน นอกจากนั้น ผลของรัฐธรรมนูญฉบับปี 2540 ยังทำให้เกิดสถาบันการเมืองใหม่ๆ ที่น่าจะมีความสำคัญในเชิงเสริมความแข็งแกร่งให้แก่ระบอบประชาธิปไตยมากขึ้นในอนาคต ได้แก่ ศาลรัฐธรรมนูญ ศาลปกครองผู้ตรวจการของรัฐสภา คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติคณะกรรมการ ปปช. และคณะกรรมการการเลือกตั้ง ตลอดจนสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฯลฯ

ความต่อเนื่องของระบอบประชาธิปไตยนับตั้งแต่การเลือกตั้งทั่วไปในเดือนกันยายน 2535 จนถึงขณะนี้ รวมเวลา 10 ปีเศษ สังคมไทยมีนายกรัฐมนตรีมาจากการเลือกตั้งของประชาชนทั้งหมด ได้แก่

1. นายชวน หลีกภัย 23 กันยายน 2535 – 13 กรกฎาคม 2538
2. นายบรรหาร ศิลปะอาชา 13 กรกฎาคม 2538 – 25 พฤศจิกายน 2539
3. พลเอก ชวลิต ยงใจยุทธ 25 พฤศจิกายน 2539 - 9 พฤศจิกายน 2540
4. นายชวน หลีกภัย 9 พฤศจิกายน 2540 – 12 กุมภาพันธ์ 2544

5. พ.ต.ท.ดร.ทักษิณ ชินวัตร 12 กุมภาพันธ์ 2544 – ปัจจุบัน

นับเป็นความต่อเนื่องของระบอบประชาธิปไตยที่ยาวนานที่สุด นับแต่ระบอบประชาธิปไตยเกิดขึ้นในสังคมไทยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2535 ประกอบกับการเกิดของสถาบันทางการเมืองที่สำคัญอีกมากมายที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการคัดเลือกทางอ้อม รวมทั้งท่าทีของผู้นำกองทัพที่ผ่านมาก็ได้ย่ำบาทบาทของกองทัพในฐานะหน่วยงานหนึ่งของรัฐ มิใช่หน่วยงานที่ควรแทรกแซงทางการเมืองอีกต่อไป ทำให้หลายฝ่ายเชื่อว่าต่อไปนี้ระบอบประชาธิปไตยของไทยจะมีความมั่นคงยิ่งขึ้นเรื่อยๆ

สอง ปัญหาบางประการของระบอบประชาธิปไตย จากการศึกษาของ รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ (ธันวาคม พ.ศ. 2542) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 น่าจะมีบทบาทสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการเมืองบางด้าน เช่น

1. ระบบประชาธิปไตยที่เข้มแข็งขึ้นเป็นระบบประชาธิปไตยแบบอุปถัมภ์
2. กลุ่มทุนมีบทบาทและอำนาจมากขึ้น ขณะที่พลังอำมาตยาธิปไตยจะลด

ความสำคัญลง

3. ข้าราชการส่วนหนึ่งจะกลายเป็นกลไกสำคัญ เพื่อสนองการหาผลประโยชน์ของนักการเมือง (โดยวิธีการ เช่น จัดจ้างจัดซื้อโดยใช้งบของรัฐ, ผันงบประมาณของรัฐไปยังฐานการเมือง, ผันงบประมาณราคาพืชผลเพื่อสร้างฐานการเมือง, ให้สิทธิประโยชน์ด้านภาษีอากร , จัดสรรสินเชื่อบัตรเครดิตดอกเบี้ยต่ำ , จัดสรรสัมปทาน, ถ่ายโอนการผลิตให้ภาคเอกชน, ยึดกุมรัฐวิสาหกิจเป็นฐาน, ยึดกุมกองเงินทุนหมุนเวียนและเงินนอกงบประมาณ, ละการแต่งตั้งข้าราชการระดับสูง)

4. การซื้อสิทธิขายเสียงและการนอนหลับทับสิทธิ์จะยังคงมีต่อไป

5. รัฐบาลผสม, ความพยายามในการสร้างรัฐบาลพรรคเดียว และการสร้างกลุ่มต่างๆ ภายในพรรค ตลอดจนการแสวงหาผลประโยชน์ของกลุ่มต่างๆ ภายในพรรคโดยไม่ก้าวล้ำพรมแดนของกันและกัน เป็นรูปแบบหลักของการดำเนินงานภาครัฐ ซึ่งรังสรรค์เห็นว่าการให้บริการแก่ประชาชนจะเกิดขึ้นไม่ได้หากปราศจากการรวมกลุ่มเพื่อเรียกร้องและกดดัน

ข้อสังเกตทั้ง 5 ข้อที่กล่าวมาเป็นการศึกษาประกอบการเลือกตั้งทั่วไปในวันที่ 6 มกราคม 2544 รัฐบาลชุดใหม่ภายใต้การนำของพรรคไทยรักไทย ได้เข้ามาบริหารประเทศประมาณ 8 เดือน ลักษณะการเมืองระดับชาติหลายอย่างสอดคล้องกับข้อสังเกตของรังสรรค์ ในช่วง 8 เดือนที่ผ่านมา รัฐบาลชุดใหม่ดูเหมือนจะประสบความสำเร็จในการผลักดันนโยบายที่ได้หาเสียงกับประชาชนไปสู่การปฏิบัติ ไม่ว่าจะเป็นนโยบายการรักษาโรค 30 บาท กองทุนหมู่บ้าน 1 ล้านบาท เพื่อให้ประชาชนนำเงินดังกล่าวไปบริหารและพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง และการพักชำระหนี้เกษตรกรนโยบายเหล่านี้หากนำไปปฏิบัติได้ ก็จะมีผลทางการเมืองในระดับกว้างอย่างมากจึงต้องติดตามผลในขั้นต่อไป แต่อย่างน้อยในช่วง 1 ปีที่ผ่านมา การนำเสนอ นโยบายเพื่อช่วยชนชั้นในการเลือกตั้งเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ เพราะพรรคไทยรักไทยได้รับคะแนนจากการเลือกตั้งเกือบครึ่งหนึ่งของที่นั่งในสภา ซึ่งเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์

ระบบบัญชีรายชื่อเปิดโอกาสให้คนใหม่ๆ เข้ามาร่วมวงการเมือง เป็นจุดแข็งที่เกิดกับระบบใหม่ การดึงพรรคอื่นๆ เข้ามาเป็นทั้งความจำเป็นในการจัดตั้งรัฐบาลและการสร้างเสถียรภาพของรัฐบาลในแข็งแกร่ง หวังเปิดโอกาสทางการเมืองของพรรคฝ่ายค้าน อย่างไรก็ตาม ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มหรือมุ่งภายในพรรคไทยรักไทย ระหว่าง ส.ส. ที่มาจากเขตกับส.ส. บัญชีรายชื่อที่ได้เป็นรัฐมนตรี และระหว่างพรรคร่วมรัฐบาล ก็ได้แสดงให้เห็นแล้วหลายครั้ง ขึ้นอยู่กับท่าทีของกลุ่มต่างๆ ฝีมือการบริหารจัดการของผู้นำพรรค ท่าทีของประชาชนและองค์กรประชาธิปไตยทั้งหลายและการสืบทอดของสถานการณ์นอก 2 – 3 ปีข้างหน้า

การกระจายอำนาจในหัว 1 ทศวรรษ (พ.ศ. 2534 – 2544)

ข้อที่หนึ่ง ในแง่นโยบายและกฎหมาย นี่คือนโยบายที่เกิดการก้าวอย่างครั้งใหญ่ที่สุดในรอบ 1 ศตวรรษที่ผ่านมา

นับตั้งแต่ปีพ.ศ. 2534 จนถึงปัจจุบัน สังคมไทยมีคณะรัฐมนตรีที่เข้ามาบริหารประเทศรวมทั้งสิ้น 8 ชุดคือ

1. ชุดที่ 47 (รัฐบาลนายอานันท์) 2 มีนาคม 2534 – 7 เมษายน 2535
2. ชุดที่ 48 (รัฐบาล พล อ.สุจินดา) 7 เมษายน 2535 – 10 มิถุนายน 2535
3. ชุดที่ 49 (รัฐบาลนายอานันท์) 10 มิถุนายน 2535 - 23 กันยายน 2535
4. ชุดที่ 50 (รัฐบาลนายชวน) 23 กันยายน 2535 - 13 กรกฎาคม 2538
5. ชุดที่ 51 (รัฐบาลนายบรรหาร) 13 กรกฎาคม 2538 – 25 พฤศจิกายน 2539
6. ชุดที่ 52 (รัฐบาลพล อ. ชวลิต) 25 พฤศจิกายน 2539 - 9 พฤศจิกายน 2540

7. ชุดที่ 52 (รัฐบาลนาย ขวน) 9 พฤศจิกายน 2540 - 9 กุมภาพันธ์ 2544

8. ชุดที่ 54 (รัฐบาล พ.ต.ท. ทักษิณ) 9 กุมภาพันธ์ 2544 –ปัจจุบัน

กล่าวเฉพาะนโยบายของคณะรัฐมนตรีทั้ง 8 ชุด ว่าด้วยการปกครองท้องถิ่นและการกระจายอำนาจให้แก่ท้องถิ่น นโยบายของคณะรัฐมนตรีเริ่มจากการเสนอแนะนโยบายว่าจะดำเนินการกระจายอำนาจอย่างกว้างๆ และนำเสนอเพียงว่าจะกระจายอำนาจ “อย่างเหมาะสม” ในสมัย ครม. ชุดที่ 47 – 49 มาเป็นการระบุว่า “จะจัดให้มีการเลือกตั้งผู้บริหารท้องถิ่นทุกระดับ” เริ่มตั้งแต่ ครม. ชุดที่ 50 – 5 ส่วน ครม. ชุดที่ 52 เสนอว่าจะปรับปรุงโครงสร้างขององค์กรปกครองท้องถิ่น และเร่งรัดการกระจายรายได้ให้แก่องค์กรปกครองท้องถิ่น

นโยบายของครม. ชุดที่ 53 ของนายชวน หลีกภัย ด้านหนึ่งเดินตามกรอบของรัฐธรรมนูญ ฉบับตุลาคม พ.ศ. 2540 คือ เร่งรัดการออกกฎหมายเพื่อกระจายอำนาจไปสู่ท้องถิ่นตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ อีกด้านหนึ่ง กลับเสนอความเห็นในทำนองสวนทางกัน คือ ระบุว่าต้องการปรับปรุงองค์กรปกครองท้องถิ่นให้เหลือ 4 รูปแบบ (อบจ. เทศบาล, อบต. และการปกครองรูปแบบพิเศษ) ขณะเดียวกัน กลับเสนอว่าให้สมาชิกสภาท้องถิ่นมาจากการเลือกตั้งโดยตรงของประชาชน ส่วนผู้บริหารท้องถิ่นกลับมาจากโดยตรงหรือโดยอ้อมก็ได้ การเสนอแนะนโยบายเช่นนี้นับว่าน่าสนใจ เพราะ ครม. ของนายชวน หลีกภัย ชุดที่ 50 (พ.ศ. 2535 - 2538) เสนอให้ผู้บริหารท้องถิ่นทุกระดับมาจากการเลือกตั้งโดยตรง แต่ครั้งถึง พ.ศ. 2540 กลับเสนอให้เป็น 2 ทางเลือก

ต่อมาในสมัย ครม.ชุดปัจจุบัน นโยบายการกระจายอำนาจเสนอ 6 ประเด็นสำคัญ คือ

1. มุ่งจัดเก็บรายได้ของท้องถิ่น และกระจายอำนาจทางการคลัง
2. ส่งเสริมการกระจายอำนาจ
3. เสริมสร้างศักยภาพขององค์กรปกครองท้องถิ่น
4. ส่งเสริมบทบาทของประชาชนในการปกครองท้องถิ่น
4. จัดระบบตรวจสอบและประเมินผลการทำงานขององค์กรปกครองท้องถิ่น และ
6. เสริมสร้างความเข้าใจในบทบาทและการทำงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการกระจายอำนาจ

กล่าวในภาพรวม ในช่วงที่ 1 ทศวรรษที่ผ่านมา นโยบายของรัฐบาลแต่ละชุดมีความชัดเจนมากขึ้นเรื่อยๆ เกี่ยวกับการปกครองท้องถิ่นและการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น นโยบาย 6 ข้อ ของรัฐบาลชุดปัจจุบันน่าจะสะท้อนให้เห็นความเข้าใจที่ชัดเจนเกี่ยวกับทิศทางการกระจายอำนาจในสังคมไทย ส่วนที่เป็นคำถามก็คือ เหตุใดรัฐบาลของนายชวน หลีกภัยซึ่งอยู่ในอำนาจนานยิ่งกว่ารัฐบาลชุดอื่นๆ จึงเปลี่ยนความคิดจากสมัยแรกให้เลือกตั้งผู้บริหารท้องถิ่นทุกระดับโดยตรง ไปเป็นเลือกตั้งโดยตรงหรือโดยอ้อมก็ได้ การที่นายชวน หลีกภัย เป็นนายกฯ สมัยแรกนานถึง 2 ปี 10 เดือน และสมัยที่สอง 3 ปี 3 เดือน การเปลี่ยนแปลงในเชิงนโยบายย่อมต้องมีเหตุผลบางประการ

ในด้านกฎหมาย นับตั้งแต่ พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา สังคมไทยได้ออกกฎหมายหลายฉบับ ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านการปกครองท้องถิ่น อย่างที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน นับตั้งแต่

ก. การประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ที่กำหนดกติกาเกี่ยวกับการปกครองท้องถิ่นและการกระจายให้แก่ท้องถิ่นอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดตั้งคณะกรรมการกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่ท้องถิ่น และการกำหนดให้เพิ่มรายได้แก่องค์กรอย่างมีขั้นตอนปกครองท้องถิ่น

ข. การออก พรบ. ปฏิรูปการศึกษาแห่งชาติ

ค. การออก พรบ.กำหนดให้นายก อบจ. มาจากการเลือกตั้งโดยอ้อม

ง.การเพิ่มจำนวน อบต. ยังผลให้มี อบต. 6 พันกว่าแห่ง ครอบคลุมพื้นที่ทั่วทั้งประเทศ

จ. การยกฐานะสุขาภิบาลทั่วประเทศเป็นเทศบาลตำบล

ฉ. การกำหนดให้นายกเมืองพัทยา มาจากการเลือกตั้งโดยตรงจากประชาชน

ช. การกำหนดให้นายกเทศมนตรีเทศบาลเมืองและเทศบาลนคร มาจากการเลือกตั้งโดยตรง และให้นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลมาจากการเลือกตั้งโดยตรงในปี 2550

ซ. การยกฐานะเทศบาลเมืองเป็นเทศบาลนคร ทั่วประเทศราว 20 แห่ง

ณ. นอกจากนี้ ยังมีผลพวงของกฎหมายที่กล่าวจามา คือ การก่อตั้งหน่วยงานของรัฐที่ทำหน้าที่ด้านกระจายอำนาจโดยเฉพาะคือ สำนักงานคณะกรรมการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (สกก.) และการจัดตั้งสมาคมองค์กรปกครองท้องถิ่น ระดับต่างๆ เช่น สมาคม อบต.แห่งประเทศไทย, สมาพันธ์ปลัด อบต.แห่งประเทศไทย, สมาคม อบจ.แห่งประเทศไทย (รวมทั้งสมาคมสันนิบาตเทศบาลแห่งประเทศไทย ซึ่งตั้งมานานแล้วแต่กลับ

อ่อนแอเพราะถูกหน่วยงานราชการครอบงำ) ฯลฯ ซึ่งมีแนวโน้มที่จะเป็นปากเสียงสำคัญขององค์กรระดับท้องถิ่นต่างๆ ในอนาคต

ข้อที่สอง การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นยังขาดการนำที่เข้มแข็ง, ชัดเจนเป็นเอกภาพ

แม้ว่าช่วง 1 ทศวรรษที่ผ่านมาสังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลงในทิศทางการกระจายอำนาจเป็นจำนวนมาก แต่กล่าวในแง่การนำของภาครัฐยังขาดการนำที่เข้มแข็ง ขาดความชัดเจนและเอกภาพของทิศทางการดำเนินงานเห็นได้จากรัฐบาล 8 ชุดในช่วง 10 ปีเศษมานี้ ไม่มีผู้นำรัฐบาลคนใดที่ประกาศอย่างเด่นชัด ที่จะถือเอาการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นเป็นภารกิจหลัก ในช่วง 10 ปีเศษมานี้ เราไม่อาจนับรัฐบาลพลเอก สุจินดา คราประยูร และนายอานันท์ ปันยารชุน เพราะถือว่ามิใช่เวลาการบริหารไม้นาน และที่สำคัญคือ เป็นรัฐบาลแบบอำนาจนิยม แต่รัฐบาลอีก 5 ชุดที่เหลือในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา เป็นรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งของประชาชนทั้งสิ้น อันมีนายชวน หลีกภัย เป็นนายกฯ 2 ครั้ง มีเวลาบริหารนานที่สุดคือ 6 ปี ส่วนนายบรรหาร ศิลปอาชา 1 ปี 4 เดือน พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ เป็นนายกฯ 1 ปี และ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร บริหารประเทศมาแล้ว 9 เดือน

ปรากฏว่า ลักษณะร่วมของรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งทั้ง 5 ชุดในช่วง 10 ปี 2 เดือน (กันยายน 2535- พฤศจิกายน 2544) คือไม่มีนายกรัฐมนตรีคนใดเป็นผู้ดำเนินการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองครั้งสำคัญนี้ นั่นคือ แม้ว่าช่วงเวลาที่ผ่านมา จะได้มีการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นมากยิ่งขึ้นกว่ายุคใดๆ ก่อนหน้านี้ แต่การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นตามรัฐธรรมนูญฉบับที่ 16 ที่เกิดขึ้นถือเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ขาดการนำทางการเมืองที่เข้มแข็ง (Lack of Strong Political Leadership) และขาดทิศทางการเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจนเป็นเอกภาพ (Lack of Unified and Clear Cheangs)

ตัวอย่างคือ

1. รัฐบาลนายชวน หลีกภัย (ชุดที่ 50 กันยายน 2535 - กรกฎาคม 2538) หาเสียงว่าจะดำเนินการเลือกตั้งผู้ว่าฯ ในจังหวัดใหญ่ แต่พอเข้าไปบริหารประเทศ กลับแต่งตั้งสตรีเพียงคนเดียวเป็นผู้ว่าราชการจังหวัดและได้เร่งรัดการจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบล การรณรงค์ให้มีการเลือกตั้งผู้ว่าฯ เป็นการเคลื่อนไหวเพื่อประชาธิปไตยในเขตเมือง (Urban Democracy) ซึ่งมีบริเวณกว้างครอบคลุมทั้งจังหวัด แต่มีจุดเน้นอยู่ที่การพัฒนาประชาธิปไตยระดับเมือง แต่รัฐบาลกลับไปจัดตั้ง อบต. ซึ่งเป็นประชาธิปไตยชนบท (Rural Democracy) ซึ่งแต่ละ อบต. มีพื้นที่แคบและไม่ส่งผลสะท้อนทางการเมืองในวงกว้างเหมือนกับการเลือกตั้งผู้ว่าฯ ขณะเดียวกันก็ไม่ได้ส่งเสริม อบต. ให้เป็นองค์กรปกครองท้องถิ่น ที่เข้มแข็งอย่างจริงจัง เพียงแต่ปล่อยให้จัดตั้ง แล้วส่วนที่อ่อนแอก็ประสบปัญหาการเงิน บุคลากร และถูกข้าราชการประจำของหน่วยราชการส่วนภูมิภาคครอบงำ

2. รัฐบาลนายบรรหารและพลเอกชวลิต (ชุดที่ 51 – 52 กรกฎาคม 2538 – พฤศจิกายน 2539 และ พฤศจิกายน 2539 - พฤศจิกายน 2540) ก้าวตามแนวทางของรัฐบาลชุดก่อน คือละเลยประชาธิปไตยในเขตเมือง และปล่อยให้ประชาธิปไตยในชนบทพัฒนาอย่างลุ่มๆ ดอนๆ

3. แม้รัฐธรรมนูญฉบับที่ 16 จะส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นและการกระจายอำนาจให้แก่ท้องถิ่นมากกว่ารัฐธรรมนูญฉบับก่อนๆ แต่การกำหนดให้มีคณะกรรมการกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายให้แก่องค์กรปกครองท้องถิ่น โดยมีตัวแทนของ 3 ฝ่ายคือ หน่วยราชการที่เกี่ยวข้อง องค์กรปกครองท้องถิ่น และผู้ทรงคุณวุฒิ ที่มีจำนวนเท่ากัน รูปธรรมที่ชัดเจนของประเด็นนี้ก็คือ คณะกรรมการชุดนี้กลับไม่มีผู้นำที่แท้จริง ทั้งนี้เพราะตัวแทนหน่วยราชการก็คือ ฝ่ายที่คุ้นชินและเห็นด้วยกับการรวมศูนย์อำนาจมายาวนาน และไม่เคยมีบทบาทส่งเสริมการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น ผู้ทรงคุณวุฒิก็ได้รับการคัดเลือกมาจากหน่วยราชการต่างๆ ซึ่งมักเป็นข้าราชการบำนาญและมีความเห็นคล้อยตามระบบราชการแบบเดิมเป็นหลัก ส่วนข้าราชการฝ่ายการเมืองที่ได้รับการเลือกตั้งโดยประชาชนกลับไม่ค่อยมีโอกาสเข้าไปทำงานด้านนี้อย่างเต็มที่ นอกจากนี้ ในการตั้งคณะกรรมการกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจของรัฐบาลนายชวน หลีกภัย พบ.กำหนดว่า ให้นายกรัฐมนตรีหรือรองนายกเป็นประธาน รัฐบาลนายชวน ก็ได้ให้นายพิชัยรัตตกุล และนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ เป็นผู้ดูแลแทนที่นายกรัฐมนตรีจะดำเนินงานอันสำคัญนี้ด้วยตนเอง

4. สำหรับรัฐบาลของ พ.ต.ท.ทักษิณ นโยบายเร่งด่วนของรัฐบาลชุดใหม่ที่แถลงต่อ

รัฐสภาในวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2544 จำนวน 9 ข้อ จึงเป็นเรื่องเศรษฐกิจ 6 ข้อ เป็นนโยบายด้านสังคม 3 ข้อ (การศึกษาสุขภาพ, ปรามปรามยาเสพติด , และปราบคอร์รัปชัน) ส่วนนโยบายการกระจายอำนาจส่วนท้องถิ่นกลับมิใช่ในนโยบายเร่งด่วน โดยรัฐบาลชุดใหม่ได้ให้เหตุผลต่อเรื่องนี้ว่า เพราะนโยบายการกระจายอำนาจเป็นนโยบายต่อเนื่องจากที่ได้เริ่มไปแล้วในรัฐบาลชุดก่อน จึงมิใช่ในนโยบายเร่งด่วนอีกต่อไป และรัฐบาลชุดปัจจุบันยังคงดำเนินตามรอยรัฐบาลชุดเก่าคือ นายกรัฐมนตรีมอบหมายให้รองนายกฯ เป็นผู้ดูแลงานนี้ ส่วนคณะกรรมการกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจ ก็ยังคงใช้ชุดเดิมจากรัฐบาลชุดก่อน

5. อีกตัวอย่างหนึ่งคือ การที่นายแพทย์เกษม วัฒนชัย ลาออกจากตำแหน่ง รมว. ศึกษา และนายกรัฐมนตรีเข้าดำรงตำแหน่งแทน หลายฝ่ายก็คิดว่านายกฯ จะนำการกระจายอำนาจทางการศึกษาครั้งใหญ่ เพราะเป็นครั้งแรกที่นายกรัฐมนตรีของไทยดำรงตำแหน่ง รมว. ศึกษา พร้อมกัน ในที่สุด นายกฯ ก็ลาออกจากตำแหน่ง รมว. ศึกษา แล้วให้รองนายกฯ เข้ารับตำแหน่งแทน

อุปสรรคของการปกครองท้องถิ่นสะท้อนภาพของระบบการเมืองและการปกครอง

การพัฒนาอย่างมีข้อจำกัดของการปกครองท้องถิ่นและการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นสะท้อนภาพสำคัญบางประการคือ

หนึ่ง การขาดความรู้ความเข้าใจที่ชัดเจนเกี่ยวกับลักษณะและปัญหาการปกครองท้องถิ่นในสังคมไทย ตลอดจนขาดความเข้าใจร่วมกันว่าการปกครองท้องถิ่นควรพัฒนาไปในทิศทางใด สภาพเช่นนี้เกิดขึ้นทั่วไปในสังคมเนื่องจากทั่วทั้งสังคมมีความรู้ความเข้าใจเรื่องการปกครองท้องถิ่นและการกระจายอำนาจที่จำกัดมาก เช่น ในสถาบันอุดมศึกษาองค์ความรู้ดังกล่าวสอนเฉพาะในคณะรัฐศาสตร์หรือคณะสังคมศาสตร์ เป็นวิชาบังคับของนักศึกษาด้านรัฐศาสตร์ และนักศึกษาสาขาอื่นๆ ไม่มีสิทธิเลือกเรียนวิชานี้ นอกสถาบันอุดมศึกษา ไม่มีการเรียนการสอนวิชานี้ แม้จะมีโครงการฝึกอบรมความรู้ด้านนี้ในวิทยาลัยกรมการปกครองของกระทรวงมหาดไทย แต่ก็จัดขึ้นสำหรับสมาชิกสภา ฝ่ายบริหาร และเจ้าหน้าที่ขององค์กรปกครองท้องถิ่นเท่านั้น คนภายนอกไม่มีโอกาสเรียนรู้สิ่งเหล่านี้

สอง สังคมไทยอยู่ภายใต้ระบบการรวมศูนย์เข้าสู่ส่วนกลางเป็นเวลายาวนาน หน่วยราชการส่วนกลางและส่วนภูมิภาคได้เติบโตใหญ่ออกไปตั้งสาขาเป็นจำนวนมากในต่างจังหวัด หน่วยงานเหล่านี้มีบทบาทสำคัญในการบริหารประเทศทุกๆ สาขาเรื่อยมา ตลอดช่วง 1 ศตวรรษที่แล้ว พร้อมกับการเติบโตอย่างเชื่องช้าของกรในช่วงเวลาเดียวกัน เป็นการเติบโตของท้องถิ่นที่มีข้อจำกัดทั้งด้านงบประมาณ องค์ความรู้ ภารกิจ และบุคลากร

สาม ในด้านรูปการจิตสำนึก แนวคิดทางการเมืองในสังคมไทยยังถูกรบง้างด้วยแนวคิดรับเหมาทำแทน แนวคิดคนจำนวนหนึ่งมีความรู้ความสามารถเหนือคนอื่นฯ แนวคิดมวลชนด้วยความรู้ความสามารถต้องพึ่งพาผู้ที่มีความรู้ความสามารถมากกว่าตลอดไป พึ่งพารัฐบาลกลาง ดูถูกความรู้ความสามารถของคนท้องถิ่น ดูถูกพวกเดียวกัน รอคอยบทบาทของผู้นำ ตนเองไม่มีสิทธิหรือเริ่ม และไม่มีความคิดว่าคนท้องถิ่นสามารถดูแลตนเองและพัฒนาท้องถิ่นของตนเองได้ดี ขณะเดียวกันคนที่อยู่ในฐานะปกครองก็คิดว่าประชาชนโง่เขลา ขาดความรู้ความสามารถไม่อาจปกครองตนเองได้ต้องพึ่งพาผู้นำตลอดไป นอกจากนี้ยังมองเห็นว่าหากปล่อยให้ท้องถิ่นปกครองกันเอง จะเกิดการคอร์รัปชันอย่างขนานใหญ่ รูปการจิตสำนึกเช่นนี้คือร้น ยากจะหมดสิ้นไปได้ง่ายๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสภาพที่ระบบการศึกษาที่ดำรงอยู่เสริมสร้างแนวความคิดแบบเก่า ไม่ได้สนับสนุนแนวคิดกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นอย่างกว้างขวางและจริงจัง

สี่ ปัญหาผลประโยชน์ การดำรงอยู่อย่างยาวนานของระบบรวมศูนย์อำนาจ และการขยายตัวของหน่วยราชการส่วนกลางและส่วนภูมิภาคจำนวนมาก โดยเฉพาะในช่วงเกือบ 5 ปีที่ผ่านมาทำให้มีคนจำนวนมากได้รับประโยชน์จากระบบดังกล่าว ได้รับทั้งเงินเดือน ตำแหน่งเกียรติยศ ของที่ระลึก ค่าน้ำร้อนน้ำชา ค่าคอมมิชชั่น มีลูกน้อง บริวารคอยดูแลรับใช้ในทุกรัฐบาล ฯลฯ ตลอดจนมีความผูกพันทางด้านจิตใจ เชื่อมมั่นว่าสิ่งที่ดำเนินมายาวนานคือสิ่งที่สร้างสรรค์สังคมไทย และหวังให้บุตรหลานได้รับผลประโยชน์ต่อไปไม่สิ้นสุด การโอนภารกิจงบประมาณและบุคลากรไปให้องค์กรปกครองท้องถิ่น ย่อมหมายถึงการหดตัวของหน่วยราชการส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ซึ่งย่อมหมายถึงการสูญเสียหลายสิ่งหลายอย่างที่เคยได้รับมายาวนาน อันเป็นข้อเท็จจริงที่ไม่อาจยอมรับได้

ห้า สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในข้อ 1-2 สะท้อนให้เห็นว่าระบบการศึกษาในปัจจุบันต้องการการปฏิรูปอย่างมาก เป็นการปฏิรูปที่ต้องการไขที่เนื้อหาที่ขาดหายในสังคม แต่ขณะนี้

ปัญหากลับไปอยู่ที่ว่า ครูประถมและมัธยมควรจะสังกัดส่วนใด ควรจะแบ่งเขตเป็นกี่เขต และ การศึกษาภาคบังคับ 12 ปี ควรเริ่มต้นที่ชั้นใด ปัญหาการข้อนมให้เด็กนักเรียน และยังไม่มีความชัดเจนว่าการปฏิรูปการศึกษาที่เนื้อหาหลักสูตรจะเริ่มได้เมื่อใด

หก พลังผลักดันการกระจายอำนาจมีข้อจำกัด ขาดความเข้มแข็ง เพราะเสนอแต่เพียง การเลือกตั้งผู้ว่าฯ ดังนั้นในช่วงปี 2537 พลังดังกล่าวจึงถูกแทนที่ด้วยพลังผลักดันการปฏิรูป การเมือง การรณรงค์เพื่อการกระจายอำนาจเกิดจากแรงผลักดันของประชาชนระดับกลาง และล่างจำนวนหนึ่งในสังคม จะเห็นอย่างเป็นรูปธรรมตั้งแต่การหาเสียงก่อนการเลือกตั้งทั่วไป ในเดือนกันยายน 2535 เพราะพรรคการเมืองใหญ่ๆ โดยเฉพาะพรรคที่มีประสบการณ์ยาวนาน เช่นพรรคประชาธิปัตย์ รักรณรงค์การเมืองดี จึงเสนอนโยบายเลือกตั้งผู้ว่าฯ ในจังหวัดใหญ่ๆ ทั่วประเทศ เพื่อหวังผลทางการเมือง แต่เมื่อพลังผลักดันไม่มากพอ จึงไม่สามารถบีบให้ รัฐบาลพรรคประชาธิปัตย์ ทำตามสัญญาได้ พลังเหล่านี้ไม่มากพอที่จะกำหนดทิศทางการ กระจายอำนาจได้อย่างชัดเจน แต่พลังที่มีบทบาทมากกว่า คือพลังในการผลักดันเพื่อการปฏิ รูปทางการเมือง จนนำไปสู่การคัดเลือกบุคคลจำนวนหนึ่งเป็นคณะกรรมการยกร่าง รัฐธรรมนูญในเดือนธันวาคม 2539 จากนั้นทิศทางหลักของการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองก็คือ การพัฒนาระบบการเมืองรับชาติ ส่วนการกระจายอำนาจเป็นประเด็นรอง

ผลกระทบของลักษณะการกระจายอำนาจดังกล่าว

หนึ่ง เมื่อขาดการนำที่เข้มแข็งและเป็นเอกภาพที่ชัดเจน การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น ภายใต้งานของรองนายกฯ หรือรัฐมนตรีกระทรวงใดกระทรวงหนึ่ง จึงเป็นการกระจายที่ ประสบปัญหาหลายด้าน เช่น การกระจายอำนาจของแต่ละกระทรวงดำเนินไปไม่พร้อมเพียงกัน ขาดความชัดเจนในเป้าหมาย ขาดการสนับสนุนจากภาคประชาชนและสื่อมวลชน ตลอดจน ขาดความเห็นด้วยจากหน่วยราชการหลายหน่วย ซึ่งหลายส่วนไม่เชื่อมั่นในนโยบายกระจาย อำนาจอยู่แล้ว

สอง ความไม่ใส่ใจในประชาธิปไตยเขตเมือง และปล่อยให้ประชาธิปไตยเขตชนบท (อบต.) เผชิญชะตากรรมเอง ได้ส่งผลล่าสุดคือ ความหวังใยที่อยากจะเห็นผลสำเร็จของการ บริหารงานในจังหวัดต่างๆ ที่รัฐบาลกลางสามารถตรวจสอบและผลักดันได้ ดังนั้นแทนที่จะเป็น การเร่งกระจายอำนาจให้แก่ประชาธิปไตยเขตเมือง ให้องค์กรปกครองท้องถิ่นรับผิดชอบงาน ท้องถิ่นของเขาเอง กลับกลายเป็นการจัดโครงการนำร่องผู้ว่าฯ ซีอีโอ หรือผู้ว่าฯ ดำรงตำแหน่ง ประธานคณะกรรมการบริหารระดับจังหวัด โดยทดลองใน 5 จังหวัด และเปรียบเทียบกับ จังหวัดข้างเคียงว่าระบบผู้ว่าฯแบบใหม่ได้ผลอย่างไร เป็นที่น่าสังเกตว่า แม้จะได้มีนักวิชาการ และสมาคม อบจ.แห่งประเทศไทย เรียกร้องให้ทดลองนำเอาระบบผู้ว่าฯเลือกตั้งมาใช้เพื่อ เปรียบเทียบกับระบบผู้ว่าฯซีอีโอ แต่ก็ไม่มีคำตอบจากรัฐบาล

การมีแต่ผู้ว่าฯ ซีอีโอ แต่ไม่มีระบบผู้ว่าฯเลือกตั้งทำให้สังคมไทยพลาดโอกาสการ เรียนรู้ครั้งสำคัญ เพราะในต่างจังหวัด การเลือกตั้งผู้ว่าฯ ในจังหวัดใดจังหวัดหนึ่ง จะก่อให้เกิด แรงกระเพื่อมทางการเมืองอย่างมหาศาลในจังหวัดนั้นๆ และทั่วประเทศ เช่น กระตุ้นความสนใจ ทางการเมืองของประชาชนอย่างใหญ่หลวง ว่าประชาชนอยากเลือกใครเป็นผู้ว่าฯท้องถิ่นของ เขาเอง ทำให้ประชาชนได้ถกเถียงและเลือกสรรนโยบายของผู้สมัครแต่ละคนว่านโยบายไหนดี หรือไม่ดี ทำได้หรือไม่ได้ หรือควรมีการปรับปรุงอย่างไร รวมทั้งคำถามที่ว่า ประชาชนในแต่ละ ท้องถิ่นจะเข้าไปสนับสนุนนโยบายบางข้อได้อย่างไร และจะเข้าสนับสนุนการปกครอง ท้องถิ่นระดับจังหวัดได้อย่างไร และการพิจารณาถอดถอนผู้บริหารที่ด้อยคุณภาพ เพราะ ประชาชนถือว่าเขาเป็นคนเลือกตั้งมากับมือสิ่งเหล่านี้เท่ากับเป็นกลไกสำคัญที่จะผลักดันให้ ผู้ว่าฯ สนใจทำงานอย่างจริงจังสนใจใส่ใจปัญหาต่างๆ ของประชาชน กระทั่งเดินพบปะประชาชน อย่างใกล้ชิด ทั้งนี้เพื่อหวังคะแนนเสียงในการเลือกตั้งคราวต่อไป

สาม ความไม่ใส่ใจในประชาธิปไตยเขตเมือง ทำให้ภาครัฐไม่อาจใช้ประโยชน์ทาง การเมืองจาก พรบ. เทศบาล ที่ผ่านสภาในเดือน พฤษภาคม 2543 ซึ่งกำหนด นายกเทศมนตรีของเทศบาลเมืองและนคร ต้องมาจากการเลือกตั้งโดยตรงจากประชาชน เมื่อ วาระของนายกเทศมนตรีคนปัจจุบันเสร็จสิ้นลง ผลก็คือจนถึงบัดนี้ สื่อมวลชนละประชาชน จำนวนมากก็ยังไม่ทราบว่ พรบ. ฉบับดังกล่าวผ่านสภาเสร็จเรียบร้อยแล้ว และประชาชนในเขต เมืองทั่วประเทศ จะได้สิทธิในการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีโดยตรงเสียที

หากปล่อยให้สภาพเช่นนี้ดำรงอยู่ต่อไปในช่วง 3 ปีข้างหน้า สังคมไทยก็จะพลาด โอกาสการเร่งพัฒนาประชาธิปไตยในเขตเมือง ประชาชนในแต่ละเทศบาลเมืองและเทศบาล นคร ก็จะไม่ได้อะไรถึงผู้สมัครคนต่อไป หรือคิดหานโยบายที่เหมาะสมกับการพัฒนาเทศบาลใน

การเลือกตั้งครั้งต่อไป และมีแนวโน้มสูงที่นายกเทศมนตรีคนเก่าจะได้เปรียบ เพราะตนเองทำงานตลอดเวลา เปิดตัวตลอดเวลา และหาเสียงโดยอัตโนมัติเรื่อยมา ขณะที่คนส่วนใหญ่ไม่รู้วาระบบการเลือกตั้งแบบใหม่ จะเกิดขึ้นและนำออกใช้ในไม่กี่ปีข้างหน้า

สี่ จากนั้น เราจะพบว่าสังคมไทยในห้วงหลายเดือนที่ผ่านมาที่มีการปรับปรุงหน่วยราชการ การโอนภารกิจ งบประมาณ และบุคลากรให้แก่หน่วยงานองค์กรปกครองท้องถิ่น การปฏิรูประบบการศึกษาและการปฏิรูประบบสุขภาพ การปรับปรุงระบบการบริหารตำรวจ ฯลฯ ไม่มีทิศทางที่ชัดเจนว่าการกระจายอำนาจ และการปฏิรูปสถาบันเหล่านั้นจะมุ่งไปสู่จุดใด และประชาชนจะมีส่วนในกิจกรรมเหล่านั้นอย่างไรบ้าง ที่ผ่านมามีแต่ข่าวที่ค่อนข้างสับสนเกี่ยวกับการปฏิรูปและการกระจายอำนาจของสถาบันเหล่านี้

ห้า นอกจากข่าวเกี่ยวกับระบบผู้ว่าฯ ซีอีโอ ซึ่งมีใช่เป็นการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น แต่เป็นการปรับปรุงระบบบริหารราชการส่วนภูมิภาคข่าวการปฏิรูประบบราชการก็เป็นข่าวใหญ่อีกอันหนึ่ง ซึ่งนายกรัฐมนตรี และที่ประชุมคณะรัฐมนตรีให้ความสำคัญ อันเป็นการปรับปรุงประสิทธิภาพของระบบการบริหารราชการส่วนกลาง มีใช่กระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น เท่ากับว่าสังคมไทยในช่วง 2-3 เดือนมานี้ หันกลับไปพิจารณาประเด็นการปรับปรุงระบบการบริหารราชการระดับชาติ โดยผู้นำรัฐบาลให้ความสนใจเป็นพิเศษ แต่การกระจายอำนาจยังคงเป็นงานระดับรองและขาดทิศทางความชัดเจนเช่นเดียวกับช่วงหลายปีที่ผ่านมา

ทางเลือกและแนวโน้มของการกระจายอำนาจในสังคมไทย

หนึ่ง การกระจายอำนาจในสังคมไทยต้องการการนำที่ชัดเจนและเป็นเอกภาพโดยผู้นำการบริหารระดับสูงสุดของประเทศ มีใช่ปล่อยให้ผู้นำระดับรองนายก ฯ หรือรัฐมนตรีคนหนึ่งดูแลรับผิดชอบงานที่ต้องการความร่วมมือจากทุกฝ่าย ซึ่งความร่วมมือชนิดดังกล่าว ต้องอาศัยผู้นำระดับนายกรัฐมนตรีลงมาดำเนินการด้วยตนเอง มิฉะนั้นจะเกิดความล่าช้าเพราะขาดการประสานงานและขาดการให้ความร่วมมือจากหน่วยงานต่างๆ อย่างจริงจัง

สอง นอกจากการนำที่ชัดเจนและเป็นเอกภาพ การนำดังกล่าวยังต้องอาศัยความมุ่งมั่นทางการเมืองที่จะบรรลุผล (Strong Political Commitment) ทั้งนี้เนื่องจากระบบรวมศูนย์อำนาจในห้วง 1 ศตวรรษที่ผ่านมา ได้สร้างสถาบันการบริหารงานจำนวนมากที่จะต้องหัดเล็กลงและบุคคลากรที่ได้รับประโยชน์จากสถาบันเหล่านั้นจะต้องเสียประโยชน์เหล่านั้นไปเมื่อเกิดการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น ดังนั้นการนำที่มุ่งมั่นจึงมีความจำเป็นยิ่งในการโน้มน้าว การใช้ อำนาจของฝ่ายบริหาร และการผลักดันทุกวิถีทางที่จะทำให้เกิดการกระจายอำนาจปรากฏเป็นจริง

สาม แต่ปัจจัยทั้งองที่กล่าวมาจำเป็นต้องมีองค์ประกอบสำคัญที่สนับสนุน นั่นคือ ความรู้ความเข้าใจและความเห็นชอบของข้าราชการส่วนกลาง และประชาชนสาขาอาชีพต่างๆ นั่นคือการปฏิรูประบบการศึกษา และการเรียนรู้ความสำคัญและความจำเป็นของการกระจายอำนาจกลยุทธการกระจายอำนาจ เมื่อระบบการปฏิรูปการศึกษาเกิดขึ้นอย่างจริงจัง ก็ทำให้ระบบการศึกษาแบบใหม่ผลิตผู้จบการศึกษาที่มีความรู้ความเข้าใจในประเด็นการกระจายอำนาจได้มากขึ้น เกิดพลังใหม่ที่มีทั้งความรู้และจำนวนผู้เห็นด้วยมากมายมาช่วยกันผลักดันการปฏิรูปเสียใหม่

สี่ หากปราศจากทั้งสามสิ่งที่กล่าวข้างต้น การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นก็จะขาดพลังสนับสนุน และจะส่งผลให้กระบวนการดังกล่าวเคลื่อนตัวอย่างล่าช้า ค่อยเป็นค่อยไป และเผชิญปัญหามากมายต่อไป

ภาคผนวก

เอกสารประกอบรายงานฉบับสมบูรณ์

เพื่อดูรายละเอียดเพิ่มเติมชุดที่ 7

- รายงานสรุปผลสัมมนาแกนตำบล "บทเรียนและกลยุทธ์บัญชีครัวเรือน"
 - คู่มือแนะนำเบื้องต้น งานรณรงค์บัญชีครัวเรือน

จะเกิดอะไรขึ้น ?

ถ้ารัฐบาลไม่มี “บัญชีการเงินของประเทศ”

จะเกิดอะไรขึ้น ถ้ากระทรวง ทบวง กรมต่างๆ ไม่มี ไม่ทำ “บัญชีการเงินของหน่วยงาน”

จะเกิดอะไรขึ้น ถ้าองค์กรปกครองท้องถิ่น ไม่มี ไม่ทำ ไม่ใช้ “บัญชีการเงินขององค์กร”

จะเกิดอะไรขึ้น ถ้าบริษัท ห้างร้าน ไม่มี ไม่ทำ ไม่ใช้ ไม่สนใจ “บัญชีการเงินของร้าน”ตนเอง

จะเกิดอะไรขึ้น ถ้าท่านลงทุนทำมาค้าขาย แล้วไม่มี ไม่ทำ ไม่ใช้ ไม่ใส่ใจ และไม่รู้จัก

“บัญชีการเงินกิจการตัวเอง”

น่าเศร้า พี่น้องเกษตรกรผู้ลงทุนผลิตสินค้าการเกษตรจำนวนมาก ไม่ใช้ ทั้งไม่ทำ ทั้งไม่มี
ทั้งไม่สนใจ และทั้งไม่รู้จักร “บัญชีการเงินกิจการตัวเอง”

รอนเงินเจ็บลูกเดียว

ชุมชนตำบลที่ไม่รู้ “ข้อมูลรับ-จ่ายตำบล”

จะวางแผนแก้ปัญหาเศรษฐกิจของตนเองได้อย่างไร?

**“บัญชีครัวเรือน” คือ เครื่องมือฝึกฝนเบื้องต้นในการใช้ “ข้อมูล” เพื่อ “เรียนรู้” และ “ตัดสินใจ”
เลือกวิธีการ “จัดการการเงินหรือปรับกิจการของครัวเรือน”ที่เหมาะสม**

บัดนี้ ยุทธภพต้องการ “ผู้กล้า”

ขอเชิญจอมยุทธด้านการรณรงค์บัญชีครัวเรือนทั่วทั้งแผ่นดิน

เข้าร่วมแลกเปลี่ยนและถ่ายทอดวิชา เพื่อช่วยกันสร้าง

“ตำรางานบัญชีครัวเรือนเพื่อประชาชน”

**พบกับสุดยอดบทเรียน กลยุทธ์ เทคนิควิธีการ เครื่องไม้เครื่องมือ โปรแกรมคอมพิวเตอร์ ที่หลากหลาย
ที่ ห้องประชุมทะเลแก้ว ราชภัฏพินุลสงคราม-พิษณุโลก
8 โมงเช้าตรง เสาร์ 27 มิถุนายนนี้ เท่านั้น**

กำหนดการสัมมนา
ผลิตภัณฑ์งานบัญชีครัวเรือนอย่างไร?ให้ประชาชนได้ประโยชน์

หัวข้อ	วิธีการสัมมนา
1) กลยุทธ์เรื่อง ผลิตภัณฑ์งานบัญชีครัวเรือนอย่างไร?ให้ประชาชนได้ประโยชน์ ■ ทำอย่างไรให้ประชาชนเห็นความสำคัญและตระหนักต้องการทำบัญชีครัวเรือน ■ ทำอย่างไรให้ประชาชนลงมือทำบัญชีครัวเรือนทันที ■ ติดตามให้กำลังใจอย่างไร?ประชาชนจึงจะทำบัญชีครัวเรือนอย่างต่อเนื่อง ■ ทำให้ครัวเรือนเรียนรู้จากบัญชีได้อย่างไร? ■ ทำบัญชีแล้ว ทำอย่างไรให้ครัวเรือนลงมือปรับปรุงการจัดการการเงินทันที? ■ ทำอย่างไรให้บัญชีครัวเรือนเป็นประโยชน์ต่อการแก้ทุกข์-สร้างสุขของชุมชนตำบล? ■ ทำอย่างไรให้ อปท. และราชการสนับสนุนงานบัญชีครัวเรือน?	■ เรื่องเล่า “แรงบันดาลใจและประสบการณ์งานรณรงค์บัญชีครัวเรือน” ■ แบ่งกลุ่มย่อย – ละครจังหวัด ■ อภิปรายที่ละประเด็น ■ ใช้ Mind Mapping
2) ใช้แบบฟอร์มบัญชีอันไหนจึงได้ผล? ■ ประสิทธิภาพแบบฟอร์ม สกว. ■ ประสิทธิภาพแบบฟอร์ม ธกส. ■ ประสิทธิภาพแบบฟอร์ม กรมบัญชีสหกรณ์ ■ ประสิทธิภาพแบบฟอร์ม อื่นๆ	■ แบ่งกลุ่มย่อย – ละครจังหวัด ■ อภิปรายที่ละประเด็น ■ ใช้ Mind Mapping
3) ใช้ Computer Program อะไรช่วยให้ง่าย ■ ประสิทธิภาพ Program สกว. ■ ประสิทธิภาพ Program อื่นๆ	■ แบ่งกลุ่มย่อย – ละครจังหวัด ■ แนะนำ Program สกว.version 2 ■ อภิปรายที่ละประเด็น ■ ใช้ Mind Mapping
หัวข้อ	วิธีการสัมมนา
4) 18 เดือน ตั้งเป้าหมายต่ำเท่าไร อย่างไร ■ จำนวนครัวเรือนที่ทำต่อเนื่อง ■ ครอบคลุมกี่หมู่บ้าน ■ ครอบคลุมกี่ตำบล	■ แบ่งกลุ่มย่อยจังหวัด ■ ประชุมหาข้อสรุป
5) แผนปฏิบัติการงานบัญชีครัวเรือนของตำบลท่านออกมาอย่างไร ■ 6 เดือนแรก ■ 6 เดือนกลาง ■ 6 เดือนสุดท้าย	■ แบ่งกลุ่มย่อยจังหวัด ■ ประชุมหาข้อสรุป
6) ใช้คนเท่าไร แบ่งงานกันอย่างไร ■ ใครประสานและติดตาม ■ ใครรณรงค์ ■ ใครจัดกระบวนการเรียนรู้ ■ ใครสกัดบทเรียน	■ แบ่งกลุ่มย่อยจังหวัด ■ ประชุมหาข้อสรุป

สรุปผลการสัมมนา
“ ผลักดันงานบัญชีครัวเรือนอย่างไร? ให้ประชาชนได้ประโยชน์ ”
วันที่ 27 มิถุนายน 2552 ณ ราชภัฏพิบูลสงคราม-พิษณุโลก วิทยาเขตทะเลแก้ว

1) กลยุทธ์เรื่อง ผลักดันงานบัญชีครัวเรือนอย่างไร? ให้ประชาชนได้ประโยชน์

ทำอย่างไรให้ประชาชนเห็นความสำคัญและตระหนัก / ต้องการทำบัญชีครัวเรือน

- ชี้ให้เห็นว่าการทำบัญชีรายรับ – รายจ่ายแล้วจะสามารถทราบมูลค่าใช้จ่ายและรายรับของครัวเรือน
- ประชุมชี้แจงทำความเข้าใจ
- ให้นักเรียนเป็นคนบันทึกบัญชีครัวเรือน
- ใช้สื่อ VCD ของครัวเรือนที่ประสบความสำเร็จจากการบันทึกบัญชีครัวเรือนมาใช้กระตุ้นบันทึกบัญชีครัวเรือน
- ให้แกนนำบันทึกบัญชีเป็นตัวอย่าง
- ให้แกนนำลงไปกระตุ้นบ่อย ๆ
- ไปศึกษาดูงาน แล้ววิเคราะห์ข้อแข็ง – ข้ออ่อน แล้วให้ตัดสินใจกันเองว่าจะบันทึกบัญชีหรือไม่ มีข้อดี – ข้อดีอย่างไร
- ให้ครูไปดูงานด้วย แล้วบอกให้นักเรียนบันทึกบัญชี และให้เขียนความดีว่าทำอะไรที่ดี ๆ บ้าง แล้วให้นักเรียนไปคุยกับพ่อ – แม่ เพื่อกระตุ้นพ่อ – แม่ทางอ้อม
- ให้รางวัลแบบทางอ้อม หรือสร้างเงื่อนไข เช่น การใช้เงินกองทุนหมู่บ้าน หากมีการจดบันทึกบัญชีครัวเรือนจะได้รับสิทธิก่อน หรือ ธกส. จะมีเงื่อนไขพิเศษให้ลูกค้าที่บ้านที่กบัญชีครัวเรือน
- ใช้สื่อ เช่น วิทยุชุมชน เพื่อกระตุ้น สร้างกระแส ให้เกิดการบันทึกบัญชีครัวเรือน

ติดตามให้กำลังใจอย่างไร ประชาชนจึงจะทำบัญชีครัวเรือนอย่างต่อเนื่อง

- ให้ลงมือทำบัญชีทันที
- ให้รางวัลแก่คนที่ทำบัญชีด้วยความสมัครใจ
- มีแรงจูงใจด้วยการสร้างกติการ่วมกันของกองทุนต่าง ๆ ในหมู่บ้าน เช่น พิจารณาให้เงินกู้กับคนที่บันทึกบัญชีก่อน
- คิดแบบฟอร์มที่ง่าย สามารถนำข้อมูลมาประมวลผลและวิเคราะห์ได้
- สร้างความมั่นใจว่ามีเพื่อนที่ทำบัญชีด้วย ไม่ใช่ทำอยู่คนเดียว
- สร้างความมั่นใจว่าทำได้
- มีแกนนำไปติดตาม ให้กำลังใจ มีเวทีร่วมกันตลอดเวลา หาพี่เลี้ยงในพื้นที่ไปช่วยกระตุ้น
- ให้เริ่มจากการทำบัญชีในด้านการรับ – จ่ายประกอบอาชีพก่อน แล้วใช้ข้อมูลประกอบการจัดการต้นทุนการประกอบอาชีพ เช่น การเกษตร ฯลฯ และมีกระบวนการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูล เพื่อนำสู่การแก้ไขปัญหา แล้วค่อยขยับไปทำบัญชีในรายการอื่น ๆ ในครัวเรือนต่อไป
- ต้องทำให้เห็นประโยชน์จากการทำบัญชีครัวเรือนให้ได้เสียก่อน

ทำให้ครัวเรือนเรียนรู้จากบัญชีได้อย่างไร

- นำข้อมูลมาพูดคุยหารือกันในครัวเรือน พ่อ แม่ ลูก เพื่อให้เกิดการร่วมกันคิด ร่วมกันแก้ปัญหาทางด้านรายรับ – รายจ่ายร่วมกัน
- มีการพูดคุยกันระหว่างครัวเรือนที่บ้านที่บัญชีครัวเรือน เพื่อช่วยกันดูการเปลี่ยนแปลงค่าใช้จ่ายในครอบครัว ระหว่างครอบครัว
- ชี้ให้เห็นแนวทางในการปรับเปลี่ยน ไม่น่าจุดไม่ติมาชี้ เพราะการนำจุดไม่ติมาออกเค้าจะทำให้เกิดความท้อแท้ และไม่อยากทำต่อ เกิดการต่อต้าน เช่น เรื่องเหล้า บุหรี่ อาจจะไม่ใช่ว่าเป็นการไม่ดี แต่จุดประเด็นว่ามีค่าใช้จ่ายในหมวดต่าง ๆ ที่สูง จะช่วยกันลดหรือไม่ จะคิดอย่างไร จะทำอะไรกันต่อ ฯลฯ จุดประกายให้ครัวเรือนคิดเอง ตอบตัวเอง และจัดปรับตนเอง จะทำให้เกิดการเรียนรู้ และมีกำลังใจที่จะทำต่อ

- มีการคัดกรองข้อมูล ความสนใจของแต่ละบุคคล ลักษณะของพื้นที่ เพื่อจัดกลุ่มเรียนรู้ในเรื่องเดียวกันจะได้เกิดความคิด เพื่อหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาร่วมกัน (ทำเพื่อตัวเอง คิดเอง ทำเอง เพื่อการแก้ไขปัญหาของตัวเอง)
- วิเคราะห์ สังเคราะห์ ข้อมูลจากบัญชีครัวเรือนแล้วนำสู่การจัดกิจกรรมร่วมกัน เพื่อแก้ไขปัญหา เช่น ลดรายจ่ายโดยการรวมกลุ่มทำปุ๋ยอินทรีย์ ลดรายจ่ายในครัวเรือนโดยรวมกลุ่มทำน้ายาล้างจาน แชมพู ฯลฯ
- จัดทำแผนเพื่อเชื่อมโยงแผน/กิจกรรมกับ อปท. เพื่อให้ อปท. สนับสนุน/หนุนเสริมกระบวนการ/กิจกรรมในหมู่บ้าน ตำบล
- ประสานผู้รู้ นักวิชาการ นักกฎหมาย ผู้เกี่ยวข้อง เพื่อมาให้ความรู้ และช่วยหาแนวทางในการแก้ไขปัญหา จะได้เกิดการแก้ไขปัญหาที่ไม่สามารถทำเองได้ เช่น เรื่องน้ำ เรื่องที่ดิน เรื่องป่า เรื่องการตลาด เรื่องต้นทุนการผลิต ฯลฯ
- มีศูนย์เรียนรู้ในพื้นที่ เช่น ครัวเรือนที่สามารถแก้ไขปัญหาลดรายจ่ายได้ จัดเป็นศูนย์เพื่อให้คนในพื้นที่ได้มาเรียนรู้ร่วมกัน และกลับไปคิด ตัดสินใจ และแก้ไขปัญหาของครัวเรือนตนเอง

ใช้แบบฟอร์มบัญชีแบบไหนจึงได้ผล

- แบบฟอร์มของ สกว. จะมีรายละเอียดมาก ครอบคลุมค่าใช้จ่าย แต่บันทึกเป็นรายสัปดาห์ ทำให้ยาก ช่างเล็ก รายละเอียดเยอะ สามารถประมวลผลได้เลย มีโปรแกรมรองรับ
- แบบฟอร์มของ ธกส. ง่าย ไม่มีรายการอะไรเลย แล้วแต่จะจด แต่ก็ไม่สามารถประมวลผลได้ ต้องมาจัดหมวดหมู่เอง
- แบบฟอร์มของกรมตรวจบัญชี ก็จะไม่ยุ่งยาก มีหมวดหมู่ สามารถบันทึกเป็นรายวันได้ สามารถรวมตัวเลขได้
- บางพื้นที่ใช้สมุดมาติเส้น เป็นช่องรายรับ รายจ่าย ซื้ออะไรก็จด หากเขียนไม่ได้ก็ให้เด็กและเยาวชนมาช่วยในการบันทึก
- จะต้องเลือกใช้แบบฟอร์มให้ถูก เช่น การให้ครัวเรือนได้เรียนรู้ และจัดการตัวเอง แบบฟอร์มจะต้องง่ายที่สุด และหากต้องการข้อมูลที่เป็นการประมวลผลภาพรวมรายหมู่บ้าน รายตำบล ต้องใช้แบบฟอร์มของ สกว. เพื่อจะได้บันทึกและประมวลผลโดยโปรแกรมคอมพิวเตอร์
- อาจจะทำแบบฟอร์มที่มีอยู่แล้วมาปรับปรุง หรือสร้างใหม่ก็ได้ เพื่อให้เกิดการบันทึก และใช้ประโยชน์ได้จริง สิ่งที่สำคัญที่สุด คือ จะต้องใช้ประโยชน์จริง มิใช่ทำการบ้านส่งใคร หรือส่งหน่วยงานใด
- หรืออาจจะทำการแยกบัญชีเป็นบัญชีการทำไร่ บัญชีการทำนา บัญชีการทำสวน บัญชีรายรับ – รายจ่ายที่ใช้ในชีวิตและครอบครัว แล้วจะได้วิเคราะห์แต่ละเรื่องได้ว่าทำอะไรได้กำไรหรือไม่ ทำนาขาดทุนเท่าไร ทำสวนแล้วได้กำไรหรือไม่ เท่าไรอย่างไร
- บัญชีครัวเรือนเป็นพื้นฐานของการเริ่มใช้ข้อมูลเพื่อการเรียนรู้ เพื่อการตัดสินใจ เพื่อการแก้ไขปัญหา เพื่อการเตรียมพร้อมในการปกครองตนเองของท้องถิ่น มิใช่ทำเพื่อส่งให้คนอื่น เป็นการใช้เหตุใช้ผลในการตัดสินใจตั้งแต่ระดับครัวเรือน หมู่บ้าน ตำบล ขึ้นไป และจะสามารถกำหนดทิศทาง แนวทาง และทางเลือกของตนเองและท้องถิ่นได้ นี่คือหัวใจสำคัญของการบันทึกบัญชี คือ เริ่มต้นใช้ข้อมูล เพื่อการตัดสินใจ มีเหตุมีผลในการที่จะตัดสินใจเพื่อปรับเปลี่ยน เพื่อการจัดการตนเอง

ปัจจัย – เจื่อนไข - กลยุทธ์ – วิธีการ – เทคนิค ที่ทำให้/ส่งเสริมให้การจัดทำบัญชีครัวเรือนสำเร็จ

- ค้นหาคนที่น่าจะเรียนรู้ได้ – ทำความเข้าใจ – ถ่ายทอดได้
- ตัวเราต้องมีความเข้าใจ – เป็นตัวอย่างได้ รวมทั้ง สามารถอธิบายผลดีผลเสียให้บุคคลอื่นได้
- มีเวทีเรียนรู้ของแกนนำร่วมกัน – สรุปภาพรวม ปัญหาและอุปสรรค วิธีแก้ไข
- มีสิ่งจูงใจ – ล่อใจ – ของรางวัล
 - ผู้ประสานงานที่ดี มีความรู้ความเข้าใจในการทำบัญชีครัวเรือน สามารถอธิบายให้ผู้ที่เราเข้าไปชักชวน ฟังแล้วมีความเข้าใจ อยากรู้
 - ขาดความรู้ความเข้าใจ (กระบวนการสื่อสารที่ดี)
 - ตัวแบบลงบัญชีมีความกระตือรือร้น แต่ยกขึ้นมาเป็นหนึ่งสัปดาห์เลย ทำให้หึ่งต่อการลงข้อมูล
 - การมีส่วนร่วมของเครือข่าย(ผู้นำชุมชนให้ความสนใจน้อย)
 - การประเมินการทำงานที่เก็บไปไม่ย้อนกลับมาว่าได้ประโยชน์อะไรในการจัดทำ
 - แรงจูงใจในการจัดเก็บ(ของรางวัลอื่นๆ)
 - ต้องมีงบประมาณสำหรับการเคลื่อนงาน
 - ต้องเป็นคนที่มีความรับผิดชอบในการพึ่งพาตนเอง
- สร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการทำบัญชี
- สร้างจูงใจ ให้มองเห็นความสำคัญ
- พัฒนาระบบเข้าสู่สถานศึกษา
- รางวัล - - ทำต่อเนื่อง / ประกาศนียบัตร
- ประมุขชี้แจง/สร้างความตระหนัก
- อาสาสมัคร / ผู้นำ / ต้นแบบ/ และต้องทำต่อเนื่อง
- ข้อมูล - - นำมาวิเคราะห์
- เวทีคืนข้อมูลแก่ครัวเรือน
 - ต้องต่อเนื่อง
 - มีแกนนำทำ/ ต้นแบบ/ครัวเรือนตัวอย่าง
 - ขยายผล/แนะนำ (ต้องสร้างทีม)
 - เวทีพบปะเรียนรู้ข้อมูลและการเปลี่ยนแปลง
 - สื่อ/สร้างกระแส
 - ทำแล้วเจอปัญหา/ช่องทางแก้ ต้องสนับสนุนทันที

กลยุทธ์/วิธีการ/เทคนิค (ที่แก้ประมวลจากการนำเสนอของที่ประชุม)

ทำให้ การทำบัญชีครัวเรือน - - นำไปสู่ “เรียนรู้เข้าใจตนเอง”(ในเรื่อง ทุกข์-สามเหตุ-แนวทาง/หนทางการแก้ไข) - - การลงมือปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญหา/สร้างสุข

- ดึงคนในครอบครัว (พ่อ แม่ ลูก) มาดูข้อมูล และเรียนรู้ร่วมกัน (หมายถึงว่า ต้องให้สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วม ไม่ใช่เป็นเรื่องของคนใดคนหนึ่งเท่านั้น)
- รู้จักหยิบหาข้อมูลด้านดี มาเป็นกำลังใจด้วย
- เรียนรู้ - - วิเคราะห์ข้อมูล จากเรื่องใกล้ตัว หรือ เรื่องง่ายๆก่อน
- ให้คนทำมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ให้มากที่สุด - - โดยพี่เลี้ยงช่วยตั้งคำถาม มีใช้ตั้งธงไปบอก/สั่งสอน หรือ ไปตำหนิโจมตี
- คัดกรอง/จำแนกกลุ่มเป้าหมาย โดยดูจากข้อมูลที่เก็บมาได้ (กลุ่มที่ประสบปัญหา คล้ายคลึงกัน เป็นต้น) เพื่อจัดกลุ่มพูดคุย – วิเคราะห์/สังเคราะห์ข้อมูล และ วางแผนการจัดการต่อไป

1.1 ทำอย่างไรให้ประชาชนเห็นความสำคัญและตระหนักต้องการทำบัญชีครัวเรือน

- ต้องมีแรงจูงใจ (โดยชี้ให้เห็นประโยชน์ที่จะได้รับ/เกิดขึ้น) คือ - ทำแล้วมีเงินออม – ทำให้รู้เกี่ยวกับรายรับ/รายจ่ายของตนเอง – สามารถช่วยให้ตอบคำถามการแก้ไขปัญหาได้
- ต้องสร้างเวทีเรียนรู้

- ต้องเห็นผลที่เกิดขึ้นจริง(จากการทำบัญชีครัวเรือน) – เกิดการเปลี่ยนแปลงในครัวเรือน
- ต้องได้รับกำลังใจ และ การสนับสนุนจากหน่วยงานท้องถิ่น และท้องถิ่น (ราชการ)

ปัจจัย-เงื่อนไข

- รู้ข้อดี-ข้อเสีย ผลลัพธ์ที่จะได้ ประโยชน์ที่จะเกิดขึ้น
- เห็นตัวอย่างที่คนอื่นทำมาแล้วได้ผล
- เริ่มจากครัวเรือนที่สมัครใจก่อน โดยเฉพาะ ผู้นำชุมชน นักเรียน
- สร้างแรงจูงใจ : ใจเป็นเครื่องมือ
- นำบัญชีมาเกี่ยวข้องกับการกู้เงิน เช่น กองทุนหมู่บ้าน , ลูกค้า ธกส.

กลยุทธ์(วิธีการ)

- ให้ความรู้: การเปรียบเทียบข้อมูล , แรงจูงใจ , แกนนำ(สร้าง) –ลดค่าใช้จ่ายลง/เศรษฐกิจดีขึ้น , ประโยชน์ที่จะได้รับ , การแก้ปัญหาต่อเนื่อง

- มีการให้แรงจูงใจ – และ รางวัล
- มีคนสนับสนุน
- มีเพื่อนร่วมทำ
- เห็นตัวอย่างที่ทำแล้วเกิดประโยชน์จริงๆ
- มีแบบฟอร์มที่ง่าย/ดี

- จัดเวทีประชุมในชุมชน- เพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดทำบัญชีครัวเรือน / ข้อดี – ข้อเสีย ของการทำบัญชี (จัดหาสื่อนำเสนอกรณีตัวอย่างของผู้/ชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการทำบัญชีครัวเรือน)
- จัดหาบุคลากรที่มีความรู้ด้านบัญชีครัวเรือน มาเป็นวิทยากรให้ความรู้
- จัดหางบประมาณสนับสนุนการส่งเสริมให้ครัวเรือนจัดทำบัญชีครัวเรือน
- สร้างแรงจูงใจ
- ใช้กฎของกลุ่ม หรือ องค์กร

- *รณรงค์โดยใช้สื่อในชุมชน เพื่อชี้แจงให้เห็นประโยชน์ของการทำบัญชีครัวเรือน อาทิเช่น ทำให้เกิดความซื่อตรงต่อตนเอง /ครอบครัว , เป็นการฝึกเด็ก-เยาวชนในการทำบัญชี , ผลการเชื่อมต่อกับแผนพัฒนาในชุมชน , แสดงตัวเลขหนี้สิน/ รายได้ รายจ่าย และปรับลดลง , เชื่อมต่อสถานการณ์เศรษฐกิจ*
- *พาไปศึกษาเรียนรู้จากผู้ที่ทำแล้วประสบผลสำเร็จ*
- *เห็นตัวอย่างจากผู้อื่น - เห็นความแตกต่างก่อนหลังจากการจัดทำบัญชี*
- *อาศัยผู้นำในชุมชน กระจายข่าวให้*

- ผู้นำเสนอต้องเป็นตัวอย่างและต้องเห็นเป็นรูปธรรม
- ต้องมีเครือข่ายที่มีใจพร้อมที่จะมีใจเสียสละเพื่อส่วนรวม
- กระบวนการที่จะดำเนินการต้องเริ่มจากง่าย ๆ ไปก่อน

- *(ทำ)ให้เขาอยากรู้ตัวเอง รับ-จ่าย ขาดทุน กำไร*
- *ประชุมชี้แจงทำความเข้าใจ*
- *ให้นักเรียนมีส่วนร่วม ขยายสู่ครอบครัว*

*** (วิธีการทำให้คนทำบัญชี)

- * กำหนดเป้าหมายความสำเร็จร่วม
- * สร้างความฝัน ให้คนอื่นดูเรา
- * พี่เลี้ยงแต่ละคุ้ม/โรงเรียน ติดตาม/ ต่อเนื่อง/ให้กำลังใจ
- * นำข้อมูลร่วมวิเคราะห์ , คิดแผนชุมชน , แผนชีวิต
- * ไปศึกษาดูงาน - - - จัดเวทีหาข้อสรุป / ร่วมตัดสินใจ

- - - ทำบัญชี
- - - เป้าหมาย - - นักเรียน- - - บันทึกความดี
 - - - มีเวทีเสนอผลงานดีๆ
- - ประชาชน / กลุ่มอาชีพ

* ติดตาม / ประเมินผล

ประมวลจากที่นำเสนอ “ทำอะไรให้ประชาชนเห็นความสำคัญและตระหนักต้องการ(อยากทำ) ทำบัญชีครัวเรือน”

- ชี้แจงทำความเข้าใจ
- แกนนำต้องทำเป็นแบบอย่าง
- ให้ได้เรียนรู้ตัวอย่างของผู้ประสบผลสำเร็จ ..ผ่านสื่อต่างๆ ตัวบุคคล , ซีดี เป็นต้น
- สร้างแรงจูงใจ... โดยการให้ “รางวัล” ในลักษณะต่างๆ เช่น สิ่งของเล็กน้อย , หรือ การให้การยกย่องเชิดชู เช่น ใบประกาศนียบัตร , การเป็นครู/วิทยากรแนะนำผู้อื่น
- สร้างเงื่อนไขกำกับ (บังคับหลายๆ)... โดยเฉพาะการตั้งระเบียบกฎเกณฑ์ในการมีสิทธิขอกู้เงินกองทุนต่างๆของกลุ่มหรือ ในชุมชน (ผู้มีสิทธิ ต้องมีการดำเนินการจัดทำบัญชีครัวเรือน)
- ติดตามให้กำลังใจอย่างต่อเนื่อง
- อาศัยเด็กๆบุตรหลาน ไปชักชวน/ชี้แจงให้พ่อแม่เข้าใจ/ตระหนัก
- อาศัย “ ตัวช่วย” ซึ่งเป็นบุคคลที่ได้รับการยอมรับของคนในชุมชน เช่น ครู เป็นกระบอกเสียงในการประชาสัมพันธ์/รณรงค์การจัดทำบัญชีครัวเรือน ผ่านทาง “เด็กนักเรียน” สู่ “ผู้ปกครอง”
- ใช้สื่อต่างๆ เพื่อสร้าง “กระแส” ให้เกิดความตื่นตัวเกี่ยวกับการทำบัญชีครัวเรือน

1.2ทำอะไรให้ประชาชนลงมือทำบัญชีครัวเรือนทันที

- มีแบบสำรวจ
- ประชุมแกนนำ และ ชาวบ้าน
- มีทีมวิทยากรทำการติดตามประเมินผล
- สร้างกติการ่วม/สัญญา (ว่าจะลงมือทำจริงๆ) ทั้งของตนเองและของกลุ่ม
- สร้างแรงจูงใจ
- ส่งเสริมการแก้ไขปัญหา/กิจกรรม/อาชีพ
- สร้างต้นแบบ/ครอบครัวต้นแบบ
- แก้ปัญหา/รู้อนาคต
- การยกย่อง/เชิดชู/ให้กำลังใจ
- สร้างเงื่อนไขกำกับ เช่น เงื่อนไขเกี่ยวกับกติกากู้ยืมเงินกองทุนต่างๆของกลุ่ม/ในชุมชน ว่าสมาชิกที่ต้องการ-มีสิทธิกู้ ต้องจัดทำบัญชีครัวเรือน
 - ให้ความรู้แกนนำ (เป็นตัวอย่าง) – นำความรู้ไปขยายผล
 - ทีมสนับสนุนลงกระตุ้น ประสานและติดตาม ช่วยแก้ปัญหาให้กับแกนนำอย่างสม่ำเสมอและบ่อยครั้ง
 - สนับสนุนให้ครัวเรือนรวมกลุ่มกันทำ -(คุ้ม) /หรือในบริเวณใกล้เคียง
 - ชวนกันทำเพื่อเปรียบเทียบระหว่างกลุ่ม
 - นำเสนอตัวอย่างที่ทำสำเร็จ เป็นตัวเชื่อมกับชุมชน
 - หาครัวเรือนที่สมัครใจทำ(ข้าราชการเกษียณจะเข้าใจง่ายกว่า)
 - สร้างแรงจูงใจ – ในรูปของผลประโยชน์(เล็กน้อยๆ) เช่น สมุดปากกา , สบู่ , น้ำตาล
 - ออกระเบียบบังคับ
 - ทดลองทำบัญชีเล็กๆก่อน(บัญชีเกษตรกร)และทำแบบง่ายๆ โดยยังไม่ต้องใช้แบบฟอร์ม (ใช้สมุดเปล่าๆ)
 - (ปัจจัยเงื่อนไข) ความน่าเชื่อถือของผู้นำ/ศักยภาพของผู้นำ/ความเข้าใจสภาพชุมชน

***ค้นหา/แยกแยะ/จัดกลุ่ม เป็น 2 กลุ่ม เพื่อดำเนินการ คือ

* กลุ่มที่สมัครใจทำ – ตั้งรางวัลล่อใจ เช่น ใครที่ส่งเอกสารบัญชีครัวเรือนที่ทำเสร็จแล้ว จะได้รับรางวัล-ของชำร่วยเล็กๆน้อยๆ และ เมื่อสิ้นสุดโครงการฯ ก็ให้มีการแจกรางวัลใหญ่ เช่น ที่รีพัตลัม เป็นต้น

* กลุ่มที่(ต้องใช้การ)บังคับ ใช้แนวทางบังคับทั้งโดยตรงและโดยอ้อม กล่าวคือ 1) ทางตรง - ใช้วิธีสร้างกฎระเบียบของกลุ่มขึ้นมาใช้บังคับโดยตรง เช่น จะมีสิทธิกู้เงินจากกองทุนฯได้ ต่อเมื่อจะต้องมีการทำบัญชีครัวเรือน 2) ทางอ้อม – เป็นเงื่อนไขเชิงบวก คือ ใครทำ ก็จะได้ลดดอกเบี้ยจากการกู้ยืม , หรือ มีเงินปันผล(พิเศษ) ให้

- ใ้รางวัลทางใจ – เมื่อตัวเค้าทำแล้วดีแล้ว ยกให้เค้าเป็นครูสอนผู้อื่น
- เมื่อเก็บใบระยะหนึ่งแล้ว ให้เปรียบเทียบก่อน- หลังทำ
- ติดตามกระตุ้นผลการจัดทำบัญชี
- ฝึกปฏิบัติจริง กันความผิดพลาด
- ให้แกนนำชุมชนเริ่มทำก่อนเพื่อเป็นการริเริ่มจูงใจ
- สร้างเครื่องมือในการจัดทำบัญชีแบบที่ง่าย
- กระตุ้นและบอกวิธีการการจัดเก็บบัญชีครัวเรือน
- ตั้งรางวัล แรงจูงใจและระยะเวลาตามที่กำหนด

- สร้างแรงจูงใจจากพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง
- ต้องมีคนต้นแบบให้เป็นตัวอย่าง(เพื่อสร้างความมั่นใจและชี้ให้เห็นตัวอย่าง)
- ชี้ให้เห็นประโยชน์และหลังการทำบัญชีว่าเกิดประโยชน์อย่างไร(ข้อดี/ข้อเสีย)
- ใช้มาตรการบังคับและสมัครใจ(2แนวทาง)
- เสริมแรงจูงใจ/ให้รางวัล
 - ตั้งรางวัล กระตุ้น (เช่น ของใช้ประจำวัน /สมุดดินสอ ฯลฯ)
 - ให้กองทุนหมู่บ้านพิจารณาผู้ทำบัญชีครัวเรือนในการพิจารณาเงินกู้

ประมวลจากที่นำเสนอ “ ทำอย่างไรให้ประชาชนลงมือทำบัญชีครัวเรือนทันที”

- เน้นย้ำให้เห็นประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นจริงๆจากการลงมือทำ
- ให้ “ กลุ่มเป้าหมาย ” ที่(พี่เลี้ยง) ไปรณรงค์ ...ตัดสินใจและ “สร้างข้อตกลงร่วมกัน หรือพันธสัญญาร่วมกัน” ว่าจะลงมือทำจริง
- เน้นย้ำหรือ หาชุดร่วมที่เป็น “ศรัทธา” คือ “ในหลวง” ที่ทรงดำริและแนะนำให้ชาวบ้านทำเรื่องนี้
- ใช้แบบฟอร์มที่ง่าย เนื้อหากระชับ และ ตรง/สอดคล้องกับสภาพพื้นที่
- สร้างแรงจูงใจ... โดยการให้ “รางวัล” ในลักษณะต่างๆ เช่น สิ่งของเล็กๆน้อย , หรือ การให้การยกย่องเชิดชู เช่น ใบประกาศนียบัตร , การเป็นครู/วิทยากรแนะนำผู้อื่น
- สร้างเงื่อนไขกำกับ (บังคับหลายๆ)... โดยเฉพาะการตั้งระเบียบกฎเกณฑ์ในการมีสิทธิขอกู้เงินกองทุนต่างๆของกลุ่มหรือ ในชุมชน (ผู้มีสิทธิ ต้องมีการดำเนินการจัดทำบัญชีครัวเรือน)
- พี่เลี้ยงต้องลงไปติดตาม ให้ความช่วยเหลือ และ ให้กำลังใจอย่างต่อเนื่อง
- (ในระหว่างทาง) พี่เลี้ยง/ทีมงาน ต้องมีการสรุป-ชี้ประเด็นจากข้อมูลครัวเรือนที่ทดลองทำ - - ไปสู่การหาหนทาง/วิธีการแก้ไขปัญหามาจริง
- อาศัย “ ตัวช่วย” ซึ่งเป็นบุคคลที่ได้รับการยอมรับของคนในชุมชน เช่น ครู เป็นกระบอกเสียงในการประชาสัมพันธ์/รณรงค์การจัดทำบัญชีครัวเรือน ผ่านทาง “เด็กนักเรียน” สู่ “ผู้ปกครอง”
- อนึ่ง พี่เลี้ยงที่มีสถานะเป็น “ข้าราชการ” มีบทบาทสำคัญในการกระตุ้นและให้กำลังใจ

1.3ติดตามให้กำลังใจอย่างไร? ประชาชนจึงจะทำบัญชีครัวเรือนอย่างต่อเนื่อง

- ยกย่องให้เป็นแบบอย่างในการจัดทำบัญชีครัวเรือน
- เมื่อเกิดปัญหาในการจัดทำบัญชีครัวเรือน ทีมงานต้องเข้าไปช่วยเหลือ
- สร้างแกนนำในชุมชนเป็นผู้ติดตามเต็มแรงใจ

- *ปลูกฝังจิตสำนึกการออมให้เด็กและเยาวชนอย่างจริงจัง*
- *มีพี่เลี้ยงให้คำแนะนำวิธีการดำเนินการ/ติดตามประเมินผล*
- *ตรวจสอบการทำบัญชีอย่างต่อเนื่องเป็นระยะๆ*

1.4 ทำให้ครัวเรือนเรียนรู้จากบัญชีได้อย่างไร?

- *นำบัญชีครัวเรือนที่ได้ทำแล้ว มาวิเคราะห์เปรียบเทียบรายรับ รายจ่าย แต่ละรายการ*
- *ปรับและลดรายจ่าย(ครัวเรือน) เพื่อจะได้ลดสิ่งที่ไม่จำเป็น - เพิ่มรายได้*
- *ให้กลุ่มแกนนำไปศึกษาดูงานชุมชนที่พัฒนาแล้ว/หรือแหล่งเรียนรู้*
 - *มีการสรุปให้ผู้จัดเก็บรู้ว่า ค่าควรเพิ่ม – ลด ในส่วนใด*
 - *จัดเวทีเรียนรู้การวิเคราะห์ข้อมูล ปัญหา – ยกตัวอย่างครอบครัวที่มีอาชีพเดียวกัน แต่ใช้วิถีชีวิตคนละแบบ ทำให้ถึงประสบความสำเร็จได้จากการทำบัญชีครัวเรือน*
 - *จัดทำแผนที่จะลดรายจ่าย เพิ่มรายได้*
 - *ใช้ข้อมูลบัญชีเพื่อปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต – แต่ละครอบครัวมีต้นคนละเรื่องอย่างเสียใจ*
- *เปรียบเทียบข้อดี/ข้อเสียจากบัญชี*
- *เอาประโยชน์ของบัญชีเป็นตัวตั้งจากสิ่งที่ใกล้เคียงจากชีวิตประจำวัน*
- *เรียนรู้การทำบัญชีที่เป็นรูปธรรม,เห็นสมควรปรับปรุงอย่างไร*
 - *สรุปข้อมูลให้เขาเห็นว่า ตรงไหน / ควรเพิ่ม/คงไว้/ลดลง*
 - *ให้ครัวเรือนวิเคราะห์ข้อมูลตัวเอง*
 - *ทำผลิตภัณฑ์ที่สามารถใช้เองในครัวเรือน/ชุมชน ลดจุดด้อย (ใช้หลักการพิจารณาเรื่อง “การอุดหนุน”)*
- *ผู้รู้ช่วยวิเคราะห์ข้อมูล- ตั้งแต่ระดับครัวเรือน - - คุ่ม - - หมู่บ้าน - - ตำบล*
โดยมีการจำแนกแยกแยะให้เห็นรายการที่เป็นด้านรายรับ ด้านรายจ่าย และ
หนี้สิน - - ซึ่งประเด็นต่อไปว่าควร(นำ/จะ)ลด ควรเพิ่ม อะไร อย่างไร - -
จากนั้นหารือ ร่วมกันเพื่อ นำไปสู่การคิดวางแผนจัดทำแผนชุมชน

1.5 ทำบัญชีแล้ว ทำอย่างไรให้ครัวเรือนลงมือปรับปรุงการจัดการการเงินทันที?

(เวลาไม่พอ จึงไม่ได้ระดมข้อมูล)

1.6 ทำอย่างไรให้บัญชีครัวเรือนเป็นประโยชน์ต่อการแก้ทุกข์ – สร้างสุขของชุมชนตำบล?

(เวลาไม่พอ จึงไม่ได้ระดมข้อมูล)

1.7 ทำอย่างไรให้ อปท. และราชการสนับสนุนงานบัญชีครัวเรือน?

(เวลาไม่พอ จึงไม่ได้ระดมข้อมูล)

2) ใช้แบบฟอร์มบัญชีอันไหนจึงได้ผล?

- ประสิทธิภาพแบบฟอร์ม สกว.
- ประสิทธิภาพแบบฟอร์ม ธกส.
- ประสิทธิภาพแบบฟอร์ม กรมบัญชีสหกรณ์
- ประสิทธิภาพแบบฟอร์ม อื่นๆ

แบบฟอร์มของ ใคร	จุดแข็ง	จุดอ่อน	หมายเหตุ
สกว.	*สรุปเดือนต่อเดือน - ละเอียด	* เป็นแบบรายสัปดาห์ * ตัวหนังสือตัวเล็ก - เป็นรายสัปดาห์ - - ทำให้ ลืมนลง - - - ไม่อยากทำต่อ	
ธกส.	- ง่าย	- ไม่ละเอียด	
กรมบัญชี สหกรณ์	o ง่าย o ละเอียด		

หมายเหตุ ใช้ของตัวเอง - - - จุดแข็ง คือ ตรงตามความต้องการ + เหมาะสมในการแก้ปัญหา

3) ใช้ Computer Program อะไรช่วยให้ง่าย?

- ประสิทธิภาพ Program สกว.
- ประสิทธิภาพ Program อื่นๆ

4) 18 เดือน ตั้งเป้าขึ้นตำแหน่งอะไร อย่างไร?

- จำนวนครัวเรือนที่ทำต่อเนื่อง
- ครอบคลุมหมู่บ้าน
- ครอบคลุมตำบล

5) แผนปฏิบัติการงานบัญชีครัวเรือนของตำบลท่านออกมาอย่างไร?

- 6 เดือนแรก
- 6 เดือนกลาง
- 6 เดือนสุดท้าย

6) ใช้คนเท่าไร แบ่งงานกันอย่างไร?

- ใครประสานและติดตาม
- ใครรณรงค์
- ใครจัดกระบวนการเรียนรู้
- ใครสกัดบทเรียน

ภาคผนวก

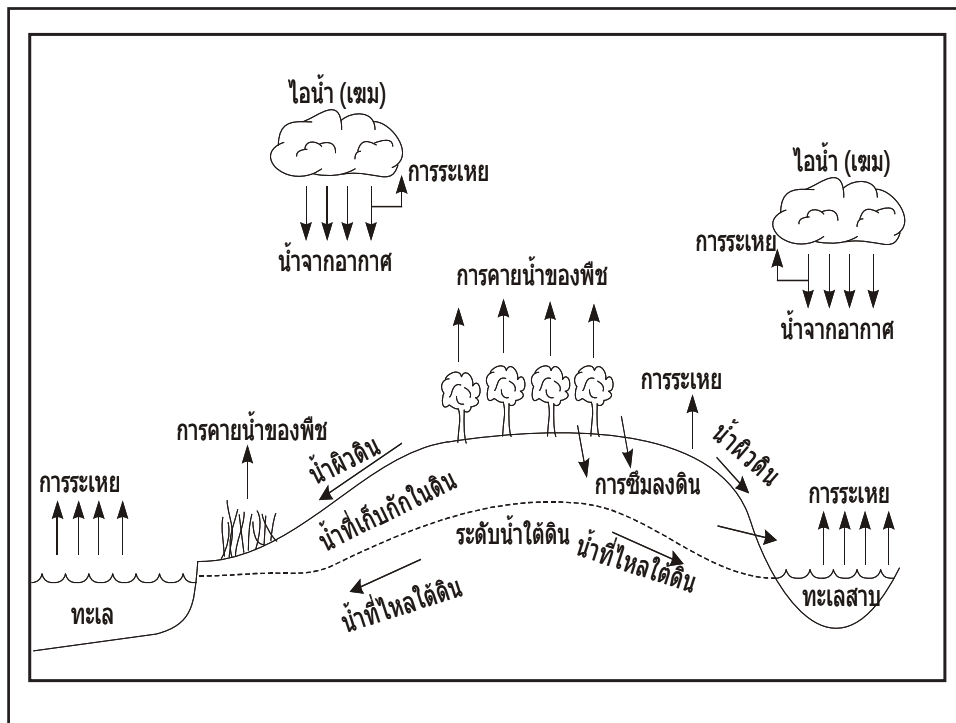
เอกสารประกอบรายงานฉบับสมบูรณ์

เพื่อดูรายละเอียดเพิ่มเติม ชุดที่ 8

- คู่มือแนะนำเบื้องต้น “ความรู้และบทเรียนการจัดการทรัพยากรน้ำ”

สัมมนา
แลกเปลี่ยนเรียนรู้
ทำอย่างไร จึงจะเลื่อนงานปัญหาน้ำ
ได้ดีกว่าเดิม ?

ตอน
วังวนคนทุกข์น้ำ(ตา)?

ยินดีต้อนรับเข้าสู่สงครามแย่งชิงทรัพยากรยุคใหม่

- สงครามเย็น(ขวา — ซ้าย)เลิกแล้ว
- แต่ สงครามทรัพยากรเริ่มอีกครั้ง(ดิน น้ำ ป่า)
 - คนรวยมาเฟีย — คนจน
 - ประชาชน — รัฐ/ราชการ
 - เมือง — ชนบท
 - อุตสาหกรรม — เกษตรกรรม
 - เกษตรกร — เกษตรกร
 - ประเทศ - ประเทศ

ปัญหาน้ำ

- น้ำท่วม
- น้ำหลาก
- น้ำแล้ง
- ท่วม แล้ง หลาก

- แย่งชิง —
ขัดแย้ง
- การเมืองเรื่อง
“เขื่อน”

การเมืองเรื่อง “เขื่อน” แบบ “เขาควาย”

เอาเขื่อน	ไม่เอาเขื่อน
● ต้องเก็บน้ำ ไม่ให้ไหลลงทะเล ● ต้องใช้น้ำผลิตไฟฟ้าให้ประชาชน ● ต้องเก็บน้ำให้เกษตรกร ● ราษฎร อยู่ดีกินดี ถ้วนหน้า	● เขื่อนมีเยอะแล้ว มีปัญหาการจัดการต่างหาก ● ไฟมีเยอะแล้ว ใครใช้ไฟเปลืองกันแน่ ● หน้าแล้งก็กักน้ำ หน้าฝนก็ปล่อยน้ำ เกษตรตายอย่างเดียว ● ต้องอพยพทั้งหมู่บ้าน-ตำบล ทุกข์ชั่วโคตร ● พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ตายเรียบ ● นายทุน ผู้รับเหมา บริษัทปูนราย

ข้อชวนคิด

1. ปัญหาน้ำ คือ

- ปัญหา คนกับทรัพยากรธรรมชาติ ที่ไม่เหมาะสม
- ปัญหา คนกับคน(เรื่องทรัพยากร) ที่ไม่เป็นธรรม ไม่มีส่วนร่วม

2. ปัญหาการจัดการน้ำ คือ

- มีทางเลือกอื่นอีกหรือไม่
- การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย
- กติกา กฎหมาย ใครตัดสินใจ แลไหน เป็นธรรมหรือไม่

ทางเลือก กรณีอิสราเอล

- ทะเลทรายเนเกฟ แห้งแล้งที่สุดโลก
- ปริมาณฝนตก ปีละ 100 มิลลิเมตร
- รัฐบาล สนับสนุนประชาชนคิดค้นวิธีแก้ปัญหา
- 2,400 ปีที่แล้ว มีฟาร์ม-ไร่นาเล็ก 1,000 กว่าแห่ง ไม่มีเครื่องจักร
- ใช้แนวหินโปะจีดินซึกน้ำลงมาที่แปลงไร่
- ปัจจุบันมีชุมชน แปลงไร่ บ่อน้ำกลางทะเลทรายขนาดเล็ก เต็มพื้นที่

กรณี จีน

- อดอยาก แย่งชีควาย หนีตายกระจายไปทั่วโลก
- ปี 2493 — 2520 สร้างสระน้ำ 6 ล้านแห่ง
- โรงไฟฟ้าขนาดเล็กในท้องถิ่น 60,000 กว่าโรง(40%ของไฟทั้งประเทศ)
- อาศัยการคิดค้นร่วมกับประชาชน — จ้างแรงงานในท้องถิ่น
- ให้ประชาชนท้องถิ่นเป็นเจ้าของ ดูแล และบริหารผลประโยชน์
- ปัจจุบันเป็นมหาอำนาจเศรษฐกิจการเมือง ไปดวงจันทร์
- นั่งเครื่องบินมาเที่ยวเมืองไทย

บ้านเรา

- ขุดบ่อ สระน้ำ ในไร่วัวเรือน
- นาขั้นบันได
- ขุดคลอง ตาหมากรุก
- คันดินขร่อง
- ระบบเหมืองฝาย(ทั้งระบบ) ฝายแม้ว
- แก้มลิง
- อ่างเก็บน้ำ
- เขื่อนใหญ่

ประเภททางเลือก

1. โครงการพัฒนาแหล่งน้ำประเภทเก็บกักน้ำ
2. โครงการพัฒนาแหล่งน้ำประเภททดน้ำ/ระบายน้ำ
3. โครงการพัฒนาแหล่งน้ำประเภทระบบกระจายน้ำ

บทเรียนการจัดการปัญหาน้ำ

แก่นสาระของปัญหาน้ำ

1. “คน” จัดการ “ทรัพยากรธรรมชาติ” มีปัญหา
ไม่สมดุล ไม่มีประสิทธิภาพ ไม่คิดยาว
2. “กลุ่มคน” จัดการต่อ “กลุ่มคน” ในเรื่องน้ำ มีปัญหา
ไม่เป็นธรรม(ผ่านกติกา กฎหมาย นโยบาย อำนาจ
เห็นแก่ตัว)

การจัดการปัญหาน้ำ-แบบไม่ค่อยคืบหน้า

1. บ่น — รอ
2. ทำคนเดียว — เอาตัวรอด — หนีปัญหา
3. ใช้แรงอย่างเดียว - ตี — ฆ่า
4. หน้าใหญ่ — อวดรู้ - อวดเก่ง
5. ขำรับผิชอบแต่เพียงผู้เดียว
6. หวังพึ่งคนอื่นอย่างเดียว(ราชการ — นักการเมือง — อพช.)

การจัดการปัญหาน้ำ-แบบไม่ค่อยคืบหน้า

1. ศึกษา ตำรวจ “สภาพปัญหา-ผลกระทบ” น้อย
2. ค้นหา “สาเหตุ/ปัจจัยที่ทำให้เกิด” น้อย
 - ไม่ใช่ข้อมูล — ใช้ความรู้สึกเป็นด้านหลัก
 - สาเหตุ คือ ขาดงบประมาณ
 - ไม่รอบด้าน — ไม่หลายชั้น — ไม่เชื่อมโยงภาพรวม
3. ไม่หา หรือ หา “ทางเลือกการแก้” น้อย(ต่ำเดียว)

การจัดการปัญหาน้ำ-แบบไม่ค่อยคืบหน้า

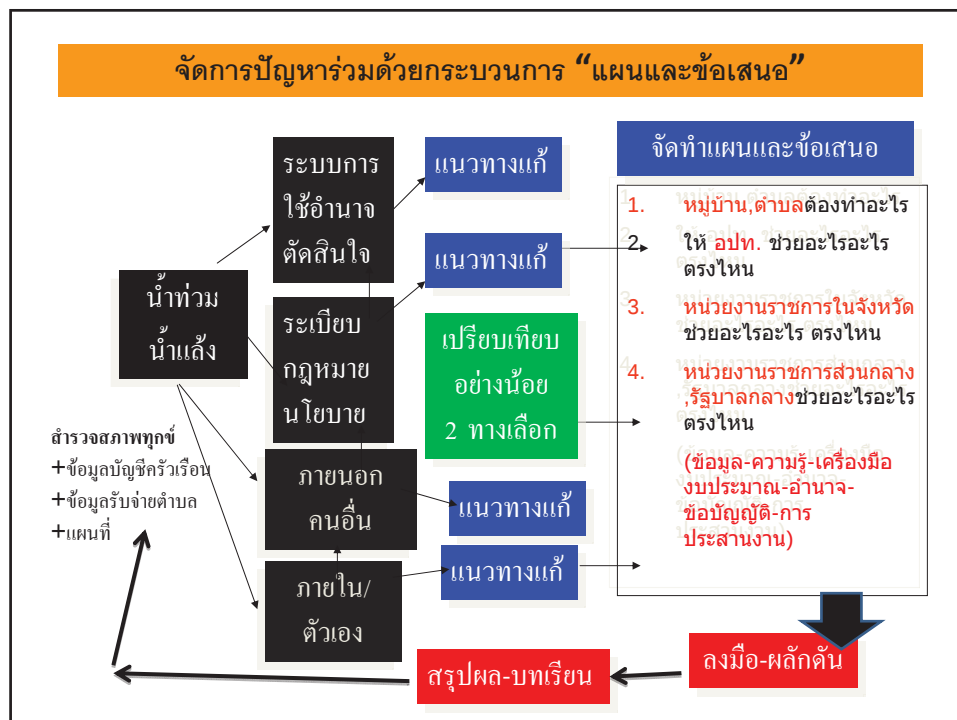
- การมีส่วนร่วม(5 ร่วม)ของสมาชิกหรือผู้เกี่ยวข้อง น้อย
- ใช้ข้อมูล ใช้ความรู้-บทเรียน น้อย
- ดึง “ความร่วมมือ” จาก อปท.-ราชการ-วิชาการ ได้น้อย

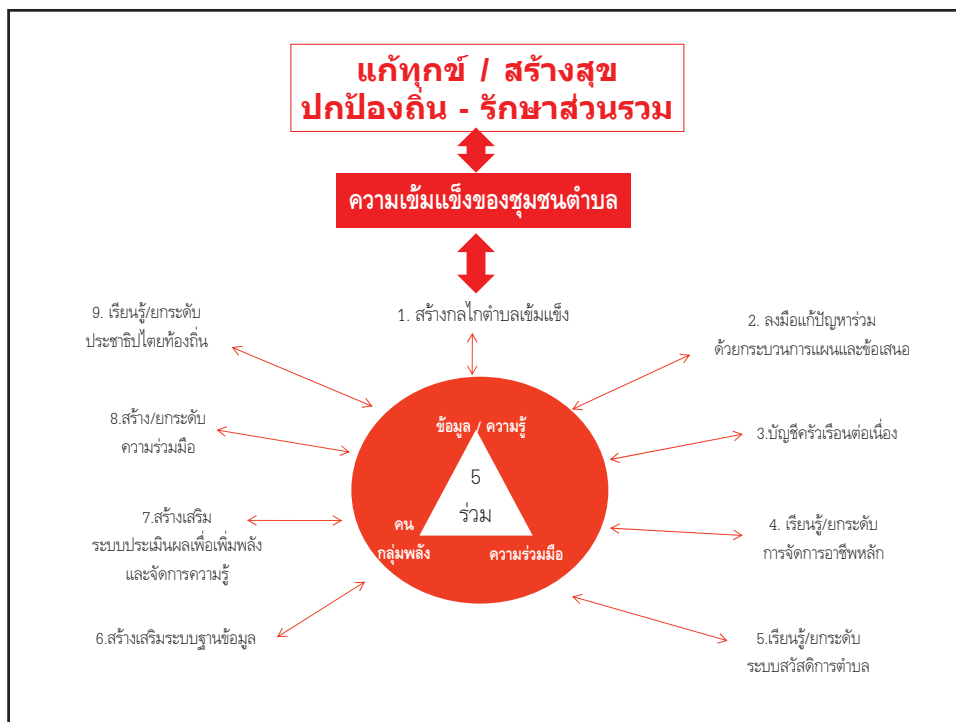
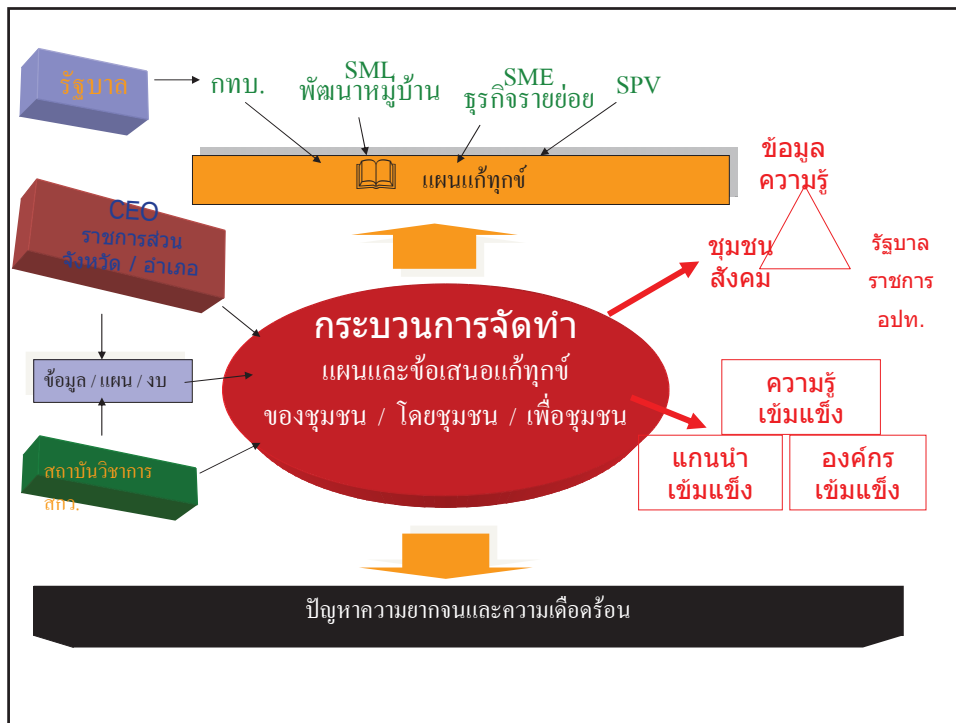
จัดทัพผลิตผล-ล้มเหลว

- รวมนุ้ญอำนาจการตัดสินใจที่ส่วนกลาง(โดยเฉพาะระดับจังหวัด)
- ตั้งคณะกรรมการแบบเชิงอำนาจ-สั่งการ(โดยเฉพาะระดับจังหวัด)
- เริ่มต้นก็คิดเก็บเงินสมาชิก
- ตั้งองค์กรประเภทรับเหมาทำแทน-เดี่ยวจัดการให้
- กีดกัน ห้าม ไม่สร้างเสริมให้สมาชิก(ระดับตำบล)อิสระ-เข้มแข็ง

หน้า 5 แก้ว

1. ข้อมูล
2. ทางเลือก
3. แผนและข้อเสนอ
4. การมีส่วนร่วม 5 ร่วม
5. ความร่วมมือ

การจัดการปัญหาน้ำ-แบบคืบหน้า

1. ไม่บ่น — ไม่รอโชคชะตา
2. ไม่ทำคนเดียว — ไม่เอาตัวรอด — ไม่หนีปัญหา
3. ไม่ดี — ไม่ฆ่า
4. ไม่หน้าใหญ่ — ไม่อวดรู้ - ไม่อวดเก่ง
5. ไม่เข้ารับผิดชอบแต่เพียงผู้เดียว-**สมาชิกรับผิดชอบด้วยกัน**
6. ไม่หวังพึ่งคนนอกอย่างเดียว(ราชการ — นักการเมือง — อพช.) **หันมาเริ่มสู้ด้วยกำลังของพี่น้องผู้ร่วมชะตากรรม และสร้างความร่วมมือ**

การจัดการปัญหาน้ำ-แบบคืบหน้า

1. ศึกษา สำรวจ **“สภาพปัญหา-ผลกระทบ”**
2. ค้นหา **“สาเหตุ/ปัจจัยที่ทำให้เกิด”**
 - ใช้ข้อมูล ความรู้ เป็นหลัก — ใช้ความรู้สึกเป็นรอง
 - สาเหตุ คือ ตัวเอง/ภายใน — คนอื่น/ภายนอก - กฎหมาย/นโยบาย - ระบบการใช้อำนาจการตัดสินใจ
 - รอบด้าน — 3 ชั้น — เชื่อมโยงภาพรวม
3. หา **“ทางเลือกการแก้”** หลายทาง(เลือกทางที่ทำให้ง่าย-ได้ผล-ประหยัดแรง-ประหยัดเงิน)

การจัดการปัญหาน้ำ-แบบคืบหน้า

- **การมีส่วนร่วม(5 ร่วม)**ของสมาชิกหรือผู้เกี่ยวข้อง **มาก**
- **ใช้ข้อมูล** ใช้ความรู้-บทเรียน **มาก**
- ดึง **“ความร่วมมือ”** จาก เพื่อน - อปท.-ราชการ-วิชาการ
ได้มาก

เริ่มจาก บนลงล่าง หรือ ล่างขึ้นบน ?

- บนลงล่าง : เจตนาดี แต่ มวลชนไม่ตื่นตัว หวังพึ่งฝ่ายเดียว
- ล่างขึ้นบน : กว่ามวลชนจะตื่นตัว , งง ไม่รู้จะเดินอย่างไร
- ดังนั้น : ต้องทั้ง 2 ทาง แต่โดย
 - บนเป็นผู้กระตุ้น ชี้ให้เห็น แนะนำ เอื้ออำนวย เป็นเวทีกลาง ช่วยทำในสิ่งที่เกินความสามารถของล่าง — ไม่รับเหมาทำแทน
 - ล่างเป็นผู้ทำเอง มีทีม มีแผนงาน หนุนได้ด้วยตนเอง — ปรึกษาเพื่อน และ เชื่อมบนที่เวทีกลาง

จัดทัพให้ดี

- ไม่รวมศูนย์อำนาจการตัดสินใจที่ส่วนกลาง(โดยเฉพาะระดับจังหวัด)
ไม่ต้ององค์กรประเภทรับเหมาทำแทน-เดียวจัดการให้
ระดับจังหวัดเน้นเป็นเวทีหารือเรียนรู้แลกเปลี่ยนประสบการณ์
- ไม่เริ่มตั้งคณะกรรมการแบบเชิงอำนาจ-สั่งการ(โดยเฉพาะระดับจังหวัด)
เน้นเป็นคณะทำงานประสานและเื้ออำนวยการสนับสนุนระดับตำบล
- ไม่เริ่มต้นจากการคิดเก็บเงินสมาชิก - ให้สมาชิกเป็นผู้เห็นชอบ
- ไม่กีดกัน ไม่ห้าม **มุ่งสร้างเสริมให้สมาชิก(ระดับตำบล)อิสระ-เข้มแข็ง**

จะเดินอย่างไร

- สภาพปัญหาทุกข์เรื่องน้ำ เป็นอย่างไรกันแน่?(ท่วม-แล้ง)
- ผู้เสียหาย-เพื่อนร่วมชะตากรรม(โดยตรง-โดยอ้อม) เป็นใครบ้าง?
- จะดึงเขาให้ลุกขึ้นมา 5 ร่วม ได้อย่างไร?
- สำรวจข้อมูล สรุปสาเหตุ(อย่างน้อย 2 ชั้น)
- หาข้อมูล เรียนรู้ประสบการณ์ผู้อื่น และกำหนดทางเลือกการแก้ (อย่างน้อย 2 ทางเลือก) — แล้วตัดสินใจเลือกวิธีแก้ที่ดีที่สุด
- ทำ “แผนและข้อเสนอเพื่อจัดการปัญหาน้ำ-ตำบล....”
- ทำ “แผนและข้อเสนอเพื่อจัดการปัญหาน้ำ-ลุ่มน้ำ....”

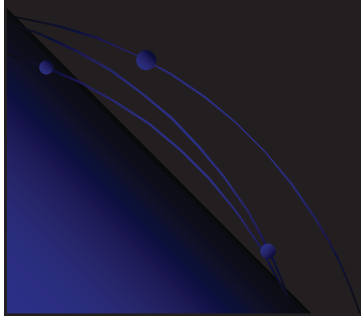
สิ่งพึงระมัดระวัง - หากร่วมมือกับแหล่งทุนสนับสนุน

- เอาแหล่งทุนเป็นตัวตั้ง พากชวนไปขึ้นต่อเขา
- วิเคราะห์สาเหตุแบบสุดขีด/ตบเดียว : เพราะตัวเอง **หรือไม่ก็** เพราะรัฐไม่จริงใจ
- มุ่งแก้แบบตบเดียว : จัดการตนเอง **หรือไม่ก็** เรียกร้อง พรบ. ด้านเดียว
- ละเลยการมวลชน ผู้เกี่ยวข้อง ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในท้องถิ่น

ข้อเสนอ - เพื่อให้ปัญหานี้สามารถแก้ไขได้ผล

- **ผู้เสียหาย-คนในหมู่บ้าน** ต้องทำอะไร? อะไรที่ทำได้-ทำเลย
- **คนในตำบล** ต้องทำอะไร? อะไรที่ทำได้-ทำเลย
- **คนทั้งลุ่มน้ำ** ต้องทำอะไร? อะไรที่ทำได้-ทำเลย
- ให้ **อปท.** ช่วยอะไร ตรงไหน อย่างไร? (ข้อมูล ความรู้ การประสานงาน ออกข้อบัญญัติ คน อุปกรณ์ เครื่องมือ เงิน)
- ให้ **หน่วยงานราชการ** (หน่วยไหน) ช่วยอะไร? (ข้อมูล ความรู้ การประสานงาน แก่ระเบียบ คน อุปกรณ์ เครื่องมือ เงิน)
- ให้ **สถาบันวิชาการ** ช่วยอะไร ตรงไหน?
- ให้ **รัฐบาล** ช่วยอะไร ตรงไหน?

ขอบญคุ้มครอง
ขอให้กำลังใจทุกท่าน

กระบวนการดำเนินงานเพื่อจัดการปัญหาน้ำเพื่อการผลิต ตำบลของท่านได้ทำสิ่งใดที่ต้องทำเหล่านี้หรือยัง?

1. รู้จัก “สภาพทุกข์” แล้วหรือยัง?

- 1) เรื่องน้ำ ทุกข์อะไร(อาการของปัญหาคืออะไร?)
- 2) ผู้ได้รับผลกระทบจากทุกข์คือใคร? จำนวนเท่าไร? อย่างไร?
- 3) ทุกข์นี้เกี่ยวข้องกับรายรับ-รายจ่าย หรือ ต้นทุน-กำไรของครัวเรือนอย่างไร? เท่าไร?
- 4) หากทุกข์นี้ไม่ได้รับการแก้ไข ในอนาคตจะเกิดผลกระทบอะไร ต่อใครบ้าง เท่าไร อย่างไร?
- 5) เพื่อให้รู้จักสภาพทุกข์อย่างแจ่มแจ้ง ต้องมีข้อมูลอะไรบ้าง? และข้อมูลเหล่านี้อยู่ที่ไหน จะไปเอามาได้อย่างไร?
- 6) มีข้อมูลเรื่องนี้อะไรอยู่แล้วในมือ ขาดอะไร?
- 7) ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้มีส่วนร่วมในการสำรวจและเรียนรู้เรื่องนี้เพียงใด-อย่างไร? หากขาดการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจะเกิดผลอะไรบ้าง?
- 8) ที่ผ่านมา ได้ทำอะไรกับประเด็นนี้ไปแล้วบ้าง? ผลคืบหน้าเป็นอย่างไร? ทำไมผลจึงเป็นเช่นนั้น?
- 9) ควรจะต้องเร่งทำอะไรในเรื่องนี้?

2. รู้จัก “เหตุปัจจัยที่ทำให้เกิดทุกข์” แล้วหรือยัง?

- 1) เหตุปัจจัยจากภายในตำบล จากตัวผู้รับผลกระทบเอง
- 2) เหตุปัจจัยจากธรรมชาติ
- 3) เหตุปัจจัยจากภายนอกตำบล จากคนอื่น
- 4) เหตุปัจจัยอื่นๆ
- 5) ทั้ง 4 เหตุปัจจัยข้างต้น มีความเกี่ยวข้องกันอย่างไร?
- 6) เหตุปัจจัยอันไหน เป็นเหตุหลัก อันไหนเป็นรอง?
- 7) เพื่อให้เข้าใจสาเหตุของทุกข์ตัวนี้อย่างแจ่มแจ้ง ต้องมีข้อมูลอะไรบ้าง? และข้อมูลเหล่านี้อยู่ที่ไหน จะไปเอามาได้อย่างไร?
- 8) มีข้อมูลเรื่องนี้อะไรอยู่แล้วในมือ ขาดอะไร?
- 9) ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้มีส่วนร่วมในการค้นคว้าและเรียนรู้เรื่องนี้เพียงใด-อย่างไร? หากขาดการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจะเกิดผลอะไรบ้าง?
- 10) ที่ผ่านมา ได้ทำอะไรกับประเด็นนี้ไปแล้วบ้าง? ผลคืบหน้าเป็นอย่างไร? ทำไมผลจึงเป็นเช่นนั้น?
- 11) ควรจะต้องเร่งทำอะไรบ้างในเรื่องนี้?

3. มี “แนวทางจัดการตัวเหตุปัจจัยต่างๆที่ทำให้เกิดทุกข์” แล้วหรือยัง?

- 1) เหตุปัจจัยจากภายในตำบล จากตัวผู้รับผลกระทบเอง จะมีแนวทางจัดการอย่างไร?
- 2) เหตุปัจจัยจากธรรมชาติ จะมีแนวทางจัดการอย่างไร?
- 3) เหตุปัจจัยจากภายนอกตำบล จากคนอื่น จะมีแนวทางจัดการอย่างไร?
- 4) เหตุปัจจัยอื่นๆ จะมีแนวทางจัดการอย่างไร?
- 5) ที่ผ่านมา ได้ทำอะไรกับเหตุปัจจัยเหล่านั้นไปแล้วบ้าง? ผลคืบหน้าเป็นอย่างไร? ทำไมผลจึงเป็นเช่นนั้น?
- 6) เพื่อให้สามารถกำหนดแนวทางจัดการกับสาเหตุของทุกข์ตัวนี้รอบคอบ ต้องมีข้อมูลอะไรบ้าง? และข้อมูลเหล่านี้อยู่ที่ไหน จะไปเอามาได้อย่างไร?
- 7) มีข้อมูลเรื่องนี้อะไรอยู่แล้วในมือ ขาดอะไร?
- 8) ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้มีส่วนร่วมในการค้นคว้าและเรียนรู้เรื่องนี้เพียงใด-อย่างไร? หากขาดการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจะเกิดผลอะไรบ้าง?
- 9) ควรจะต้องเร่งทำอะไรในเรื่องนี้?

4. ได้กำหนด “ทางเลือกการแก้ทุกซ์” แล้วหรือยัง?

- 1) ได้กำหนด “ทางเลือกการแก้ทุกซ์” อย่างน้อย 2 ทางเลือกหรือยัง?
ทั้ง 2 ทางเลือกมีข้อดี-ข้อเสียอย่างไร?
- 2) ทางเลือกใดที่น่าจะทำให้การแก้ทุกซ์ตัวนี้เป็นไปได้จริง ง่าย เร็ว ต้นทุนต่ำ ใช้ได้ผล
ความขัดแย้งน้อย แสบปีทุกฝ่าย?
- 3) เพื่อให้ “ทางเลือกการแก้ทุกซ์ตัวนี้” สำเร็จเป็นจริง ได้ทำ “ข้อเสนอ” แล้วหรือยัง?
 - a. คนในหมู่บ้านต้องทำอะไร?
 - b. ต้องอะไรร่วมกันทั้งตำบล?
 - c. ให้ อบต.-อปท. ช่วยอะไร ตรงไหน อย่างไร?
(ประสานงาน-ข้อมูล/ความรู้-บุคลากร-เครื่องมือ-เงิน-ออกข้อบัญญัติ)
 - d. ให้หน่วยงานราชการ หน่วยไหน ช่วยอะไร ตรงไหน อย่างไร?
(ประสานงาน-ข้อมูล/ความรู้-บุคลากร-เครื่องมือ-เงิน-แก้ระเบียบกฎเกณฑ์)
- 4) เพื่อให้สามารถกำหนดแนวทางจัดการกับสาเหตุของทุกซ์ตัวนี้อย่างรอบคอบ
ต้องมีข้อมูลอะไรบ้าง? และข้อมูลเหล่านี้อยู่ที่ไหน จะไปเอามาได้อย่างไร?
- 5) มีข้อมูลเรื่องนี้อยู่แล้วในมือ ขาดอะไร?
- 6) ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้มีส่วนร่วมในการคิดและเรียนรู้เรื่องนี้เพียงใด-อย่างไร?
หากขาดการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจะเกิดผลอะไรบ้าง?
- 7) ที่ผ่านมา ได้ทำอะไรกับประเด็นนี้ไปแล้วบ้าง? ผลคืบหน้าเป็นอย่างไร?
ทำไมผลจึงเป็นเช่นนั้น?
- 8) ควรจะต้องเร่งทำอะไรอีกบ้างในเรื่องนี้?

5. ได้ทำ “แผนและข้อเสนอเพื่อจัดการปัญหา.....” แล้วหรือยัง?

- 1) เพื่อให้มีเอกสาร หลักฐาน ข้อมูล สำหรับการประชุมผู้เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหานี้
ได้ทำ “เอกสารแผนและข้อเสนอเพื่อจัดการปัญหา.....”แล้วหรือยัง?
- 2) ที่ผ่านมา ได้ทำอะไรกับประเด็นนี้ไปแล้วบ้าง? ผลคืบหน้าเป็นอย่างไร?
ทำไมผลจึงเป็นเช่นนั้น?
- 3) ควรจะต้องเร่งทำอะไรอีกบ้างในเรื่องนี้?

6. กำหนด “ปัจจัยเงื่อนไขที่จะทำให้การแก้ทุกซ์นี้สำเร็จตามเป้าหมาย” แล้วหรือยัง?

- 1) คิดว่า การแก้ทุกซ์นี้สำเร็จเป็นจริงได้ ต่อเมื่อต้องมี “ปัจจัยเงื่อนไขที่เอื้ออำนวย
อะไรบ้าง-อย่างไร?
 - a. คณะทำงาน ทีมทำงาน วิทยากรกระบวนการ
 - b. ภาวการณ์ร่วมมือ
 - c. ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย
 - d. ข้อมูล ความรู้ บทเรียน
 - e. แผนและข้อเสนอ
 - f. แผนปฏิบัติการ
 - g. เงิน เครื่องมือ
- 2) จะมีแนวทางการสร้างหรือพัฒนา “ปัจจัยเงื่อนไขที่เอื้ออำนวย”ดังกล่าวนี้อย่างไร?
- 3) ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้มีส่วนร่วมในการคิดและเรียนรู้เรื่องนี้เพียงใด-อย่างไร?
หากขาดการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจะเกิดผลอะไรบ้าง?
- 4) ที่ผ่านมา ได้ทำอะไรกับประเด็นนี้ไปแล้วบ้าง? ผลคืบหน้าเป็นอย่างไร?
ทำไมผลจึงเป็นเช่นนั้น?
- 5) ควรจะต้องเร่งทำอะไรอีกบ้างในเรื่องนี้?

รายงานสรุปการจัดกิจกรรม
โครงการประสานและติดตามสนับสนุนจังหวัดความร่วมมือฯ-ภาคเหนือ

1. **ชื่อกิจกรรม**
การสัมมนาเรื่อง “ แนวทางการขับเคลื่อนงานเพื่อจัดการปัญหาทรัพยากรน้ำ ”
2. **วัน/เวลา/สถานที่** วันที่ 23 สิงหาคม 2552 ณ โรงแรมฟรายเดย์ อ. เมือง จ.อุตรดิตถ์
3. **วัตถุประสงค์**
 - 1) เพื่อให้แกนนำชุมชน แกนนำกลุ่มที่ต้องการจัดการปัญหาการใช้ทรัพยากรดิน –น้ำ – ป่า ได้รับรู้ข้อมูล ทางเลือก บทเรียน และตัวอย่างรูปธรรม เพื่อนำไปปรับใช้กับกรณีของตนเอง
 - 2) เพื่อสร้างวิทยากรกระบวนการด้านปัญหาการจัดการทรัพยากร
 - 3) ผลิตคู่มือ-เครื่องมือ ตำรา สื่อเรียนรู้ เพื่อนำไปศึกษาทบทวนซ้ำ และเผยแพร่ขยายผล
4. **เป้าหมาย/ผลลัพธ์ที่ต้องการให้เกิด**
 - 1) เกิดการแลกเปลี่ยน/แบ่งปันประสบการณ์และบทเรียนในการทำงานเพื่อจัดการปัญหาทรัพยากรน้ำ
 - 2) เกิดการทบทวนตนเองเกี่ยวกับความคืบหน้าของการขับเคลื่อนงานที่ผ่านมา และเกิดแนวคิดในการพัฒนางานในระยะต่อไปให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากขึ้น
 - 3) ได้รับรู้ความเคลื่อนไหวทางนโยบายเกี่ยวกับทิศทางการบริหารจัดการน้ำของประเทศไทย
 - 4) สามารถรวบรวมข้อมูลชุดประสบการณ์และบทเรียนในการทำงานส่งเสริมและสนับสนุนให้ครัวเรือนและชุมชนจัดทำบัญชีครัวเรือนเพื่อนำไปประมวลสรุปจัดทำเป็นคู่มือเพื่อใช้ศึกษาทบทวนซ้ำ และเผยแพร่ขยายผล
5. **สรุปขั้นตอน / กระบวนการ / วิธีการดำเนินกิจกรรม / ผลผลิตที่ได้**

ขั้นตอน / กระบวนการ / วิธีการดำเนินกิจกรรม

- 1) ออกแบบเนื้อหาและรูปแบบ/วิธีการสัมมนา
- 2) ประสานงานกับผู้ประสานงานโครงการฯจังหวัดเพื่อเชิญคณะทำงานจังหวัดที่เกี่ยวข้องเข้าร่วมงานสัมมนา
- 3) ดำเนินการสัมมนา
- 4) สรุปผลการสัมมนาและจัดทำรายงาน รวมทั้งประมวลสรุปข้อมูลชุดประสบการณ์และบทเรียน เพื่อจัดทำคู่มือ/สื่อเรียนรู้

เนื้อหาและรูปแบบ/วิธีการสัมมนา

เนื้อหา ประกอบด้วย

- 1) ข้อมูลสถานการณ์ภาพรวมของปัญหาการจัดการทรัพยากรน้ำและบทเรียนแนวทางการจัดการเพื่อแก้ไขปัญหของชุมชนต่างๆในประเทศไทยและในระดับสากล
- 2) ข้อมูลความเคลื่อนไหวทางนโยบายเกี่ยวกับทิศทางการบริหารจัดการน้ำของประเทศไทย
- 3) การทบทวนและแลกเปลี่ยนประสบการณ์และบทเรียนของแนวทางการขับเคลื่อนและผลงานที่ผ่านมาของแต่ละพื้นที่ ในประเด็น ต่อไปนี้ คือ สภาพปัญหา สาเหตุ ผลกระทบองค์กร/กลุ่ม/กลไกในการขับเคลื่อน กิจกรรมที่ผ่านมา แนวทางการขับเคลื่อนในอนาคต ภาควิชาความร่วมมือ
- 4) การวิเคราะห์หาปัจจัยเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาแนวทางการทำงานในระยะต่อไปให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากขึ้น

วิธีการสัมมนา

- 1) นำเสนอข้อมูลสถานการณ์ภาพรวมของปัญหาการจัดการทรัพยากรน้ำและบทเรียน แนวทางการจัดการเพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชนต่างๆในประเทศไทยและในระดับสากล
- 2) แบ่งกลุ่มย่อยรายจังหวัดเพื่อตอบโจทย์ตามประเด็นที่ตั้งไว้
- 3) นำเสนอกลุ่มใหญ่และอภิปรายแลกเปลี่ยน
- 4) นำเสนอข้อมูลความเคลื่อนไหวทางนโยบายเกี่ยวกับทิศทางการบริหารจัดการน้ำของประเทศไทย
- 5) ประมวลหาข้อสรุปและหารือถึงความต้องการในการสนับสนุนต่อเนื่องในระยะต่อไป

ผลผลิตที่ได้

เชิงปริมาณ

- มีคณะทำงานจังหวัดที่รับผิดชอบงานขับเคลื่อนเรื่องการจัดการปัญหาน้ำ เข้าร่วมการสัมมนา เป็นจำนวนมาก ตรงตามเป้าหมายที่ตั้งไว้
- ผู้เข้าร่วมให้ความสนใจและมีความกระตือรือร้นในการนำเสนอแลกเปลี่ยนและซักถาม เกี่ยวกับประสบการณ์และบทเรียนของแต่ละพื้นที่ชุมชน /ตำบล /จังหวัด ในการทำงาน ขับเคลื่อนงานจัดการน้ำที่ผ่านมา ตามประเด็นที่ตั้งไว้
- ข้อมูลเกี่ยวกับประสบการณ์และบทเรียน ตลอดจนแง่มุมต่างๆที่เกี่ยวข้องในการขับเคลื่อนงานเพื่อจัดการน้ำของทั้งสามจังหวัดที่นำเสนอในเวที ได้รับการบันทึกไว้โดยละเอียด

เชิงคุณภาพ

ผู้เข้าร่วมได้รับรู้ถึงสภาพปัญหา (ได้แก่ ปัญหาน้ำท่วม น้ำแล้ง น้ำขาดแคลน น้ำเสีย) และแนวทาง ตลอดจนกระบวนการขับเคลื่อนงานเพื่อแก้ไขปัญหาการจัดการน้ำของแต่ละพื้นที่ และได้ร่วมกันวิเคราะห์ถึงปัจจัยและเงื่อนไข จุดแข็ง-จุดอ่อน ปัญหาอุปสรรค ของกลยุทธ์ วิธีการ เทคนิคและเครื่องมือที่ใช้ในการขับเคลื่อนงานที่ผ่านมา อย่างค่อนข้างชัดเจน รวมทั้งการระดมความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพื่อหาทางปรับปรุงและพัฒนาแนวทางการขับเคลื่อนงานในระยะต่อไปให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากขึ้น

6. ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นเมื่อเทียบกับเป้าหมาย

1) เกิดการทบทวนตนเองและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างพื้นที่เกี่ยวกับความคืบหน้าของการขับเคลื่อนงานที่ผ่านมา ในประเด็นสภาพปัญหา สาเหตุ ผลกระทบ องค์กร/กลุ่ม/กลไกในการขับเคลื่อน กิจกรรมที่ผ่านมา แนวทางการขับเคลื่อนในอนาคต ภาวการณ์ร่วมมือ รวมทั้ง การวิเคราะห์ทำความเข้าใจถึงปัจจัยเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาแนวทางการทำงานให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากขึ้น อันได้แก่ การต้องมีข้อมูลที่ชัดเจน รอบด้าน การมีองค์ความรู้ทั้งที่เป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมและความรู้วิทยาการสมัยใหม่ การที่จะต้องมีการจัดทำแผนและข้อเสนอที่ชัดเจน (ทั้งที่สามารถดำเนินการได้ด้วยชุมชนเอง ร่วมมือกับ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือ ขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง และ การได้รับการสนับสนุนอย่างแข็งขัน)

2) ผู้เข้าร่วมได้รับทราบข้อมูลความเคลื่อนไหวทางนโยบายเกี่ยวกับทิศทางการบริหารจัดการน้ำของประเทศไทย อย่างไรก็ตาม ในประเด็นนี้ยังไม่ได้เกิดการถกเถียงแลกเปลี่ยนเท่าที่ควรเนื่องจากเป็นเรื่องที่ต้องมีเวลาในการทำความเข้าใจในรายละเอียดมากกว่านี้ อย่างไรก็ตาม ทางผู้จัดได้จัดทำเอกสารประกอบเพื่อให้ผู้เข้าร่วมนำกลับไปศึกษาเพิ่มเติม และพร้อมที่จะไปร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับพื้นที่/จังหวัดที่สนใจและต้องการ

3) ข้อมูลความคืบหน้าและปัญหาอุปสรรคของการดำเนินงานขับเคลื่อนงานเพื่อจัดการปัญหาน้ำของทั้งสามจังหวัด รวมทั้ง ประสบการณ์และบทเรียนการทำงานในประเด็นต่างๆที่ตั้งไว้ได้รับการบันทึกไว้โดยละเอียด ซึ่งจะนำไปประมวลสรุปจัดทำเป็นคู่มือเพื่อใช้ศึกษาทบทวนซ้ำ และเผยแพร่ขยายผลต่อไป

7. ภาคผนวก

- 8.1 สรุปเนื้อหาเวทีประชุมสัมมนา
- 8.2 ภาพกิจกรรมการสัมมนา
- 8.3 โครงร่างคู่มือ/สื่อเรียนรู้

สรุปเนื้อหาสาระสำคัญในเวที

การนำเสนอข้อมูลสถานการณ์ภาพรวมของปัญหาการจัดการทรัพยากรน้ำและบทเรียน
แนวทางการจัดการเพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชนต่างๆในประเทศไทยและในระดับสากล

ทำอย่างไร จึงจะคลื่อนงานปัญหาน้ำได้ดีกว่าเดิม?
ตอน...วังวนคนทุกชนน้ำ(ตา)?

ประเด็นนำเสนอ

แก่นสาระของปัญหาน้ำ

- 1) “คน” จัดการ “ทรัพยากรธรรมชาติ” มีปัญหา ไม่สมดุล ไม่มีประสิทธิภาพ ไม่คิดยาว
- 2) “กลุ่มคน” จัดการต่อ “กลุ่มคน” ในเรื่องน้ำ มีปัญหา ไม่เป็นธรรม (ผ่านกติกา กฎหมาย นโยบาย อำนาจ เห็นแก่ตัว)

การจัดการปัญหาน้ำ – แบบไม่ค่อยคืบหน้า

- ข้ออ่อนทั่วไป ได้แก่
 - a. ปน – รอ
 - b. ทำคนเดียว – เอาตัวรอด – หนีปัญหา
 - c. ใช้แรงอย่างเดียว – ดี – ชำ
 - d. ขำรับผิดชอบแต่เพียงผู้เดียว
 - e. หวังพึ่งคนนอกอย่างเดียว (ราชการ – นักการเมือง – อพช.)
- ข้ออ่อนของกระบวนการทำงาน ได้แก่
 - 1) ศึกษา สํารวจ สภาพปัญหา – ผลกระทบ” น้อย
 - 2) ค้นหา “ สาเหตุ/ปัจจัยที่ทำให้เกิดปัญหา” น้อย
 - 3) ไม่ใช้ข้อมูล – ใช้ความรู้สึกเป็นด้านหลัก
 - 4) สาเหตุ คือ ขาดงบประมาณอย่างเดียว
 - 5) ไม่รอบด้าน – ไม่หลายชั้น - ไม่เชื่อมโยงภาพรวม
 - 6) ไม่หา หรือ หา “ ทางเลือกการแก้ไข” น้อย(ดับเดียว)
 - 7) การมีส่วนร่วม (5 ร่วม คือ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติ ร่วมติดตามประเมินผล – ร่วมรับผล) ของสมาชิก หรือผู้เกี่ยวข้อง น้อย
 - 8) ใช้ข้อมูล ใช้ความรู้ – บทเรียน น้อย
 - 9) ดึง “ ความร่วมมือ” จาก อบท. – ภาคราชการ – ภาควิชาการ ได้น้อย

จัดทัพผิดพลาด – ล้มเหลว

- รวมศูนย์อำนาจการตัดสินใจที่ส่วนกลาง (โดยเฉพาะระดับจังหวัด)
- ตั้งคณะกรรมการแบบเชิงอำนาจ – สั่งการ (โดยเฉพาะระดับจังหวัด)
- เริ่มต้นก็คิดเก็บเงินสมาชิก
- ตั้งองค์กรประเภทรับเหมาทำแทน – เดี่ยวจัดการให้
- กีดกัน ห้า ไม่เสริมสร้างให้สมาชิก(ระดับตำบล)อิสระ-เข้มแข็ง

การจัดการปัญหาน้ำ – แบบคืบหน้า

- ลักษณะพื้นฐานทั่วไป ได้แก่
 - ไม่ปน – ไม่รอ
 - ไม่ทำคนเดียว – ไม่เอาตัวรอด – ไม่หนีปัญหา
 - ไม่ ดี – ไม่ชำ
 - ไม่หน้าใหญ่ – ไม่อวดรู้ - ไม่อวดเก่ง
 - ไม่หวังพึ่งคนนอกอย่างเดียว (ราชการ – นักการเมือง – อพช.) หันมารีเริ่ม สู้ด้วยลำแข้งของพี่น้องผู้ร่วมชะตากรรมและสร้างความร่วมมือ

• **ลักษณะของกระบวนการทำงาน ได้แก่**

1. ศึกษา สำนวณ “ สภาพปัญหา – ผลกระทบ ” อย่างเพียงพอ
2. ค้นหา “ สาเหตุ/ปัจจัยที่ทำให้เกิดปัญหา ”
 - ใช้ข้อมูล – ใช้ความรู้สึกเป็นด้านหลัก - ใช้ความรู้สึกเป็นรอง
 - แยกแยะสาเหตุ คือ ตัวเอง/ภายใน – คนอื่น/ภายนอก – กฎหมาย/นโยบาย - ระบบการใช้อำนาจตัดสินใจ(การเมืองการบริหาร/กำหนดนโยบาย)
 - รอบด้าน – 3 ชั้น – เชื่อมโยงภาพรวม
3. หา “ ทางเลือกการแก้ไข ” หลายทาง (แล้วเลือกทางเลือกที่ทำได้ง่าย – ได้ผล – ประหยัดแรง – ประหยัดเงิน)
4. สร้างการมีส่วนร่วม (5 ร่วม คือ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติ ร่วมติดตาม ประเมินผล – ร่วมรับผล) ของสมาชิก หรือผู้เกี่ยวข้อง **มาก**
5. ใช้ข้อมูล ใช้ความรู้ – บทเรียน **มาก**
6. ดึง “ ความร่วมมือ ” จาก เพื่อน อบท. – ภาครัฐราชการ – ภาควิชาการ ได้มาก

การจัดทัพให้ดี

- ไม่รวมศูนย์อำนาจการตัดสินใจที่ส่วนกลาง (โดยเฉพาะระดับจังหวัด) ไม่ตั้งองค์กรประเภทรับเหมาทำแทน – เดี่ยวจัดการให้
- ไม่เริ่มตั้งคณะกรรมการแบบเชิงอำนาจ – สั่งการ (โดยเฉพาะระดับจังหวัด) เน้นเป็นคณะทำงานประสานและเอื้ออำนวยสนับสนุนระดับตำบล
- ไม่เริ่มต้นจากการคิดเก็บเงินสมาชิก – ให้สมาชิกเป็นผู้เห็นชอบตั้งองค์กรประเภทรับเหมาทำแทน – เดี่ยวจัดการให้
ไม่กีดกัน ไม่ห้าม มุ่งสร้างเสริมให้สมาชิก(ระดับตำบล)อิสระ-เข้มแข็ง

สรุป....เพื่อให้การขับเคลื่อนแก้ปัญหาได้ ต้องให้ ความสำคัญกับ
น้ำ 5 แก้ว
 1. ข้อมูล
 2. ทางเลือก
 3. แผนและข้อเสนอ
 4. การมีส่วนร่วม (5 ร่วม)
 5. ความร่วมมือ

จะเดินอย่างไร?

- 1) สภาพปัญหาทุกข้เรื่องน้ำ เป็นอย่างไรกันแน่? (ท่วม – แล้ง และ อื่นๆ)
- 2) ผู้เสียหาย – เพื่อนร่วมชะตากรรม (โดยตรง – โดยอ้อม) เป็นใครบ้าง?
- 3) จะดึงเขาให้ลุกขึ้นมา 5 ร่วม ได้อย่างไร?
- 4) สำนวณข้อมูล สรุปสาเหตุ (อย่างน้อย 2 ชั้น – ภายใน/ตนเอง – ภายนอก/คนอื่น)
- 5) หาข้อมูล เรียนรู้ประสบการณ์ผู้อื่น และกำหนดทางเลือกทางแก้ (อย่างน้อย 2 ทางเลือก) - แล้วตัดสินใจเลือกวิธีแก้ที่ดีที่สุด
- 6) ทำ “ แผนและข้อเสนอเพื่อการจัดการน้ำ - ตำบล”
- 7) ทำ “ แผนและข้อเสนอเพื่อการจัดการน้ำ - ลุ่มน้ำ.....”

ข้อเสนอเพิ่มเติม - เพื่อให้ปัญหานี้สามารถแก้ไขได้ผล

- 1) ผู้เสียหาย – คนในหมู่บ้าน ต้องทำอะไร? อะไรที่ทำได้ ทำเลย
- 2) คนในตำบล ต้องทำอะไร? อะไรที่ทำได้ – ทำเลย
- 3) คนทั้งลุ่มน้ำ ต้องทำอะไร? อะไรที่ทำได้ – ทำเลย
- 4) ให้ อบท. ช่วยอะไร ตรงไหน อย่างไร (ช่วยเรื่องข้อมูล ความรู้ การประสานงาน ออกข้อบัญญัติ คน อุปกรณ์ เครื่องมือ เงิน) ...ระบุให้ชัดเจน!
- 5) ให้หน่วยงานราชการ (หน่วยไหน) ช่วยอะไร? (ช่วยเรื่องข้อมูล ความรู้ การประสานงาน แกะรอยเบียด คน อุปกรณ์ เครื่องมือ เงิน) ...ระบุให้ชัดเจน!
- 6) ให้สถาบันวิชาการ ช่วยอะไร ? ตรงไหน?
- 7) ให้รัฐบาลช่วยอะไร? ตรงไหน?

การทบทวนและแลกเปลี่ยนประสบการณ์และบทเรียนของแนวทางการขับเคลื่อนและผลงานที่ผ่านมาของแต่ละพื้นที่ ในประเด็น ต่อไปนี้ คือ สภาพปัญหา สาเหตุ ผลกระทบองค์กร/กลุ่ม/กลไกในการขับเคลื่อน กิจกรรมที่ผ่านมา แนวทางการขับเคลื่อนในอนาคต ภาควิชาความร่วมมือ

จังหวัดกำแพงเพชร

สภาพปัญหา

- สภาพพื้นที่มีทั้งลักษณะลาดชัน ที่สูง ที่ลาดชัน และที่ลุ่มต่ำ (ที่ราบ)
- ปัญหาที่เกิดขึ้น ได้แก่ ปัญหาน้ำท่วม ในพื้นที่ที่ลุ่มต่ำ (ที่ราบ) , ปัญหา น้ำหลาก บริเวณพื้นที่ลาดชัน และ ปัญหาน้ำแล้ง /ไม่มีน้ำ/น้ำไม่เพียงพอ ในหลายพื้นที่

สาเหตุ

- ขาดแคลนแหล่งกักเก็บน้ำ
- คลองส่งน้ำไม่พอ
- คลองดินเขิน, แคว
- มีสิ่งขวางกั้นทางน้ำ และ มีการตัดถนนขวางทางน้ำ
- ช่องระบายน้ำ , สะพาน (?)
- ชนิดพืชที่ปลูก และ วัชพืช (?)

ผลกระทบ

- พื้นที่การเกษตรเสียหาย
- หนี้สิน...นำไปสู่ปัญหาความยากจน
- ต้นทุนสูง (เกิดจากบางพื้นที่ต้องเสียค่าน้ำมันในการปั้มน้ำ/สูบน้ำขึ้นมาใช้)
- รายได้ต่ำ (?)

องค์กร/กลุ่ม/กลไกในการขับเคลื่อน

- ยังไม่ชัดเจน
- อยู่ระหว่างริเริ่ม (ในระดับตำบล)
- จังหวัด เริ่มต้นก่อรูปก่อร่าง และ กำลังหาทิศทางไปต่อ

กิจกรรมที่ผ่านมา

- กิจกรรมหนุนเสริมจาก อบต. และ สกว.
- ประสานตามกำลังของแต่ละตำบล / พื้นที่
- ร่วมกับคณะกรรมการลุ่มน้ำปิงตอนล่าง
- *กิจกรรมที่กำลังจะทำ*
- กลับไปทบทวนข้อมูลสภาพปัญหา และ แนวทางการจัดการปัญหาในแต่ละพื้นที่ รวมทั้ง การจัดทำแผนและข้อเสนอ
- เวทีเรียนรู้ร่วมกันของแกนนำพื้นที่เป้าหมาย (ทั้งโซน)
- ประสานภาคีทุกระดับและทุกด้าน...
- ลงมือปฏิบัติตามแผนที่กำหนดขึ้น
- ยกร่าง “แผนบริหารจัดการน้ำ” ของจังหวัดกำแพงเพชร

แนวทางการขับเคลื่อนในอนาคต

- ปรับปรุงกลไกการทำงาน
- พัฒนาศักยภาพของกลไก/คณะทำงาน

ภาควิชาความร่วมมือ ประชาชน ท้องที่ ท้องถิ่น องค์กรพัฒนา เช่น สกว. วิชาการ

ปัจจัยหรือองค์ประกอบสำคัญที่จะทำให้งานบรรลุผลสำเร็จ

- ความร่วมมือของทุกองค์กร หน่วยงานต่างๆ และองค์กรชาวบ้านในพื้นที่
- การจัดทำข้อมูล
- การจัดตั้งกลไกดำเนินงาน ตั้งแต่ระดับ หมู่บ้าน---จังหวัด
- การมี/จัดทำ/ปรับปรุงแผนและข้อเสนอ
- การประสานหน่วยงาน/องค์กร
- เติบโตความรู้

จังหวัดอุดรดิตถ์

สภาพปัญหา

- ปัญหาน้ำแล้ง ปัญหาน้ำหลาก และ ปัญหาน้ำท่วม
- ขาดแหล่งกักเก็บน้ำในชุมชน ไม่มีน้ำดื่ม น้ำใช้ น้ำบริโภค และ ใช้ในการเกษตรตลอดปี

รายละเอียดสภาพปัญหาด้านน้ำของจังหวัดอุดรดิตถ์

1. น้ำแล้ง (ฤดูแล้ง) – เขตอำเภอท่าปลา / น้ำปาด / ฟากท่า / บ้านโคก
2. ไม่มีแหล่งกักเก็บน้ำ – ทุกอำเภอ/พื้นที่
3. น้ำท่วม - เขต อ.พิชัย / อ.ดرون
4. มีแหล่งน้ำ แต่ไม่สามารถนำไปใช้ได้ เนื่องจากตอขวางขวาง
5. บางพื้นที่ไม่สามารถพัฒนาแหล่งน้ำได้ เนื่องจากติดข้อกฎหมายอื่นๆ เช่น อยู่ในเขตอุทยานฯ / ป่าสงวนแห่งชาติ
6. ปัญหาการลักลอบตัดไม้ทำลายป่าก็ยังมีอยู่ ซึ่งเป็นปัญหาที่แก้ไขได้ยาก เนื่องจากราษฎรไม่มีอาชีพทางเลือกอื่นในการดำรงชีพ โดยเป็นผลพวงจากที่ดินไม่มีเอกสารสิทธิ์และมองว่ารัฐไม่จริงจังในการแก้ปัญหา การปลูกพืชไร่ต้นทุนสูงมาก แต่ราคาผลผลิตตกต่ำ
7. พื้นที่อยู่อาศัยกระจายตัว การทำแหล่งน้ำขนาดใหญ่ ไม่สามารถแก้ไขปัญหานี้ได้ครอบคลุมทุกพื้นที่
8. การทำงานของภาครัฐ การบริหารและการจัดสรรงบประมาณเป็นแบบรวบอำนาจจากศูนย์กลาง ต่างคนต่างทำ และ ความจำกัดของงบประมาณ

สาเหตุ

- ไม่มีที่กักเก็บน้ำ ที่มีอยู่ก็เสื่อมสภาพและตื้นเขิน รวมทั้ง สภาพพื้นที่
- เป็นพื้นที่ลาดชัน
- ฝนตกน้อย
- พื้นที่อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ
- ขาดการรวมกลุ่ม ผู้นำ ประชาชนในพื้นที่ยังขาดการประสานงาน และร่วมมือกันอย่างจริงจัง
- น้ำท่วมระบายไม่ทัน

ผลกระทบ

- ไม่มีน้ำในการบริโภคอุปโภค ในฤดูแล้ง
- ไม่มีน้ำในการทำเกษตร
- ไม่มีน้ำในการเลี้ยงสัตว์
- แรงงานอพยพออกนอกพื้นที่
- เกิดปัญหาสังคม ครอบครัวขาดความอบอุ่น
- ประชาชนขาดรายได้ รายได้น้อย
- ประชาชนได้รับความเดือดร้อน(จากน้ำที่มีสารพิษเจือปน)ทำให้เกิดโรคตามมา

องค์กร/กลุ่ม/กลไกในการขับเคลื่อน

- กลุ่มเกษตรกร : กลุ่มผู้ปลูกข้าวโพด กลุ่มทำนา กลุ่มเลี้ยงสัตว์
- ประชาชนพื้นที่

กิจกรรมที่ผ่านมา

- จัดเวทีประชาคม เสนอปัญหา จัดเก็บข้อมูล ระดับหมู่บ้าน
- จัดเวทีประชาคม เสนอปัญหา จัดเก็บข้อมูล ระดับตำบล
- จัดเก็บข้อมูล ทำแผน เพื่อเสนอหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เข้ามาช่วยเหลือ

แนวทางการขับเคลื่อนในอนาคต

- สร้างความเข้าใจกับราษฎรให้มองเห็นผลกระทบที่จะเกิดในอนาคต และผลที่มีในปัจจุบันเป็นเพียงการเริ่มต้นของผลกระทบเท่านั้น ไม่ว่าจะเป็นภัยแล้ง ภาวน้ำหลาก ซึ่งปัญหาต่างๆเกิดจากการตัดไม้ทำลายป่า
- หาทาเลือกในการประกอบอาชีพให้แก่ราษฎรในพื้นที่ โดยรัฐต้องมองเห็นปัญหาและมีความจริงจังในการแก้ไขปัญหาต่างๆ แก่ราษฎร และบริหารจัดการงบประมาณให้ตรงกับความต้องการของราษฎรโดยไม่กระจุกตัวอยู่ที่ใดที่หนึ่ง

- การทำแหล่งกักเก็บน้ำขนาดเล็ก ฝายทดน้ำ ฝายชะลอน้ำ เพื่อกระจาย
- แหล่งกักเก็บน้ำให้ครอบคลุมพื้นที่ โดยให้ราษฎรเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ โดยจัดการงบประมาณที่มีอยู่จากองค์กรในตำบลตนเอง (อบต.—อำเภอ—จังหวัด) ก่อน

ภาคีความร่วมมือ

- เชื้อนสิริกิตต์ “ กองทุนฟื้นฟูรอบโรงไฟฟ้า”
- ชลประทานจังหวัดอุดรดิตถ์
- ป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย จังหวัดอุดรดิตถ์และพิษณุโลก
- เครือข่ายภาคประชาชน จ.อุดรดิตถ์
- พลังงานจังหวัด
- อำเภอท่าปลา
- ท้องถิ่น ท้องที่ หน่วยงาน ที่รับผิดชอบ สถาบันการศึกษา

ปัจจัยหรือองค์ประกอบสำคัญที่จะทำให้งานบรรลุผลสำเร็จ(จะแก้ไขปัญหาให้สำเร็จ

ต้องทำ/มี)

- กลุ่มแกนนำต้องเข้มแข็ง
- สร้างกลไกเครือข่ายและพัฒนาความร่วมมือระหว่างประชาชน หน่วยงานท้องถิ่น ราชการ สถาบันวิชาการ
- มีกระบวนการจัดเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบ มีความร่วมมือ เชื่อมโยงทุกปัญหา และมาจากข้อเท็จจริง
- ประมวลผลข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลอย่างเป็นระบบ เพื่อวิเคราะห์ปัญหา ให้เห็นว่ามีมาจากไหน และจะแก้ได้อย่างไร
- จัดทำแผนอย่างเป็นระบบ นำเสนอตั้งแต่ระดับชุมชนหมู่บ้าน –อปท.— อำเภอ— จังหวัด โดยมีการประสานแผนโดยกลุ่มเครือข่ายอย่างเป็นระบบ
- การนำเสนอข้อมูล/ แผนงานข้อมูลต้องมีความเป็นไปได้ในการแก้ไขปัญหา
- การประสานแผน/เวทีในการนำเสนอ โดยมีการพูดคุยแลกเปลี่ยนระหว่างประชาชนและหน่วยงานต่างๆเพื่อรับฟังปัญหาโดยตรง
- “ *ทำให้ข้อมูลกลายเป็นอำนาจให้ได้*”

จังหวัดพิษณุโลก

สภาพปัญหา

- น้ำแล้งในช่วงฤดูแล้ง ทำให้ขาดแคลนน้ำในการเกษตร (อ.นครไทย และ อ.ชาติตระการ)
- น้ำเป็นพิษ (ต. เนินเพิ่ม)
- น้ำหลาก(ฤดูฝน)
- สายน้ำตื้นเขิน (ต. นครไทย)

สาเหตุ

- การทำการเกษตร ไร่พรวน เป็นตะกอนไหลลงน้ำ
- การใช้สารเคมีทำการเกษตร
- ไม่มีแหล่งกักเก็บน้ำ
- โครงสร้างพื้นฐาน ถนน สะพาน ปิดทางน้ำ
- ดลิงไม่ได้มาตรฐาน(ความมั่งคั่งของผู้รับเหมา)
- ไม่มีการจัดการ- การรวมกลุ่ม(ยังน้อย)

ผลกระทบ (154 หมู่บ้าน 12 ตำบล –ใน อ.นครไทย และ อ. ชาติตระการ)

- -พืชผลเสียหาย
- ต้นทุนการผลิตสูง กำไรน้อย
- สัตว์น้ำสูญหาย วงจรสัตว์น้ำล่อแร่
- สารพิษตกค้าง
- ล้นเป็ลื่องงบประมาณฟื้นฟู
- น้ำท่วม

องค์กร/กลุ่ม/กลไกในการขับเคลื่อน

- กลุ่มองค์กรชุมชน + เยาวชน (6 หมู่บ้าน) ต.เนินเพิ่ม
- กลุ่มอนุรักษ์น้ำตรอน ต. นาบัว
- เครือข่ายผู้นำชุมชน ต. บ่อโพธิ์ ยางโก่งน น้ำกุ่ม นครชุม
- อบต. + ผู้นำชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน (ชาติดระการ)
- สภาองค์กรชุมชน บ.พร้าว

กิจกรรมที่ผ่านมา

ในส่วนของเครือข่ายชุมชน/ตนเอง

- o สำรวจพื้นที่ ปัญหา
- o จัดทำแผนการจัดการปัญหาน้ำ(ชุมชน)
- o จัดทำประภาคาร(โดยความร่วมมือของเครือข่าย/เครือข่ายญาติพี่น้อง) ของต. นาบัว +14

ในส่วนของสมาชิก อบต./อบต.

- o ประสานงานผ่าน/กับหน่วยงานภายนอก
- o จัดทำ/ออกข้อบัญญัติ และ แผนร่วม อบต. / ทางอำเภอ
- o ช่วยสำรวจ เขียนแบบ ช่าง อบต.
- o อบต.ช่วยงบประมาณออกแบบ คำนวณ ช่วยเทคนิค
- o อบต. วางท่อ

ในส่วนของหน่วยงาน

- o ป่าไม้ อุทยาน (เป็นที่ปรึกษา)
- o สถานีอนามัย + ผู้ประสานงานร่วม
- o แผน+ ข้อเสนอการจัดการน้ำ ผ่านอำเภอ---จังหวัด
- o กรมที่ดิน
- o กรมชลประทาน

แนวทางการขับเคลื่อนในอนาคต / ถ้าจะสำเร็จต้องทำอะไรบ้าง

- วางแผนร่วมกัน ไปด้วยกัน
- จุดมุ่งหมาย เป้าหมาย
- งบประมาณ หาทุนสนับสนุน
- มีหน่วยงานเข้ามาร่วม สนับสนุน ร่วมมือ
- การประสานความร่วมมือ ในระดับตำบล ร่วมกับภาคี

ภาคีความร่วมมือ

- ป่าไม้/อุทยาน สถานีอนามัย ที่ดิน กรมชลฯ วัด โรงเรียน อบต. พัฒนาชุมชน อนามัย เครือข่ายชาวบ้าน ชุมชน กรมทรัพยากรน้ำ อบจ. /อปท. ผู้ว่าฯ /นายอำเภอ

ข้อสังเกต ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม จาก ทีมประสานงานภาค และทีมประสานงานจังหวัด

นก

- ประเด็นแรก : การเข้าหา/ชักชวนภาคีต่างๆมาเข้าร่วม-สนับสนุน ให้ได้ผลดี ควรดำเนินการในช่วงไหน? เช่น ชวนมาตั้งแต่ต้น , หรือ รอให้ชาวบ้านตั้งหลักได้ก่อน/มีการจัดทำข้อมูลมาระดับหนึ่งแล้ว , หรือ เมื่อชาวบ้านจัดทำ/มีแผนและข้อเสนอที่ชัดเจนแล้ว

มีข้อเสนอว่า ควรให้ความสำคัญในการเชิญภาคีมาร่วมทั้งสามช่วงเลย แต่ต้องพิจารณาดูว่า ในช่วงไหนน่าจะชวนใคร โดยดูเป็นจังหวะๆไป

เช่น ในช่วงเริ่มต้น หากชวน/ดึงนักวิชาการมาร่วมได้ก็อาจจะดี ในแง่ที่อาจช่วยแนะนำด้านการจัดการข้อมูล ว่าที่ไหนมีข้อมูลที่ต้องการ โดยเราไม่ต้องไปทำเอง/ทำใหม่ เป็นต้น หรือ หากชวนผู้ว่าฯ และ อปท. มาได้ และ เค้าเอาด้วยกับงานที่พวกเราคิดและทำ ก็อาจได้รับการอำนวยความสะดวก/ไฟเขียว รวมทั้ง การสนับสนุนที่ดี

- ประเด็นที่สอง : การวิเคราะห์สาเหตุ

มีข้อสังเกตและข้อเสนอว่า ควรพยายามแยกแยะและจัดระบบสาเหตุแห่งทุกข์ ออกมาเป็น สาเหตุจากภายใน(คนในชุมชน-ตำบล-ลุ่มน้ำ) กับ สาเหตุจากภายนอก หรือ สาเหตุจากภัยธรรมชาติ ให้ชัดเจนมากขึ้น เพื่อประโยชน์ในการคิดหาวิธีการจัดการได้ละเอียด/รอบด้าน/เหมาะสมสอดคล้อง ในแต่ละด้าน (ไม่ดับเดียว)

- ประเด็นที่สาม : องค์กร/กลุ่ม

มีข้อเสนอว่า ควรจะพิจารณาให้ถี่ถ้วน ว่าในชุมชน/ตำบล/ลุ่มน้ำ มีกลุ่มพลัง หรือ กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย อะไรบ้าง ? ที่น่าจะดึงเข้ามาร่วมขับเคลื่อนงาน

นอกจากนี้ ในแง่การจัดองค์กร/กลไก/ทีมงาน ก็ควรจะต้องคิด-ดึงคนที่มีหน่วยงานมาร่วม เป็นคณะทำงานให้เพียงพอกับปริมาณงานที่ต้องทำด้วย (งานมีมาก แต่มีทีมงานน้อย ก็จะทำให้ทำงานเหนื่อยยากจะสำเร็จตามเป้าหมาย !)

- ประเด็นที่สี่ : การใส่ใจกับการวิเคราะห์ว่า ต้องสร้าง/มี “เงื่อนไขปัจจัย” อะไร? เพื่อให้การดำเนินงานประสบผลสำเร็จ อาทิ ต้องมีองค์กร/ทีมงานที่เข้มแข็ง ต้องมีข้อมูลที่แน่น ต้องมีภาคีที่เอาด้วย/สนับสนุน เป็นต้น แล้วหมั่นทบทวน/ติดตาม/ตรวจสอบ ว่า การทำงาน/กิจกรรมต่างๆ นำไปสู่การก่อเกิดเงื่อนไขปัจจัยเหล่านั้นรึยัง? เพียงพอมั้ย?

และมีข้อเสนอทฤษฎี “ น้ำ 5 แก้ว ” ซึ่งเป็น เงื่อนไขปัจจัยแห่งความสำเร็จ ประกอบด้วย

1. ข้อมูล 2. ทางเลือก 3. แผนและข้อเสนอ 4. การมีส่วนร่วม (5 ร่วม) 5. ความร่วมมือ

แก้ว

- ประเด็นแรก : การวิเคราะห์สาเหตุ

ส่วนใหญ่ยังติดอยู่ที่การวิเคราะห์สาเหตุด้านกายภาพ เช่น การขาดแหล่งกักเก็บน้ำ คู คลองตื้นเขิน เป็นต้น แต่ขาดการวิเคราะห์สาเหตุด้านอื่นๆ ที่สำคัญ ได้แก่ การจัดการทางสังคม (เช่น ขาดความตระหนักของชาวบ้าน ขาดการรวมกลุ่มของคนในชุมชน หรือ การจัดตั้งองค์กรการบริหารจัดการขององค์กรที่ยังไม่เข้มแข็ง) สาเหตุจากปัญหาด้านการผลิต (เช่น การเลือกประเภทพืชเพาะปลูก ที่อาจไม่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่หรือการเพาะปลูกที่ต้องใช้น้ำปริมาณมาก การเพาะปลูกที่ต้องใช้สารเคมีในปริมาณมาก) ..ซึ่ง เมื่อสามารถแยกแยะสาเหตุได้หลายมิติ หลายระดับ ก็จะนำไปสู่การคิดค้นหาทางเลือกเพื่อจัดการปัญหา/หรือแผนและข้อเสนอ ได้ สอดคล้องและรอบด้านมากขึ้น อย่างเป็นองค์รวม/บูรณาการมากขึ้น

- ประเด็นที่สอง : ผลกระทบ

หากสามารถมีข้อมูลและวิเคราะห์ให้เห็นว่าเกิดผลกระทบต่อเนื่องในหลายด้าน เช่น ปัญหาด้านสุขภาพ (เช่น โรคที่มากับน้ำท่วม) ปัญหาด้านสังคม (เช่น ความขัดแย้ง/แย่งชิงน้ำ) ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม (เช่น น้ำขังเน่าเหม็น) เป็นต้น ก็น่าจะเป็นประโยชน์ในแง่ทำให้เพิ่มน้ำหนักเกี่ยวกับความรุนแรงของปัญหา ที่ภาครัฐ/ภาคสังคม ต้องให้ความสำคัญในการพิจารณา ข้อเสนอ/เรียกร้องของชาวบ้าน

นอกจากนี้ ยังสามารถระดม/ชักชวนประชาชนกลุ่มต่างๆที่ได้รับผลกระทบ ให้ตระหนักถึงปัญหา และสนับสนุน – เข้าร่วมเคลื่อนไหว/ขับเคลื่อน/ปฏิบัติการ เพื่อแก้ไขปัญหามานagement น้ำ ตามแผนและข้อเสนอ ที่คณะทำงานตำบลดำเนินการ (พุดง่ายๆ คือ จะมีเพื่อนมากขึ้น)

หน่วย

- ประเด็นที่น่าจะให้ความสนใจ/คิดถึงในระยะยาว นอกจาก การจัดหาน้ำมาใช้ได้อย่างเพียงพอแล้ว คือ การปรับเปลี่ยนระบบการผลิตเกษตร ที่เหมาะสม/ตอบสนอง/เป็นทางเลือก-ทางรอด ของชีวิต ... (ที่ ไม่ติดกับดักอยู่กับการผลิตพืชเชิงเดี่ยว/มุ่งเน้นเพื่อการค้า แบบเดิมๆ ที่เจอปัญหาที่แก้ไม่ตกด้านการกำหนดราคา-ขาดทุน เหมือนเดิม)

นำเสนอข้อมูลความเคลื่อนไหวทางนโยบายเกี่ยวกับทิศทางการบริหารจัดการน้ำของประเทศไทย

ประเด็นที่นำเสนอ

1. บทวิเคราะห์สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของสังคมเศรษฐกิจและการเมือง ที่เกี่ยวข้อง/เป็นปัจจัยกำหนดทิศทาง-นโยบายการบริหารจัดการน้ำ

- กระแสการพัฒนาประเทศ---จากสังคมเกษตรกรรม สู่ความทันสมัย/ทุนนิยม - - - เกี่ยวโยงกับสังคมโลก/กระแสเสรีนิยมใหม่ - - -นำไปสู่ การเปลี่ยนแปลงแนวคิดเกี่ยวกับแปรเปลี่ยนให้ ทรัพยากรธรรมชาติ ที่เคยเป็นสมบัติสาธารณะ สมบัติส่วนร่วม กลายเป็น “สินค้า” /มีค่า/มีราคา/ และ มี “กรรมสิทธิ์” /สามารถครอบครอง/เป็นเจ้าของส่วนตัว ได้ - -
- ซื้อขาย/แลกเปลี่ยนได้ (ดังกรณี ที่ดิน –ที่มีเจ้าของได้ มีกรรมสิทธิ์ มีราคา ...)

- เกิดการขยายตัวของอาชีพที่หลากหลาย ที่นอกเหนือจากภาคเกษตรกรรม/ชาวไร่ชาวนา โดยเฉพาะภาคอุตสาหกรรม ภาคการค้า ภาคท่องเที่ยว ฯลฯ ซึ่งเป็นกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่หลากหลาย/ มีความต้องการและผลประโยชน์ที่แตกต่างกัน /มีศักยภาพแตกต่างกัน ในการใช้ “ น้ำ”
- กลุ่มที่มีอิทธิพลในการกำหนดทิศทาง/นโยบายการบริหารจัดการน้ำของประเทศ —มีทั้งภายในประเทศ ได้แก่ นักการเมือง , ราชการ , นักวิชาการ , คนกลุ่ม/ชนชั้นต่างๆ(นายทุน , ชาวนาชาวไร่,กรรมกร,ชนชั้นกลาง,ประชาชนทั่วไป) และ จากต่างประเทศ ได้แก่ องค์กรระหว่างประเทศ เช่น ธนาคารโลก , องค์การการเงินระหว่างประเทศ , ธนาคารพัฒนาแห่งเอเชีย ซึ่งกลุ่มคน/องค์กรเหล่านี้มีความแตกต่างในวิธีคิด, เป้าหมาย, จุดยืน, ศักยภาพ —ด้านอำนาจ ด้านเศรษฐกิจ , ผลประโยชน์ ที่แตกต่างกัน ในการผลักดันว่า ทิศทางการแก้ไข ปัญหาการบริหารจัดการน้ำ ควรจะเป็นอย่างไร? ซึ่งเรื่องนี้ คือ การเมืองเรื่องน้ำ

2. การชี้ให้เห็นประเด็นต่างๆที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยเฉพาะ หน่วยงานภาครัฐกำลังริเริ่ม คิดค้น และ บางเรื่องกำลังดำเนินการผลักดัน เกี่ยวกับการปรับเปลี่ยนระบบการบริหารจัดการน้ำ ในประเด็นสำคัญๆ ได้แก่

- การกำหนดนโยบายน้ำแห่งชาติ รวมทั้ง การเร่งรัดผลักดันให้มีการตรากฎหมายทรัพยากรน้ำและพระราชบัญญัติชลประทาน ...ที่มีเนื้อหาใหม่ๆหลายเรื่อง ได้แก่ เขตการจัดสรรน้ำ การจัดสรรน้ำ สิทธิการใช้น้ำ การถ่ายโอนสิทธิ การผันน้ำ การเก็บค่าน้ำ หลักผู้ใช้น้ำต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่าย การจัดความสำคัญในการจัดสรรน้ำโดยใช้หลักความคุ้มค่าหรือผลตอบแทนทางเศรษฐกิจสูงสุดเป็นเกณฑ์ เป็นต้น
- การจัดตั้งกรมทรัพยากรน้ำ การจัดตั้งคณะกรรมการลุ่มน้ำแห่งชาติ คณะกรรมการลุ่มน้ำทั้ง 25 ลุ่มน้ำ การจัดทำโครงการ/แผนพัฒนาลุ่มน้ำปิงเป็นพื้นที่นำร่อง

3. บทสรุปการวิเคราะห์แนวโน้มของการปรับเปลี่ยน “ทิศทางและนโยบายการบริหารจัดการน้ำ” สรุปได้ว่า

- มุ่งสู่ความพยายามปรับเปลี่ยน “ ทรัพยากรน้ำ ” ให้เป็นสินค้า – สร้างระบบต่างๆที่เอื้อต่อการครอบครอง/เป็นเจ้าของน้ำได้—มีราคา—ใครมีกำลังซื้อมาก ก็มีโอกาสเข้าถึงได้มา(ผ่านการซื้อขาย/ถ่ายโอน) ---กิจกรรมทางเศรษฐกิจอะไร ของกลุ่มไหน ที่ให้ผลตอบแทน/ต้นทุน คำนวณ ก็จะมีสิทธิการใช้น้ำ เป็นลำดับต้นๆ

ประมวลสรุปและหารือถึงความต้องการในการสนับสนุนต่อเนื่องในระยะต่อไป

ปัจจัยหรือองค์ประกอบสำคัญที่จะทำให้งานบรรลุผลสำเร็จ ที่ประมวลสรุปจากการนำเสนอของ 3 พื้นที่ ประกอบด้วย

- 1) **กลไก/คณะทำงาน** กลุ่มแกนนำต้องเข้มแข็ง / มีจุดมุ่งหมาย-เป้าหมายที่ชัดเจน/วางแผนร่วมกัน ไปด้วยกัน / การจัดตั้งกลไกดำเนินงาน ตั้งแต่ระดับ หมู่บ้าน---จังหวัด
- 2) **การจัดทำข้อมูลและการใช้ความรู้** มีกระบวนการจัดเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบ มีความร่วมมือ เชื่อมโยงทุกปัญหา และมาจากข้อเท็จจริง / ประมวลผลข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลอย่างเป็นระบบ เพื่อวิเคราะห์ปัญหาให้เห็นว่ามาจากไหน และจะแก้อย่างไร / ข้อมูลต้องมีความเป็นไปได้ในการแก้ไขปัญหา / เติบโตความรู้
- 3) **การสร้างความร่วมมือความร่วมมือของทุกองค์กร** หน่วยงานต่างๆ และองค์กรชาวบ้านในพื้นที่ / การประสานหน่วยงาน/องค์กร
- 4) **การจัดทำแผนและข้อเสนอการจัดทำ หรือ ปรับปรุงแผนและข้อเสนอ** / จัดทำแผนอย่างเป็นระบบ นำเสนอดังระดับชุมชนหมู่บ้าน –อปท.—อำเภอ—จังหวัด โดยมีการประสานแผนโดยกลุ่มเครือข่ายอย่างเป็นระบบ “ *ทำให้ข้อมูลกลายเป็นอำนาจให้ได้*”
- 5) **การจัดหางบประมาณ / หาทุนสนับสนุน**

เพิ่มเติมจากวิทยากร คือ

- 1) การคิดค้นสร้างทางเลือก
- 2) การสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน (5 ร่วม) ...สูตร น้ำ 5 แก้ว

ความต้องการในการสนับสนุนต่อเนื่องในระยะต่อไป

ที่ประชุมเสนอว่า จังหวะก้าวต่อไป อยากให้มีการประสานที่รับผิดชอบโครงการฯ ส่วนกลาง (อาจารย์สีลาภรณ์) มาร่วมเวที เพื่อช่วยสะท้อน ให้ข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะ ต่อ แผนและข้อเสนอด้านการจัดการน้ำ ที่ชาวบ้านจัดทำขึ้น รวมทั้ง ต่อ แนวทางการขับเคลื่อนงาน ตามแผนและข้อเสนอให้บรรลุผลสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรม

ภาคผนวก

เอกสารประกอบรายงานฉบับสมบูรณ์

เพื่อดูรายละเอียดเพิ่มเติมชุดที่ 9

- คู่มือแนะนำเบื้องต้น “การสรุปและรายงานผลคืบหน้าโครงการความร่วมมือฯ
จังหวัด”

คู่มือแนะนำเบื้องต้น การสรุปและรายงานความคืบหน้าการดำเนินงาน โครงการความร่วมมือฯ ภาคเหนือ

คู่มือแนะนำนี้หวังว่าจะมีประโยชน์ต่อใคร อย่างไร?

- 1) หวังว่าจะเป็นประโยชน์ต่อคณะทำงานจังหวัดโครงการความร่วมมือฯ เพื่อช่วยทำให้การประชุมสัมมนาและการจัดทำเอกสารรายงานสรุปผลความคืบหน้าของการดำเนินงานให้เป็นไปอย่างมีระบบ ตรงประเด็น กระชับ มีข้อมูลอ้างอิง เป็นรูปธรรม และนำไปใช้ประโยชน์ในการยกระดับการแก้ทุกขั้วสร้างสุขของผู้คนในชุมชนตำบลได้อย่างดีขึ้นกว่าเดิม
- 2) หวังว่าจะเป็นประโยชน์ต่อผู้ติดตามสนับสนุนงานจังหวัดความร่วมมือฯ เพื่อจะได้นำไปช่วยคณะทำงานจังหวัดให้เกิดการเรียนรู้และยกระดับการประชุมสัมมนาและการจัดทำเอกสารรายงานสรุปผลความคืบหน้าของการดำเนินงานให้เป็นไปอย่างมีระบบ ตรงประเด็น กระชับ มีข้อมูลอ้างอิง เป็นรูปธรรม และนำไปใช้ประโยชน์ในการยกระดับการแก้ทุกขั้วสร้างสุขของผู้คนในชุมชนตำบลได้อย่างดีขึ้นกว่าเดิม
- 3) หวังว่าจะเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานภาคีความร่วมมือที่เกี่ยวข้อง รวมถึง สกว. ในฐานะหน่วยงานสนับสนุนการดำเนินโครงการความร่วมมือฯ เพื่อจะได้รับทราบและเข้าใจในความคืบหน้าของผลการดำเนินงานของทีมงานจังหวัดได้อย่างชัดเจนง่าย รอบด้านมากขึ้น ซึ่งจะส่งผลต่อการร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการให้คำแนะนำได้ดีมากกว่าเดิมยิ่งขึ้น

สิ่งที่จะแนะนำในคู่มือนี้มีเรื่อง-ประเด็นอะไรบ้าง?

- 1) การสรุปประเมินผลและการจัดทำรายงานความคืบหน้าคืออะไร?
- 2) การสรุปประเมินผลและการจัดทำรายงานความคืบหน้ามีประโยชน์อะไร? ต่อใคร?
- 3) การสรุปประเมินผลและการจัดทำรายงานความคืบหน้าแบบที่ไม่ค่อยได้ประโยชน์ มีลักษณะอย่างไร?
- 4) การสรุปประเมินผลและการจัดทำรายงานความคืบหน้าแบบที่ได้ประโยชน์ มีลักษณะอย่างไร?
- 5) สรุปประเมินผลและรายงานในเรื่อง-หัวข้อ-ประเด็นอะไรบ้าง?
- 6) สรุปประเมินผลและรายงานอย่างไร?
- 7) นำเสนอรายงานผลคืบหน้าอย่างไร?

การสรุปประเมินผลและการจัดทำรายงานความคืบหน้าคืออะไร?

คือ การทบทวน ตรวจสอบ ตรวจสอบผลการดำเนินงานว่า สิ่งที่ได้ทำ ได้ลงแรง ลงเวลา ลงเงิน ลงทรัพยากรไปแล้ว ณ.ตอนนี้มันถึงตรงไหนของเส้นทางที่กำหนดไว้ตามแผนการเริ่มแรก มันคืบหน้ามาเท่าไรแล้ว มันเป็นไปตามแผนหรือไม่ มันช้าไป เร็วไปอย่างไร เพราะอะไร และที่สำคัญสิ่งที่ได้ทำ ได้ลงแรง ลงเวลา ลงเงิน ลงทรัพยากรไปแล้วนั้น มันได้ก่อให้เกิดผลการเปลี่ยนแปลงอะไรที่ดีกว่า คืบหน้ากว่าเดิมตรงไหน อย่างไร เพราะอะไร (ถ้าเราสามารถอธิบายได้ว่าความคืบหน้านั้นมันตั้งอยู่บน “ปัจจัยเงื่อนไข” อะไร นั้นหมายถึงเรากำลังสร้าง “ความรู้” นั้นเอง และความรู้ที่เราสามารถเอาไปใช้พัฒนาต่อได้) สุดท้ายจึงบันทึก เขียนออกมาเป็นเอกสารรายงาน เป็นสื่อนำเสนอในรูปแบบต่างๆ ให้ผู้เกี่ยวข้องหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียรับทราบ พร้อมทั้งเก็บเอาไว้ใช้เอง

การสรุปประเมินผลและการจัดทำรายงานความคืบหน้ามีประโยชน์อะไร?

- 1) มีประโยชน์ต่อคณะทำงานจังหวัด-คณะทำงานตำบล รวมถึงผู้คนในชุมชนตำบล **ผู้เป็นเจ้าของงาน-โดยตนเอง-เพื่อตนเอง** เพราะจะได้ทบทวน รู้ และเข้าใจตัวเองว่า สิ่งที่ได้ทำ ได้ลงแรง ลงเวลา ลงเงิน ลงทรัพยากรไปแล้วนั้น มันได้ก่อให้เกิด ผลการเปลี่ยนแปลงอะไรที่ดีกว่า คืบหน้ากว่าเดิมตรงไหน อย่างไร เพราะอะไร มันคุ้มไหม? จะต้องเร่งทำอะไร ต้องเพิ่มอะไร ต้องปรับอะไร เพื่อให้ผลการแก้ทุกข-สร้างสุขมันดีขึ้น
- 2) มีประโยชน์ต่อหน่วยงานภาคีความร่วมมือที่เกี่ยวข้อง รวมถึง สกว. เพื่อจะได้ **รับทราบและเข้าใจ**ในความคืบหน้าของผลการดำเนินงาน และจะได้ร่วมแลกเปลี่ยน เรียนรู้ พร้อมกับการให้คำแนะนำต่อไป

การสรุปประเมินผลและการจัดทำรายงานความคืบหน้าแบบที่ไม่ค่อยได้ ประโยชน์ มีลักษณะอย่างไร?

ตอบแบบกำปั้นทุบดินก็คือ การสรุปงานและประเมินผลแบบที่ไม่ก่อให้เกิด “ความรู้” และไม่ก่อให้เกิด “พลังความฮึกเหิม” ใดๆนั่นเอง ซึ่งการสรุปประเมินและรายงานแบบนี้จะมี ลักษณะร่วมกัน 4 ลักษณะ ได้แก่

- 1) ประเภท “นั่งเทียน”
ไม่ได้จัดให้มี/ไม่ยอมให้มีการประชุมแกนนำจังหวัด ทีมงานชุดต่างๆ ทีมงานตำบลที่เกี่ยวข้องและมีส่วนได้ส่วนเสียให้มาร่วมกันสรุปงานประเมินผล ความคืบหน้า ประสานกับเลขานั่งสรุปคิดเอาเองและเขียนกันเองสองคน
- 2) ประเภท “มั่ว”
สรุปประเมินผลแบบไม่รู้เรื่อง ไม่เอาแผนเอาเป้าหมายมาตั้ง ไม่มีกรอบ ไม่มีหัวข้อ ไม่ตรงประเด็น ไม่รู้สรุปอะไร เพื่ออะไร ตอบคำถามอะไรก็ได้ ไม่มีข้อมูลอ้างอิง พุดลอยๆ กว้างๆ ซ้ำซากวนเวียน เพียงขอให้ได้เขียนรายงานออกมา เอาบันทึกประชุมที่โน่นที่นี้มาแปะให้เยอะเข้าไว้ คนอ่านก็อ่านไม่รู้เรื่อง
- 3) ประเภท “นิยายน้ำเน่า”
ตั้งธงไว้ก่อน จะต้องให้ผลงานออกมาดูดี ถูกใจผู้ให้ต่างค์ ตามกระแสแฟชั่น รายงานเฉพาะส่วนที่ดี แต่งเรื่องตอกไข่ใส่สีจนเลศเลอผิดพิศวิสัย บิดเบือน เลเล่ไม่พูดถึงอีกด้านที่ตรงข้าม ไม่พูดความจริง ไม่อธิบายถึงปัจจัยเงื่อนไขและบริบท
- 4) ประเภท “จ้วงงาน”
สรุปและรายงานแต่กิจกรรมที่ทำ กิจกรรมเยอะเต็มไปหมด ฉายภาพทำงานหนัก เหนื่อยเหงื่อโทรมกาย ตัวเป็นเกลียว ขยันและน่าสงสาร แต่ก็ไม่สามารถตอบได้ว่า มันก่อให้เกิดผลการเปลี่ยนแปลงอะไรต่อชุมชน ต่อบ้านต่อเมือง ดีกว่าเดิมตรงไหน อย่างไร เพราะอะไร ทำไมตำบลนั้นไปไม่ได้ ทำไมตำบลนี้ไปไม่ได้ ปีนี้ก็ซ้ำเดิม เหมือนปีที่แล้ว ปีหน้าก็ซ้ำเดิมนี่ ไม่ได้ความรู้อะไรเพิ่มเติมเลย สุดท้ายก็เหนื่อยล้าหมดแรงจริงๆ

การสรุปประเมินผลและการจัดทำรายงานความคืบหน้าแบบที่ได้ประโยชน์ มีลักษณะอย่างไร?

ตอบแบบกำปั้นทุบดินก็คือ การสรุปงานและประเมินผลแบบที่ก่อให้เกิด “ความรู้” และก่อให้เกิด “พลังความฮึกเหิม” นั่นเอง การสรุปประเมินผลและการจัดทำรายงานความคืบหน้าแบบที่ได้ประโยชน์ จะต้องมุ่งไปที่ 3 เรื่อง ได้แก่

- 1) ผลการเปลี่ยนแปลง
- 2) ข้อค้นพบใหม่ๆ
- 3) เห็นความหวัง พลังฮึกเหิม

ดังนั้น คำถามที่ต้องให้คณะทำงาน-แกนนำร่วมกันตอบให้ได้ว่า

- 1) เราได้ทำอะไรไปแล้วบ้างตามแผนที่กำหนดไว้ อะไรที่ยังไม่ได้ทำ เพราะอะไร?
- 2) สิ่งที่เราทำ ลงแรง ลงเวลา ลงทรัพยากรไปแล้ว มันก่อให้เกิดผลการเปลี่ยนแปลงอะไรที่ดีขึ้นกว่าเดิม ตรงไหน อย่างไร และทำไมจึงเกิดอย่างนั้น?
- 3) เราได้เรียนรู้ หรือค้นพบอะไร จากสิ่งที่ทำและจากผลการเปลี่ยนแปลงนั้นๆ?
- 4) เราเดินมาถูกทางหรือไม่ ต้องเร่ง ต้องปรับอะไร?

สรุปประเมินผลและรายงานในเรื่อง-หัวข้อ-ประเด็นอะไรบ้าง?

ก็สรุปประเมินผลและรายงานตามเป้าหมายตัวชี้วัดความสำเร็จและภารกิจงานในการสร้าง “ตำบลเข้มแข็ง” ที่เราได้ออกแบบไว้ตั้งแต่ต้นในข้อเสนอโครงการ 9 ประการ อันได้แก่

1. การสร้าง-เสริม “กลไกจังหวัด-กลไกตำบลที่เข้มแข็ง”
2. การรณรงค์ให้ครัวเรือนเรียนรู้จาก “บัญชีรับ-จ่ายและบัญชีต้นทุน-กำไรครัวเรือน”
3. การทำหรือปรับและลงมือแก้ตาม “แผนและข้อเสนอเพื่อจัดการปัญหาของชุมชนตำบล” (ด้านการทำมาหากิน ด้านสังคมสวัสดิการ ด้านสุขภาพ)
4. การจัด “ระบบฐานข้อมูลเพื่อสนับสนุนการจัดการปัญหาทุกข้อมของตำบล”
5. การสร้างเสริมเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อยกระดับ “อาชีพหลักของผู้คนในตำบล”
6. การสร้างเสริมเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อยกระดับ “การจัดการด้านสังคมสวัสดิการหรือด้านสุขภาพของตำบล”
7. การสร้างเสริมเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อยกระดับ “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการท้องถิ่นตำบลตนเอง”
8. การสร้างระบบติดตามและประเมินผลภายใน
9. การสร้าง “ความร่วมมือกับหน่วยงานภาคีเพื่อหนุนช่วยการแก้ทุกข-สร้างสุขของตำบล”

แต่ละหัวข้อ ต้องตอบให้ได้ใน 5 ประเด็นสำคัญ ได้แก่

- 1) ความสำคัญและสิ่งที่คาดหวัง
ให้เกริ่นนำว่า งานนี้มีความสำคัญ มีความเกี่ยวข้องหรือมีความจำเป็นอย่างไรต่อความสำเร็จทั้งหมดของโครงการฯ ดังนั้น ความสำเร็จที่อยากเห็น หรืออยากให้เป็นในเรื่องนี้ คืออะไร
- 2) กระบวนการ
ในวงงานนี้, เพื่อให้งานนี้ มีลักษณะเป็นไปตามที่กำหนดหรือตามที่คาดหวังข้างต้น, จึงได้มีการสร้างเสริม “ปัจจัย/เงื่อนไขเอื้ออำนวย” อะไรและอย่างไรบ้าง (หรือมีกระบวนการและกลยุทธ์ หรือมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้อะไรบ้าง?)
- 3) ผลผลิตและผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงที่คืบหน้า
จากกระบวนการหรือสิ่งที่ได้ทำข้างต้น ได้เกิด
 - “ผลผลิต”อะไรบ้าง และผลผลิตนี้จะเป็นประโยชน์หรือจะส่งผลดีอะไรต่อใคร อย่างไร?
 - “ผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลง”อะไรบ้าง? และผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงนี้จะเป็นประโยชน์หรือจะส่งผลดีอะไร ต่อใคร อย่างไร? (สิ่งที่เสียแรง เสียเวลา เสียเงิน ไปนั้น มันส่งผลให้ อะไร ดี ขึ้น บ้าง อย่างไร โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงในด้านฝีมือทักษะ ด้านสติปัญญา ด้านความเข้มแข็งขององค์กรและท้องถิ่น ด้านความร่วมมือและผลด้านการแก้ทุกข-สร้างสุข)
 - ทั้งผลผลิตและผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงนี้ มันได้สะท้อนถึงผลความคืบหน้ากว่าช่วงก่อนเริ่มโครงการนี้ ตรงไหน อย่างไร?
- 4) ข้อค้นพบ(ความรู้ใหม่)
จากกระบวนการและผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงข้างต้น, มี “ข้อสังเกต/ข้อค้นพบใหม่ๆ” ที่เกี่ยวกับ “ปัจจัย/เงื่อนไข-หรือกลยุทธ์ที่เอื้ออำนวย” และ “ปัจจัย/เงื่อนไขที่เป็นอุปสรรค” อะไรบ้าง
- 5) ในวงงานหน้า,จะมี “แผนการหรือกลยุทธ์เชิงรุก” ในเรื่องนี้อะไรบ้าง?

สรุปประเมินผลและรายงานอย่างไร?

- 1) คณะทำงานจังหวัดชี้แจงและซักซ้อมคณะทำงานตำบลให้ทำการสรุปและทำการบ้าน เตรียมข้อมูลมาจากระดับตำบล
- 2) จัดเวทีประชุมเชิงปฏิบัติการระดับจังหวัด ช่วยกันตอบคำถาม อภิปราย และสรุปตามกรอบตามหัวข้อที่แนะนำ โดยให้กองเลขาช่วยจดบันทึกข้อสรุป
- 3) มอบหมายให้กองเลขาหรือคนที่เขียนหนังสือรู้เรื่องช่วยเรียบเรียงและเขียนพิมพ์ออกมาเป็น “เอกสารรายงาน”
- 4) มอบหมายให้กองเลขาหรือผู้เชี่ยวชาญช่วยผลิต “สื่อเพื่อการนำเสนอรายงาน”
- 5) ประสานและนัดหมายผู้ว่า, หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง, สกว. เพื่อจัดเวทีนำเสนอรายงาน
- 6) เตรียมซักซ้อมการนำเสนอ อุปกรณ์ เอกสารประกอบการประชุม
- 7) หลังจากทบทวนงานภาคีและสกว. ให้ความเห็นชี้แนะและอนุมัติให้ดำเนินงานต่อ แล้วจึงปรับปรุงเอกสารรายงานอีกครั้ง แล้ว Copy แจกแก่นำตำบล ทีมงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำไปเรียนรู้ ทบทวน และพัฒนาการทำงานในระยะต่อไป

เทคนิคการนำเสนอรายงานผลคืบหน้า

การนำเสนอผลงาน เป็น ศิลปะอย่างหนึ่ง ที่ต้องให้ความสำคัญ นำเสนอดี คนก็เข้าใจ เห็นด้วย นำเสนอแย่ คนก็ไม่รู้เรื่อง ไม่เข้าใจ และก็อาจจะไม่เห็นด้วย ดังนั้น การนำเสนอที่ดีต้องคำนึงถึง 2 เรื่องที่สัมพันธ์แยกจากกันไม่ได้คือ **รูปแบบ กับ เนื้อหา**

ยกตัวอย่าง กับข้าว มี 3 ประเภท คือ

- 1) อาหารรูปร่างหน้าตาดีมาก สวยน่ากิน เห็นแล้วน้ำลายสอ แต่พอกินเข้าไป อ้อฮือ สุนัขไม่รับประทานคะ แพงก็แพง ขากถุย
- 2) รสชาติยอดเยี่ยม ปรุงด้วยสุดยอดสมุนไพรพันธุ์ สารอาหารเกิน 5 หมู่กว่าจะ ทำเสร็จต้องผ่านขั้นตอนที่พิถีพิถัน แต่ประทานโทษ คนเดินผ่านร้านก็เบือนหน้าหนี เพราะร้านมันสกปรก แมลงวันเต็มร้าน เหมือนลั้ว ล่อครวก็มือเป็นทิด เป็นเรือนทำไปเกากันไป ถ้วยชามก็เขรอะ แหะ
- 3) ร้านสะอาดอ่าน แม่ครัวเด็กเสริฟดูสะอาด อาหารดูหน้าตาดีน่ากิน รสชาติอร่อยของดีมีคุณภาพ เปิดเพลงเบาๆ ร่มรื่นเย็นสบาย ทำเลดี เดินทางสะดวก จอดรถสบาย ที่สำคัญราคาไม่แพง โอ้โฮ อย่างนี้สิ

ดังนั้น การนำเสนอผลงานต่อผู้เกี่ยวข้องก็ต้องใช้หลักเดียวกัน

- 1) ตรงเป้า ตรงประเด็น กระชับ สั้น ได้ใจความ ไม่ยืดเยื้อ
- 2) เสนอให้เป็นระบบ เป็นลำดับ ขั้นตอน แต่ละเรื่องเชื่อมโยงกัน โปะๆ
- 3) ขึ้นต้นให้ตื่นตาน่าติดตามต่อ
- 4) เดินเรื่องน่าสนใจ แปลกใหม่(แต่อย่าเกินงาม-เกินพอดี)
- 5) ให้ความสำคัญต่อ “ตัวตน” ของผู้เกี่ยวข้อง-ผู้ฟัง(แต่อย่าเกินงาม-เกินพอดี)
- 6) ตั้งอยู่บนข้อมูล ข้อเท็จจริง ไม่บิดเบือน
- 7) ตอบตรงๆให้ได้ว่า ตั้งเป้า ตั้งแผนอะไรไว้
- 8) ทำอะไรไปแล้ว อะไรยังไม่ได้ทำ เพราะอะไร
- 9) ผลการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นที่คืบหน้ากว่าเดิมคืออะไร
- 10) ได้ข้อค้นพบ ได้เรียนรู้อะไรเพิ่มเติมใหม่จากเดิม และจะเอาไปใช้ทำอะไร
- 11) จะปรับ จะเดิน ด้วยวิธีการ กลยุทธ์อะไรในงวดต่อไป เพื่อให้เข้าใจเป้าหมายมากที่สุด ใวที่สุด ประหยัดแรง ประหยัดทรัพยากรมากที่สุด
- 12) ลงท้ายให้รู้เรื่อง สรุปกลั่นออกมาเป็น หัวข้อย่อสรุปไป และอาจทิ้งท้ายด้วยข้อคำถามชวนให้คิดต่อ ด้วยท่าทีถ่อมตน ขอคำชี้แนะ และขอบคุณ

ขอให้กำลังใจมีแต่ทุกท่าน
ผู้ติดตามสนับสนุนภาคเหนือ

รายงาน
กระบวนการดำเนินงานและผลความคืบหน้า
โครงการความร่วมมือเพื่อจัดการปัญหาความยากจน
พัฒนาสังคมและสุขภาวะ ระยะที่ 2
จังหวัด.....
งวดงานที่ 1
(เดือน – เดือน)

โดย
คณะทำงานโครงการความร่วมมือฯจังหวัด....

เสนอต่อ
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.)

คำนำ

ให้บอกว่า

- รายงานนี้คือรายงานความคืบหน้างานที่ 1 (ตั้งแต่เดือนไหนถึงเดือนไหน) ของโครงการความร่วมมือเพื่อจัดการปัญหาความยากจน พัฒนาสังคมและสุขภาวะจังหวัด.....ระยะที่ 2 เพื่อใช้เป็นบันทึกการสรุปผลความคืบหน้าและผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงครั้งที่ 1 ของกระบวนการวิจัยและพัฒนาเรื่อง กระบวนการสร้างเสริม “ตำบลเข้มแข็ง” อีกทั้งยังเพื่อให้นำเสนอต่อหน่วยงานภาคีความร่วมมือที่เกี่ยวข้องและต่อสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.)ในฐานะผู้สนับสนุนการวิจัยครั้งนี้
- ในภาพรวม งานที่ 1 นี้ เป็นการดำเนินงานที่ได้มุ่งเน้นหนักไปที่กระบวนการอะไรหรือเรื่องอะไรเป็นหลัก
- รายงานนี้จะมุ่งรายงานถึง
 - 1) กระบวนการดำเนินงานและกลยุทธ์
 - 2) ผลผลิตและผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลง
 - 3) ข้อค้นพบใหม่ๆที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ท่ามกลางปฏิบัติการของทีมทำงานระดับจังหวัดและระดับตำบล
- ทั้งนี้จะนำเสนอรายงานออกเป็นทั้งหมดกี่บท แต่ละบทจะว่าด้วยเรื่องอะไร
- ขอขอบคุณใครที่เกี่ยวข้องที่ช่วยให้งานคืบหน้า และขอบคุณ สกว.ที่เห็นความสำคัญและให้การสนับสนุน

สารบัญ
ก็ว่าไป

บทที่ 1

ความเป็นมา เป้าหมายและตัวชี้วัดความสำเร็จของโครงการ

- ให้เกริ่นนำว่า บทนี้จะว่าด้วยเรื่องความเป็นมา เป้าหมายและตัวชี้วัดความสำเร็จของโครงการ ก็เพื่อจะเป็นการทบทวนสิ่งที่คาดหวังตั้งแต่เริ่มโครงการฯ และนำไปเป็นกรอบการประเมินความคืบหน้าของการดำเนินงานในงวดนี้ต่อไป....ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.1 ความเป็นมาของโครงการฯ

- ให้สรุปย่ออย่างสั้น ว่าความเป็นมา ความสืบเนื่องของโครงการฯ คืออะไร โครงการฯระยะที่ 2 นี้ เราจะมุ่งเดินไปไหน (ไม่เกิน 1 หน้า)

1.2 เป้าหมายรูปธรรมและตัวชี้วัดความสำเร็จของโครงการฯ

- ให้ระบุเป้าหมายรูปธรรมและตัวชี้วัดความสำเร็จของโครงการฯคืออะไร ตามที่ได้กำหนดไว้ในข้อเสนอโครงการฯ

1.3 แนวทางสำคัญๆเพื่อบรรลุเป้าหมายความสำเร็จของโครงการฯ (รวมบทที่ 1 ไม่ควรเกิน 2-3 หน้า)

บทที่ 2

กระบวนการดำเนินงาน ผลความคืบหน้าและข้อค้นพบ

- ให้เกริ่นนำว่า ในภาพรวมของงานที่ 1 นี้ ได้ดำเนินงานโดยมุ่งเน้นหนักไปที่กระบวนการอะไรเป็นหลัก และได้ดำเนินการทั้งหมดกี่เรื่อง บทนี้จะรายงานถึงกระบวนการ ผลความคืบหน้าและข้อค้นพบ โดยจะแยกตามหัวข้อย่อยทั้ง....เรื่องดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

2.1 กระบวนการสร้างและเสริมศักยภาพ “กลไกดำเนินงานโครงการระดับจังหวัด” (จงบอกให้ได้ว่า กระบวนการนี้มี “อะไร” น่าสนใจกว่าที่เขาทำกันหรือที่หาดูกันได้ตามท้องตลาดล่างทั่วไปประเภท 8 โล 10)

- A. ความสำคัญและสิ่งที่คาดหวัง
ให้เกริ่นนำว่า กระบวนการนี้มีความสำคัญ มีความเกี่ยวข้องหรือมีความจำเป็นอย่างไรต่อความสำเร็จทั้งหมดของโครงการฯ ดังนั้น ความสำเร็จที่อยากเห็นหรืออยากให้เป็นในเรื่อง “กลไกดำเนินโครงการฯจังหวัด” นี้ คืออะไร
- B. กระบวนการ
ในวุดงานนี้, เพื่อให้ “กลไกดำเนินงานโครงการระดับจังหวัด” มีลักษณะเป็นไปตามที่กำหนดหรือตามที่คาดหวังข้างต้น, จึงได้มีการสร้างเสริม “ปัจจัย/เงื่อนไขเอื้ออำนวย” อะไรและอย่างไรบ้าง (หรือมีกระบวนการและกลยุทธ์หรือมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้อะไรบ้าง?)
- C. ผลผลิตและผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงที่คืบหน้า
จากกระบวนการหรือสิ่งที่ได้ทำข้างต้น ได้เกิด
- “ผลผลิต” อะไรบ้าง และผลผลิตนี้จะเป็นประโยชน์หรือจะส่งผลดีอะไร ต่อใคร อย่างไร?
 - กี่คน กี่ทีม กี่ชุด อะไรบ้าง มาจากหรือเป็นตัวแทนจากกลุ่มใด แต่ละทีมทำหน้าที่อะไร
 - รายชื่อ และที่ติดต่อ(เอาไว้ภาคผนวก)
 - “ผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลง” อะไรบ้าง? และผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงนี้จะเป็นประโยชน์หรือจะส่งผลดีอะไร ต่อใคร อย่างไร? (สิ่งที่เสียแรงเสียเวลา เสียเงินไปนั้น มันส่งผลให้อะไรดีขึ้นบ้าง อย่างไร โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงในด้านฝีมือทักษะ ด้านสติปัญญา ด้านความเข้มแข็งขององค์กรและท้องถิ่น ด้านความร่วมมือและด้านการแก้ทุกข์-สร้างสุข)
 - ทั้งผลผลิตและผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงนี้ มันได้สะท้อนถึงผลความคืบหน้ากว่าช่วงก่อนเริ่มโครงการฯนี้ ตรงไหน อย่างไร?
- D. ข้อค้นพบ(ความรู้ใหม่)
จากกระบวนการและผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงข้างต้น, มี “ข้อสังเกต / ข้อค้นพบใหม่ๆ” ที่เกี่ยวกับ “ปัจจัย/เงื่อนไข-หรือกลยุทธ์ที่เอื้ออำนวย” และ “ปัจจัย/เงื่อนไขที่เป็นอุปสรรค” อะไรบ้างที่จะเป็นประโยชน์ต่อศักยภาพของ “กลไกดำเนินงานโครงการฯจังหวัด”
- E. ในงานวุดงานหน้า, จะมี “แผนการหรือกลยุทธ์เชิงรุก” ในเรื่องนี้อะไรบ้าง?

2.2 กระบวนการสร้างเสริมและพัฒนา “กลไกตำบลเข้มแข็ง”

(จงบอกให้ได้ว่า กระบวนการนี้มี “อะไร” น่าสนใจกว่าที่เขาทำกันหรือที่หาด้วยกัน ได้ตามท้องตลาดลงไปประเภท 8 โหล 10)

A. ความสำคัญและสิ่งที่คาดหวัง

ให้เกริ่นนำว่า กระบวนการนี้มีความสำคัญ มีความเกี่ยวข้องหรือมีความจำเป็นอย่างไรต่อความสำเร็จทั้งหมดของโครงการฯ ดังนั้น ความสำเร็จที่อยากเห็นหรืออยากให้เป็นในเรื่อง “กลไกตำบลเข้มแข็ง” นี้ คืออะไร

B. กระบวนการ

ในวงงานนี้, เพื่อให้ “กลไกตำบลเข้มแข็ง” มีลักษณะเป็นไปตามที่กำหนดหรือตามที่คาดหวังข้างต้น, จึงได้มีการสร้างเสริม “ปัจจัย/เงื่อนไขเอื้ออำนวย” อะไรและอย่างไรบ้าง (หรือมีกระบวนการและกลยุทธ์ หรือมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้อะไรบ้าง?)

C. ผลผลิตและผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงที่คืบหน้า

จากกระบวนการหรือสิ่งที่ได้ทำข้างต้น ได้เกิด

- “ผลผลิต” อะไรบ้าง และผลผลิตนี้จะเป็นประโยชน์หรือจะส่งผลดีอะไรต่อใคร อย่างไร?

- ก็คน ก็ทีม ก็ชุด อะไรบ้าง มาจากหรือเป็นตัวแทนจากกลุ่มใด แต่ละทีมทำหน้าที่อะไร

- รายชื่อ และที่ติดต่อ(เอาไว้ภาคผนวก)

- “ผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลง” อะไรบ้าง? และผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงนี้จะเป็นประโยชน์หรือจะส่งผลดีอะไร ต่อใคร อย่างไร? (สิ่งที่เสียแรง เสียเวลา เสียเงินไปนั้น มันส่งผลให้อะไรดีขึ้นบ้าง อย่างไร โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงในด้านฝีมือทักษะ ด้านสติปัญญา ด้านความเข้มแข็งขององค์กรและท้องถิ่น ด้านความร่วมมือ และด้านการแก้ทุกข์-สร้างสุข)

- กลไกตำบลที่เข้มแข็ง ส่งผลอะไร

- กลไกตำบลที่อ่อนแอ ส่งผลอะไร

- ทั้งผลผลิตและผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงนี้ มันได้สะท้อนถึงผลความคืบหน้ากว่าช่วงก่อนเริ่มโครงการนี้ ตรงไหน อย่างไร?

D. ข้อค้นพบ(ความรู้ใหม่)

จากกระบวนการและผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงข้างต้น, มี “ข้อสังเกต/ข้อค้นพบใหม่ๆ” ที่เกี่ยวกับ “ปัจจัย/เงื่อนไข-หรือกลยุทธ์ที่เอื้ออำนวย” และ “ปัจจัย/เงื่อนไขที่เป็นอุปสรรค” อะไรบ้างที่จะเป็นประโยชน์ต่อศักยภาพของ “กลไกตำบลเข้มแข็ง”

- กลไกตำบลที่เข้มแข็ง ปรากฏอยู่ในตำบลประเภทใด ทำไม

- กลไกตำบลที่อ่อนแอ ปรากฏอยู่ในตำบลประเภทใด ทำไม

E. ในวงงานหน้า, จะมี “แผนการหรือกลยุทธ์เชิงรุก” ในเรื่องนี้อะไรบ้าง?

2.3 กระบวนการรณรงค์ให้ครัวเรือนทำ-เรียนรู้-และปรับปรุงการจัดการการเงินของตนเอง ด้วยเครื่องมือ “บัญชีรับจ่ายทั่วไป-บัญชีกำไรขาดทุนของครัวเรือน”
(จงบอกให้ได้ว่า กระบวนการนี้มี “อะไร” น่าสนใจกว่าที่เราทำกันหรือที่หาดูกันได้ ตามท้องตลาดล่างทั่วไปประเภท 8 โล 10)

A. ความสำคัญและสิ่งที่คาดหวัง

ให้เกริ่นนำว่า กระบวนการนี้มีความสำคัญ มีความเกี่ยวข้องหรือมีความจำเป็นอย่างไรต่อความสำเร็จทั้งหมดของโครงการฯ ดังนั้น ความสำเร็จที่อยากเห็นหรืออยากให้เป็นในเรื่องนี้ คืออะไร

B. กระบวนการ

ในวงงานนี้, เพื่อให้ “งานรณรงค์บัญชีครัวเรือน” มีลักษณะเป็นไปตามที่กำหนดหรือตามที่คาดหวังข้างต้น, จึงได้มีการสร้างเสริม **“ปัจจัย/เงื่อนไขเอื้ออำนวย”** อะไรและอย่างไรบ้าง (หรือมีกระบวนการและกลยุทธ์หรือมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้อะไรบ้าง?)

C. ผลผลิตและผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงที่คืบหน้า

จากกระบวนการหรือสิ่งที่ได้ทำข้างต้น ได้เกิด

- “ผลผลิต” อะไรบ้าง และผลผลิตนี้จะเป็นประโยชน์หรือจะส่งผลดีอะไรต่อใคร อย่างไร?

- ก็ครัวเรือน ก็หมู่บ้าน ก็ตำบล
- ก็แบบฟอร์ม ก็วิธีการ
- ตัวอย่างข้อมูลบัญชีครัวเรือน
- ตัวอย่างข้อมูลบัญชีต้นทุน-กำไรกิจการครัวเรือน

- “ผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลง” อะไรบ้าง? และผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงนี้จะเป็นประโยชน์หรือจะส่งผลดีอะไร ต่อใคร อย่างไร? (สิ่งที่เสียแรงเสียเวลา เสียเงินไปนั้น มันส่งผลให้อะไรดีขึ้นบ้าง อย่างไร โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงในด้านฝีมือทักษะ ด้านสติปัญญา ด้านความเข้มแข็งขององค์กรและท้องถิ่น ด้านความร่วมมือและด้านการแก้ทุกข์-สร้างสุข)

- ตัวอย่างการปรับพฤติกรรมจัดการการเงินของครัวเรือน
- การขยายผลสู่ครัวเรือนอื่น
- การขยายผลสู่การเรียนรู้ของผู้คนในหมู่บ้าน-ตำบล
- การขยายผลสู่การยกระดับการวางแผนจัดการการเงินของชุมชนตำบล และการยกระดับการจัดการงบประมาณของ อปท.
- การขยายผลสู่การยกระดับการจัดการปัญหาทุกข์ร่วมของคนในตำบล

- ทั้งผลผลิตและผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงนี้ มันได้สะท้อนถึงผลความคืบหน้ากว่าช่วงก่อนเริ่มโครงการฯนี้ ตรงไหน อย่างไร?

D. ข้อค้นพบ(ความรู้ใหม่)

จากกระบวนการและผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงข้างต้น, มี **“ข้อสังเกต/ข้อค้นพบใหม่ๆ”** ที่เกี่ยวกับ **“ปัจจัย/เงื่อนไข-หรือกลยุทธ์ที่เอื้ออำนวย”**

และ **“ปัจจัย/เงื่อนไขที่เป็นอุปสรรค”** อะไรบ้างที่จะส่งผลต่อความสำเร็จของ **“งานรณรงค์บัญชีครัวเรือน”**

- ผลแบบใด ปรากฏอยู่ในตำบลประเภทไหน ทำไม

E. ในวงงานหน้า, จะมี **“แผนการหรือกลยุทธ์เชิงรุก”** ในเรื่องนี้อะไรบ้าง?

2.4 กระบวนการจัดทำ-เรียนรู้ และลงมือทำตาม “แผนและข้อเสนอชุมชนตำบล เพื่อจัดการปัญหาด้าน.....”

(จงบอกให้ได้ว่า กระบวนการนี้มี “อะไร” น่าสนใจกว่าที่เขาทำกันหรือที่หาดูกันได้ ตามท้องตลาดล่างทั่วไปประเภท 8 โล 10)

A. ความสำคัญและสิ่งที่คาดหวัง

ให้เกริ่นนำว่า กระบวนการนี้มีความสำคัญ มีความเกี่ยวข้องหรือมีความจำเป็นอย่างไรต่อความสำเร็จทั้งหมดของโครงการฯ ดังนั้น ความสำเร็จที่อยากเห็น หรืออยากให้เป็นในเรื่องนี้ คืออะไร

B. กระบวนการ

ในวงงานนี้, เพื่อให้ “กระบวนการจัดทำ-เรียนรู้ และลงมือทำตามแผนและข้อเสนอชุมชนตำบลเพื่อจัดการปัญหาด้าน.....” มีลักษณะเป็นไปตามที่กำหนดหรือตามที่คาดหวังข้างต้น, จึงได้มีการสร้างเสริม “ปัจจัย/เงื่อนไขเอื้ออำนวย” อะไรและอย่างไรบ้าง (หรือมีกระบวนการและกลยุทธ์ หรือมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้อะไรบ้าง?)

C. ผลผลิตและผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงที่คืบหน้า

จากกระบวนการหรือสิ่งที่ได้ทำข้างต้น ได้เกิด

- “ผลผลิต” อะไรบ้าง และผลผลิตนี้จะเป็นประโยชน์หรือจะส่งผลดีอะไรต่อใคร อย่างไร?

- เสร็จแล้วแผนก็ด้าน(ไม่ใช่โครงการ) ก็ตำบล ยังไม่ทำที่ตำบล
- แต่ละตำบลทำแผนเรื่องอะไร
- ลงมือทำตามแผนแล้วก็ตำบล ลงมือแก้ถึงขั้นตอนไหน
- ตัวอย่างแผนและข้อเสนอ(ดิน น้ำ ปากท้อง สวัสดิการ สุขภาพ)

- “ผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลง” อะไรบ้าง? และผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงนี้จะเป็นประโยชน์หรือจะส่งผลดีอะไร ต่อใคร อย่างไร? (สิ่งที่เสียแรง เสียเวลา เสียเงินไปนั้น มันส่งผลให้อะไรดีขึ้นบ้าง อย่างไร โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงในด้านฝีมือทักษะ ด้านสติปัญญา ด้านความเข้มแข็งขององค์กรและท้องถิ่น ด้านความร่วมมือและด้านการแก้ไข-สร้างสุข)

- ผลจากการทำแผนและข้อเสนอ

- i. ในแง่การยกระดับวิธีการทำแผน
- ii. ในแง่การยกระดับวิถีแก้ทุกข์
- iii. ในแง่การยกระดับวิถีคิด แนวคิด ความรู้ของคน

- ทั้งผลผลิตและผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงนี้ มันได้สะท้อนถึงผลความคืบหน้ากว่าช่วงก่อนเริ่มโครงการฯนี้ ตรงไหน อย่างไร?

D. ข้อค้นพบ(ความรู้ใหม่)

จากกระบวนการและผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงข้างต้น, มี “ข้อสังเกต/ข้อค้นพบใหม่ๆ” ที่เกี่ยวกับ “ปัจจัย/เงื่อนไข-หรือกลยุทธ์ที่เอื้ออำนวย” และ “ปัจจัย/เงื่อนไขที่เป็นอุปสรรค” อะไรบ้างที่จะส่งผลต่อความสำเร็จของ “กระบวนการจัดทำ-เรียนรู้ และลงมือทำตามแผนและข้อเสนอชุมชนตำบลเพื่อจัดการปัญหาด้าน.....”

- ผลลัพธ์แบบไหน ปรากฏอยู่ในกลุ่มตำบลประเภทใด ทำไม

E. ในวงงานหน้า, จะมี “แผนการหรือกลยุทธ์เชิงรุก” ในเรื่องนี้อะไรบ้าง?

2.5 กระบวนการพัฒนา “ระบบฐานข้อมูลเพื่อตำบลเข้มแข็ง”

(จงบอกให้ได้ว่า กระบวนการนี้มี “อะไร” น่าสนใจกว่าที่เขาทำกันหรือที่หาดูกันได้ตามท้องตลาดทั่วไปประเภท 8 โล 10)

A. ความสำคัญและสิ่งที่คาดหวัง

ให้เกริ่นนำว่า กระบวนการนี้มีความสำคัญ มีความเกี่ยวข้องหรือมีความจำเป็นอย่างไรต่อความสำเร็จทั้งหมดของโครงการฯ ดังนั้น ความสำเร็จที่อยากเห็นหรืออยากให้เป็นในเรื่องนี้ คืออะไร

B. กระบวนการ

ในวุดงานนี้, เพื่อให้ กระบวนการพัฒนา “ระบบฐานข้อมูลเพื่อตำบลเข้มแข็ง” มีลักษณะเป็นไปตามที่กำหนดหรือตามที่คาดหวังข้างต้น, จึงได้มีการสร้างเสริม “ปัจจัย/เงื่อนไขเอื้ออำนวย” อะไรและอย่างไรบ้าง (หรือมีกระบวนการและกลยุทธ์ หรือมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้อะไรบ้าง?)

C. ผลผลิตและผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงที่คืบหน้า

จากกระบวนการหรือสิ่งที่ได้ทำข้างต้น ได้เกิด

- “ผลผลิต” อะไรบ้าง และผลผลิตนี้จะเป็นประโยชน์หรือจะส่งผลดีอะไรต่อใคร อย่างไร?

a. ก็ตำบล ก็เรื่อง อะไรบ้าง

b. ตำบลไหนใช้กลไกใด โปรแกรมใด

- “ผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลง” อะไรบ้าง? และผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงนี้จะเป็นประโยชน์หรือจะส่งผลดีอะไร ต่อใคร อย่างไร? (สิ่งที่เสียแรง เสียเวลา เสียเงินไปนั้น มันส่งผลให้อะไรดีขึ้นบ้าง อย่างไร โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงในด้านฝีมือทักษะ ด้านสติปัญญา ด้านความเข้มแข็งขององค์กรและท้องถิ่น ด้านความร่วมมือและด้านการแก้ทุกข์-สร้างสุข)

- ทั้งผลผลิตและผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงนี้ มันได้สะท้อนถึงผลความคืบหน้ากว่าช่วงก่อนเริ่มโครงการฯนี้ ตรงไหน อย่างไร?

D. ข้อค้นพบ(ความรู้ใหม่)

จากกระบวนการและผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงข้างต้น, มี “ข้อสังเกต / ข้อค้นพบใหม่ๆ” ที่เกี่ยวกับ “ปัจจัย/เงื่อนไข-หรือกลยุทธ์ที่เอื้ออำนวย”

และ “ปัจจัย/เงื่อนไขที่เป็นอุปสรรค” อะไรบ้างที่จะส่งผลต่อความสำเร็จของกระบวนการพัฒนา “ระบบฐานข้อมูลเพื่อตำบลเข้มแข็ง”

- ผลลัพธ์แบบไหน ปรากฏอยู่ในกลุ่มตำบลประเภทใด ทำไม

E. ในวุดงานหน้า, จะมี “แผนการหรือกลยุทธ์เชิงรุก” ในเรื่องนี้อะไรบ้าง?

2.6 กระบวนการยกระดับ “การจัดการอาชีพหลักของชุมชนตำบล”(การพัฒนาเครือข่าย-เวทีการเรียนรู้-ความร่วมมือ)

(จงบอกให้ได้ว่า กระบวนการนี้มี “อะไร” น่าสนใจกว่าที่เขาทำกันหรือที่หาดูกันได้ตามท้องตลาดล่างทั่วไปประเภท 8 โล 10)

A. ความสำคัญและสิ่งที่คาดหวัง

ให้เกริ่นนำว่า กระบวนการนี้มีความสำคัญ มีความเกี่ยวข้องหรือมีความจำเป็นอย่างไรต่อความสำเร็จทั้งหมดของโครงการฯ ดังนั้น ความสำเร็จที่อยากเห็นหรืออยากให้เป็นในเรื่องนี้ คืออะไร

B. กระบวนการ

ในวุดงานนี้, เพื่อให้ กระบวนการยกระดับ “การจัดการอาชีพหลักของชุมชนตำบล” มีลักษณะเป็นไปตามที่กำหนดหรือตามที่คาดหวังข้างต้น, จึงได้มีการสร้างเสริม “ปัจจัย/เงื่อนไขเอื้ออำนวย” อะไรและอย่างไรบ้าง (หรือมีกระบวนการและกลยุทธ์ หรือมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้อะไรบ้าง?)

C. ผลผลิตและผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงที่คืบหน้า

จากกระบวนการหรือสิ่งที่ได้ทำข้างต้น ได้เกิด

- “ผลผลิต” อะไรบ้าง และผลผลิตนี้จะเป็นประโยชน์หรือจะส่งผลดีอะไรต่อใคร อย่างไร?

a. ก็กลุ่ม ก็เวที เรื่องอะไร

b. ฯลฯ

- “ผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลง” อะไรบ้าง? และผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงนี้จะเป็นประโยชน์หรือจะส่งผลดีอะไร ต่อใคร อย่างไร? (สิ่งที่เสียแรงเสียเวลา เสียเงินไปนั้น มันส่งผลให้อะไรดีขึ้นบ้าง อย่างไร โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงในด้านฝีมือทักษะ ด้านสติปัญญา ด้านความเข้มแข็งขององค์กรและท้องถิ่น ด้านความร่วมมือและด้านการแก้ไข-สร้างสุข)

- ทั้งผลผลิตและผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงนี้ มันได้สะท้อนถึงผลความคืบหน้ากว่าช่วงก่อนเริ่มโครงการฯนี้ ตรงไหน อย่างไร?

D. ข้อค้นพบ(ความรู้ใหม่)

จากกระบวนการและผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงข้างต้น, มี “ข้อสังเกต / ข้อค้นพบใหม่ๆ” ที่เกี่ยวกับ “ปัจจัย/เงื่อนไข-หรือกลยุทธ์ที่เอื้ออำนวย”

และ “ปัจจัย/เงื่อนไขที่เป็นอุปสรรค” อะไรบ้างที่จะส่งผลต่อความสำเร็จของกระบวนการยกระดับ “การจัดการอาชีพหลักของชุมชนตำบล”

- ผลลัพธ์แบบไหน ปรากฏอยู่ในกลุ่มตำบลประเภทใด ทำไม

E. ในวุดงานหน้า,จะมี “แผนการหรือกลยุทธ์เชิงรุก” ในเรื่องนี้อะไรบ้าง?

2.7 กระบวนการยกระดับ “การจัดการสังคมสวัสดิการของชุมชนตำบล” (การพัฒนาเครือข่าย- เวทีการเรียนรู้-ความร่วมมือ)

(จงบอกให้ได้ว่า กระบวนการนี้มี “อะไร” น่าสนใจกว่าที่เขาทำกันหรือที่หาด้วยกันได้ตามท้องตลาดทั่วไปประเภท 8 โล 10)

A. ความสำคัญและสิ่งที่คาดหวัง

ให้เกริ่นนำว่า กระบวนการนี้มีความสำคัญ มีความเกี่ยวข้องหรือมีความจำเป็นอย่างไรต่อความสำเร็จทั้งหมดของโครงการฯ ดังนั้น ความสำเร็จที่อยากเห็นหรืออยากให้เป็นในเรื่องนี้ คืออะไร

B. กระบวนการ

ในวุดงานนี้, เพื่อให้ กระบวนการยกระดับ “การจัดการสังคมสวัสดิการของชุมชนตำบล” มีลักษณะเป็นไปตามที่กำหนดหรือตามที่คาดหวังข้างต้น, จึงได้มีการเสริม “ปัจจัย/เงื่อนไขเอื้ออำนวย” อะไรและอย่างไรบ้าง (หรือมีกระบวนการและกลยุทธ์ หรือมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้อะไรบ้าง?)

C. ผลผลิตและผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงที่คืบหน้า

จากกระบวนการหรือสิ่งที่ได้ทำข้างต้น ได้เกิด

- “ผลผลิต” อะไรบ้าง และผลผลิตนี้จะเป็นประโยชน์หรือจะส่งผลดีอะไรต่อใคร อย่างไร?
- “ผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลง” อะไรบ้าง? และผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงนี้จะเป็นประโยชน์หรือจะส่งผลดีอะไร ต่อใคร อย่างไร? (สิ่งที่เสียแรง เสียเวลา เสียเงินไปนั้น มันส่งผลให้อะไรดีขึ้นบ้าง อย่างไร โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงในด้านฝีมือทักษะ ด้านสติปัญญา ด้านความเข้มแข็งขององค์กรและท้องถิ่น ด้านความร่วมมือและด้านการแก้ทุกข์-สร้างสุข)
- ทั้งผลผลิตและผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงนี้ มันได้สะท้อนถึงผลความคืบหน้ากว่าช่วงก่อนเริ่มโครงการฯนี้ ตรงไหน อย่างไร?

D. ข้อค้นพบ(ความรู้ใหม่)

จากกระบวนการและผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงข้างต้น, มี “ข้อสังเกต / ข้อค้นพบใหม่ๆ” ที่เกี่ยวกับ “ปัจจัย/เงื่อนไข-หรือกลยุทธ์ที่เอื้ออำนวย” และ “ปัจจัย/เงื่อนไขที่เป็นอุปสรรค” อะไรบ้างที่จะส่งผลต่อความสำเร็จของกระบวนการยกระดับ “การจัดการสังคมสวัสดิการของชุมชนตำบล”

- ผลลัพธ์แบบไหน ปรากฏอยู่ในกลุ่มตำบลประเภทใด ทำไม

E. ในวุดงานหน้า, จะมี “แผนการหรือกลยุทธ์เชิงรุก” ในเรื่องนี้อะไรบ้าง?

2.8 กระบวนการยกระดับ “การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการท้องถิ่นของ ผู้คนในชุมชนตำบล” (การพัฒนาเครือข่าย- เวทีการเรียนรู้-ความ ร่วมมือ)

(จงบอกให้ได้ว่า กระบวนการนี้มี “อะไร” น่าสนใจกว่าที่เขาทำกันหรือที่หา
กันได้ตามท้องตลาดทั่วไปประเภท 8 โล 10)

A. ความสำคัญและสิ่งที่คาดหวัง

ให้เกริ่นนำว่า กระบวนการนี้มีความสำคัญ มีความเกี่ยวข้องหรือมีความจำเป็น
อย่างไรต่อความสำเร็จทั้งหมดของโครงการฯ ดังนั้น ความสำเร็จที่อยากเห็น
หรืออยากให้เป็นในเรื่องนี้ คืออะไร

B. กระบวนการ

ในวุดงานนี้, เพื่อให้ กระบวนการยกระดับ “การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ
ท้องถิ่นของผู้คนในชุมชนตำบล” มีลักษณะเป็นไปตามที่กำหนดหรือตามที่
คาดหวังข้างต้น, จึงได้มีการสร้างเสริม “ปัจจัย/เงื่อนไขเอื้ออำนวย” อะไรและ
อย่างไรบ้าง (หรือมีกระบวนการและกลยุทธ์ หรือมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้
อะไรบ้าง?)

C. ผลผลิตและผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงที่คืบหน้า

จากกระบวนการหรือสิ่งที่ได้ทำข้างต้น ได้เกิด

■ “ผลผลิต” อะไรบ้าง และผลผลิตนี้จะเป็นประโยชน์หรือจะส่งผลดีอะไร
ต่อใคร อย่างไร?

■ “ผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลง” อะไรบ้าง? และผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงนี้จะ
เป็นประโยชน์หรือจะส่งผลดีอะไร ต่อใคร อย่างไร? (สิ่งที่เสียแรง
เสียเวลา เสียเงินไปนั้น มันส่งผลให้อะไรดีขึ้นบ้าง อย่างไร โดยเฉพาะ
การเปลี่ยนแปลงในด้านฝีมือทักษะ ด้านสติปัญญา ด้านความเข้มแข็ง
ขององค์กรและท้องถิ่น ด้านความร่วมมือและด้านการแก้ไข-สร้างสุข)

■ ทั้งผลผลิตและผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงนี้ มันได้สะท้อนถึง
ผลความคืบหน้ากว่าช่วงก่อนเริ่มโครงการฯนี้ ตรงไหน อย่างไร?

D. ข้อค้นพบ(ความรู้ใหม่)

a. จากกระบวนการและผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงข้างต้น, มี “ข้อสังเกต /
ข้อค้นพบใหม่ๆ” ที่เกี่ยวกับ “ปัจจัย/เงื่อนไข-หรือกลยุทธ์ที่
เอื้ออำนวย” และ “ปัจจัย/เงื่อนไขที่เป็นอุปสรรค”

อะไรบ้างที่จะส่งผลต่อความสำเร็จของ กระบวนการยกระดับ “การมีส่วน
ร่วมในการบริหารจัดการท้องถิ่นของผู้คนในชุมชนตำบล” ผลลัพธ์แบบ
ไหน ปรากฏอยู่ในกลุ่มตำบลประเภทใด ทำไม

E. ในวุดงานหน้า, จะมี “แผนการหรือกลยุทธ์เชิงรุก” ในเรื่องนี้อะไรบ้าง?

2.9 กระบวนการสร้าง “ความร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆในจังหวัด-ตำบล”

เพื่อหนุนช่วยการแก้ทุกข/ สร้างสุขของชุมชนตำบล

(จงบอกให้ได้ว่า กระบวนการนี้มี “อะไร” น่าสนใจกว่าที่เขาทำกันหรือที่หาด้วยกันได้ตามท้องตลาดล่างทั่วไปประเภท 8 โล 10)

A. ความสำคัญและสิ่งที่คาดหวัง

ให้เกริ่นนำว่า กระบวนการนี้มีความสำคัญ มีความเกี่ยวข้องหรือมีความจำเป็นอย่างไรต่อความสำเร็จทั้งหมดของโครงการฯ ดังนั้น ความสำเร็จที่อยากเห็นหรืออยากให้เป็นในเรื่องนี้ คืออะไร

B. กระบวนการ

ในวุดงานนี้, เพื่อให้ กระบวนการสร้าง “ความร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆในจังหวัด-ตำบล” มีลักษณะเป็นไปตามที่กำหนดหรือตามที่คาดหวังข้างต้น, จึงได้มีการสร้างเสริม “ปัจจัย/เงื่อนไขเอื้ออำนวย” อะไรและอย่างไรบ้าง (หรือมีกระบวนการและกลยุทธ์ หรือมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้อะไรบ้าง?)

C. ผลผลิตและผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงที่คืบหน้า

จากกระบวนการหรือสิ่งที่ได้ทำข้างต้น ได้เกิด

■ “ผลผลิต” อะไรบ้าง และผลผลิตนี้จะเป็นประโยชน์หรือจะส่งผลดีอะไรต่อใคร อย่างไร?

■ “ผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลง” อะไรบ้าง? และผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงนี้จะเป็นประโยชน์หรือจะส่งผลดีอะไร ต่อใคร อย่างไร? (สิ่งที่เสียแรง เสียเวลา เสียเงินไปนั้น มันส่งผลให้อะไรดีขึ้นบ้าง อย่างไร โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงในด้านฝีมือทักษะ ด้านสติปัญญา ด้านความเข้มแข็งขององค์กรและท้องถิ่น ด้านความร่วมมือและด้านการแก้ทุกข-สร้างสุข)

■ ทั้งผลผลิตและผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงนี้ มันได้สะท้อนถึงผลความคืบหน้ากว่าช่วงก่อนเริ่มโครงการฯนี้ ตรงไหน อย่างไร?

D. ข้อค้นพบ(ความรู้ใหม่)

■ จากกระบวนการและผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงข้างต้น, มี “ข้อสังเกต / ข้อค้นพบใหม่ๆ” ที่เกี่ยวกับ “ปัจจัย/เงื่อนไข-หรือกลยุทธ์ที่เอื้ออำนวย” และ “ปัจจัย/เงื่อนไขที่เป็นอุปสรรค” อะไรบ้างที่จะส่งผลต่อความสำเร็จของความร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆในจังหวัด-ตำบล

■ ผลลัพธ์แบบไหน ปรากฏอยู่ในกลุ่มตำบลประเภทใด ทำไม

E. ในวุดงานหน้า,จะมี “แผนการหรือกลยุทธ์เชิงรุก” ในเรื่องนี้อะไรบ้าง?

2.10 กระบวนการ “ติดตามสนับสนุนและประเมินผลภายในโครงการฯ”

(จงบอกให้ได้ว่า กระบวนการนี้มี “อะไร” น่าสนใจกว่าที่เขาทำกันหรือที่หาด้วยกันได้ตามท้องตลาดทั่วไปประเภท 8 โล 10)

A. ความสำคัญและสิ่งที่คาดหวัง

ให้เกริ่นนำว่า กระบวนการนี้มีความสำคัญ มีความเกี่ยวข้องหรือมีความจำเป็นอย่างไรต่อความสำเร็จทั้งหมดของโครงการฯ ดังนั้น ความสำเร็จที่อยากเห็นหรืออยากให้เป็นในเรื่องนี้ คืออะไร

B. กระบวนการ

ในวุดงานนี้, เพื่อให้ กระบวนการ “ติดตามสนับสนุนและประเมินผลภายในโครงการฯ” มีลักษณะเป็นไปตามที่กำหนดหรือตามที่คาดหวังข้างต้น, จึงได้มีการเสริม “ปัจจัย/เงื่อนไขเอื้ออำนวย” อะไรและอย่างไรบ้าง (หรือมีกระบวนการและกลยุทธ์ หรือมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้อะไรบ้าง?)

C. ผลผลิตและผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงที่คืบหน้า

จากกระบวนการหรือสิ่งที่ได้ทำข้างต้น ได้เกิด

- “ผลผลิต” อะไรบ้าง และผลผลิตนี้จะเป็นประโยชน์หรือจะส่งผลดีอะไรต่อใคร อย่างไร?
- “ผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลง” อะไรบ้าง? และผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงนี้จะเป็นประโยชน์หรือจะส่งผลดีอะไร ต่อใคร อย่างไร? (สิ่งที่เสียแรงเสียเวลา เสียเงินไปนั้น มันส่งผลให้อะไรดีขึ้นบ้าง อย่างไร โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงในด้านฝีมือทักษะ ด้านสติปัญญา ด้านความเข้มแข็งขององค์กรและท้องถิ่น ด้านความร่วมมือและด้านการแก้ทุกข์-สร้างสุข)
- ทั้งผลผลิตและผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงนี้ มันได้สะท้อนถึงผลความคืบหน้ากว่าช่วงก่อนเริ่มโครงการนี้ ตรงไหน อย่างไร?

D. ข้อค้นพบ(ความรู้ใหม่)

จากกระบวนการและผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงข้างต้น, มี “ข้อสังเกต / ข้อค้นพบใหม่ๆ” ที่เกี่ยวกับ “ปัจจัย/เงื่อนไข-หรือกลยุทธ์ที่เอื้ออำนวย” และ “ปัจจัย/เงื่อนไขที่เป็นอุปสรรค” อะไรบ้างที่จะส่งผลต่อความสำเร็จของกระบวนการ “ติดตามสนับสนุนและประเมินผลภายในโครงการฯ”

- ผลลัพธ์แบบไหน ปรากฏอยู่ในกลุ่มตำบลประเภทใด ทำไม

E. ในวุดงานหน้า, จะมี “แผนการหรือกลยุทธ์เชิงรุก” ในเรื่องนี้อะไรบ้าง?

บทที่ 3

สรุปและวิเคราะห์ผลความคืบหน้า

(จงบอกให้ได้ว่า กระบวนการนี้มี “อะไร” น่าสนใจกว่าที่เราทำกันหรือที่หาได้กันได้ตามท้องตลาดทั่วไปประเภท 8 โล 10)

- โดยรวมแล้ว การดำเนินงานของทั้งโครงการฯ เมื่อเทียบแผนงานที่ตั้งไว้มีความคืบหน้าไปถึงไหน(หลักกิโลที่เท่าไรของเส้นทางที่กำหนด)
 - หมวดงานอะไรที่คืบหน้าเป็นไปตามแผนที่วางไว้
 - หมวดงานอะไรที่คืบหน้าไปมากกว่าที่แผนที่วางไว้
 - หมวดงานอะไรที่ช้ากว่าที่ควรจะเป็นตามแผนที่วางไว้
- สรุปโดยรวมแล้ว ผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญๆ โดยรวมของทั้งโครงการฯ เมื่อเทียบกับเป้าหมายที่ตั้งไว้(สิ่งที่เสียแรง เสียเวลา เสียเงินไปนั้น มันส่งผลให้อะไรดีขึ้นบ้าง อย่างไร โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงในด้านฝีมือทักษะด้านสติปัญญา ด้านความเข้มแข็งขององค์กรและท้องถิ่น ด้านความร่วมมือและด้านผลการแก้ทุกข์-สร้างสุข)
- อะไรคือ “ปัจจัย/เงื่อนไข-หรือกลยุทธ์ที่เอื้ออำนวย” และ “ปัจจัย/เงื่อนไขที่เป็นอุปสรรค” ต่อผลต่อความคืบหน้าของกระบวนการและผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงโดยรวมทั้งโครงการฯ
 - ความคืบหน้า/ไม่คืบหน้านั้น ปรากฏอยู่ในกลุ่มตำบลประเภทไหน
- จากการวิเคราะห์ผลและจากข้อค้นพบใหม่นี้, ดังนั้น ในงานหน้า, เพื่อให้กระบวนการสร้างตำบลเข้มแข็งเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ทันตามระยะเวลา ได้ผลคืบหน้า และเป็นประโยชน์ต่อผู้คนในชุมชนตำบล, จะเร่ง-ปรับ-เพิ่มงานด้านไหน หรือเพิ่ม-ขจัด “เหตุปัจจัย” อะไร หรือ จะใช้ “กลยุทธ์ใหม่ๆ” อะไร ทั้งในด้านกระบวนการและทั้งในด้านกลไก

บทที่ 4

ภาคผนวก

- ข้อมูลอ้างอิงความคืบหน้าที่สำคัญ
- ข้อมูลที่ต้องส่ง สกว. ตามสัญญาโครงการงวดที่ 1
- รูปภาพ
- สื่อที่ผลิต เช่น สิ่งพิมพ์ CD VCD

ภาคผนวก

เอกสารประกอบรายงานฉบับสมบูรณ์

เพื่อดูรายละเอียดเพิ่มเติม ชุดที่ 10

- ตัวอย่างระบบฐานข้อมูล ต.ห้วยเหี้ยะ อ.นครไทย จ.พิษณุโลก

หมู่ ที่	บ้าน	จำนวนประชากร			จำนวน ครัวเรือน	ชื่อกำนัน / ผู้ใหญ่บ้าน
		ชาย	หญิง	รวม		
1	บ้านห้วยกอก	209	202	404	117	นายณรงค์ สิงห์ขรณ์
2	บ้านป่าคาย	413	389	802	214	นายสมพงษ์ ปางแก้ว
3	บ้านห้วยเฮี้ย	300	297	597	199	นายดง แดงแก้ว
4	บ้านข่า	309	330	639	194	นายคำมูล ยศสุวรรณ
5	บ้านลาดค้อ	362	338	700	186	นายถนอม มาสา
6	บ้านห้วยทรายเหนือ	543	497	1,040	376	นายธวัชชัย แซ่ลี
7	บ้านแก่งลาด	252	237	489	135	นายบุญล็บ สิงห์ทอง
8	บ้านตะเคียนทอง	144	126	270	138	นางศรีไพร ไครสา
9	บ้านทรัพย์โสภ (จัดตั้ง เมื่อ 31 ก.ค. 39)	406	383	789	233	นายสังเวียน สุดแก้ว
10	บ้านสัมพันธ (จัดตั้งเมื่อ 30 ก.ค. 45)	234	218	452	145	นายแปลง วันเนา
รวม		3,172	3,017	6,189	1,937	

สภาพทางเศรษฐกิจ

ด้านการเกษตร

- ครัวเรือนประกอบอาชีพเกษตร 1,656 ครัวเรือน
- จำนวนเกษตรกร 3,164 คน

การใช้ที่ดินแยกตามลักษณะพื้นที่

- พื้นที่ทั้งหมด 173,774 ไร่
- พื้นที่ป่าไม้ 110,264 ไร่
- พื้นที่นา 1,512 ไร่
- พื้นที่ไร่ 20,852 ไร่
- พื้นที่สวน 3,854 ไร่
- ไม้ยืนต้น 4,702 ไร่
- พืชผัก 910 ไร่
- ที่อยู่อาศัย 2,875 ไร่
- อื่น ๆ 28,805 ไร่

ลักษณะการครอบครองที่ดิน

พื้นที่ทั้งหมดของตำบลห้วยเฮี้ยอยู่เขตป่าสงวนแห่งชาติเนินเพิ่ม ซึ่งมีพื้นที่บางส่วนของหมู่ที่ 4บ้านข่า อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง และมีพื้นที่บางส่วนของหมู่ที่ 8บ้านตะเคียนทอง อยู่ในเขตสวนป่าเขากระยาง (ข้อมูลจากการสัมภาษณ์กำนันตำบลห้วยเฮี้ย)

แหล่งน้ำเพื่อการเกษตร

- ใช้น้ำฝนอย่างเดียว 1,482 ครัวเรือน
- แหล่งน้ำธรรมชาติ 60 ครัวเรือน
- น้ำชลประทาน - ครัวเรือน
- น้ำบาดาล - ครัวเรือน
- สระน้ำในไร่นา 15 ครัวเรือน

(ข้อมูลจากแผนบูรณาการตำบลห้วยเฮี้ย ปี 2552)

ส่วนที่2 ข้อมูลการต้นทุนการผลิตข้าวโพด

จากข้อมูลรายงานความก้าวหน้าการขึ้นทะเบียนพืชเศรษฐกิจ ทพศ. 1-3 อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก พบว่าตำบลห้วยเขยี่ปลูกข้าวโพด จำนวน 605 ครอบครั้ว จำนวนพื้นที่ 17,632 ไร่ รองลงมาคือปลูกข้าว จำนวน 456 ครอบครั้ว จำนวนพื้นที่ 2,779 ไร่ และปลูกมันสำปะหลัง จำนวน 61 ครอบครั้ว จำนวนพื้นที่ 572 ไร่

จากการการสัมภาษณ์กำนันตำบลห้วยเขยี่ และแกนนำเกษตรกรผู้ปลูกข้าวโพด พบว่า การปลูกข้าวโพดมีต้นทุนการผลิตสูง ถ้าปีไหนราคาผลผลิตตกต่ำเกษตรกรจะประสบภาวะการขาดทุน พบว่าข้อมูลข้อมูลการปลูกข้าวโพด รายได้จากการปลูกข้าวโพด มี ดังนี้

ตารางที่ 32 แสดงต้นทุนการปลูกข้าวโพด และรายได้จากการปลูกข้าวโพดตำบลห้วยเขยี่

รายการ	รายจ่าย (บาท)/ไร่		ผลผลิต/รายได้ต่อไร่
1.ค่าไถตะ	500บาท		-30กระสอบ(กระสอบปุ๋ย)เมื่อสีจะได้ประมาณ 1,000กิโลกรัม -1ไร่จะได้ข้าวโพด18 กระสอบ(กระสอบปุ๋ย) -18กระสอบ(กระสอบปุ๋ย)เมื่อสีแล้วจะได้ ข้าวโพด ประมาณ 600 กิโลกรัม
2.ค่าไถแปร	300บาท		
3.ค่าพันธุ์	365บาท	1 ไร่ ใช้พันธุ์ข้าวโพด ประมาณ3 กิโลกรัม	
4.ค่าจ้างปลูก	120บาท	จ้างเป็นถูง(พันธุ์ข้าวโพด)ถูงละ 600บาท	
5.ค่ายาคุมหญ้า	60บาท		
6.ค่าจ้างฉีดยาคุมหญ้า	67บาท		
7.ใส่ปุ๋ย	2,600บาท	1,300บาทใส่2ครั้ง โดยใส่ปุ๋ย สูตร 46-0-0 ผสมกับปุ๋ยสูตร 16-20-0 ในอัตราส่วน 1:2 คือปุ๋ย สูตร 46-0-0 จำนวน 1ลูกผสม กับปุ๋ยสูตร 16-20-0 จำนวน2ลูก ใส่ได้ 2 ไร่ ปุ๋ย สูตร 46-0-0 ราคาถูงละ 800บาท และปุ๋ยสูตร 16-20-0ราคาถูงละ 900บาท	
8.ค่ายาฆ่าหญ้า	180บาท	90บาทฉีด2ครั้ง	
9.ค่าจ้างฉีดยาฆ่าหญ้า	134บาท	67บาท ฉีด2ครั้ง	
10.ค่าเก็บข้าวโพด	450บาท	กระสอบ(กระสอบปุ๋ย)ๆ 25บาท 1ไร่จะได้ ประมาณ 18กระสอบ	
11.ค่าขนข้าวเก็บในยุ้งฉาง	180บาท	ถูงละ10บาท /ผลผลิตได้18ถูงต่อไร่	
12.ค่าสี	60บาท	สีเองเอาไปขาย โรงงาน cp ในเมืองพิษณุโลก	
รายการ	รายจ่าย (บาท)/ไร่		ผลผลิต/รายได้ต่อไร่
13.ค่าขนส่งนำไปขาย โรงงาน cp ในเมืองพิษณุโลก	ประมาณ130 บาท	230บาทต่อตัน (1ไร่ ผลผลิตได้ 600 กิโลกรัม)	
รวม	5,146บาทต่อไร่ กรณีใส่ปุ๋ย 2ครั้ง 3,846บาทกรณี ใส่ปุ๋ยครั้งเดียว	ไม่รวมค่าแรงงานตัวเอง	ราคา 5บาท =3,000 บาท ราคา 6บาท =3,600 บาท ราคา 7บาท =4,200 บาท

จากข้อมูลต้นทุนการปลูกข้าวโพด และรายได้จากการปลูกข้าวโพดของตำบลห้วยเขยี้ พบว่าการปลูกข้าวโพดมีการลงทุนที่สูง และเมื่อใดที่ข้าวโพดราคาตกต่ำเกษตรกรจะขาดทุนทันที และแม้ว่าราคาสูงก็มีรายได้สุทธิไม่มากพอในการดำรงชีพ และการศึกษาของบุตร ทำให้เกษตรกรในพื้นที่ดังกล่าวได้รับความเดือดร้อน พบว่าเมื่อ ปี 2551 กลุ่มเกษตรกรในพื้นที่ดังกล่าวและพื้นที่ใกล้เคียงได้รวมตัวกันปิดถนนประท้วงเพื่อเรียกร้องให้นายสมบุรณ์ ศรีพัฒนาวิวัฒน์ ผู้ว่าราชการจังหวัดพิษณุโลกในขณะนั้นให้ดำเนินการ ช่วยเหลือปัญหาราคาข้าวโพดตกต่ำ ดังปรากฏในข่าวมติชนออนไลน์ “เมื่อวันที่ 15 ตุลาคม เกษตรกรชาวไร่ข้าวโพด จ.พิษณุโลก กว่า 1,000 คน นำโดยนายนคร มาฉิม ส.ส.พิษณุโลก พรรคประชาธิปัตย์ เดินทางไปที่ศาลากลางจังหวัดพิษณุโลก เรียกร้องให้นายสมบุรณ์ ศรีพัฒนาวิวัฒน์ ผู้ว่าราชการจังหวัดพิษณุโลก ช่วยเหลือปัญหาราคาข้าวโพดตกต่ำโดยด่วน ต่อมากลุ่มเกษตรกรเคลื่อนตัวจากศาลากลางจังหวัดพิษณุโลก ไปปิดถนนสายพิษณุโลก-นครสวรรค์ จุดสี่แยกหนองอ้อ ต.ท่าทอง อ.เมือง จ.พิษณุโลก ซึ่งเป็นประตุมุ่งสู่ภาคเหนือ และเป็นเส้นทางลงสู่ภาคกลาง เพื่อกดดันประมาณ 30 นาที ต่อมานายสมบุรณ์ไปเจรจาด้วยตนเอง พร้อมกล่าวว่า ได้พูดคุยกับรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์แล้ว โดยรัฐมนตรี รับปากว่าจะนำเรื่องการรับจำนำข้าวโพดเสนอ ครม. วันที่ 21 ตุลาคม” (ข่าวจากมติชนออนไลน์)

จากสภาพปัญหาดังกล่าวเกษตรกรในพื้นที่ตำบลห้วยเขยี้ก็ได้ยอมจำนนต่อปัญหา ได้พยายามต่อสู้ดิ้นรน เพื่อสร้างทางเลือกในการแก้ไขปัญหาดังข้อมูลในส่วนที่3 นอกจากนี้ยังพบว่าตำบลห้วยเขยี้ ยังมีปัญหาที่ดินทำกิน โดยพื้นที่ทั้งหมดของตำบลห้วยเขยี้อยู่เขตป่าสงวนแห่งชาติเนินเพิ่ม ซึ่งมีพื้นที่บางส่วนของหมู่ที่4บ้านซำรุ อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง และมีพื้นที่บางส่วนของหมู่ที่8บ้านตะเคียนทอง อยู่ในเขตสวนป่าเขากระยาง (ข้อมูลจากการสัมภาษณ์กำนันตำบลห้วยเขยี้) ซึ่งชุมชนได้พยายามแก้ไขปัญหาโดยตลอด พบว่าปัจจุบัน ได้เริ่มทำการสำรวจข้อมูลปัญหาที่ดินโดยชุมชน และในขณะเดียวกัน หน่วยงานราชการก็ได้สนับสนุนให้เกิดการแก้ไขปัญหา โดย มีการออกพระราชกฤษฎีกากำหนดเขตที่ดินในท้องที่ตำบลยางโกลน ตำบลนาบัว ตำบลบ่อโพธิ์ ตำบลเนินเพิ่ม ตำบลหนองกระทาว และตำบลห้วยเขยี้ อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก ให้เป็นเขตปฏิรูปที่ดิน พ.ศ. 2552 ซึ่งได้มีการแต่งตั้งคณะอนุกรรมการ ปฏิรูปที่ดิน อำเภอนครไทย โดยมีนายอำเภอเป็นประธาน ซึ่ง ปัจจุบันได้มีการออกสำรวจและประชุมรับรองสิทธิไปแล้วบางส่วน การปฏิรูปตาม“พระราชกฤษฎีกา กำหนดเขตที่ดินในท้องที่ตำบลยางโกลน ตำบลนาบัว ตำบลบ่อโพธิ์ ตำบลเนินเพิ่ม ตำบลหนองกระทาว และตำบลห้วยเขยี้ อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก ให้เป็นเขตปฏิรูปที่ดิน พ.ศ. 2552”สามารถรังวัดและรับรองสิทธิได้ในพื้นที่ที่ กำหนดไว้ให้ ดังนั้นที่ดินทำกินที่อยู่นอกเหนือ พระราชกฤษฎีกานี้ไม่สามารถรังวัดและรับรองสิทธิได้

ส่วนที่3 กระบวนการแก้ไขปัญหาของชุมชน

ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น จากการสัมภาษณ์ และเก็บข้อมูล พบว่าเกษตรกรในพื้นที่ตำบลห้วยเขยี้ก็ได้ยอมจำนนต่อปัญหา ได้พยายามต่อสู้ดิ้นรน เพื่อสร้างทางเลือกในการแก้ไขปัญหา ดังนี้

- 1) เกิดการรวมตัวกันจัดทำข้อมูล ประสานงานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา จากข้อมูลดังกล่าว สู่เวทีการรายงานความก้าวหน้าโครงการความร่วมมือฯจังหวัดพิษณุโลก นำไปสู่ความร่วมมือ ระหว่างจังหวัดพิษณุโลก มหาวิทยาลัยนเรศวร และคณะทำงานโครงการความร่วมมือฯ โดย มหาวิทยาลัยนเรศวรได้ประสานงานให้เกิดเวทีการเรียนรู้ในพื้นที่ตำบลห้วยเขยี้ และพื้นที่เข้าร่วมโครงการฯ ซึ่งได้เชิญ อาจารย์ภาควิชาปฐพีวิทยา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และแก้ไขปัญหาผลผลิตโดยการเรียนรู้เรื่อง ปุ๋ยสั่งตัด ครั้งแรกจัดให้มีขึ้นในวันที่ 25 ธันวาคม 2552 ณ ห้องประชุมองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยเขยี้
- 2) ได้มีความพยายามแก้ไขปัญหาด้วยปลูกพืชชนิดอื่นเสริมในฤดูแล้ง เช่น พริก แตงกวา เสาวรส หรือกะทกรก
- 3) ปัญหาที่ดินทำกินของเกษตรกรที่ทิ้งถิ่นฐานไปรับจ้างในเมืองเมื่อเจอปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจ กลับมาบ้านแล้วไม่สามารถทำกินได้ จึงมีการรวมกลุ่มและเรียกร้องเพื่อขอกลับเข้าไปทำกินในพื้นที่เดิม

รูปธรรมที่สะท้อนการขับเคลื่อนการเรียนรู้ “บนฐานข้อมูล” และ “การแสวงหาความร่วมมือ” เพื่อแก้ไขปัญหาดินในเขตป่า ตำบลห้วยเหี้ย อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก

ดังที่ได้กล่าวนำมาข้างต้นแล้วว่าปัญหาที่ส่งผลต่อความยากจน ของตำบลห้วยเหี้ย นอกจากประสบปัญหาการขาดทุนในการปลูกข้าวโพดแล้ว พบว่าปัญหาเรื่องที่ดินเป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่น่าความยากจนมาสู่เกษตรกร โดยเฉพาะกลุ่มเกษตรกรที่ไม่สามารถเข้าไปทำกินในพื้นที่ดินตนเองได้ ในที่นี้จะยกกรณี ปัญหาที่ดินในเขตอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง หมู่ที่2 บ้านป่าคาย ตำบลห้วยเหี้ย

ที่ผ่านมาแกนนำในพื้นที่ได้เข้าพบผู้ว่าราชการจังหวัด ร้องเรียนต่อ สส.ในพื้นที่ปัจจุบันยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาคือ จากกระบวนการดำเนินงานโครงการความร่วมมือฯนำไปสู่การตัดสินใจของแกนนำตำบลที่จะสร้างการเรียนรู้บนฐานข้อมูล และสร้างทางเลือกที่หลากหลายยอมรับร่วมกันได้ และหวังว่าจะแสวงหาความร่วมมือเพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาได้ จึงนำไปสู่การเรียนรู้ข้อกฎหมาย นโยบายหรือแนวทางการแก้ไขปัญหาเรื่องการจัดการปัญหาที่ดินเขตป่าของรัฐ และท้ายที่สุดได้กำหนดแนวทางการสร้างฐานข้อมูลเพื่อนำไปสู่การเรียนรู้ในการแก้ไขปัญหา

ข้อมูลสภาพปัญหาที่ดิน

o ข้อมูลประวัติชุมชน

- ได้มีราษฎรกลุ่มหนึ่ง อพยพมาจากอำเภอด่านซ้าย จังหวัด เลย เดินทางมาตามไหล่เขา มาพบลำน้ำคานและป่าคาย ขึ้นอยู่หนาแน่นเป็นป่าอุดมสมบูรณ์เหมาะสมที่จะตั้งหลักแหล่งเป็นทออาศัย จึงได้ชักชวนกันมาตั้งบ้านเรือนขึ้นอยู่อาศัย เรียนชื่อหมู่บ้านว่า บ้านป่าคาย จนถึงปัจจุบัน
- ต่อมาประมาณปี พ.ศ. 2465 ทางราชการได้จัดตั้งเป็นหมู่บ้านตามลักษณะปกครองท้องที่ขึ้นอยู่ตำบลหนองกะทาว และเมื่อปี พ.ศ. 2512ได้แยกเป็นตำบลบ้านแยง จึงขึ้นอยู่ในเขตปกครองของตำบลบ้านแยงได้รับการจัดตั้งเป็นหมู่อาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง (อพป)
- .ต่อมาปี พ.ศ. 2537 ตำบลห้วยเหี้ย ได้แยกจากตำบลบ้านแยงหมู่บ้านป่าคายจึงอยู่ในเขตการปกครองของตำบลห้วยเหี้ยมา

o ลักษณะภูมิประเทศ

บ้านป่าคาย เป็นที่ราบสูง มีภูเขาบางส่วนและมีลำน้ำคานไหลผ่านตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลห้วยเหี้ยทั้งหมดมีเนื้อที่ 16150 ไร่

o อาณาเขต

ทิศเหนือ	ติดต่อบ้านนาโพธิ์ -บ้านนาจาน	ตำบลหนองกะทาว
ทิศใต้	ติดต่อบ้านเข็กใหญ่	ตำบลบ้านแยง
ทิศตะวันออก	ติดต่อบ้านห้วยเหี้ย -บ้านกอก	ตำบลห้วยเหี้ย
ทิศตะวันตก	ติดต่อบ้านชำรู่	ตำบลห้วยเหี้ย

o ประชากร

มีครัวเรือน 198 ครัวเรือน จำนวนประชากรทั้งหมด 815 คน

o สภาพทางเศรษฐกิจ

ประชากรส่วนใหญ่ทำไร่ข้าวโพด รองลงมาเป็นทำนาข้าว และปลูกพืชผักสวนครัวเพื่อจำหน่าย และ รับจ้างทั่วไป

o สภาพทางสังคม

ประเพณี ด้านประเพณี ของบ้านป่าคาย ที่สืบทอดมาและทำเป็นประจำทุกปีเหมือนกับหมู่บ้านทั่วไป

ได้แก่ การเลี้ยงบ้าน จะทำ ก่อนเข้าพรรษา (ก่อนแรม 1 ค่ำ เดือน 8) ประมาณ 15 วันราษฎรจากทุกครัวเรือนในหมู่บ้าน จะรวมตัวกันเพื่อจัดงาน “เลี้ยงบ้าน” ที่บ้านเจ้ากวน (เจ้ากวน คือผู้ที่ได้รับการเลี้ยงตายจากเจ้ากวนอาวโสที่เลี้ยงตายสืบทอดมา) โดยนำขัน 5 ดอกไม้ เทียน ธูป อาหาร คาว หวาน ได้แก่ปูเจ้าเดมาแสนเมืองสองนางพี่น้อง เจ้าที่เจ้าทาง และเจ้าปู่เจ้าตาเพื่อความเป็นสิริมงคลให้ปกป้องรักษาคุ้มครองป้องกันภัยให้พืช พันธุ์ธัญญาหารอุดมสมบูรณ์ อยู่อย่างมีความสุขโดยทั่วกัน

หลังจากนั้นรับประทานอาหารร่วมกัน จัดให้มีการพบปะพูดคุยกันหมู่ญาติมิตรเป็นการวางแผนการประกอบอาชีพ มีการรับทราบปัญหาที่มีการร้องเรียน สร้างขวัญกำลังใจก่อนที่จะเริ่มเห็นดินเหนียวในฤดูกาลเพาะปลูกไป

o สภาพปัญหาที่ดิน

บ้านป่าคายหมู่ที่ 2 ได้ก่อตั้งชุมชนมาแล้วประมาณ 100 ปี เมื่อวันที่ 29 ม.ค. ปีพ.ศ.2506 ได้ประกาศเขตอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง ซึ่งชาวบ้านก็ยังสามารถทำกินได้ตามปกติต่อมาเมื่อ ปีพ.ศ. 2533 เกิดภาวะฝนแล้งเพาะปลูกพืชไร่ไม่ได้ผล จึงได้เดินทางเข้าไปทำงานทำในกรุงเทพฯ ต่อมาเมื่อ ปีพ.ศ. 2540 ได้กลับบ้านประกอบอาชีพทางการเกษตรแต่ทางเจ้าหน้าที่เขตอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวงไม่อนุญาตให้เข้าทำกิน โดยมีผู้รับผลกระทบ 72 ราย 140 แปลง พื้นที่จำนวน 1,693 ไร่

o จำนวนผู้ที่เดือดร้อน

มีผู้รับผลกระทบ 72 ราย 140 แปลง พื้นที่จำนวน 1,693 ไร่

o ความรุนแรงของปัญหา

ราษฎรไม่สามารถเข้าทำกินในพื้นที่ดินทำกินได้โดยระบุไว้ในบันทึกการตรวจสอบ ลงวันที่ 22 กรกฎาคม 2552 ข้อที่ 4. ระบุว่า “ในกรณีราษฎรบ้านป่าคายที่ร้องเรียนเข้าทำประโยชน์ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง คณะเจ้าหน้าที่ได้ร่วมกันพิจารณาแล้วมีความเห็นว่าเป็นการทำผิดเงื่อนไขไม่ได้ทำกินอย่างต่อเนื่อง ประกอบกับพื้นที่ได้พื้นด้วยลูกไม้และป่าไผ่ขึ้นเป็นจำนวนมากและมีป่าหญาคาบางส่วน ถ้าอนุญาตให้ราษฎรเข้าทำกินจะเป็นการยากต่อการควบคุมดูแลป้องกันการบุกรุกพื้นที่เพิ่มเติม เนื่องจากพื้นที่มีลักษณะเป็นไขแดงจึงไม่สามารถอนุญาตให้ราษฎรเข้าทำประโยชน์ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงได้” นำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างราษฎร และอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง

o กระบวนการแก้ไขปัญหา

- ชุมชนได้ประสานงานอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง เพื่อเชิญอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง เข้าร่วมประชุมชี้แจงแนวทางการแก้ไขปัญหา ผลที่เกิดขึ้นคือ ได้มีหนังสือ ที่ ทส 0921.501/310 ลงวันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2551 จากนายธนภณ บุญยงค์ เจ้าพนักงานป่าไม้ 5 ปฏิบัติราชการแทนหัวหน้าอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง แจ้งต่อผู้ใหญ่บ้านป่าคายหมู่ที่ 2 ตำบลห้วยเฮี้ย ว่าทางอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง ได้ตรวจสอบและพิจารณาแล้ว บริเวณพื้นที่ที่มีปัญหาและชาวบ้านต้องการเข้าทำกิน เป็นบริเวณที่เจ้าหน้าที่สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 11 ได้จัดทำโครงการทรัพยากรที่ดินและป่าไม้ในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ โดยสำรวจการถือครองพื้นที่ป่าไม้ของราษฎร ในแปลงสำรวจ CN-15 (บ้านป่าคาย) จำนวน 72 ราย 140 แปลง จำนวน 1,693 ไร่ ได้รังวัดจัดทำแปลงที่ดินเพื่อการควบคุมพื้นที่ 16 ราย 17 แปลง จำนวน 368.07 ไร่ สำหรับบุคคลอื่นที่ไม่มีรายชื่อตามผังแปลงแสดงว่า ในขณะนั้น (ระหว่างปีพ.ศ. 2542-2545) ไม่ได้เข้าไปทำกินในพื้นที่ดังกล่าว และจะเข้าไปทำกินใหม่ไม่ได้ ถ้าเจ้าหน้าที่ตรวจสอบพบ จะดำเนินการตรวจยึด/จับกุมตามอำนาจหน้าที่และกฎหมายอย่างเด็ดขาด
- วันที่ 26 พฤษภาคม 2552 ได้ขอเข้าพบผู้ว่าราชการจังหวัดพิษณุโลก นายปรีชา เรืองจันทร์ เพื่อให้ดำเนินการช่วยเหลือ และแก้ไขปัญหาเรื่องที่ดินทำกินในเขตอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลง

หลวง ผลที่เกิดขึ้นคือผู้ว่าราชการจังหวัดพิษณุโลกได้เสนอแนวทางกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้จัดสรรที่ดินทำกินบางส่วนให้ชาวบ้าน ในส่วนที่เป็นป่า(มีต้นไม้ใหญ่)ให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์

- วันที่22 กรกฎาคม 2552 คณะเจ้าหน้าที่ประกอบด้วยเจ้าหน้าที่ป่าไม้,เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานโครงการจัดการทรัพยากรที่ดินและป่าไม้ในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ กิจกรรมจัดการชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์(การตรวจสอบพิสูจน์สิทธิ),ปลัดอำเภออำเภอนครไทยด้ร่วมกันตรวจสอบพื้นที่ที่ราษฎรบ้านป่าคาย ที่ระบุว่าเคยทำกิน ผลที่เกิดขึ้นคือ จากการตรวจสอบปรากฏว่าพื้นที่บางส่วนเป็นป่าหวัดคา บางส่วนเป็นป่าไฟ และป่าเบญจพรรณ และได้ระบุไว้ในบันทึกการตรวจสอบ ลงวันที่ 22 กรกฎาคม 2552 ข้อที่4. ระบุว่า “ในกรณีราษฎรบ้านป่าคายที่ร้องเรียนเข้าทำประโยชน์ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง คณะเจ้าหน้าที่ได้ร่วมกันพิจารณาแล้วมีความเห็นว่าเป็นการทำผิดเงื่อนไขไม่ได้ทำกินอย่างต่อเนื่อง ประกอบกับพื้นที่ได้พื้นตัวมีลูกไม้และป่าไฟขึ้นเป็นจำนวนมากและมีป่าหวัดคาบางส่วน ถ้าอนุญาตให้ราษฎรเข้าทำกินจะเป็นการยากต่อการควบคุมดูแลป้องกันการบุกรุกพื้นที่เพิ่มเติม เนื่องจากพื้นที่มีลักษณะเป็นไขแดงจึงไม่สามารถอนุญาตให้ราษฎรเข้าทำประโยชน์ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงได้
- วันที่26 สิงหาคม 2552 ชาวบ้านได้ยื่นหนังสือผู้ว่าราชการจังหวัดพิษณุโลก ที่โรงเรียนบ้านแก่งหว้า อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก ผลที่เกิดขึ้น ผู้ว่าเสนอให้เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวงหาแนวทางช่วยเหลือชาวบ้านที่ได้รับความเดือดร้อน ปัจจุบันอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวงยังไม่ดำเนินการแต่อย่างใด และได้ให้ผู้รับเหมาเข้ามาปลูกป่าในพื้นที่

o ศักยภาพชุมชน

ชุมชนหมู่ที่2 บ้านป่าคายได้มีการรวมตัวกันแก้ไขปัญหาเรื่องที่ดินทำกินโดยมีกำนัน และสารวัตรกำนันทำหน้าที่ประสานงานในการแก้ไขปัญหา และชุมชนมีความพยายามพัฒนาระบบฐานข้อมูลเรื่องที่ดินเพื่อนำไปสู่แก้ไขปัญหา

นอกจากการจัดเก็บรวบรวมข้อมูลทั่วไปแล้วพบว่าชุมชนยังได้มีการจัดทำข้อมูลแผนที่ผู้ได้รับผลกระทบรายแปลง และข้อมูลประวัติการเข้าทำกินรายแปลง

ข้อมูลแผนที่ผู้ได้รับผลกระทบรายแปลง ปัจจุบันอยู่ในช่วงการดำเนินการ

- o การจัดเวทีพูดคุยแนวทางแก้ไขปัญหากับกลุ่มผู้เดือดร้อน มีความเห็นร่วมกันในการจัดทำข้อมูล และสร้างทางเลือกเพื่อนำไปสู่การหารือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
- o จัดให้มีกลไกการขับเคลื่อนประเด็นปัญหาที่ดิน โดยมีนางรัตนา อินทร์ตะอุณวงศ์ เป็นแกนประสาน
- o เสนอให้มีแกนเชื่อมประสานข้อมูล และทางเลือกในการแก้ไขปัญหา โดยเสนอให้ สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัด และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในเขตพื้นที่ เป็นแกนประสาน ซึ่งเบื้องต้นทั้ง2ท่านยินดีให้การสนับสนุน
- o รับผิดชอบเปลี่ยนแปลงที่มีปัญหา
- o จัดทำแผนที่ร่างมือ
- o อบรมโปรแกรม **โปรแกรม**จัดการระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ **Arc View** ปัจจุบันมีเยาวชนในพื้นที่สามารถทำข้อมูลได้ด้วยตนเอง

- o จัดเก็บข้อมูลเพื่อบันทึกในโปรแกรมจัดการระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ Arc View เช่น ประวัติการเข้าทำกินรายแปลง ,ข้อมูลรับ-จ่ายครัวเรือน เป็นต้น

จากกระบวนการแก้ไขปัญหาที่ดินที่กำลังดำเนินงานอยู่ในขณะนี้ แม้ว่าจะยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ และในอนาคตก็ยังไม่แน่ใจว่าจะแก้ปัญหาที่ดินได้ แต่แกนนำและผู้ได้ความเดือดร้อนยังเชื่อว่าพลังข้อมูล จะสามารถเรียนรู้และสร้างทางเลือกที่เหมาะสมในการอยู่ร่วมกันของคนกับป่า

อย่างไรก็ตามประเด็นปัญหาที่ดินในเขตป่าของจังหวัดพิษณุโลกที่มีผู้ได้รับผลกระทบเป็นจำนวนมากและเป็นเรื่องที่กำลังท้าทายแนวคิด และกระบวนการของโครงการความร่วมมืออย่างยิ่ง ในประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ดินในเขตป่า จังหวัดพิษณุโลก ผู้เขียนจึงเห็นว่าควรสนับสนุนให้เป็นการขับเคลื่อนต่อภายใต้กรอบคิด การจัดการตนเองด้วย “การเรียนรู้บนฐานข้อมูล” และ “ความร่วมมือ”

ภาคผนวก

เอกสารประกอบรายงานฉบับสมบูรณ์

เพื่อดูรายละเอียดเพิ่มเติม ชุดที่ 11

- บันทึกเวทีเรียนรู้"การจัดการที่ดิน-ภาคเหนือตอนล่าง",

สรุปเวทีเรียนรู้การจัดการปัญหาที่ดินภาคเหนือตอนล่าง
วันที่ 20 กันยายน 2553 ณ.ตำบลนาบัว อ.นครไทย จ.พิษณุโลก

.....

วัตถุประสงค์

1. เรียนรู้บทเรียนแนวทางการจัดการปัญหาที่ดิน
2. รวบรวมปัญหาและผลกระทบกรณีปัญหาที่ดินในพื้นที่ต่างๆ
3. แลกเปลี่ยนประสบการณ์การจัดการปัญหาที่ดิน

กำหนดการ

วันที่ 20 กันยายน 2553

- 09.00 น. ลงทะเบียน
- 09.30 น. ทบทวนและนำเสนอกรณีปัญหาที่ดินในพื้นที่ภาคเหนือตอนล่าง
- 10.30 น. วิทยากรบรรยาย (ปัญหาที่ดินกับโครงสร้างสังคมไทย อ. ศิโรจน์ คล้ามไพบูลย์)
- 12.00 น. รับประทานอาหาร
- 13.00 น. แลกเปลี่ยนประสบการณ์แนวทางการจัดการปัญหาที่ดินภาคเหนือ
(โดยคุณแจษฎา โชติกิจวิภากย์)
- 15.00 น. แลกเปลี่ยนอภิปรายร่วมกับวิทยากรทั้ง 2 ท่าน
- 16.00 น. เดินทางกลับ

สรุปการจัดเวที วันที่ 20 กันยายน 2553

ทบทวนนำเสนอกรณีปัญหาที่ดินในภาคเหนือตอนล่าง จากการแบ่งกลุ่มตามรายพื้นที่กรณีปัญหาที่ดินในพื้นที่ภาคเหนือตอนล่าง ตัวแทนจากพื้นที่ต่างๆ นำเสนอปัญหาที่พบในพื้นที่คือ

- ปัญหาอุทยานประกาศทับที่ดินทำกิน
 - ปัญหาที่ดินสาธารณะประโยชน์ถูกบุกรุก
 - ปัญหาที่ดินไม่มีกรรมสิทธิ์ เข้าไปทำกินแล้วถูกจับ แต่นายทุนมาซื้อที่ดินหลังที่ดินสามารถทำกินได้และมีโฉนด
 - ปัญหาที่ดินมีเอกสารสิทธิ์แล้ว แต่รัฐประกาศพื้นที่อุทยานทับที่
 - ปัญหาปล่อยให้ที่ดินคืนสภาพป่า เนื่องจากออกไปขายแรงงานที่กรุงเทพฯ และกลับมาทำกินไม่ได้ ป่าฟื้น ป่าไม้เข้าไปยึดที่ดิน
 - ปัญหาที่ดินกรณีสมัยสงครามประชาชนที่ถูกหินร่องกล้า ทหารป่าเข้ามออบตัว ทางรัฐจัดสรรหาที่ดินทำกินให้ ปัจจุบันจะหมดสัญญาระหว่างป่าไม้กับกองพันที่3 ที่ทำสัญญาจัดสรรที่ดินชาวบ้านเริ่มไม่มั่นคงในที่ดินทำกิน
 - ปัญหาแนวเขตป่าไม้และที่ดินชาวบ้านยังไม่ชัดเจน
- จากการทบทวนรวมนำเสนอปัญหาเพื่อทบทวนความเข้าใจและมีวิทยากรบรรยายเพื่อให้เห็น**ปัญหาที่ดินกับโครงสร้างสังคมไทย อ. ศิโรจน์ คล้ามไพบูลย์** ปัญหาและสาเหตุของความขัดแย้งเรื่องที่ดินมูลเหตุความขัดแย้งในการจัดการที่ดินสามารถวิเคราะห์ปัญหาได้จากปัจจัยสำคัญ ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ซึ่งเกิดจากการขาดความยุติธรรมในการกระจายผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจของคนในสังคม ดังนั้นจึงจำเป็นต้องวิเคราะห์โครงสร้างการกระจายผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเป็นด้านหลัก ทั้งนี้ ปัญหาการกระจายผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เป็นธรรม ถือเป็นสิ่งสำคัญอันดับแรกในการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้ง การกระจายผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจ หมายถึง ระบบการจัดสรรผลประโยชน์จากสินค้าและบริการต่างๆ ที่สังคมได้ผลิตขึ้นมา รวมถึงการจัดสรรทรัพยากรของสังคมนั้นๆ ด้วย การขาดความเสมอ

ภาคในการกระจายผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของคนในสังคม จึงเป็นต้นเหตุของความแตกต่างในฐานะความเป็นอยู่ หรือช่องว่างของคนในสังคม โดยทั่วไปโครงสร้างการกระจายผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจนั้นประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ 2 ส่วน คือกลไกทางด้านเศรษฐกิจและกลไกทางการเมือง

- กลไกทางด้านเศรษฐกิจ สินค้าและบริการต่างๆ ที่ผลิตขึ้นมาเพื่อการซื้อขาย แลกเปลี่ยนกันในสังคมนั้นจะถูกแจกจ่ายหรือกระจายแก่ประชาชนโดยอาศัยกลไกทางด้านเศรษฐกิจเป็นเครื่องมือสำคัญ ทั้งนี้ จะต้องวัดจากรายได้ของคนในสังคม ผู้มีรายได้มากย่อมเข้าถึงสินค้าและบริการมากกว่าคนมีรายได้น้อย ดังนั้น ถ้าหากเราต้องการกระจายผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจหรือสร้างความเป็นธรรมทางสังคมแล้ว เราจะต้องทำการกระจายรายได้ของสังคมแก่ประชาชนทุกคนอย่างยุติธรรม โดยการกระจายรายได้ สามารถทำได้โดยวิธีการจัดเก็บภาษีอากร และการใช้จ่ายของรัฐบาลเป็นเครื่องมือในการกระจายรายได้ ซึ่งวิธีการกระจายรายได้ที่ดีที่สุด ขึ้นอยู่กับการจัดสรรรากฐานในการก่อให้เกิดรายได้ให้ประชาชนแต่ละคนอย่างมีความยุติธรรม ได้แก่ การกระจายความเป็นเจ้าของในปัจจัยการผลิต และการกำหนดผลตอบแทนที่เป็นธรรมแก่ปัจจัยการผลิต อย่างไรก็ตาม ความเป็นจริงในปัจจุบันได้บอกเราอย่างชัดเจนแล้วว่า ในสังคมทุนนิยม นายทุน ผู้เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตจำนวนมาก ได้เข้าไปมีส่วนในการบริหารจัดการทางการเมือง การจัดการรายได้ของสังคม ย่อมเป็นเรื่องยากที่จะดำเนินการในเรื่องดังกล่าวข้างต้น

- กลไกทางการเมือง กลไกทางการเมืองถือเป็นเครื่องมือสำคัญอีกส่วนหนึ่ง ที่มีผลกระทบต่อการกระจายผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของคนในสังคม เนื่องจากการบริหารจัดการทางการเมืองย่อมส่งผลกระทบต่อความเป็นไปทางด้านเศรษฐกิจของประเทศ หากผู้กุมอำนาจทางการเมืองเป็นเพียงคนชั้นนำเพียงหยิบมือเดียว ก็ย่อมจะกำหนดนโยบายเพื่อเอื้อประโยชน์ทางเศรษฐกิจแก่ชนชั้นของตนเองเท่านั้น ปัญหาเรื่องความยากจน และความเดือดร้อนของเกษตรกร ชาวไร่ ชาวนา ถือเป็นปัญหาเรื้อรังที่เกิดขึ้นมาโดยตลอด และมีแนวโน้มจะทวีกึกกักขึ้นในอนาคต ทั้งนี้ ในช่วงระยะที่ผ่านมาผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งปวง ไม่ได้มีมาตรการแก้ไขปัญหาก็เบ็ดเสร็จเด็ดขาด เป็นเพียงการบรรเทาปัญหาเฉพาะหน้าในบางกรณีเท่านั้น ทั้งนี้ จะเห็นว่ารากเหง้าของความขัดแย้งดังกล่าว เกิดจากการที่ชาวนาหรือคนส่วนใหญ่ของประเทศถูกเอารัดเอาเปรียบจากคนส่วนน้อยในสังคม ดังจะเห็นได้จากในช่วงประวัติศาสตร์ที่ผ่านมา การต่อสู้ของชาวนา ชาวไร่ มีข้อเรียกร้องสำคัญคือ การกระจายสิทธิในการถือครองที่ดิน ซึ่งได้แก่ การปฏิรูปที่ดิน ซึ่งเป็นการกระทำหรือตัดสินใจทางการเมือง เพื่อหวังผลประโยชน์ในการรักษาหรือช่วงชิงอำนาจทางการเมืองเป็นสำคัญ อย่างที่กล่าวแล้วว่า ความไม่พอใจ หรือความเดือดร้อนที่ชาวนาได้รับนั้นสืบเนื่องมาจากความยากจน และการเอารัดเอาเปรียบอยู่ตลอดเวลา ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญในการเรียกร้องความเป็นธรรมและเปลี่ยนแปลงชีวิตที่ดีกว่า มูลเหตุข้างต้นจะเกี่ยวข้องกับปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ซึ่งมีประเด็นพิจารณาดังต่อไปนี้

- ความยากจนและความอยุติธรรมในสังคม ในชีวิตสังคมแบบทุนนิยม ชาวนา ชาวไร่ มักจะตกเป็นเบี้ยล่างให้คนอื่นดูถูกและเอารัดเอาเปรียบอยู่เสมอ หากพิจารณาในด้านเศรษฐกิจ การที่ครอบครัวหนึ่งๆมีรายได้น้อยหรือยากจนนั้น การออมและการลงทุนของเขาก็จะมีน้อยหรือไม่มีเลย เพราะรายได้ส่วนใหญ่ที่ได้มาจะใช้จ่ายหมดในการบริโภคของครอบครัว เมื่อขาดการลงทุนปรับปรุงผลผลิต กำลังความสามารถในการผลิต หรือประสิทธิภาพในการผลิตย่อมลดลง ซึ่งเป็นเหตุต่อเนื่องให้รายได้น้อยลง และหากสังคมนั้นเต็มไปด้วยการแข่งขัน คนยากคนจนก็จะเสียเปรียบในการแข่งขัน ในที่สุดจะถูกทำลายและเป็นผู้รับใช้ของผู้ที่มีกำลังทางเศรษฐกิจที่เหนือกว่า ดังจะเห็นได้จากชาวนาที่ยากจนมักจะสูญเสียกรรมสิทธิ์ในที่ดินของตน เปลี่ยนฐานะจากการเป็นเจ้าของที่ดิน กลายเป็นผู้เช่าที่ หรือเป็นกรรมกรรับจ้างนายทุนในที่สุด -

- ความไม่ยุติธรรมทางเศรษฐกิจ เมื่อพิจารณาถึงความสามารถในการผลิตโดยรวมของสังคมแล้ว คนร่ำรวยสามารถช่วงชิงส่วนเกินของสังคมได้มากกว่าคนอื่น จึงทำให้เขาเหล่านั้นได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจมากกว่ากำลังความสามารถที่เขาผลิตขึ้นมา ตรงกันข้ามชนชั้นที่ยากจน นอกจากจะมีความสามารถในการผลิตต่ำแล้ว ยังมีผลสืบเนื่องโดยตรงกับการเอารัดเอาเปรียบของชนส่วนน้อย การถูกเอารัดเอาเปรียบของชาวนานั้น สามารถพิจารณาได้จากลักษณะการถือครองที่ดินในประเทศนั้นๆ ทั้งนี้ ที่ดินถือเป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญทางเศรษฐกิจ

โดยเฉพาะในสังคมเกษตรกรรม การถือครองที่ดินเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงถึงสถานภาพของบุคคล คนที่มีที่ดินมากย่อมมีอำนาจทางเศรษฐกิจและทางการเมืองมากด้วย ดังนั้น ผู้ที่ร่ำรวยและมีอำนาจจะแสวงหาที่ดินเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ในขณะที่เดียวกัน ชาวนาก็จะสูญเสียกรรมสิทธิ์ในที่ดินไปเรื่อยๆ เช่นกัน ช่วงบ่ายเป็นการนำเสนอแนวทางในการจัดการปัญหาที่ดินภาคเหนือ โดย **คุณ เฉษฐา โชติกิจวิภากย์** วิทยากรนำเสนอแนวทางในการจัดการที่ดินเพื่อร่วมแลกเปลี่ยนคือ – การจัดทำระบบข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชน การรวบรวมปัญหาที่ดิน การสร้างความร่วมมือในการจัดการปัญหาร่วมกันระหว่าง รัฐ-ประชาชน – ท้องถิ่น- ท้องที่ การเสนอการจัดการที่ดินแบบ โฉนดชุมชน การสร้างเครือข่ายการจัดการปัญหาที่ดินในระดับพื้นที่ จากการนำเสนอแนวทาง และให้ผู้เข้าร่วมประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนเพื่อนำแนวทางการจัดการปัญหาที่ดินนี้ไปเรียนรู้และลงมือเพื่อจัดการปัญหาของท้องถิ่นตำบลของท่านต่อไป

ประสบการณ์การจัดการที่ดิน โดยการมีส่วนร่วมของประชาชน

ประเด็นการนำเสนอ

1. สภาพปัญหา
2. กรณีตัวอย่างกระบวนการแก้ไขปัญหาดิน
3. ข้อเสนอแนะเพื่อการแก้ไขปัญหาคความยากจน

1. สภาพปัญหา

สิทธิ

การจัดการ
และการใช้ประโยชน์

กระบวนการ
แก้ไขปัญหา

สิทธิ

- ☐ ขาดสิทธิรองรับ / ถูกประกาศซ้อนทับกับการประกาศเขตป่า
- ☐ ระบบสิทธิตามกฎหมายมีเพียงระบบสิทธิส่วนบุคคล ขาดระบบสิทธิที่เหมาะสมต่อการจัดการเพื่อเน้นความยั่งยืนโดยการควบคุมของชุมชนท้องถิ่น

การจัดการและการใช้ประโยชน์

- ☐ การใช้ประโยชน์แบบดั้งเดิม ถูกพิจารณาว่าไม่มีขอบเขตที่แน่นอน มีการบุกรุกไปเรื่อย ๆ เป็นไร้เงื่อนไข
- ☐ เมื่อปรับเปลี่ยนทำไร่ไถนา ทำซ้ำที่เดิมจนหน้าดินแข็งตัว การใช้ประโยชน์ถูกพิจารณาว่าขาดการป้องกันทำให้เกิดปัญหาการชะล้างพังทลายหน้าดิน
- ☐ ทำไร่ไถนาที่มีการใช้ประโยชน์แบบเข้มข้น มีการใช้สารเคมีฆ่าหญ้าและกำจัดศัตรูพืชมากขึ้น ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมมากขึ้นมีส่วนร่วมของหน่วยงานอื่นๆ รวมทั้งขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่
- ☐ เมื่อกลับไปทำระบบหมุนเวียนคล้ายระบบเดิมก็กลัวจะถูกจับกุมจากเจ้าหน้าที่รัฐ กลัวถูกกล่าวหาว่าทำลายสิ่งแวดล้อม

- ☐ ในกรณีชาวนา ชาวสวนพื้นราบพบว่า มีการซื้อที่ดินเพื่อเก็งกำไรจำนวนมาก ไม่ถูกนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ (ปล่อยขายไม่ได้) เมื่อชาวบ้านเข้าใช้ประโยชน์ และเกิดเป็นกรณีพิพาท จำนวนมาก
- ☐ มีเกษตรกรขายที่ออกไปให้กับกลุ่มคนภายนอก กลุ่มธุรกิจต่างๆ
- ☐ มีเกษตรกรที่ไร้ที่ดินทำกิน มีที่ทำกินไม่เพียงพอจำนวนมาก
- ☐ คุณภาพดินเสื่อม ไม่เหมาะสมต่อการเกษตร เนื่องจากสภาพดั้งเดิมไม่เหมาะสม ขาดการบำรุงรักษา ได้รับผลกระทบจากภัยธรรมชาติ

กระบวนการแก้ไขปัญหา

- ☐ การจัดการที่ดินเชื่อมโยงกับระบบการจัดการน้ำ จัดการป่า จัดการคน แต่ระบบการแก้ไขปัญหาที่ผ่านมามักแก้ไขปัญหาแบบแยกส่วน แยกหน่วยงาน
- ☐ การเสนอให้รัฐแก้ไขปัญหาที่ผ่านมาโดยการมีมติคณะรัฐมนตรี เป็นลักษณะการแก้ไขปัญหาภาพรวมทั้งประเทศ ไม่มีการแยกแยะสภาพปัญหาที่มีความเฉพาะของแต่ละที่ -- เกณฑ์ในการพิจารณาตรวจสอบรับสิทธิแบบเหมารวม นำไปสู่เงื่อนไขการจัดการของชาวบ้านที่เน้นการจัดการเพื่อให้ได้การมาซึ่งการรองรับสิทธิในที่ดินตามเงื่อนไขใหม่ๆ เช่น พื้นที่นั้นจะต้องไม่มีสภาพเป็นป่ากำลังฟื้นตัว ทำให้หลายกรณีนำไปสู่การทำลายป่าไร่เหล้าให้โล่งเพื่อรองรับการพิสูจน์ตรวจสอบ
- ☐ ให้อำนาจกับข้าราชการเพียงหน่วยงานเดียวในการดำเนินงาน ขาดการมีส่วนร่วมของหน่วยงานอื่นๆ รวมทั้งขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่

2.กรณีตัวอย่างการแก้ไข้ปัญหา

การแก้ไข้ปัญหาแนวเขตที่ดิน

บ้านหินเหล็กไฟ ด.ดอยแก้ว อ.จอมทอง จ.เชียงใหม่

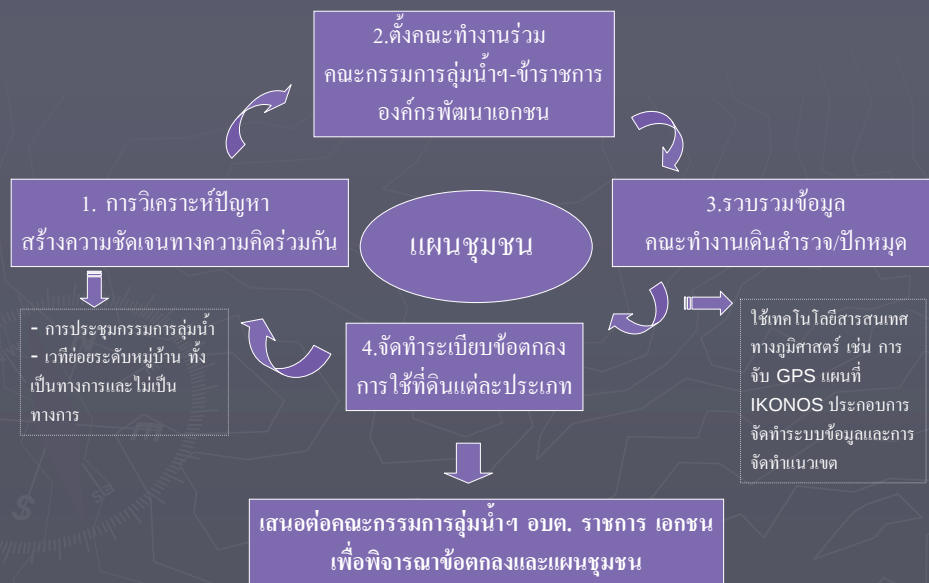
บ้านหินเหล็กไฟ

เป็นหมู่บ้านร่องในลุ่มน้ำแม่เตี๊ยะ-แม่ตะ เพื่อการแก้ไข้ปัญหาแนวเขตที่ดินอย่างมีส่วนร่วม โดยเน้นกระบวนการและขั้นตอนการแก้ไข้ปัญหาที่มาจาก การสร้างความร่วมมือ ร่วมคิด ร่วมวางแผน และร่วมปฏิบัติการโดยคนท้องถิ่น โดยมีหน่วยงานราชการ อุทยานแห่งชาติ ออบหลวง และองค์กรพัฒนาเอกชนที่เกี่ยวข้องเข้าร่วมเป็นที่ปรึกษา

วัตถุประสงค์

- ❑ เพื่อแก้ไขปัญหาความไม่ชัดเจนของแนวเขตที่ดินทำกินและพื้นที่ป่า
- ❑ เพื่อสร้างหลักประกันในที่ทำกินให้แก่ชุมชน
- ❑ เพื่อสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคีต่างๆในท้องถิ่นในการ
กระบวนการจัดทำและรับรองแนวเขต

กระบวนการ/ขั้นตอนการดำเนินงาน

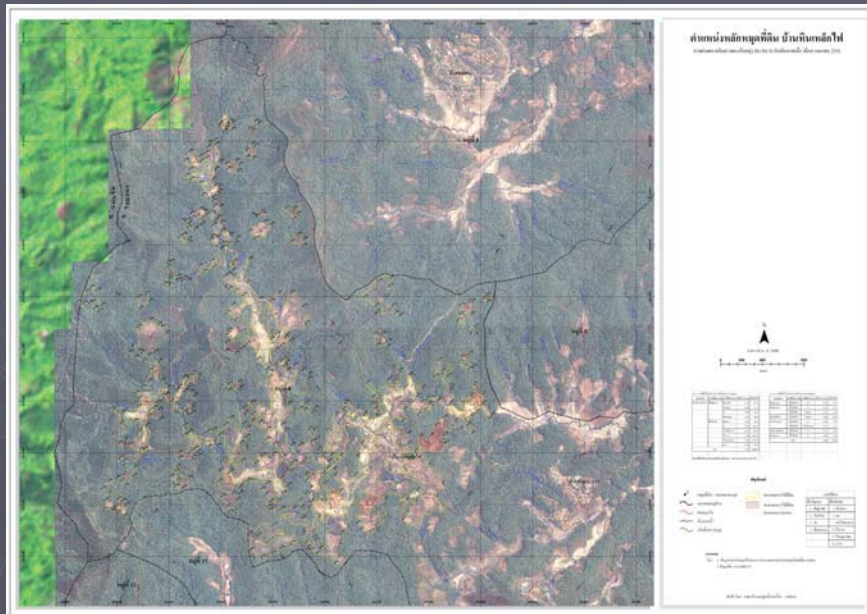
การจัดทำแผนที่เพื่อวางแผนการจัดการทรัพยากรในหมู่บ้าน

การใช้เครื่อง GPS เพื่อวัดตำแหน่งขอบเขตพื้นที่ที่แน่นอน

แผนที่ IKONOS แสดงหลักหมุด/แนวเขตการใช้ที่ดินบ้านหินเหล็กไฟ

3. ข้อเสนอแนะเพื่อการแก้ไขปัญหาความยากจน

- 3.1 หลักการ
- 3.2 กระบวนการทำแผน
- 3.3 การพัฒนาและการรองรับสิทธิ

3.1 หลักการ

- ❑ เชื่อมโยงประสานการทำงานระหว่างศตจ.มท กับศตจ.ปชช (ตามคำสั่งศูนย์อำนวยการต่อสู้เพื่อเอาชนะความยากจนแห่งชาติ ที่ 3 /2549 ลงนามโดยพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ)
- ❑ ควรเป็นหลักการแก้ไขปัญหเฉพาะราย เฉพาะกรณีก่อน ไม่ควรเหมารวมดำเนินการภายใต้กลไกกรรมการชุดเดียวกัน มติคณะรัฐมนตรี เหมือนกันทั่วประเทศ
- ❑ สร้างพื้นที่ตัวอย่างในการแก้ไขปัญหในแต่ละรูปแบบ พัฒนาเป็นศูนย์การเรียนรู้เพื่อขยายผลในแต่ละตำบล
- ❑ กำหนดเป้าหมายของการแก้ไขปัญหที่ดินเป็นเรื่องการเรียนรู้ร่วมกันของคน
- ❑ สร้างกลไกแก้ไขปัญหในหลายระดับ ทั้งใน ระดับชุมชน ระดับตำบล ระดับลุ่มน้ำ ระดับอำเภอ เพื่อกลั่นกรองปัญหา เสนอแนวทางแก้ไขปัญห และควรกำหนดบุคคลที่เข้าร่วมเป็นกรรมการในลักษณะพหุภาคี เพื่อสร้างหลักการตรวจสอบถ่วงดุล
- ❑ สร้างแผนระดับชุมชน จัดให้มีการประชาพิจารณ์
- ❑ ยกระดับแผนที่ผ่านการประชาพิจารณ์ให้เป็นแผนปฏิบัติการ เพื่อรองรับสิทธิชั่วคราว และวางแผนพัฒนาระบบการผลิตที่เหมาะสมต่อการแก้ไขปัญหความยากจนต่อไป (รวมทั้งแผนการฟื้นฟู จัดการทรัพยากรป่าดินน้ำ ที่เกี่ยวข้องไปพร้อมกัน ในหลายกรณี) ส่วนการพิจารณายกระดับการรับรองสิทธิตามกฎหมายให้ดำเนินการตามเงื่อนไขปัจจุบัน และให้นำผลการดำเนินงานที่สำเร็จเป็นตัวอย่างสำหรับการพิจารณาปรับปรุงกฎหมาย และมติคณะรัฐมนตรี ที่เกี่ยวข้องในลำดับต่อไป

3.2 กระบวนการทำแผน

- ❑ ข้อเสนอเรื่องเครื่องมือในการทำงาน
 - เครื่องมือที่ใช้ประกอบ เช่น
 - เครื่องมือด้านระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ แผนที่รอบนอก แผนที่ทางทหาร ดาวเทียม ภาพถ่ายทางอากาศ Ikonos
 - ชุมชนเป็นฝ่ายริเริ่มในการกำหนดเงื่อนไข ประเภท ที่ดินว่าที่ดินประเภทไหนการใช้ประโยชน์ลักษณะใด บุคคลใดที่จะสำรวจ
 - ชุมชนริเริ่มกำหนดรูปแบบการรองรับสิทธิประเภทต่าง ๆ เช่น ส่วนบุคคล ส่วนร่วม ผสมผสานระหว่างส่วนตัวกับส่วนรวม

3.3 การพัฒนาและการรองรับสิทธิ

- ❑ การแก้ไขปัญหาระยะสั้น สร้างมาตรการ/กระบวนการแก้ไขปัญหาในระดับอำเภอ
- ❑ การแก้ไขปัญหาระยะยาว โดยการออกระเบียบ กฎหมายที่เกี่ยวข้องในระดับชาติ

ภาคผนวก

เอกสารประกอบรายงานฉบับสมบูรณ์

เพื่อดูรายละเอียดเพิ่มเติม ชุดที่ 12

- บันทึกเวทีเรียนรู้ "คณะกก.ปฏิรูปกับการจัดการทรัพยากร(ดิน,น้ำ,ป่า)"

**สรุปเวทีเรียนรู้การจัดการทรัพยากรภาคเหนือตอนล่าง
วันที่ 9 ตุลาคม 2553 ณ.โรงแรมโกลเด้นแกรนด์ อ.เมือง จ.พิษณุโลก**

วัตถุประสงค์

1. เรียนรู้บทเรียนแนวทางการจัดการทรัพยากร
2. รวบรวมปัญหาและผลกระทบกรณีปัญหาทรัพยากรภาคเหนือตอนล่าง
3. แลกเปลี่ยนประสบการณ์การจัดการทรัพยากร

กำหนดการ

วันที่ 20 กันยายน 2553

- 09.00 น. ลงทะเบียน
- 09.30น. ทบทวนและนำเสนอกรณีปัญหาทรัพยากรในพื้นที่ภาคเหนือตอนล่าง(ดิน-น้ำ-ป่า)
- 10.30 น. วิทยากรบรรยาย (การจัดการทรัพยากรโดยชุมชน อ.เพิ่มศักดิ์ มกราภิรมย์)
- 12.00 น. รับประทานอาหาร
- 13.00 น. แลกเปลี่ยนประสบการณ์แนวทางการจัดการทรัพยากร
(โดยคุณเนตรดาว ย้งยุบล)
- 15.00 น. แลกเปลี่ยนอภิปรายร่วมกับวิทยากรทั้ง 2 ท่าน
- 16.00 น. เดินทางกลับ

ทบทวนนำเสนอกรณีปัญหาทรัพยากรในภาคเหนือตอนล่าง จากการแบ่งกลุ่มตามรายพื้นที่กรณีปัญหาทรัพยากรในพื้นที่ภาคเหนือตอนล่าง ตัวแทนจากพื้นที่ต่างๆ นำเสนอปัญหาที่พบในพื้นที่คือ **ปัญหาที่ดิน**

- ปัญหาอุทยานประกาศทับที่ดินทำกิน
- ปัญหาที่ดินสาธารณะประโยชน์ถูกบุกรุก
- ปัญหาที่ดินไม่มีกรรมสิทธิ์ เข้าไปทำกินแล้วถูกจับ แต่นายทุนมาซื้อที่ดินหลังที่ดินสามารถทำกินได้และมีโฉนด
- ปัญหาที่ดินมีเอกสารสิทธิ์แล้ว แต่รัฐประกาศพื้นที่อุทยานทับที่
- ปัญหาปล่อยให้ที่ดินคืนสภาพป่า เนื่องจากออกไปขายแรงงานที่กรุงเทพฯ และกลับมาทำกินไม่ได้ ป่าฟื้น ป่าไม้เข้าไปยึดที่ดิน
- ปัญหาที่ดินกรณีสมัยสงครามประชาชนที่ถูกหินร่องกล้า ทหารป่าเข้ามอบตัว ทางรัฐจัดสรรหาที่ดินทำกินให้ ปัจจุบันจะหมดสัญญาระหว่างป่าไม้กับกองพันที่3 ที่ทำสัญญาจัดสรรที่ดินชาวบ้านเริ่มไม่มั่นคงในที่ดินทำกิน
- ปัญหาแนวเขตป่าไม้และที่ดินชาวบ้านยังไม่ชัดเจน
- ปัญหาการถูกจับกุมจากป่าไม้ จากการเข้าไปทำกินในที่ดิน ที่ชาวบ้านและป่าไม้เข้าใจแตกต่างกัน

ปัญหาการจัดการน้ำ

- ปัญหาน้ำท่วม น้ำหลาก น้ำแล้ง น้ำไม่พอต่อการทำการเกษตร
- ปัญหาการแย่งชิงน้ำ ในการทำการเกษตร
- ปัญหาการบริหารจัดการน้ำ ดินน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ ที่พื้นที่บางส่วนใช้น้ำในพื้นที่ตนเอง และปลายน้ำไม่ได้ใช้น้ำ

- กรณีปัญหาเรื่อง เชื้อน อ่างเก็บน้ำ ที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนและทรัพยากร
- ปัญหาเรื่องทรัพยากรป่า**
- ปัญหาการจัดการป่าชุมชน ในพื้นที่เขตป่าของรัฐ
- ปัญหากรณีป่าไม้ที่ดิน แนวเขต
- ปัญหาป่าอุทยานรุก ชาวบ้านบางส่วนยังไม่เข้าใจกติกา และละเมิดกติกา ข้อตกลงของชุมชน จากการแบ่งกลุ่มย่อยเพื่อนำเสนอและวิเคราะห์ปัญหาในพื้นที่ที่ชุมชนได้รับผลกระทบ โดยสรุปเป็นปัญหาหลักๆ ดังที่กล่าวมา เพื่อนำเสนอต่อที่ประชุมและผู้เข้าร่วมเวทีได้รับทราบ เพื่อแลกเปลี่ยนและให้วิทยากรทำความเข้าใจร่วม และนำมาสู่การบรรยายจากวิทยากร

การจัดการทรัพยากรโดยชุมชน อ.เพิ่มศักดิ์ มกราภิรมย์

ภูมิความรู้ของชาวบ้าน มีค่าเรียกอยู่หลายค่า เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาพื้นบ้าน ภูมิปัญญาไทย ภูมิธรรมภูมิปัญญาชาวบ้าน ฯลฯ แต่ไม่ว่าจะเลือกใช้ศัพท์คำใดล้วนแล้วแต่มีความหมายใกล้เคียงกันมาก ผู้รับงานท่านใช้คำว่า ภูมิปัญญาชาวบ้าน หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นการกล่าวถึง พื้นเพ รากฐานความรู้ ความสามารถทางวิชาการ ที่ชาวบ้านได้รับการถ่ายทอด สืบส่งมาจากบรรพบุรุษและสามารถปรับประยุกต์และพัฒนาตามสภาพสังคมที่เปลี่ยนไป โดยผ่านการสังเกต ทดลองใช้ เลือกสรรและถ่ายทอดสืบต่อมาทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยภูมิปัญญาที่เกิดขึ้นนั้นมีความสัมพันธ์และเกี่ยวข้องกับสิ่งต่างๆ 3 ลักษณะโดยมีคนเป็นจุดศูนย์กลางคือ

- 1.ระหว่างกับคนกับคนกับสิ่งแวดล้อมสัตว์พืช
- 2.ความสัมพันธ์กับคนอื่นที่อยู่ร่วมกันในสังคมและท้องถิ่นนั้นๆ
3. ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือสิ่งเหนือธรรมชาติที่ไม่สามารถสัมผัสได้

การประเมินศักยภาพขององค์กรชุมชนและการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากร โดยเฉพาะอย่างยิ่งทรัพยากรดิน น้ำ ป่า จึงต้องพิจารณาอย่างเป็นองค์รวมครอบคลุมถึงเงื่อนไขและการปรับตัว ต่อการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ต่างๆระหว่างกับชุมชนกับทรัพยากร และชุมชนกับสังคมภายนอกอย่างรอบด้านและเป็นพลวัตร ด้วยเหตุนี้การทำความเข้าใจกับระบบการผลิตและการจัดการทรัพยากรของชุมชนท้องถิ่นจึงต้องเริ่มต้นด้วยกรอบคิดหลักอย่างน้อย5ประการคือ

1. การมองระบบการผลิตและการจัดการทรัพยากรในบริบทของการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางด้านเศรษฐกิจการเมืองและระบบนิเวศ ซึ่งเป็นการมองถึงการปรับตัวด้านการจัดการทรัพยากรของชุมชนโดยสัมพันธ์กับเงื่อนไขภายนอก ระดับมหภาคในบริบทของการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจการเมืองและระบบนิเวศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปรับเปลี่ยนอำนาจในการจัดการทรัพยากรที่มีลักษณะเป็นศูนย์รวมมากขึ้น ซึ่งแนวคิดนี้นอกจากจะช่วยให้มองเห็นถึงความสัมพันธ์ของการจัดการทรัพยากรท้องถิ่นกับเงื่อนไขภายนอกแล้ว ยังช่วยชี้ให้เห็นถึงทิศทางของการพัฒนาประเทศที่มีผลต่อวิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่นอย่างชัดเจน

2. การมองระบบการผลิตและการจัดการทรัพยากรของชุมชนจากมิติวัฒนธรรม ซึ่งหมายถึงการมองความสัมพันธ์ระหว่างชีวิตมนุษย์กับธรรมชาติอย่างเป็นองค์รวมและรอบด้าน การมองในมิติวัฒนธรรมนี้เน้นการทำความเข้าใจกับวิถีคิดของชุมชนที่มีวิถีชีวิตสัมพันธ์กับธรรมชาติแวดล้อม ว่ามีความหลากหลาย ลึกซึ้ง ซับซ้อนและมีรากเหง้าจากภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งมีพัฒนาการอย่างต่อเนื่องมาหลายชั่วอายุคน และการมองในมิติวัฒนธรรมยังทำให้เรามองเห็นความเชื่อบางประการของชุมชน เช่น ความเชื่อเรื่องผีขุนน้ำ ในบริบทของประวัติศาสตร์และความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับธรรมชาติ ซึ่งความเชื่อนี้เป็นพื้นฐานของการวางกฎระเบียบ ข้อบังคับและจารีตประเพณีต่างๆเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรของชุมชนอย่างยั่งยืนและเป็นธรรม ยุติธรรมอันอาจอยู่ในรูปของความเชื่อดังกล่าวมีการผลิตซ้ำผ่าน

สมาชิกของชุมชนรุ่นแล้วรุ่นเล่า ทั้งมีการปรับเปลี่ยนและประยุกต์ใช้ใหม่ตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป เช่นการนำเอาความเชื่อเรื่องผีขุนน้ำเป็นพลังในการต่อต้านสัมปทานป่าไม้ เป็นต้น

3. การมองระบบการจัดการทรัพยากรว่าเป็นส่วนหนึ่งของระบบกรรมสิทธิ์ร่วมของชุมชน ระบบกรรมสิทธิ์ร่วมของชุมชนมีรากเหง้าและพัฒนาการที่แตกต่างไปจากแนวคิดเรื่อง “กรรมสิทธิ์” ตามระบบกฎหมายตะวันตก ที่มองทรัพยากรเป็นเสมือน “สินค้า” ที่สามารถซื้อขาย และเจ้าของมีอำนาจเด็ดขาดในการใช้ตามความพอใจ หากแต่ระบบกรรมสิทธิ์ร่วมของชุมชน เป็นแนวคิดเกี่ยวกับระบบกรรมสิทธิ์ในทรัพยากร ซึ่งตั้งอยู่บนหลักของ “สิทธิการใช้” และมีระบบการจัดการโดยชุมชนและองค์กรชุมชน ซึ่งระบบกรรมสิทธิ์ร่วมของชุมชนเป็นวิถีปฏิบัติดั้งเดิมและ ได้รับการรับรองจากระบบกฎหมายโบราณ แต่เมื่อรัฐไทยรับเอาระบบกรรมสิทธิ์ตามกฎหมายตะวันตกและระบบการจัดการแบบรวมศูนย์มาใช้ ระบบกรรมสิทธิ์ของรัฐกับระบบกรรมสิทธิ์ร่วมของชุมชนจึงมีความลักลั่นและกลายเป็นชนวนของความขัดแย้งและแย่งชิงทรัพยากรในปัจจุบัน

4. การมองระบบการจัดการทรัพยากรของชุมชนในฐานะเป็นขบวนการทางสังคม ซึ่งอาจเป็นการสืบทอดวิถีปฏิบัติและจารีตประเพณีในการจัดการทรัพยากรของชุมชนมานานหรือ อาจจะเป็นขบวนการที่เกิดขึ้นใหม่อันเป็นผลมาจากการรวมตัวกันของชาวบ้านเพื่อต่อต้านการแทรกแซงจากภายนอก ซึ่งบ่อยครั้งระบบการจัดการทรัพยากรของชุมชนในฐานะขบวนการทางสังคมมิได้จำกัดตัวเองอยู่เพียงชุมชนเดียว เท่านั้น หากแต่เป็นการรวมตัวกันหลายๆชุมชนในลักษณะของ “เครือข่าย” เช่น เครือข่ายของชุมชนลุ่มน้ำเดียวกัน หรือชุมชนที่ใช้ป่าผืนเดียวกัน เป็นต้น ซึ่งการจัดการทรัพยากรโดยชุมชนจึงเป็นขบวนการทางสังคมทั้งระดับชุมชน และเครือข่ายภายในระบบนิเวศแห่งหนึ่ง จึงเป็นไปเพื่อพิทักษ์กรรมสิทธิ์ร่วมของชุมชนและเพื่อทำการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนและเป็นธรรม

5. การมองระบบการผลิตและการจัดการทรัพยากรของชุมชนในบริบทของการพัฒนาชนบทและการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนโดยเน้นการจัดการทรัพยากรธรรมชาติเป็นกระบวนการแสวงหาทางเลือกเพื่อกำหนดทิศทางการพัฒนาตนเองบนพื้นฐานของวัฒนธรรมจารีต ประเพณีอันหลากหลายของชุมชนชนบท และยังเป็นความพยายามในการอนุรักษ์ฟื้นฟูธรรมชาติแวดล้อมไปพร้อมๆกัน ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรตามทัศนะของหลายท่านที่กล่าวมาข้างต้นเป็นการมองภูมิปัญญาท้องถิ่นที่หมายถึงความเชื่อมโยงและสัมพันธ์กับระบบนิเวศ หรือทรัพยากรในท้องถิ่นนั้นๆ โดยผสมกลมกลืนระหว่างวิถีชีวิตและระบบการผลิตของมนุษย์อย่างสอดคล้อง

ช่วงบ่ายเป็นการแลกเปลี่ยนการจัดการทรัพยากรโดยชุมชน (โดยคุณเนตรดาว ยิ้มยุบล)

เป็นการนำเสนอกรอบและแนวทางประสบการณ์การทำงานผ่านโครงการความร่วมมือภาคกลางและประสบการณ์ในการทำงาน

- การจัดการระบบข้อมูล
 - การสร้างกลไกคณะทำงานที่มทำงานการบริหารงาน แบบมีส่วนร่วม
 - การเสริมสร้างองค์กรชุมชนตำบลให้เข้มแข็ง ใช้หลักธรรมาภิบาล ร่วมคิด ร่วมทำ ตรวจสอบ
 - การฟื้นฟูบูรณในการจัดการทรัพยากร เช่น ดิน น้ำ ป่า โดยเป็นการฝึกฝนการเรียนรู้จริงจากการลงมือปฏิบัติ ลงมือแก้ไข
 - การสร้างความร่วมมือจากหน่วยงานภาคี ท้องถิ่น ท้องที่จังหวัด ในเรื่อง คน งาน งบ ความรู้
 - การสรุปบทเรียนการทำงาน การสรุปผลการทำงาน และเรียนรู้สิ่งใหม่ๆอย่างต่อเนื่อง
 - การเสริมสร้างดาข่ายการเรียนรู้ในการจัดการทรัพยากรในท้องถิ่นระดับตำบลอำเภอจังหวัด
- จากการนำเสนอพร้อมแลกเปลี่ยนร่วมกับผู้ร่วมเวทีและพร้อมร่วมกันให้แต่ละพื้นที่ตำบลนำประสบการณ์ความรู้ไปปฏิบัติการในพื้นที่ของตนเอง

ภาคผนวก

เอกสารประกอบรายงานฉบับสมบูรณ์

เพื่อดูรายละเอียดเพิ่มเติม ชุดที่ 13

- บันทึกประชุมเชิงปฏิบัติการ-"การจัดการน้ำเชิงพื้นที่"

บทเรียนว่าด้วย

กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อจัดการปัญหาน้ำ

๖. ปฏิบัติการระดับท้องถิ่นสู่เครือข่ายความร่วมมือจัดการปัญหาเชิงลุ่มน้ำ

ประสบการณ์จากการขับเคลื่อนสร้างเสริมตำบลเข้มแข็งภายใต้โครงการความร่วมมือเพื่อจัดการปัญหาความยากจน พัฒนาสังคมและสุขภาวะจังหวัดกำแพงเพชร ระยะที่ 2

“ การแก้ปัญหาน้ำใช้ในการเกษตรของคนกำแพงเพชรที่พื้นที่ส่วนใหญ่มีชลประทานน้อย โดยเฉพาะในพื้นที่แนวตะวันตกของแม่น้ำปิง หลักใหญ่อยู่ที่ทำให้น้ำไม่หลากไม่ท่วมในฤดูฝน ในฤดูแล้งมีน้ำเพียงพอต่อการทำนา ไร่ การรวมตัวกันเพื่อแก้ไขปัญหาน้ำนี้ ยังเป็นลักษณะตัวใครตัวมัน ตำบล ท้องถิ่นให้กว้างแผนแก้ไข ยังมีการเชื่อมสานสัมพันธ์กันน้อย ถ้าเรามองเชิงลุ่มน้ำสานกัน ร่วมกันทั้งท้องถิ่น ท้องที่ การแก้ปัญหาน้ำแบบนี้ น่าจะเป็นทางรอดทางออกที่ดี ”

มารู้จักกำแพงเพชรกันก่อน

จังหวัดกำแพงเพชร ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ภาคเหนือตอนล่างของประเทศไทย โดยอยู่ห่างจากกรุงเทพฯ 358 กิโลเมตร มีเนื้อที่ทั้งหมดประมาณ 8,607.5 ตารางกิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดต่างๆ ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับ อ.เมือง จ.ตาก และ อ.ศรีมาศ จ.สุโขทัย

ทิศใต้ ติดต่อกับ อ.บรรพตพิสัย จ.นครสวรรค์

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ อ.อุ้มผาง จังหวัดตาก

ทิศตะวันออก ติด อ.บางระกำ จ.พิษณุโลก อ.โพธิ์ทะเล อ.สามง่าม จ.พิจิตร

ลักษณะภูมิประเทศของจังหวัดแบ่งเป็น 3 ลักษณะ คือ บริเวณทางด้านทิศตะวันออกและใต้ของจังหวัด เป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำปิงตอนล่างแบบตะพักลุ่มน้ำ (ALLUVIAL TERRACE) มีระดับความสูงประมาณ 43-107 เมตร จากระดับน้ำทะเลปานกลาง ส่วนบริเวณด้านเหนือและตอนกลางของจังหวัดเป็นเนินเขาเตี้ยๆ สลับที่ราบ สำหรับทางทิศตะวันตกนั้นมีลักษณะเป็นภูเขาสลับซับซ้อน เป็นแหล่งแร่ธาตุและต้นน้ำลำธารต่างๆ ที่สำคัญ เช่น คลองวังเจ้า คลองสวนหมาก คลองขลุง และคลองวังไทร ไหลลงสู่แม่น้ำปิง ซึ่งไหลผ่านตอนกลางของจังหวัดจากเหนือจรดใต้ เป็นระยะทางยาวประมาณ 104 กิโลเมตร โดยสรุปลักษณะพื้นที่ของจังหวัด

กำแพงเพชร ด้านตะวันตกเป็นภูเขาสูงลาดลงมาทางด้านตะวันออก ลักษณะดินเป็นดินปนทรายเหมาะแก่การทำนา และปลูกพืชไร่

จังหวัดกำแพงเพชรมีเนื้อที่ถือครองที่ดินเพื่อการเกษตรและเนื้อที่เพาะปลูกพืชเศรษฐกิจที่สำคัญ คือ ข้าวนาปี (รวมข้าวเจ้าและข้าวเหนียว) ข้าวนาปรัง ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ข้าวโพดฝักอ่อน ถั่วเขียว ถั่วเหลือง ฝ้าย มันสำปะหลัง อ้อย กล้วยไข่ มะม่วง มะพร้าว ซึ่งในปี 2550 มีเนื้อที่พืชไร่มากที่สุดจำนวน 1,121,884 ไร่ คิดเป็น 45.84% ของเนื้อที่การเกษตร หรือคิดเป็น 20.85% ของเนื้อที่จังหวัด รองลงมาเป็นเนื้อที่นาจำนวน 1,112,903 ไร่ คิดเป็น 45.47% ของเนื้อที่การเกษตร หรือคิดเป็น 20.69% ของเนื้อที่จังหวัด นอกจากนี้ จังหวัดกำแพงเพชรยังมีการเลี้ยงสัตว์ประเภทต่างๆ ได้แก่ โคเนื้อ โคนม กระบือ สุกร แพะ ไก่ไข่ ไก่เนื้อ และเป็ด ซึ่งในปี 2545-2550 มีแนวโน้มการเพิ่มขึ้นในแต่ละปีไม่แน่นอน ขึ้นอยู่กับว่าในปีนั้นมีโรคระบาดเกิดหรือไม่ ซึ่งในปี 2550 จังหวัดกำแพงเพชรมีการเลี้ยงเป็ดมากที่สุดเท่ากับ 947,523 ตัว คิดเป็น 56.34% ของจำนวนสัตว์ทั้งหมด รองลงมามีการเลี้ยงไก่เนื้อเท่ากับ 488,507 ตัว คิดเป็น 29.05% ของจำนวนสัตว์ทั้งหมด

ปัจจุบัน จังหวัดกำแพงเพชร มีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 726,846 คน (ณ ปี 2552) แบ่งการปกครองออกเป็น 11 อำเภอ 78 ตำบล 823 หมู่บ้าน ประกอบด้วย อำเภอเมือง ไทรงาม คลองลาน ชาญวรลักษบุรี คลองขลุง พรานกระต่าย ลานกระบือ ทวายทองวัฒนา ปางศิลาทอง บึงสามัคคี โกสัมพีนคร

ปัญหาการจัดการน้ำกับความยากจน

จังหวัดกำแพงเพชร ตั้งอยู่ในเขตลุ่มน้ำปิงตอนล่าง มีพื้นที่คาบเกี่ยวกับลุ่มน้ำสาขาที่สำคัญ 3 ลุ่มน้ำสาขา ดังนี้ ลุ่มน้ำสาขาคลองวังเจ้า (อ.เมือง คลองลาน โกสัมพีนคร) ลุ่มน้ำสาขาคลองแม่ระกา (อ.เมือง พรานกระต่าย) ลุ่มน้ำสาขาคลองสวนหมาก (อ.เมือง คลองลาน โกสัมพีนคร) และ ในแต่ละอำเภอจะมีคลองหรือลำน้ำธรรมชาติ หนอง บึง รวมทั้ง แหล่งน้ำที่สร้างขึ้น เช่น อ่างเก็บน้ำ ผายน้ำล้น เป็นต้น

สภาพปัญหาการจัดการน้ำในช่วงที่ผ่านมา คือ การเกิดปัญหาน้ำท่วม น้ำหลาก รวมทั้ง ปัญหาการขาดแคลนน้ำเพื่อทำการเกษตร ต่อเนื่องซ้ำซากแทบทุกปี และเป็นประเด็นปัญหาร่วมที่สำคัญในจังหวัดกำแพงเพชร โดยเฉพาะในพื้นที่ฝั่งตะวันตกของแม่น้ำปิง สำหรับพื้นที่ในฝั่งตะวันออกนั้น มีปัญหาการจัดการน้ำไม่รุนแรงเท่ากับฝั่งตะวันตก ส่วนใหญ่เป็นปัญหาเกี่ยวกับการเข้าไม่ถึงระบบชลประทานที่มีอยู่ กล่าวคือขาดคลองส่งน้ำเข้าไปถึงพื้นที่ทำกินอย่างทั่วถึง

การประสบกับปัญหาน้ำท่วม น้ำหลากในฤดูฝน และปัญหาการขาดแคลนน้ำในฤดูแล้ง ทำให้คนในชุมชนมีปัญหาในการทำการเกษตร ผลผลิตข้าวตกต่ำและเสียหาย เป็นประเด็นสำคัญที่ส่งผลกระทบให้เกิดปัญหาความยากจนตามมาในที่สุด ชาวบ้านต้องออกไปรับจ้างทำงานในพื้นที่อื่น ๆ เพื่อหารายได้มาจุนเจือครอบครัว ปล่อยให้คนเฒ่าคนแก่อยู่เฝ้าบ้านและช่วยเหลือลูกหลาน

ที่ผ่านมา ในช่วงก่อนหน้าที่ทางชุมชนท้องถิ่นในจังหวัดกำแพงเพชรจะเข้าร่วมดำเนินงานภายใต้โครงการความร่วมมือฯ พบว่า กระบวนการจัดการของชุมชนเพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหา นั้น เป็นไปในลักษณะของการร้องเรียนให้หน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้องเข้ามาให้ความช่วยเหลือแก้ปัญหาให้ในลักษณะรอรับ/ตั้งรับ โดยขาดการความตระหนักในการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนเอง/หรือมีกระบวนการทำงานเชิงรุก นอกจากนี้ ยังขาดการให้ความสำคัญในด้านการใช้ข้อมูลเป็นฐานในการวิเคราะห์และกำหนดแนวทางในการแก้ไขปัญหา และขาดการจัดทำเป็นแผนและข้อเสนอของชุมชนที่ชัดเจน รวมทั้ง ยังพบว่า มีการดำเนินงานในลักษณะที่แยกส่วนเป็นเฉพาะพื้นที่ใครพื้นที่มันโดยขาดการมองปัญหาอย่างเชื่อมโยง และขาดการสร้างความร่วมมือระหว่างพื้นที่รอบข้างที่ตั้งอยู่ในภูมินิเวศเดียวกัน

“ การประสบกับปัญหาน้ำท่วม น้ำหลากในฤดูฝน และปัญหาการขาดแคลนน้ำในฤดูแล้ง ทำให้คนในชุมชนมีปัญหาในการทำการเกษตร ผลผลิตข้าวตกต่ำและเสียหาย เป็นประเด็นสำคัญที่ส่งผลกระทบให้เกิดปัญหาความยากจนตามมาในที่สุด ชาวบ้านต้องออกไปรับจ้างทำงานในพื้นที่อื่น ๆ เพื่อหารายได้มาจุนเจือครอบครัว ปล่อยให้คนเฒ่าคนแก่อยู่เฝ้าบ้านและช่วยเหลือลูกหลาน ”

นายยุทธภูมิ ใจสุวรรณ
ปลัดตำบลองค์การบริหารส่วนตำบลอ่างทอง
และคณะทำงานตำบลอ่างทอง

๑. ภาพรวมการขับเคลื่อนสร้างเสริมตำบลเข้มแข็งเพื่อแก้ทุกข์สร้างสุข “ กรณีปัญหาการจัดการน้ำ ”

สืบเนื่องจากการดำเนินโครงการระยะที่ 1 ที่ได้ส่งเสริมและสนับสนุนให้ชุมชนเป้าหมายได้มีกระบวนการจัดทำข้อมูลข้อมูลครัวเรือน ข้อมูลชุมชน ที่ทุกฝ่ายมีส่วนร่วม เพื่อนำไปสู่การจัดทำแผนและข้อเสนอของชุมชนในการแก้ทุกข์สร้างสุขต่อไป พร้อมกับได้มีกระบวนการสามะโนปัญหาเบื้องต้น ทำให้ค้นพบว่า ปัญหาร่วมของพื้นที่นาร่องภายใต้โครงการฯ คือ ปัญหาเรื่องของการจัดการน้ำ ที่มีทั้งลักษณะของน้ำหลาก น้ำท่วมและน้ำแล้ง จึงนำไปสู่ข้อสรุปว่าประเด็นการจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อแก้ไขปัญหาความขาดแคลนน้ำและน้ำท่วม น้ำหลาก จะเป็นประเด็นยุทธศาสตร์หนึ่งที่จะขับเคลื่อนร่วมกันต่อไป ในระยะที่ 2

ดังนั้น การดำเนินงานในระยะที่ 2 จึงได้ตั้งเป้าหมายเพื่อต่อยอดและขยายผลการดำเนินงานที่ผ่านมาให้เกิดความสำเร็จในการแก้ไขปัญหาอย่างเป็นรูปธรรม โดยการสนับสนุนให้เกิดการทบทวนปรับปรุง และจัดทำข้อมูล แผนและข้อเสนอให้สมบูรณ์ในทุกตำบลเป้าหมาย รวมทั้ง เกิดการเชื่อมโยงและความร่วมมือระหว่างตำบลเป้าหมายและพื้นที่อื่นๆที่เกี่ยวข้องเพื่อนำไปสู่การขับเคลื่อนการจัดการปัญหาน้ำทั้งระบบอย่างมีพลัง

๒. กระบวนการขับเคลื่อน

การขับเคลื่อนเพื่อนำไปสู่การแก้ทุกข์เรื่องน้ำ ไม่ได้แยกส่วนออกมาดำเนินการในลักษณะเชิงประเด็นอย่างโดด จากภาพรวมของกระบวนการขับเคลื่อนสร้างเสริมความเข้มแข็งของตำบลซึ่งเป็นเป้าหมายหลักของโครงการระยะที่ 2 ที่เน้นดำเนินการใน 3 เรื่องสำคัญ ได้แก่

- 1) การพัฒนาและยกระดับเรื่องกลไกการทำงาน
- 2) การพัฒนาและยกระดับเรื่องการจัดการข้อมูลและความรู้ ตลอดจนแผนและข้อเสนอของชุมชน
- 3) เรื่องการสร้างความร่วมมือกับภาคีต่างๆ

➢ ระดับภาพรวมทั้งโครงการฯ

• พัฒนากลไกการประสานติดตามและสนับสนุนการขับเคลื่อนประเด็นน้ำในระดับภาพรวมของโครงการฯ/จังหวัด ให้ชัดเจน ทั้งด้านบุคลากร และยุทธศาสตร์การทำงาน

- สร้างความเข้าใจระหว่างพื้นที่ต่างๆ เพื่อกำหนดวิสัยทัศน์ร่วม เป้าหมาย แนวทาง และแผนงานจังหวัดในการขับเคลื่อนร่วมกัน
- เสริมแนวคิดในการกำหนดยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเพื่อจัดการปัญหาน้ำในระดับตำบลและระดับภาพรวมของจังหวัด และเรียนรู้ประสบการณ์บทเรียนจากพื้นที่ชุมชนในจังหวัดพิษณุโลกและอุตรดิตถ์ซึ่งมีการดำเนินการโครงการฯทำนองเดียวกัน
- ติดตามและสนับสนุนกระบวนการขับเคลื่อนสร้างเสริมความเข้มแข็งของพื้นที่ตำบลเพื่อนำไปสู่การจัดการปัญหาน้ำได้สำเร็จเป็นรูปธรรม
- สนับสนุนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างพื้นที่ตำบล ตามสภาพภูมินิเวศหรือสายน้ำ โดยค่อยๆเริ่มจากโซนย่อย สู่ระดับภาพรวมทั้งจังหวัด
- การพัฒนาและยกระดับการจัดการข้อมูล เพื่อพัฒนาแผนและข้อเสนอร่วมในระดับตำบลโซน จังหวัด ใน 3 ประการ คือ

- รวบรวมและประมวลข้อมูลสภาพปัญหา และแนวทางที่แต่ละพื้นที่เสนอให้ครบถ้วนสมบูรณ์ทุกจุดทุกโซน เพื่อต่อจิ๊กซอให้เห็นภาพเชื่อมโยงเกี่ยวกับที่มาของปัญหา ผลกระทบทั้งด้านบวกด้านลบที่แต่ละพื้นที่ได้รับ
- การจัดเก็บข้อมูลเพิ่มเติมรายละเอียดข้อมูลเกี่ยวกับความเสียหาย ทั้งจำนวนพื้นที่จำนวนประชากรที่ได้รับความเดือดร้อน และมูลค่าความเสียหาย ข้อมูลผู้ที่ได้รับผลประโยชน์จากข้อเสนอโครงการแก้ไขปัญหาและจัดการน้ำของชุมชน
- วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับแผน/ข้อเสนอ ในระดับพื้นที่ของโซนต่างๆ และภาพรวมเพื่อบริณาการเป็น “ แผนและข้อเสนอการจัดการน้ำทั้งระบบ ” ทั้งในระดับโซน และระดับจังหวัด

➢ ระดับตำบล

• สร้างกลไกรับผิดชอบขับเคลื่อนประเด็นเรื่องน้ำให้ชัดเจน เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างต่อเนื่องทั้งในระดับพื้นที่และในการประสานงานกับทีมยุทธศาสตร์เรื่องน้ำในระดับโครงการฯ

• ทบทวนต้นทุนที่มีอยู่ในด้านเกี่ยวกับการจัดทำข้อมูลเรื่องน้ำ ตั้งแต่เรื่องข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัญหา สาเหตุ ของปัญหาน้ำในพื้นที่ ที่ประกอบด้วยข้อมูลเชิงเอกสารและแผนที่ ทั้งแผนที่ 1: 50000 และ แผนที่ร่างมือ

- ดำเนินการปรับปรุงข้อมูลให้มีความสมบูรณ์เพิ่มขึ้น โดยเฉพาะข้อมูลเกี่ยวกับจำนวนพื้นที่และ

ครัวเรือนที่ประสบปัญหาจากการขาดแคลนน้ำ น้ำท่วม หรือ/และจำนวนครัวเรือนที่จะได้รับประโยชน์จากการดำเนินการแก้ไขปัญหา เช่น การขุดลอกคลอง การสร้างอ่างเก็บน้ำ เป็นต้น

• ทบทวนแผนและข้อเสนอเพื่อการจัดการและแก้ไขปัญหาน้ำในระดับตำบล รวมทั้งติดตามความคืบหน้าของการประสานงานและนำเสนอแผนของชุมชนต่อหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้อง เพื่อหาแนวทางปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

• สร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างพื้นที่ตำบล ตามสภาพภูมินิเวศหรือสายน้ำ โดยค่อยๆเริ่มจากโซนย่อย สู่ระดับภาพรวมทั้งจังหวัด

• ประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อนำเสนอปัญหา แผนและข้อเสนอของชุมชนในการจัดการปัญหาน้ำ โดยให้มีการบูรณาการแผนของชุมชนเข้าสู่แผนของหน่วยงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งหน่วยงานท้องถิ่นคือองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้อง

๓. กรณีตัวอย่างการขับเคลื่อนระดับตำบล : ตำบลอ่างทอง อ.เมือง

ตำบลอ่างทอง ประกอบด้วย 21 หมู่บ้าน มีเนื้อที่ประมาณ 274.33 ตารางกิโลเมตร หรือ ประมาณ 171,456.25 ไร่ มีอาณาเขตติดต่อกับตำบลอื่นๆ คือ ทิศเหนือติดกับ ตำบลคลองแม่ลาย และ ต.เทพนคร อ.เมือง ทิศใต้ ติดกับ ต.ไตรตรึงษ์ อ.เมือง และ ต.คลองสมบูรณ์ อ.คลองขลุง ทิศ ตะวันออก ติดกับ ต.คลองลาน อ.คลองลาน และ ต.ดินชะโงก อ.ปางศิลาทอง ทิศตะวันตก ติดกับ ต.วังทอง ต.คลองแม่ลาย อ.เมือง และ ต.คลองลาน อ.คลองลาน สภาพพื้นที่โดยทั่วไปเป็นที่ราบ สลับเนินเขาเตี้ย ทอดเป็นแนวยาวจากทิศตะวันตกไปสู่ทิศตะวันออก มีคลองธรรมชาติไหลผ่านหลายสาย แต่ที่สำคัญคือ คลองแขยง คลองท่าส้ม คลองเตาขนนจีน(คลองสินวล) เป็นต้น

ตำบลอ่างทองมีเนื้อที่ประมาณ 274.33 ตารางกิโลเมตร หรือ ประมาณ 171,456.25 ไร่ พื้นที่

ส่วนใหญ่ประมาณ 80% เหมาะแก่การทำไร่ ทำสวน ปลูกพืชเศรษฐกิจ และเลี้ยงสัตว์ ส่วนพื้นที่อีก 20% เหมาะแก่การทำนา กล่าวโดยสรุปคือ ประชาชนในพื้นที่ส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพทางการเกษตร คือ ทำนา ทำไร่ทำสวนเป็นหลัก นอกจากนั้น มีทำสวนยาง ไม้ผล เลี้ยงสัตว์ รวมทั้ง มีอาชีพรับจ้าง ทั้งในฤดูกาลผลิตและนอกฤดูกาลผลิตอีกด้วย

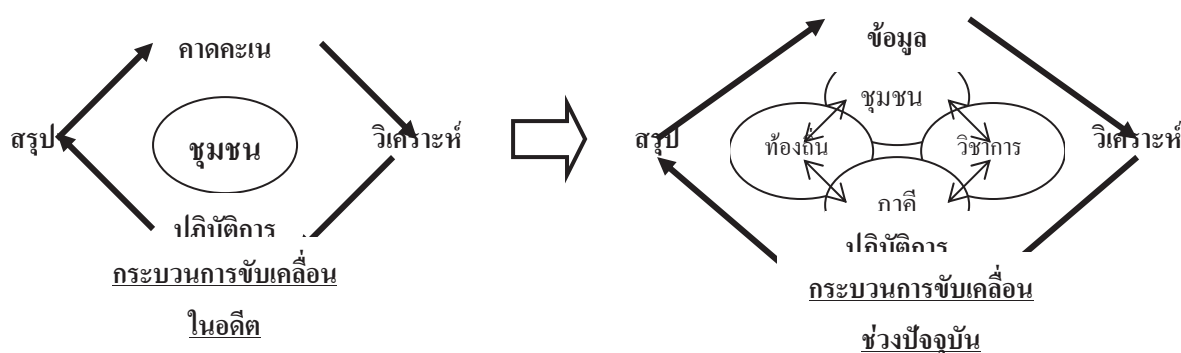
สภาพปัญหาที่สำคัญ คือ ในฤดูฝนน้ำท่วมขังพื้นที่การเกษตร และที่อยู่อาศัย ส่วนฤดูแล้งน้ำแห้ง ไม่มีน้ำใช้ในการเกษตร เนื่องจากลำคลอง มีสภาพตื้นเขิน รวมทั้ง น้ำใช้ในการอุปโภคบริโภคไม่เพียงพอ เนื่องจากแหล่งน้ำใต้ดินมีปริมาณน้อย นอกจากนี้ ยังมีปัญหาน้ำขุ่นและความยากจน อันมีสาเหตุสำคัญประการหนึ่งมาจากปัญหาเรื่องน้ำท่วมน้ำแล้งดังกล่าว ส่งผลกระทบสืบเนื่องไปยังปัญหาอื่นๆอีกหลายปัญหาตามมา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ปัญหาที่ชาวบ้านต้องออกไปรับจ้างทำงานในพื้นที่อื่น ๆ เพื่อหารายได้มาจุนเจือครอบครัว ปล่อยให้คนเฒ่าคนแก่อยู่เฝ้าบ้านและช่วยเหลือลูกหลาน

๓.๑ กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน

ในช่วงอดีตที่ผ่านมา การประสบปัญหาน้ำท่วม น้ำแล้ง น้ำหลาก รวมทั้ง ปัญหาอื่นๆ อาทิ ต้นทุนการผลิตสูง ราคาผลผลิตตกต่ำหนี้สิน เยวชนอยู่ในความเสี่ยง เป็นปัญหาซ้ำซากที่ชุมชนเผชิญมาอย่างต่อเนื่อง และชุมชนก็มิได้อยู่นิ่งเฉย มีความพยายามหาทางจัดการปัญหาอยู่เช่นกัน อย่างไรก็ตาม ความพยายามที่ผ่านมา มีลักษณะการแก้ปัญหาแบบต่างคนต่างทำ แก้ปัญหาเฉพาะจุด คาดคะเนขาดข้อมูลการตัดสินใจ ปัญหาจึงไม่ได้รับการคลี่คลาย แต่กลับทวีความรุนแรงมากขึ้นเรื่อยๆ จนกระทั่ง ปี 2550 – 2553 ชุมชนได้มีโอกาสเข้าร่วมกระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างเสริมตำบลเข้มแข็งกับโครงการความร่วมมือเพื่อจัดการปัญหาความยากจน พัฒนาสังคมและสุขภาวะ ระยะที่ 1 และ 2 ซึ่งมีทางสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ให้การสนับสนุน ทำให้ชุมชนเกิดพัฒนากระบวนการเรียนรู้ และการขับเคลื่อนเพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการแก้ทุกขสภาวะสุขบนฐานของการใช้ข้อมูลต่างๆ ในการวางแผนและตัดสินใจ ควบคู่ไปกับการสร้างการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน การสร้างและพัฒนากลไกการทำงาน และการสร้างความร่วมมือกับภาคีต่างๆ

แผนภาพพัฒนาการการเรียนรู้และปฏิบัติการชุมชน

กระบวนการพัฒนาและยกระดับการเรียนรู้ที่สำคัญและเป็นพื้นฐาน เน้นที่แผนกฯ ๗๖ ที่เกี่ยวข้อง ๗๖ เติบโตผ่านการจัดทำข้อมูลรับจ่ายครัวเรือน ซึ่งในตำบลหัวถนนมีครัวเรือนอาสาที่จัดทำบัญชีครัวเรือนจำนวน 136 ราย ซึ่งได้มีกระบวนการวิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน พบว่า ข้อมูลหลายรายการสะท้อนให้เห็นปัญหาและสาเหตุหลายประเด็น อย่างไรก็ตาม ประเด็นที่ผู้คนในชุมชนสนใจและตื่นตัวอยากให้แก้ไขปัญหาคือเป็นลำดับต้นๆ คือ ปัญหาการจัดการน้ำ

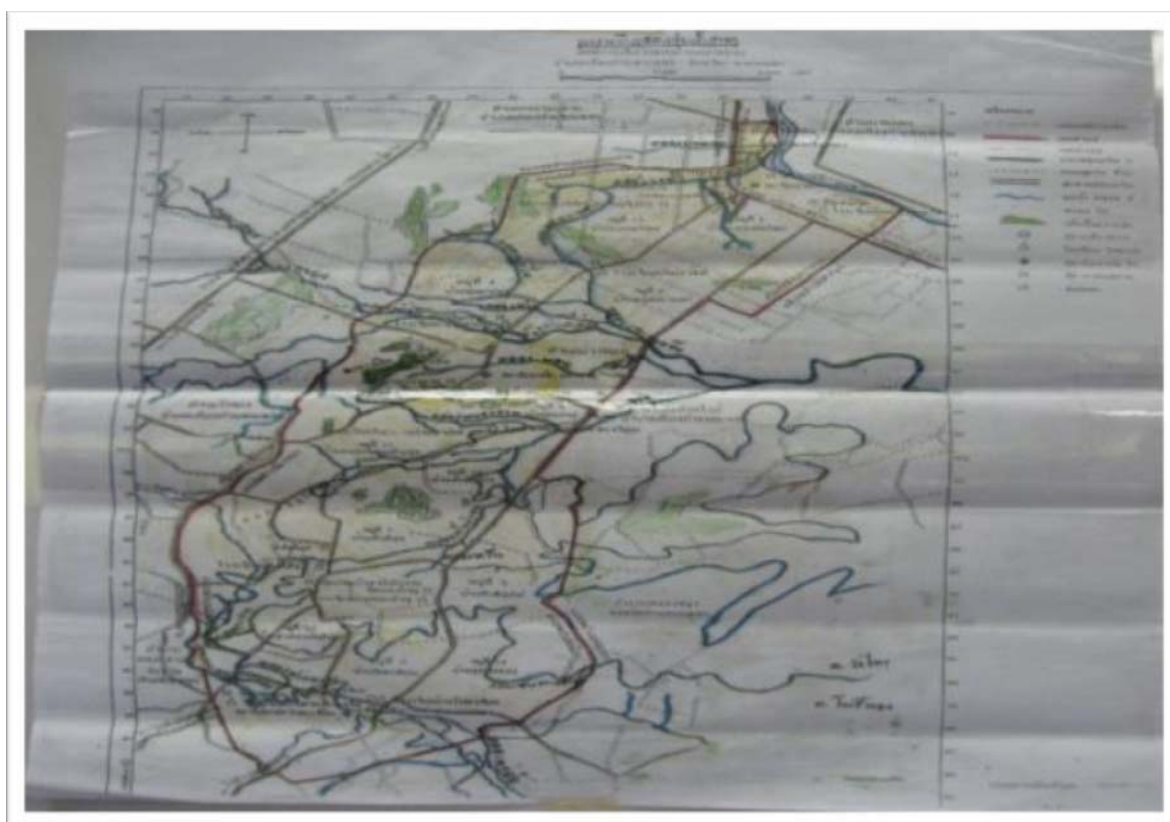
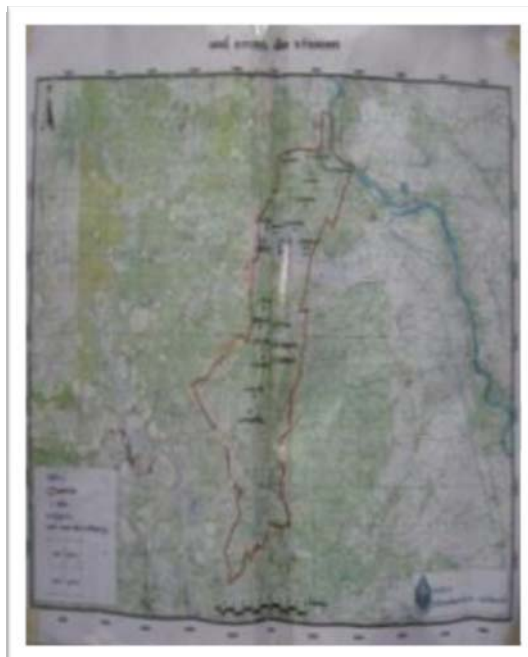
๓.๒ กระบวนการจัดการด้านข้อมูลและด้านอื่นๆของตำบลเพื่อจัดการปัญหาน้ำ

ปัญหาน้ำท่วม น้ำแล้ง น้ำหลาก ซึ่งเป็นปัญหาเรื้อรังของชุมชนมาอย่างต่อเนื่อง การแก้ปัญหาการจัดการน้ำที่ผ่านมามีชุมชนรู้แต่เพียงว่าน้ำไหลมาจากตำบลข้างเคียงที่อยู่ทางด้านเหนือ แล้วก็คิดแก้ปัญหาจากความรู้สึก การทำบัญชีครัวเรือนทำให้ชุมชนเกิดความตระหนักเห็นความสำคัญของข้อมูลในการแก้ปัญหา จุดประกายให้เกิดการปรับเปลี่ยนวิธีการแก้ปัญหาของชุมชนใหม่จากการคาดคะเนตามความรู้สึกเป็นการจัดทำ “ข้อมูลแผนที่น้ำ” รวมทั้ง ออกแบบกระบวนการทำงานในหลายประการดังนี้

➢ **สร้างกลไกรับผิดชอบ** เนื่องจากในตำบลมีหลายประเด็นปัญหาที่ต้องการขับเคลื่อนเพื่อแก้ไขปัญหา ดังนั้น จึงจำเป็นต้องมีทีมงานขึ้นมารับผิดชอบในการประสานติดตามและสนับสนุนในประเด็นนี้เป็นการเฉพาะ โดยแต่งตั้งจากตัวแทนชาวบ้าน ที่ฝ่ายท้องที่และฝ่ายท้องถิ่น รวมทั้ง ชาวบ้านในชุมชนที่มีความรู้ในเรื่องนี้มาดำเนินการร่วมกัน โดยมีทางเจ้าหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลอ่างทอง เช่น เจ้าหน้าที่ฝ่ายโยธา เป็นต้น เป็นฝ่ายสนับสนุนด้านเทคนิค และธุรการ

➢ **การแสวงหาความรู้และเครื่องมือ** เพื่อขยายมุมมอง วิธีการดำเนินการในการวางแผนการจัดการปัญหาน้ำอย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ โดยทางทีมแกนนำตำบลได้เข้าร่วมเรียนรู้แนวคิด แนวทาง และแลกเปลี่ยนบทเรียนประสบการณ์กับเพื่อนตำบลอื่นๆ มาปรับใช้ในพื้นที่ของตนเองผ่านเวทีที่ทางโครงการฯ จัดขึ้นอย่างต่อเนื่อง รวมทั้ง เวทีเสริมศักยภาพจากทีมติดตามและสนับสนุนระดับภาค

➢ **จัดทำแผนที่น้ำตำบลอ่างทอง** เพื่อจัดทำข้อมูลแหล่งน้ำ เส้นทางเดินน้ำ ค้นหาสาเหตุของน้ำท่วม น้ำแล้ง โดยคณะทำงานตำบลที่มีบทบาทในการรับผิดชอบประเด็นการจัดการน้ำ ลงพื้นที่สำรวจข้อมูลไปทุกเส้นทางที่วิกฤติหาข้อมูลว่าน้ำมาจากพื้นที่ไหน ตรงไหนเป็นต้นน้ำ แล้ววาดเป็นแผนที่น้ำของตำบลอ่างทอง ซึ่งแสดงเส้นทางน้ำไหล คลอง จุดวางท่อ บริเวณน้ำท่วม

นอกจากนี้ ยังได้ร่วมมือกับทางฝ่ายโยธาองค์การบริหารส่วนตำบลอ่างทอง ในการสนับสนุนการจัดทำแผนที่จริงของที่แสดงแหล่งน้ำของพื้นที่ตำบลอ่างทอง รวมทั้งช่วยเก็บข้อมูลแหล่งน้ำในพื้นที่ทุกหมู่ ทั้งที่เป็นลำคลองธรรมชาติและสิ่งปลูกสร้างต่างๆ เช่น ฝายน้ำล้น ประปาบาดาล เป็นต้น เพื่อเป็นข้อมูลเพิ่มเติมใช้สนับสนุนการวางแผนบริหารจัดการปัญหาหน้าต่อไป

➢ **เวทีคืนข้อมูล** เพื่อนำเสนอข้อมูลเส้นทางน้ำทั้งหมดของตำบลอ่างทอง วิเคราะห์

ปัญหา สรุบทเรียน ปรับแนวความคิดแก้ปัญหา น้ำท่วม จากเดิมต่างคนต่างทำ ขาดการมองปัญหาอย่างรอบด้านและเชื่อมโยงกัน เมื่อมีข้อมูลแผนที่น้ำที่แสดงให้เห็นเส้นทางน้ำทั้งหมดของตำบล ทำให้เห็นสาเหตุของน้ำท่วม น้ำแล้ง ด้วยสภาพพื้นที่สูงๆต่ำๆ บางบริเวณเป็นเหมือนแอ่งกระทะทำให้มีน้ำท่วมขังแต่ไหลผ่านไปได้อย่างรวดเร็วไม่มีอะไรขวางทางน้ำไหล เมื่อสร้างถนนในหมู่บ้านขึ้น ถนนเป็นเหมือนเขื่อนกันทางไหลของน้ำ ทำให้เกิดน้ำท่วม

➢ **การจัดทำแผนและข้อเสนอของชุมชน** หลังจากที่ได้จัดเวทีประชาคมเพื่อคืนข้อมูลไปแล้ว ทางทีมรับผิดชอบของแต่ละหมู่บ้านก็จะไปดำเนินการจัดทำร่างเอกสารแผนงาน/โครงการที่เป็นรูปธรรมที่จะดำเนินการ ซึ่งในขั้นตอนนี้มีรายละเอียดที่จะต้องให้ความสำคัญอยู่บางประการ คือ

ก) ข้อมูลรายละเอียดของจุดที่จะดำเนินโครงการต้องมีความชัดเจน ซึ่งจะต้องประกอบด้วยชุดข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ข้อมูลสภาพปัญหา ความเดือดร้อนที่บ่งบอกถึงจำนวนพื้นที่และจำนวนประชาชนที่ได้รับผลกระทบ ลักษณะของแนวทางและโครงการที่ต้องการ ข้อมูลแผนที่ร่างมือและแผนที่จริงที่สามารถระบุถึงพิกัดบนแผนที่ได้ชัดเจน ข้อมูลผลประโยชน์ที่จะได้รับ อาทิเช่น จำนวนพื้นที่จำนวนประชาชน/ครัวเรือน หรือ ความคุ้มค่าเมื่อเปรียบเทียบกับค่าชดเชยความเสียหายที่รัฐบาลต้องจ่ายให้แก่ผู้ประสบภัยน้ำท่วมน้ำแล้งในแต่ละปี

ข) ข้อมูลเกี่ยวกับความยินยอมของประชาชนที่ต้องสูญเสียที่ดินจากการดำเนินการก่อสร้างโครงการดังกล่าว ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญมาก และมักจะเกิดปัญหาขัดแย้งขึ้นบ่อยๆหลังจากที่โครงการได้รับอนุมัติและจะลงมือดำเนินการแล้ว ดังนั้น จากประสบการณ์ของทีมผู้นำในพื้นที่ที่รับผิดชอบจึงต้องดำเนินการจัดบันทึกคำยินยอมอย่างเป็นลายลักษณ์อักษร

➢ **ประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง** เพื่อเสนอการจัดการน้ำต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ให้เกิดการบูรณาการแผนและข้อเสนอของชุมชนเข้าสู่แผนงานขององค์การบริหารส่วนตำบลอ่างทอง และหน่วยงานภาครัฐต่างๆที่เกี่ยวข้อง อบต.ตำบลหัวถนน เกิดการผันน้ำเข้านาที่หมู่ 9 7 6 เพราะเจาะบ่อบาดาลไม่ได้ มีการขุดลอกอ่างที่หมู่ 8 ขนาดอ่างพื้นที่ประมาณ 6 ไร่

➢ **การสร้างเครือข่ายการจัดการน้ำระหว่างตำบล** จากการที่ชุมชนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับเพื่อตำบลต่างๆในพื้นที่ลุ่มน้ำหรือโซนอื่นๆ เช่น โซนคลองน้ำไหล โซนคลองขลุง และการได้ลงสำรวจศึกษาข้อมูลสภาพทางภูมิศาสตร์ของการไหลของน้ำและที่มาของน้ำในพื้นที่ตำบลอ่างทอง ทำให้รับรู้สภาพปัญหาที่มีน้ำท่วมน้ำหลากรวมทั้งน้ำแล้งในพื้นที่ของตนนั้น มีเงื่อนไขปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับตำบลข้างเคียงด้วย ซึ่งที่ผ่านมาแต่ละตำบลขาดการให้ความสนใจและความสำคัญในด้านข้อมูลเชิงระบบลุ่มน้ำ ทำให้มีแนวความคิดออกแบบจัดการน้ำแบบแยกส่วนในพื้นที่ใครพื้นที่มัน ซึ่งนอกจากจะไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพแล้ว ยังไปส่งผลกระทบให้กับพื้นที่ข้างเคียงอีกด้วย จนหลายกรณีถึงขั้นเกิดความขัดแย้งที่รุนแรงขึ้น ดังนั้น ทางชุมชนจึงมีกระบวนการในการสร้างเครือข่ายการจัดการน้ำระหว่างตำบลต่างๆในลุ่มน้ำเดียวกัน ซึ่งก็คือลุ่มน้ำคลองสวนหมาก ประกอบด้วยตำบลอ่างทอง วังทอง สักงาม โป่งน้ำร้อน นาบ่อคำ ชำรง ไตรตรึงษ์ท่าขุนราม คลองแม่ลาย นครชุม โดยได้มีการจัดเวทีแลกเปลี่ยนข้อมูลและแนวทางในการประสานความร่วมมือกันในระดับหนึ่งแล้ว

นอกจากนี้ ยังได้มีการประสานความร่วมมือเพื่อสร้างเครือข่ายการจัดการน้ำร่วมกับพื้นที่ตำบลอื่นๆที่อยู่ในฝั่งตะวันตกของแม่น้ำปิงในเชิงภาพรวมของทั้งจังหวัดด้วย

๓.๓ ผลการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

- เกิดการยกระดับการเรียนรู้และความเข้าใจที่ดีขึ้นในหมู่พี่น้องประชาชนในพื้นที่ตำบลและระหว่างพื้นที่ตำบลที่อยู่ใกล้เคียงในระบบนิเวศลุ่มน้ำสาขา/ลุ่มน้ำย่อย หรือในโซนเดียวกัน โดยเฉพาะระหว่างชุมชนที่อยู่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ ในการมองปัญหา สาเหตุ และแนวทางการแก้ไข อย่างเชื่อมโยงและรอบด้านมากขึ้น
- เดิมในโซนอำเภอเมือง มีพื้นที่เป้าหมายของโครงการฯ เพียง 2 ตำบล คือ อ่างทอง วังทอง ปัจจุบันมีการขยายเครือข่ายความร่วมมือไปยังตำบลใกล้เคียง 6 ตำบล รวมเป็น 8 ตำบล คือ นาบ่อคำ ไตรตรังษ์ ถ้ำรงค์ นครชุม คลองแม่ลาย ท่าขุนราม

- มีการก่อรูปคณะทำงานโซนขึ้น และมีแผนที่จะประสานกับทางอำเภอ เพื่อเสนอให้แต่งตั้งคณะทำงานชุดนี้เข้าเป็นอนุกรรมการเรื่องน้ำ ในคณะกรรมการประสานแผนของอำเภอต่อไป
- ที่ผ่านมา แผนและข้อเสนอด้านการจัดการน้ำของชุมชนได้รับการบูรณาการเข้าสู่แผนขององค์การบริหารส่วนตำบลและหน่วยงานต่างๆ อาทิเช่น องค์การบริหารส่วนจังหวัด กรมชลประทาน กรมทรัพยากรน้ำ เป็นต้น โดยในปี2553 นี้ ตำบลอ่างทองได้รับการสนับสนุนการจัดทำโครงการสร้างแหล่งน้ำในพื้นที่หมู่ต่างๆ รวมทั้งสิ้น 10 โครงการ อาทิเช่น ก่อสร้างฝายชะลอน้ำ ก่อสร้างฝายน้ำล้น ขุดลอกคลองและขยายคลองส่งน้ำเพื่อการเกษตร ขุดสระเก็บน้ำ เป็นต้น คิดเป็นงบประมาณจำนวน 11,157,000 บาท โดยแยกตามแหล่งงบประมาณต่างๆ ได้ดังนี้ องค์การบริหารส่วนตำบลอ่างทอง 5 โครงการ จำนวน 2,450,000 บาท กรมทรัพยากรน้ำ ภาค1 2 โครงการ จำนวน 3,507,000 บาท องค์การบริหารส่วนจังหวัดกำแพงเพชร 2 โครงการ จำนวน 3,900,000บาท สำนักงานปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 1 โครงการ จำนวน 1,300,000 บาท
- ผลสำเร็จจากการขับเคลื่อนเพื่อพัฒนาแหล่งน้ำในพื้นที่หลายๆโครงการ ส่งผลให้ชาวบ้านสามารถทำนาได้เป็นปีละ 2-3 ครั้งหรือปรับเปลี่ยนพื้นที่ปลูกมันสำปะหลังไปปลูกอ้อยแทนได้

เงื่อนไขปัจจัยที่เอื้อต่อผลสำเร็จ

- การให้ความสำคัญกับการแสวงหาข้อมูลต่างๆที่เกี่ยวข้อง ทั้งด้วยวิธีการจัดทำเองและวิธีการประสานขอความร่วมมือจากหน่วยงานต่างๆ เพื่อใช้เป็นฐานการวิเคราะห์และกำหนดแนวทางการแก้ทุกขัสร้างสุขด้านต่างๆ เป็นปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จที่เกิดขึ้นในปัจจุบันและอนาคต

- การมีเครือข่ายระหว่างภาคประชาชนและภาคพัฒนาที่กว้างขวางช่วยให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และหนุนช่วยกันได้อย่างดี
- ความสามารถในการเชื่อมประสานหน่วยงานภาคีต่างๆได้อย่างกว้างขวาง นำมาซึ่งการได้รับความร่วมมือและสนับสนุนด้านทรัพยากรต่างๆมาใช้ดำเนินการขับเคลื่อนได้อย่างคล่องตัว และมีความต่อเนื่อง

บทเรียนที่น่าสนใจ

- การขับเคลื่อนเพื่อสร้างความเข้มแข็งของตำบล ทั้งในมิติของการพัฒนาระบบงานในระยะยาว

และมิติการแก้ทุกข์สร้างสุข หากสามารถเอาประเด็นปัญหาร่วมที่ชัดเจนและเป็นความต้องการร่วมกันของชาวบ้านส่วนใหญ่ในท้องถิ่น ดังเช่นกรณีการจับประเด็นการแก้ไขปัญหาเรื่องน้ำ ขึ้นมาเป็นตัวเดินเรื่อง และมีกระบวนการดำเนินงานที่ดี มีความมุ่งมั่นจริงจังและต่อเนื่องในการดำเนินงาน รวมทั้ง มีความคืบหน้าในการการดำเนินงาน แม้เพียงเล็กน้อย นับว่ามีส่วนสำคัญในการสร้างการยอมรับและสนใจเข้าร่วมมือของชาวบ้านมากขึ้น

- การจะแก้ทุกข์ของชุมชนบางกรณี เช่น ปัญหาเรื่องน้ำ ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับหลายๆชุมชนใน

แง่ของความสัมพันธ์ในเชิงภูมิโนเศ และการมีส่วนได้ส่วนเสียของผู้คนจำนวนมาก จำเป็นต้องมีมุมมองในการแก้ไขปัญหาย่างเชื่อมโยงเป็นองค์รวมทั้งระบบ และคิดนอกกรอบตำบลตนเอง รวมทั้งสร้างสรรค์กระบวนการทำงานที่เป็นเครือข่ายขึ้นมา จะทำให้เกิดพลังในการขับเคลื่อนที่นำไปสู่การแก้ปัญหาได้อย่างสัมฤทธิ์ผล เกิดความยั่งยืน รวมทั้ง ไม่ก่อให้เกิดปัญหาใหม่ตามมา เช่น สร้างความขัดแย้งระหว่างชุมชน

- กระบวนการทำงานร่วมกันระหว่างตัวแทนจากหลายๆฝ่ายให้เกิดพลัง นอกจากการเน้นเรื่องการจัดกระบวนการที่เป็นระบบแล้ว ยังต้องให้ความสำคัญในการวางความสัมพันธ์ที่ดี บนพื้นฐานที่ให้เกียรติในตำแหน่งและบทบาทหน้าที่ของแต่ละฝ่ายด้วย

๓.๔ กรณีตัวอย่างอื่นๆ

ตำบลโป่งน้ำร้อน อ.คลองลาน

ตำบลโป่งน้ำร้อน ตั้งอยู่ในอำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 9 หมู่บ้าน มีจำนวน 1, 271 ครัวเรือน จำนวนประชากรของตำบลมีทั้งสิ้น 4,837 คน เป็นชาย 2,504 คน เป็นหญิง 2,333 คน ลักษณะภูมิประเทศมีภูเขาที่ทอดในแนวเหนือใต้ตลอดแนวทางทิศตะวันตก พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นลักษณะที่ดอนสลับที่ราบ จะลาดเทไปทางทิศตะวันออก ซึ่งจะสังเกตเห็นได้จากการไหลของลำคลองสวนหมาก โดยจะเป็นที่ดอนประมาณร้อยละ 80 และเป็นพื้นที่ราบลุ่มประมาณร้อยละ 20 ของพื้นที่ทั้งหมดตำบล อนึ่ง พื้นที่ตำบลโป่งน้ำร้อนมีลำคลองสำคัญหลายสาย ที่สำคัญได้แก่ คลองสวนหมาก คลองไพร คลองมดแดง เป็นต้น และถือเป็นต้นน้ำที่สำคัญของลำคลองสวนหมาก ที่ไหลไปยังตำบลต่างๆอีกหลายตำบลทั้งในเขตอำเภอคลองลานและเขตอำเภอเมือง สำหรับการรูปแบบการบริหารท้องถิ่นนั้นมีรูปแบบขององค์การบริหารส่วนตำบลโป่งน้ำร้อน

การประกอบอาชีพอาชีพของประชาชนในตำบลโป่งน้ำร้อนที่สำคัญคือ การทำการเกษตร ได้แก่ การทำนา และการทำไร่ข้าวโพด มันสำปะหลัง อ้อย ถั่วเหลือง ถั่วเขียว ในระยะหลังๆมีการปลูกยางพาราเพิ่มขึ้น ซึ่งปัจจุบันมีสัดส่วนของการทำไร่มากกว่าทำนา นอกจากนี้ มีการเลี้ยงสัตว์เล็กไว้บริโภค รวมทั้ง ยังมีการหาของป่าและแหล่งธรรมชาติ มาบริโภคและจำหน่าย เช่น เห็ด หน่อไม้ แม่งอีหนู ดอกกระเจียว ผักหวานป่า เป็นต้น ซึ่งเกิดจากสภาพทรัพยากรธรรมชาติป่าในพื้นที่ที่เชื่อมต่อกับผืนป่าอัมผาง ห้วยขาแข้ง ยังมีสภาพอุดมสมบูรณ์อยู่มาก ทำให้มีการพึ่งพาอาศัยประโยชน์จากป่าและธรรมชาติของทั้งชาวบ้านตำบลโป่งน้ำร้อน และจากนอกพื้นที่ทั้งบริเวณใกล้เคียง และจากที่ห่างไกล โดยเฉพาะในฤดูที่ “แมาอีหนู” ออก เช่น จากจังหวัดอุดรดิตถ์ สุโขทัย เป็นต้น มาจับหาเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ ประชาชนในพื้นที่ยังมีการออกหาของป่านอกพื้นที่หลังจากเสร็จฤดูเก็บเกี่ยว

ปัญหาสำคัญที่ถือเป็นปัญหาร่วมของชุมชนมีหลายประการ ดังนี้ 1) *ปัญหาเรื่องน้ำ* ที่มีทั้งลักษณะปัญหาน้ำท่วม น้ำหลาก ทำให้เกิดความเสียหายแก่พืชผลทางการเกษตร รวมทั้งปัญหาการขาดแคลนน้ำที่เพียงพอต่อการทำการเกษตรในฤดูแล้ง ซึ่งได้ส่งผลกระทบต่อเนื่องไปสู่การที่รัฐต้องนำภาษีของชาวบ้านทั้งประเทศมาจ่ายชดเชยความเสียหายให้แก่เกษตรกรในแต่ละปีเป็นเงินจำนวนมาก ตกประมาณปีละหนึ่งล้านกว่าบาท 2) *ปัญหาหนี้สิน* โดยเฉพาะในส่วนที่เกิดจากการขาดทุนในการประกอบอาชีพหลัก คือการทำไร่ทำนา 3) *ปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ* ป่า ดิน น้ำ และ 4) *ปัญหาการขาดหลักประกันความมั่นคงในชีวิต* โดยเฉพาะเรื่องการได้รับการดูแลเรื่องสวัสดิการความเป็นอยู่ นอกจากนี้ ยังมีประเด็นปัญหาอื่นๆของผู้คนในชุมชน อาทิเช่น ปัญหาด้านสุขภาพ ปัญหาการขาดอาชีพเสริม เป็นต้น

กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อจัดการปัญหาน้ำ

จากสภาพปัญหาเรื่องน้ำในตำบลโป่งน้ำร้อน ที่มีทั้งลักษณะปัญหาน้ำท่วม น้ำหลาก ทำให้เกิดความเสียหายแก่พืชผลทางการเกษตร รวมทั้งปัญหาการขาดแคลนน้ำที่เพียงพอต่อการทำการเกษตรในฤดูแล้ง ซึ่งเกิดจากหลายสาเหตุ อาทิเช่น การไม่มีฝายชะลอน้ำ ทำให้ไม่มีการกักเก็บน้ำ การที่แหล่งน้ำขาดการดูแลทำให้เกิดการตื้นเขิน หรือ การขาดงบประมาณการขุดลอกคลองยังไม่ต่อเนื่อง เป็นต้น ได้ส่งผลกระทบต่อเนื่องไปสู่การที่รัฐต้องสูญเสียงบประมาณในการชดเชยความเสียหายให้แก่เกษตรกรในแต่ละปีเป็นเงินจำนวนมาก ตกประมาณปีละหนึ่งล้านกว่าบาท ซึ่งเป็นข้อมูลที่ชุมชนได้มาจากการประสานขอความร่วมมือจากสำนักงานเกษตรอำเภอ ทำให้ชุมชนมีกระบวนการทำงานหลักๆ ดังนี้

- การจัดทำแผนและข้อเสนอของชุมชนขึ้น โดยมีแนวทางสำคัญประกอบด้วย การพัฒนาแหล่งน้ำในพื้นที่ เช่น การขุดลอกคลอง ปรับบริเวณตลิ่งไม่ให้ถูกน้ำเซาะ การหาน้ำเพิ่มเติมจากแหล่งน้ำนอกพื้นที่โดยการสร้างเครือข่ายการส่งน้ำระบบท่อทองแดงจากเกาะแก่งร้อย เป็นต้น
- มีการสร้างกระบวนการความร่วมมือระหว่างหลายหมู่ที่เกี่ยข้องและมีส่วนได้ส่วนเสียกับการใช้น้ำในอ่างเก็บน้ำคลองมดแดง โดยในการบริหารจัดการน้ำ มีการสร้างกลไกร่วมจากตัวแทนสามหมู่บ้านเป็นคณะกรรมการ มีการกำหนดกติกาการแบ่งสรรการใช้น้ำและการดูแลรักษา
- การสนับสนุนให้กลุ่มผู้ใช้น้ำมีการจัดตั้งคณะกรรมการเพื่อดูแลเรื่องระบบการใช้น้ำ รวมทั้งการณรงค์เรื่องการอนุรักษ์ต้นน้ำ ด้วยการปลูกป่าเสริม ป้องกันการทำลายป่า ค้นหารูปแบบการทำการเกษตรที่ใช้น้ำน้อย เป็นต้น

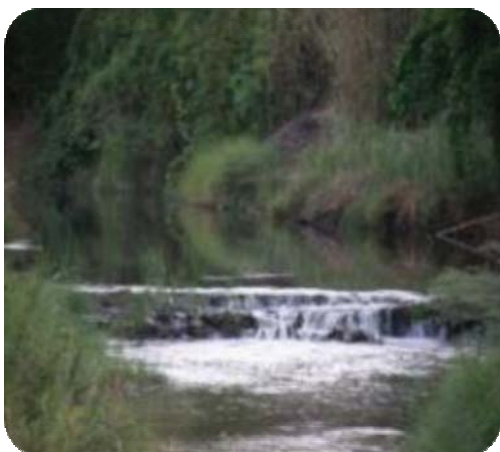
- มีการทบทวนและปรับปรุงแผนและข้อเสนอการพัฒนาแหล่งน้ำให้เหมาะสมขึ้น และนำเสนอต่อองค์การบริหารส่วนตำบลโป่งน้ำร้อนและหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องต่างๆเพื่อขอรับการสนับสนุน
- การประสานภาคี เพื่อให้การขับเคลื่อนแก้ทุกซ์เรื่องน้ำให้บรรลุผลสำเร็จร่วมกัน โดยเฉพาะการได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานรัฐ ยังมีกระบวนการรวมพลังหนุนช่วยผลักดันผ่านกระบวนการที่หลากหลาย อาทิเช่น การให้ข้อมูลทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการต่อหน่วยงานต่างๆ เช่น องค์การบริหารส่วนตำบลในทุกพื้นที่ที่อยู่ในโซนเดียวกัน หน่วยงานราชการอำเภอและจังหวัด รวมทั้ง ตัวแทนฝ่ายการเมือง ทั้งองค์การบริหารส่วนจังหวัด และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร
- การประสานความร่วมมือกับตำบลข้างเคียงที่อยู่ในโซนเดียวกัน หรือระบบนิเวศเดียวกัน (โซนคลองน้ำไหล) ทั้งที่เป็นตำบลที่ร่วมดำเนินงานภายใต้โครงการความร่วมมือฯ และตำบลขยายอื่นๆ รวมจำนวน 9 ตำบล ได้แก่ โป่งน้ำร้อน คลองน้ำไหล ปางตาไว คลองลานพัฒนา วังหามแห คลองสมบูรณ์ วังไทร สักงาม หัวถนน เพื่อให้เกิดการวิเคราะห์ปัญหาและกำหนดแนวทางการแก้ไขปัญหาทันทีระบบอย่างยั่งยืนร่วมกัน โดยมีกระบวนการทำงานตั้งแต่เรื่องการเก็บข้อมูลในแต่ละตำบล ทั้งในรูปข้อมูลเอกสารและในรูปของแผนที่ร่างมือ จากนั้นมีการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันกันระหว่างตำบลต่างๆทั้งด้านข้อมูล การวิเคราะห์ปัญหาและค้นหาทางเลือกในการจัดการที่ก่อให้เกิดประโยชน์ร่วมกันมากที่สุดและส่งผลกระทบต่อน้อยที่สุด เพื่อเป็นกรอบแนวทางให้แต่ละตำบลไปจัดทำเป็นแผนงาน/โครงการเฉพาะของตนเอง บนฐานการมีความเชื่อมโยงกับพื้นที่อื่นๆอย่างเป็นระบบ รวมทั้งการประสานเชื่อมโยงกันระหว่างตำบลที่เป็นเครือข่ายในระดับจังหวัดด้วย

ผลการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

ผลรูปธรรมที่เป็นความสำเร็จในเรื่องการแก้ทุกซ์เรื่องน้ำของตำบลโป่งน้ำร้อนในช่วงปี 2551 - 53 คือ ชุมชนได้รับการตอบสนองเพื่อสนับสนุนโครงการตามที่ได้มีการจัดทำและนำเสนอ คือ การขุดลอกคลองส่งน้ำ จำนวน 2 โครงการฯ คือ โครงการขุดลอกคลองส่งน้ำและโครงการฉาบซีเมนต์ผนังคลองส่งน้ำ ที่คลองไพรและคลองสมุย จากงบประมาณโครงการไทยเข้มแข็ง จำนวน 3 ล้านบาท

นอกจากนี้ ยังทำให้เกิดความตื่นตัวและความเข้มแข็งในการจัดการตนเองของภาคประชาชนขึ้น ดังกรณีตัวอย่าง กรณีการบริหารจัดการน้ำของอ่างเก็บน้ำคลองมดแดง ที่มีกลไกร่วมจากตัวแทนสามหมู่บ้านที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับการใช้น้ำจากอ่างแห่งนี้เป็นคณะกรรมการ ทำหน้าที่กำหนดกติกาการแบ่งสรรการใช้้ำและการดูแลรักษาแหล่งน้ำ โดยจะมีการดำเนินการเก็บข้อมูลชนิดพืช/ปริมาณการใช้น้ำเพื่อการเกษตรและการน้ำเพื่อบริโภคโดยรวมในแต่ละปีเพื่อกำหนดนโยบายการบริหารจัดการให้เกิดประโยชน์สูงสุด อนึ่ง ในปี 2553 นี้ เนื่องจากเกิดสภาพความแห้งแล้งมากในพื้นที่จนกระทบต่อปริมาณน้ำในอ่าง จึงนำไปสู่การสร้างกระบวนการความร่วมมือระหว่างหลายหมู่ที่เกียข้องและมีส่วนได้ส่วนเสียกับการใช้น้ำจากอ่างแห่งนี้ เพื่อหาทางแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นและกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้าน โดยจากการหารือทำให้ได้ข้อตกลงร่วมกันว่าจะสงวนน้ำไว้ใช้เพื่อบริโภคอุปโภคเป็นหลัก

ตำบลแสนตอ อ. ขาณุวรลักษบุรี

ตำบลแสนตอ ตั้งอยู่ในอำเภอขาณุวรลักษบุรี จังหวัดกำแพงเพชร แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 7 หมู่บ้าน มีจำนวนครัวเรือน 963 ครัวเรือน จำนวนประชากรของตำบลจำนวนประชากรทั้งสิ้น 3,768 คน เป็นชาย 1,879 คน เป็นหญิง 1,889 คน ทั้งนี้ มี 2 หมู่บ้าน คือ หมู่ 6, 7 อยู่ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลแสนตอเต็มทั้งหมู่บ้าน ส่วนที่เหลือ อยู่ทั้งในเขต อบต.แสนตอ และในเขตเทศบาลตำบลขาณุวรลักษบุรี ลักษณะภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม มีแม่น้ำปิงไหลผ่าน และมีลำคลองสำคัญที่ชาวบ้านนำน้ำมาใช้ในการเกษตร จำนวน 7 สาย นอกจากนี้ เป็นพื้นที่ปลายน้ำที่รับน้ำมาจากทางทิศเหนือคือ ตำบลสลกบาตร ดอนแดง เกาะดาล ก่อนจะไหลลงสู่เขตตำบลบรรพต จังหวัดนครสวรรค์

การประกอบอาชีพของประชาชนในตำบลแสนตอที่สำคัญคือ การทำการเกษตร ได้แก่ การทำนา เป็นพืชหลัก และการทำไร่ข้าวโพด ถั่ว และมันสำปะหลัง เป็นพืชรอง ก่อนหน้าทำการปลูกสัมกันมากอยู่ระยะหนึ่ง แต่ภายหลังขาดทุนจึงเลิกกันไป การเพาะปลูกส่วนใหญ่ต้องอาศัยน้ำฝน เนื่องจากขาดแหล่งน้ำใช้เพื่อการเกษตร โดยทำได้เพียงปีละครั้ง นอกจากนี้ การเลี้ยงสัตว์ ได้แก่ วัว สุกร ไก่ เป็ด ซึ่งเป็นการเลี้ยงไว้เพื่อบริโภคและจำหน่ายบางส่วน รวมทั้ง ยังมีอาชีพรับจ้าง และอื่นๆ

ปัญหารวมที่สำคัญของชุมชน คือ **ปัญหาเรื่องการจัดการน้ำ** กล่าวคือ ในส่วนของพื้นที่ที่ประสบปัญหาน้ำหลาก น้ำท่วม และน้ำแล้ง จะอยู่ทางด้านบนที่ติดกับ ต.สลกบาตร ต.ดอนแดง และ ต.เกาะดาลในบางส่วน เนื่องจากบริเวณนี้เป็นที่สูง และไม่มีอ่างเก็บน้ำ เพื่อเก็บกักน้ำในฤดูน้ำหลาก พอน้ำมามากๆ ก็จะเกิดน้ำท่วมฉับพลัน แต่พอผ่านไปในระยะเวลาเพียงสั้นๆ (1-2 วัน) น้ำก็จะไหลลงไปยังตอนล่างของพื้นที่ น้ำก็จะไปท่วมทางตอนล่าง ในส่วนบนก็จะแห้งแล้งอยู่ตลอด พื้นที่บริเวณนี้ประมาณ 1,500 ไร่เศษ

ส่วนในด้านปัญหาน้ำท่วมนั้น จะเป็นตอนล่างที่ติดกับ ต.บรรพต จ.นครสวรรค์ จาก ต.สลกบาตร ผ่านไปยัง ต.แสนตอ มีถนนที่ขวางทางน้ำอยู่เป็นระยะทาง 9 กม. เปรียบเสมือนมีเขื่อนมากขึ้น เพราะทางน้ำที่ผ่านไปลงแม่น้ำปิงไม่มี เพราะฉะนั้นเมื่อเวลาน้ำที่มาจากทางเหนือ ไม่ว่าจะจาก ต.สลกบาตร ต.ดอนแดง ต.เกาะดาล น้ำก็จะไหลมารวมกันที่ ต.แสนตอ ดังนั้นเมื่อปีไหนฝนตกมากหรือน้ำหลากมาจากทางเหนือเมื่อไร น้ำจะท่วมอยู่ตลอดเวลา บางพื้นที่ไม่สามารถทำนาได้เลย และพื้นที่เสียหายก็ประมาณ ร้อยกว่าไร่เศษ **ในตำบลแสนตอ จึงมีสภาพปัญหาทั้งน้ำแล้งและน้ำท่วมในเวลาเดียวกัน พื้นที่ทำการเกษตรจะเสียหายตลอดเวลา**

นอกจากนี้ ยังมีบางพื้นที่ในตำบลที่มีปัญหาการระบายน้ำไม่สะดวก เนื่องจากสาเหตุที่มีโรงงานเอกชนมาตั้งในพื้นที่ โดยครอบครองพื้นที่บางส่วนของที่เคยเป็นทางที่น้ำไหลผ่านตามธรรมชาติ นำไปสู่การกีดขวางทางน้ำขึ้น

กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน

ในช่วงที่ผ่านมา ทางตำบลแสนตอ จึงได้มีการบูรณาการการศึกษาจัดทำข้อมูลและทบทวนแผนและข้อเสนอโครงการของตนเองที่เคยทำไว้ โดยมีการสำรวจและจัดทำข้อมูลเพิ่มเติม คือ การสำรวจภาคสนามเพื่อจัดทำข้อมูลสภาพแหล่งน้ำในพื้นที่ทั้งที่เป็นแหล่งน้ำธรรมชาติและที่ก่อสร้างขึ้น รวมทั้งข้อมูลสภาพปัญหาและผลกระทบที่มีส่วนที่เชื่อมโยงกับตำบลข้างเคียงที่อยู่ในโซนเดียวกัน คือ ตำบลดอนแดง เกาะตาล โค้งไผ่ และสลกบาตร โดยจัดทำในรูปของ “แผนที่ร่างมือ” เพื่อให้เห็นภาพได้ชัดเจนมากขึ้น ทั้งในส่วนของตัวเอง รวมทั้งที่เชื่อมโยงเกี่ยวเนื่องกับตำบลข้างเคียง และสะดวกในการนำไปเป็นเครื่องมือจัดการเรียนรู้ให้กับชาวบ้าน นอกจากนี้ มีการประสานความร่วมมือกับทางสำนักงานเกษตรอำเภอเพื่อขอข้อมูลเกี่ยวกับสภาพความเสียหาย และการจ่ายเงินชดเชยให้กับชาวบ้านในพื้นที่ที่ประสบภัยน้ำท่วมน้ำแล้งในรอบหลายปีที่ผ่านมา เพื่อใช้ประกอบการวิเคราะห์และจัดทำแผนและข้อเสนอของชุมชนให้มีความเป็นเหตุเป็นผลและมีความหนักแน่นมากขึ้นด้วย

ผลจากกระบวนการศึกษาข้อมูลสภาพปัญหา สาเหตุ นำไปสู่การกำหนดแนวทางการแก้ปัญหาที่สำคัญ คือ ปัญหาน้ำแล้ง ในโซนบนของพื้นที่ที่มีคลอง รสช.ขนาดใหญ่อยู่ การแก้ปัญหาภัยแล้งในโซนนี้ คือต้องขุดลอกคลอง รสช. ให้มีขนาดกว้างและลึก แล้วทำการติดตั้งโรงสูบน้ำกระแสไฟฟ้าที่บริเวณวัดน้อยวรลักษณ ติดกับแม่น้ำปิง เพราะคลองเส้นนี้จะเริ่มจาก ต.สลกบาตร ต.ดอนแดง ต.เกาะตาล ในฤดูน้ำหลากน้ำจะไหลลงคลอง แล้วก็ไหลลงแม่น้ำปิง เป็นการลดและบรรเทาน้ำท่วมได้ระดับหนึ่ง ซึ่งขณะนี้คลองไม่สามารถระบายน้ำได้ดี เพราะคลองตื้นมีต้นไม้ และวัชพืชปกคลุมเป็นจำนวนมาก

ปัญหาน้ำท่วม ส่วนในตอนล่างเป็นโซนที่น้ำท่วมหนัก เราต้องขุดขยายคลองที่มีอยู่ให้ระบายน้ำให้ดียิ่งขึ้น และที่สำคัญคือเราต้องขอความร่วมมือกับชาวบ้านที่มีพื้นที่ติดต่อกัน เพื่อสร้างคลองใหม่ขึ้นมาระบายน้ำจากถนนดำไปลงคลองวัดโบสถ์ ต.บรรพต จ.นครสวรรค์ ในระยะทางประมาณ 2 กม.เศษ ถ้าเราได้แก้ไขตามแนวทางนี้ได้ ปัญหาน้ำในตำบลแสนตอ จะบรรเทาได้เป็นอย่างมาก และช่วยเหลือเกษตรกรที่ประสบปัญหาอยู่ในขณะนี้ได้

ปัญหาความขัดแย้งกับทางโรงงาน จะต้องดำเนินการจัดทำข้อมูลผลกระทบที่ชัดเจน และมีกระบวนการเจรจาเพื่อสร้างความเข้าใจและความร่วมมือในการเปิดทางให้ทางชุมชนเข้าไปดำเนินการขุดลอกให้น้ำไหลผ่านได้สะดวกขึ้น

ผลการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

ผลจากการขับเคลื่อนอย่างจริงจังและต่อเนื่องของทีมงานตำบล ที่นำโดยนายกองค์การบริหารส่วนตำบล ก่อให้เกิดความคืบหน้าที่สำคัญ คือ ทางองค์การบริหารส่วนตำบลได้สนับสนุนแผนที่ชุมชนจัดทำขึ้น คือ การทำอุโมงค์น้ำ จำนวน 92,000 บาท สำหรับปัญหาความขัดแย้งกับทางโรงงานได้มีการพูดคุยเจรจากันแล้วและทางโรงงานยินดีที่จะให้ความร่วมมือกับทางชุมชนเพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหานอกจากนี้ ล่าสุด ในกรณีแผนงานขอสนับสนุนติดตั้งโรงสูบน้ำกระแสไฟฟ้าที่บริเวณวัดน้อยวรลักษณ ติดกับแม่น้ำปิง นั้น ทางชุมชนได้รับการประสานงานจากกรมชลประทานในการเข้ามาดำเนินการศึกษาสภาพพื้นที่เพื่อทำการออกแบบแล้ว

นอกจากนี้ ผลสำเร็จดังกล่าวได้ส่งผลต่อเนื่องทำให้ชาวบ้านเกิดความกระตือรือร้นมากขึ้น ในการเข้าร่วมกับทางทีมงานตำบลในการดำเนินกิจกรรมด้านต่างๆเพิ่มมากขึ้นอีกด้วย

๔. สรุปภาพรวมผลลัพธ์และผลการเปลี่ยนแปลงสำคัญที่เกิดขึ้นจากการขับเคลื่อนเพื่อจัดการปัญหาน้ำของโครงการฯ

- มีการยกระดับการเรียนรู้ในเรื่องของการจัดทำข้อมูลต่างๆที่เกี่ยวข้องเพื่อพัฒนา และการยกระดับการจัดทำแผนและข้อเสนอของชุมชนให้สมบูรณ์และมีเหตุมีผลและมีความน่าเชื่อถือมากขึ้น อาทิเช่น รายละเอียดข้อมูลเกี่ยวกับความเสียหาย ทั้งจำนวนพื้นที่จำนวนประชากรที่

ได้รับความเดือดร้อน และมูลค่าความเสียหาย ข้อมูลของผู้ที่จะได้รับผลประโยชน์จากข้อเสนอโครงการ เป็นต้น อันเนื่องมาจากการได้รับค่าปรึกษาและข้อเสนอแนะจากตัวแทนหน่วยงานภาคี

- เกิดการขยายและถักทอเครือข่ายการจัดการน้ำระหว่างพื้นที่ตำบลใกล้เคียงเพื่อร่วมกันขับเคลื่อนประเด็นการแก้ไขปัญหาและจัดการน้ำ โดยเฉพาะในซีกพื้นที่ฝั่งตะวันตกของแม่น้ำปิงจำนวนทั้งสิ้น 21 ตำบล ซึ่งในจำนวนนี้เป็นตำบลที่โครงการฯขยายความร่วมมือ/เรียนรู้ออกไปจำนวน 14 ตำบล และมีการจัดระบบการทำงาน โดยแบ่งออกเป็นโซนย่อย 4 โซน คือ
 - โซนตะวันตก 1 คือ โซนคลองน้ำไหล มี 8 ตำบล ได้แก่ คลองน้ำไหล โป่งน้ำร้อน สักงาม โพธิ์ทอง วังหามแห หัวถนน ปางตาไว เทศบาลตำบลคลองลานพัฒนา
 - โซนตะวันตก 2 คือ โซนดอนแดง มี 5 ตำบล ได้แก่ แสนตอ เกาะตาล ดอนแดง โค้งไฟ สลกบาตร (ขยาย)
 - โซนตะวันตก 3 คือ โซนคลองสวนหมาก มี 8 ตำบล ได้แก่ อ่างทอง วังทอง และตำบลขยายอีก 6 ตำบล คือ นาบ่อคำ ไตรตรึงษ์ ถ้ำมรงค์ นครชุม คลองแม่ลาย ท่าขุนราม อนึ่ง ในโซนตะวันออก ก็มีการประสานความร่วมมือระหว่างตำบลต่างๆเช่นเดียวกัน จำนวน 4

ตำบล

คือ ไทรงาม โนนพลวง วังชะโอน บึงสามัคคี

- เกิดการพัฒนากลไกการทำงานเชิงยุทธศาสตร์ขึ้น เรียกว่า “ คณะทำงานยุทธศาสตร์น้ำ” ซึ่งมี

3 ระดับ คือ ระดับจังหวัด และระดับตำบล ส่งผลให้การขับเคลื่อนเป็นไปอย่างคล่องตัว สม่าเสมอต่อเนื่อง

- ระดับจังหวัด มีบทบาทหน้าที่ในการกำหนดทิศทางและแผนงานการ

ขับเคลื่อนในภาพรวม สนับสนุนและติดตามการดำเนินงานในระดับพื้นที่ตำบล คณะทำงานยุทธศาสตร์น้ำ มีนายบุญจันทร์ วินโธเสศ เป็นประธาน คณะทำงานประกอบด้วย นายสมเจตน์ โปพันธ์, นายมนิตย์ ผจญศึก, นายประพันธ์ นายประพันธ์ จิตคำ นายจักรกฤษณ์ อยู่ฤกษ์ นายสุชิน ช่อรัก

- ระดับโซน มีบทบาทในการประสานงาน แลกเปลี่ยนข้อมูล ความคิด

ความเห็น เพื่อนำไปสู่การค้นหาแนวทางการพัฒนาการจัดการน้ำร่วมกัน โดยให้เกิดประโยชน์ต่อแต่ละพื้นที่มากที่สุด พร้อมกับป้องกันผลกระทบและลดความขัดแย้งระหว่างพื้นที่อันเนื่องมาจากการดำเนินงานของแต่ละตำบล

- ระดับตำบล ทำหน้าที่รับผิดชอบการขับเคลื่อนจัดการปัญหาน้ำของพื้นที่ และประสานงานกับตำบลข้างเคียงและคณะทำงานยุทธศาสตร์น้ำระดับจังหวัด/โครงการฯ ส่งผลให้การขับเคลื่อนเป็นไปอย่างคล่องตัว สม่าเสมอ ต่อเนื่อง

- เกิดการยกระดับความร่วมมือและการสนับสนุนด้านข้อมูลและวิชาการ จากหน่วยงานภาคี ดังนี้ในระดับตำบล ได้รับความร่วมมือและสนับสนุนข้อมูลและบุคลากร(เจ้าหน้าที่ฝ่ายช่างเทคนิค) ในการจัดทำข้อมูลและแผนที่จากองค์กรปกครองท้องถิ่น และข้อมูลความเสียหาย ทั้งจำนวนพื้นที่จำนวนประชากรที่ได้รับความเดือดร้อน และมูลค่าความเสียหาย จากสำนักงานเกษตรอำเภอ ในระดับโครงการฯ ได้รับความร่วมมือและสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ ได้แก่ ส่วนประสานงานและจัดการลุ่มน้ำปิงตอนล่าง สำนักทรัพยากรน้ำ ภาค 1 ลำปาง กรมทรัพยากรน้ำ กระทรวงทรัพยากรสำนักงาน

อุดมศึกษา จังหวัดกำแพงเพชร ศูนย์ภูมิสารสนเทศ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร สำนักงานเกษตรอำเภอและเกษตรจังหวัด สำนักงานท้องถิ่นจังหวัด/ท้องถิ่นอำเภอ

- จากผลการดำเนินงานที่ผ่านมา ก่อให้เกิดผลการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ หลายประการ คือ

- เกิดการยกระดับการเรียนรู้และความเข้าใจที่ดีขึ้นในหมู่พี่น้องประชาชนในพื้นที่ตำบล และระหว่างพื้นที่ตำบลที่อยู่ใกล้เคียงในระบบนิเวศลุ่มน้ำสาขา/ลุ่มน้ำย่อย หรือในโซนเดียวกัน โดยเฉพาะระหว่างชุมชนที่อยู่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ ในการมองปัญหา สาเหตุ และแนวทางการแก้ไข อย่างเชื่อมโยงและรอบด้านมากขึ้น

- เกิดความร่วมมือกันในการดำเนินงาน ทั้งในระดับโซน และระดับภาพรวมทั้งจังหวัด ทั้งในด้านการแลกเปลี่ยนและแบ่งปันข้อมูล การบูรณาการเชื่อมโยงข้อมูลและแผนที่ การแลกเปลี่ยนความเห็นและข้อเสนอแนะต่อการกำหนดแนวทางแก้ไขปัญหาและจัดการน้ำของแต่ละพื้นที่และระหว่างพื้นที่อย่างเชื่อมโยงเป็นระบบ เพื่อให้แผนงาน/โครงการที่แต่ละพื้นที่จะดำเนินการส่งผลกระทบในเชิงการเกื้อกูลกันมากที่สุดและลดปัญหาหรือความขัดแย้งที่จะเกิดขึ้นให้น้อยที่สุด

- เกิดการดำเนินการแก้ไขปัญหาและพัฒนาระบบการจัดการน้ำในแต่ละพื้นที่อย่างเป็นรูปธรรม ภายใต้การสนับสนุนด้านงบประมาณในการจัดทำโครงการ/กิจกรรมตามแผนและข้อเสนอที่ชุมชน

จัดทำขึ้นจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากจัดทำแผนและข้อเสนอด้านการจัดการปัญหาน้ำและได้นำเสนอต่อหน่วยงานต่างๆ ซึ่งในรอบปีที่ผ่านมา มีพื้นที่ในโครงการจำนวน 9 ตำบล ได้รับการสนองตอบดำเนินโครงการต่างๆจำนวนทั้งสิ้น 10 โครงการ คิดเป็นจำนวนเงินทั้งสิ้นเกือบ 20 ล้านบาท ซึ่งสามารถแยกแยะตามแหล่งที่มาของการสนับสนุนได้ ดังนี้

- สนับสนุนโดยตรงจาก องค์การบริหารส่วนตำบลในพื้นที่เป้าหมาย 2 ตำบล จำนวน 2 โครงการ จำนวนเงิน 412,000 บาทสนับสนุนจากกรมชลประทาน ใน 1 ตำบล จำนวน 1 โครงการ จำนวนเงิน 3 ล้านบาท
- สนับสนุนจากงบฯที่ผู้ว่าราชการจังหวัดดูแล ใน 1 ตำบล จำนวน 1 โครงการ จำนวนเงิน 2 ล้านบาท
- สนับสนุนจากงบรัฐบาลภายใต้โครงการไทยเข้มแข็ง ใน 6 ตำบล จำนวน 7 โครงการ จำนวนเงิน 13,650,000 บาท

ตารางแสดง ผลการได้รับสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานต่างๆตามแผนและข้อเสนอของชุมชน

ตำบล	อบต.	ชลประทาน	จังหวัด	ไทยเข้มแข็ง
1. แสนตอ	อุโมงค์น้ำ 92,000	-	-	-
2. เกาะตาล	-	-	-	-
3. ดอนแดง	-	-	-	คลองวังวัด 2 ล้าน
4. หัวถนน	-	-	ลอกคลองนา 2 ล้าน	ลอกคลอง 1,750,000
5. รังทอง	แก้มลิง ม.13 320,000	-	-	-
6. คลองน้ำไหล	-	-	-	-
7. สักงาม	-	ลอกคลองแขยงตอนล่าง 3 ล้าน	-	-
8.โป่งน้ำร้อน	-	-	-	ลอกคลองไพร 1 ล้าน คลองสมัย 2 ล้าน
9.ไทรงาม	-	-	-	ลอกคลองมาบสโตน 2.2 ล้าน
10.โนนพลวง	-	-	-	ทำแก้มลิงหนองวัง 3.5 ล้าน
11. รังชะโอน	-	-	-	คลองชลฯวังกะทา 2.2 ล้าน
รวม	412,000	3 ล้าน	2 ล้าน	14,650,000
รวม 11 ตำบล เป็นงบประมาณทั้งหมด				19,970,000 บาท

- เกิดความร่วมมือที่ดีกับหน่วยงานภาคี ทั้งที่เป็นหน่วยงานที่เคยรู้จักและมีการประสานงานกันมาก่อน และหน่วยงานใหม่ๆที่เพิ่งได้มีการประสานกันในช่วงที่ผ่านมา อาทิเช่น

หน่วยงาน / ภาคี	ประเด็นความร่วมมือ / สนับสนุน
องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	ร่วมเป็นคณะทำงานตำบล และ สนับสนุนเรื่องงบประมาณตามแผนและข้อเสนอชุมชน รวมทั้ง เอื้ออำนวยความสะดวกอื่นๆ ทั้ง ข้อมูล สถานที่ บุคลากร วัสดุอุปกรณ์ เป็นต้น

องค์การบริหารส่วนจังหวัด กำแพงเพชร	สนับสนุนเรื่องงบประมาณตามแผนและข้อเสนอชุมชน
ส่วนประสานงานและจัดการลุ่มน้ำปิง ตอนล่าง สำนักทรัพยากรน้ำ ภาค 1 ลำปาง	ด้านข้อมูลวิชาการ ในประเด็นเรื่องการจัดการน้ำ
กรมทรัพยากรน้ำกระทรวงทรัพยากรฯ ศูนย์ภูมิสารสนเทศ คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ กำแพงเพชร	ด้านข้อมูลวิชาการ ในประเด็นเรื่องการจัดการน้ำ
สำนักงานอุทกนิเวศวิทยา จังหวัด กำแพงเพชร	ด้านข้อมูลวิชาการ ในประเด็นเรื่องการจัดการน้ำ
สำนักงานเกษตรอำเภอและเกษตร จังหวัด	ด้านข้อมูลวิชาการ ในเรื่องการจัดการน้ำ และการพัฒนา อาชีพ

๕. บทเรียนและข้อค้นพบที่น่าสนใจ

- การยกระดับกลไกการทำงานเชิงประเด็นขึ้นมาเป็นการเฉพาะในระดับโครงการฯ ทำให้การดำเนินงานเพื่อประสานงานและสนับสนุนติดตามงานทั้งในระดับตำบลและหน่วยงาน/ภาคีภายนอก ในแต่ละประเด็นนี้ ไม่รวมศูนย์/กระจุกตัวอยู่กับกลไกชุดใหญ่ ส่งผลให้การขับเคลื่อนเป็นไปอย่างคล่องตัว สม่าเสมอ ต่อเนื่อง
- นอกจากนี้ ในระดับตำบล หากมีการจัดปรับกลไกของคณะทำงานตำบลให้มีทีมงานที่ชัดเจนที่ชัดเจนมากขึ้นในการรับผิดชอบการขับเคลื่อนจัดการปัญหาน้ำของพื้นที่ จะช่วยให้เกิดการประสานงานกับตำบลข้างเคียงและคณะทำงานยุทธศาสตร์น้ำระดับจังหวัด/โครงการฯ ได้อย่างต่อเนื่องและรวดเร็วมากขึ้น
- หากในการจัดทำแผนและข้อเสนอด้านต่างๆ สามารถมีข้อมูลสนับสนุนถึงความจำเป็นหรือความคุ้มค่าของข้อเสนอโครงการที่ชุมชนต้องการการสนับสนุนแล้ว จะช่วยให้แผนนั้นมีน้ำหนักและน่าเชื่อถือมากขึ้น อาทิเช่น ในการจัดทำแผนและข้อเสนอเรื่องการจัดการน้ำ หากมีข้อมูลสนับสนุนที่ชี้ให้เห็นถึงต้นทุนและความคุ้มค่าจากการที่รัฐบาลต้องจ่ายเงินงบประมาณแผ่นดินทุกปีเพื่อชดเชยความสูญเสียที่เกิดจากภัยพิบัติในกรณีน้ำท่วมน้ำแล้งซ้ำซากในพื้นที่อย่างชัดเจน จะช่วยให้ทางชุมชนมีเหตุผลที่ถกเถียงแลกเปลี่ยนกับทางหน่วยงานที่รับผิดชอบให้ตัดสินใจสนับสนุนโครงการที่ชุมชนเสนอไปได้อีกทางหนึ่ง เป็นต้น
- การบริหารจัดการน้ำ มีหลายหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นอกเหนือจากกรมชลประทาน ดังนั้น การหนุนเสริมให้ชาวบ้านสามารถมีข้อมูล สามารถคิดวิเคราะห์ทางเลือกในการจัดการปัญหาที่หลากหลายและรอบด้านมากขึ้น โดยการสนับสนุนให้ชาวบ้านรู้จักหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง จึงเป็นประโยชน์
- นอกจากนี้ การประสานงานกับภาคีต่างๆ เพื่อนำไปสู่ความร่วมมือ จำเป็นต้องรู้ถึงบทบาทหน้าที่และขอบเขตอำนาจของแต่ละหน่วยงาน และมองที่จุดแข็งหรือศักยภาพที่จะมาสนับสนุนกระบวนการสร้างตำบลเข้มแข็งได้ ทั้งด้านงบประมาณ วิชาการ การประสานงาน เป็นต้น เพื่อมิให้เกิดการคาดหวังที่ไม่สอดคล้องกับข้อเท็จจริง และเกิดความรู้สึกกดดันซึ่งกันและกัน อาทิเช่น กรมทรัพยากรน้ำจัดตั้งเป็นหน่วยงานรวบรวมประสานแผน การสนับสนุนโครงการ/กิจกรรม เป็นลักษณะการปรับปรุง งบประมาณไม่เกิน 2,000,000 บาท เป็นต้น

ภาคผนวก

เอกสารประกอบรายงานฉบับสมบูรณ์

เพื่อดูรายละเอียดเพิ่มเติม ชุดที่ 14

- บันทึกย่อ " ตำบลเข้มแข็งบนฐานข้อมูล-กำแพงเพชร"

กระบวนการและผลการเสริมสร้างตำบลเข้มแข็งบนฐานข้อมูล จังหวัดกำแพงเพชร

ผลจากการดำเนินโครงการฯ ได้นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ อย่างน้อย 5 ประการ กล่าวคือ

1) ความเข้มแข็งของทีมงานและความตื่นตัวของผู้คนในชุมชน

- แกนนำในระดับจังหวัดที่ได้ร่วมกันทำงานมาอย่างต่อเนื่อง มีความเป็นเอกภาพในการทำงาน มีความกระตือรือร้นเอาใจจริงเอาใจสั่งและรับผิดชอบให้บทบาทหน้าที่ของตนเอง รวมทั้ง มีการพัฒนาศักยภาพของแกนนำหลายคนขึ้นอย่างเห็นได้ชัด
- กลไกในระดับพื้นที่ตำบลในพื้นที่เป้าหมาย มีการพัฒนาขบวนการความร่วมมือระหว่างกลุ่มพลังต่างๆ ทั้งฝ่ายชาวบ้าน ฝ่ายท้องที่ ฝ่ายท้องถิ่น ไปได้ค่อนข้างดี และเกิดเอกภาพทางความคิดในการเรื่องทิศทางการพัฒนาเพื่อร่วมกันสร้าง “ตำบลเข้มแข็ง”
- จากการที่ทางทีมงานแกนนำทั้งระดับจังหวัดและระดับพื้นที่ มุ่งเน้นให้ความสำคัญและเอาใจจริงเอาใจสั่งกับการดำเนินการต่างๆ เพื่อแก้ไขปัญหาที่สำคัญที่ชาวบ้านเดือดร้อนและต้องการได้รับการแก้ไขอย่างจริงจัง คือ ปัญหาเรื่องน้ำ ส่งผลให้ชาวบ้านเกิดความตื่นตัวในการเข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานร่วมกับทางทีมกลไกตำบลอย่างเห็นได้ชัด รวมทั้ง ส่งผลให้เกิดการพัฒนาการเรียนรู้ของชาวบ้านมากขึ้น และยังมีส่วนเป็นแรงผลักดันให้เกิดความตื่นตัวของชาวบ้านหลายคนในการก้าวเข้ามาเป็นแกนนำรุ่นใหม่

2) ความเข้มแข็งในการจัดการตนเองของตำบลเพื่อแก้ทุกขสร้างสุข

เกิดการพัฒนาการเรียนรู้และยกระดับการปฏิบัติการในการแก้ไขปัญหาที่เป็นประเด็นสำคัญในพื้นที่ไปได้มากพอสมควร กล่าวคือ

- **การจัดการปัญหาเรื่องน้ำ** มีการพัฒนาและยกระดับขึ้นหลายด้าน ที่สำคัญ คือ
 - การสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างพื้นที่ตำบลต่างๆที่อยู่ในโซนหรือสายน้ำเดียวกัน เพื่อร่วมกันดำเนินการหาแนวทางการแก้ไขปัญหาทั้งระบบ ในกรณีนี้ มีหลายตำบลที่ไม่ได้เป็นพื้นที่เป้าหมายโครงการฯให้ความสนใจและความร่วมมืออย่างแข็งขัน
 - การพัฒนาการเรียนรู้ในเรื่องการจัดการและใช้ประโยชน์จากข้อมูลลักษณะต่างๆมากขึ้น
 - นอกจากนี้ ในระดับพื้นที่ยังสามารถผลักดันแผนและข้อเสนอของตนเองจนได้รับการสนับสนุนงบประมาณมาจัดทำโครงการต่างๆเพื่อแก้ไขปัญหาตามชุมชนได้เสนอไป
- **การจัดการเรื่องสวัสดิการ** พบว่า สามารถเคลื่อนตัวไปได้อย่างดี และเกิดการเรียนรู้และยกระดับแนวคิดแนวทางการสร้างระบบสวัสดิการไปในหลายมิติ ที่นอกเหนือจากเรื่องตัวเงินเท่านั้น รวมทั้ง ยังสามารถต่อยอดเงินที่เป็นดอกผลของกองทุนไปใช้พัฒนาและช่วยเหลือซึ่งกันและกันในเรื่องอื่นๆได้อย่างน่าสนใจ
- **การจัดการเรื่องอาชีพ** พบว่า มีการเคลื่อนตัวไปได้ไม่มากนัก ทั้งนี้เนื่องจากมีข้อจำกัดของการทำงานที่มติส่วนใหญ่คณะกรรมการต้องการเน้นขับเคลื่อนเพื่อจัดการปัญหาน้ำที่เป็นปัญหาใหญ่และเร่งด่วนก่อน ทำให้ไม่มีเวลาไปคิดค้นและสร้างกระบวนการขับเคลื่อนเพื่อพัฒนาการเรียนรู้และยกระดับการจัดการปัญหาด้านอาชีพเท่าที่ควร อย่างไรก็ตาม ได้มีหลายพื้นที่ตำบลที่ตระหนักและมีการดำเนินงานเรื่องนี้อย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพยายามเรียนรู้และลงมือปฏิบัติการเพื่อหาทางลดต้นทุนการผลิตในเรื่องการใช้ปุ๋ย โดยปรับเปลี่ยนมาทำและใช้ปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพทดแทน หรือผสมผสาน ซึ่งพบว่า มีหลายพื้นที่ที่มีพัฒนาการในเรื่องนี้อย่างน่าสนใจ ทั้งในแง่ การมีชุดความรู้ ผู้รู้ สถานที่สำหรับใช้อบรมให้ความรู้ เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมี ความพยายามศึกษาและทดลองจัดการเรื่องการผลิตต้นทุนในเรื่องเมล็ดพันธุ์ข้าวโดยการเพาะขยายพันธุ์ดีเพื่อเก็บไว้ใช้เป็นข้าวปลูก/ข้าวเชื้อในฤดูกาลต่อไป
- **การจัดการเรื่องการพัฒนาเยาวชน** ในช่วงที่ผ่านมา เกิดการเคลื่อนตัวอย่างเป็นรูปธรรมในหลายพื้นที่ โดยอาศัยต้นทุนเดิมจากกลุ่มเยาวชนในบางพื้นที่ที่ตื่นตัวและมีประสบการณ์ความรู้ในการทำงานกับเยาวชนมาเป็นแกนหลักในการดำเนินงานในลักษณะ “พี่สอนน้อง” จนสามารถนำไปสู่การต่อยอดการพัฒนาเยาวชนในพื้นที่ของตนเองด้วยตนเอง รวมทั้ง เกิดการพัฒนาเป็นเครือข่ายเยาวชนระหว่างตำบลขึ้นมามากด้วย

3) ความเข้มแข็งในเรื่องการสร้างความร่วมมือกับภาคี

การดำเนินงานของโครงการฯสามารถสร้างความยอมรับและความร่วมมือจากหน่วยงานและภาคีต่างๆทั้งในระดับพื้นที่ และนอกพื้นที่ ได้อย่างดี กล่าวคือ **ในระดับพื้นที่** เกิดความร่วมมือที่ดีระหว่างภาคีต่างๆทั้งฝ่ายท้องถิ่น ท้องถิ่น องค์กรชุมชน หน่วยงานราชการในพื้นที่ ค่อนข้างดีมาก **ในระดับโครงการฯ** สามารถรักษาความสัมพันธ์เดิมที่ดีแล้วกับหลายๆหน่วยงาน นอกจากนี้ ยังสามารถสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานใหม่ๆได้เพิ่มมากขึ้นอีกด้วย และได้รับการสนับสนุนที่ดีในหลายๆด้าน

4) ความเข้มแข็งในด้านการพัฒนาและยกระดับประชาธิปไตยท้องถิ่น

จากการดำเนินงานของโครงการฯที่เน้นสร้างความร่วมมือระหว่างกลุ่มพลังต่างๆในพื้นที่ตำบล ทั้งฝ่ายกลุ่มหรือองค์กรชาวบ้านต่างๆ ฝ่ายท้องถิ่นที่มีบทบาทด้านการปกครอง และ โดยเฉพาะอย่างยิ่งฝ่ายท้องถิ่น คือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่มีบทบาทในด้านการพัฒนาท้องถิ่นโดยตรง รวมทั้ง การสนับสนุนให้มีกระบวนการทำงานในลักษณะของการมีส่วนร่วมของพี่น้องประชาชนอย่างแท้จริง ตั้งแต่ ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำ ร่วมรับผลประโยชน์ (รับผิด-รับชอบ) ได้ทำให้ชาวบ้านในชุมชนท้องถิ่นที่เป็นพื้นที่เป้าหมายของโครงการฯ ได้เรียนรู้และยกระดับความเข้าใจและความตระหนักในสิทธิและหน้าที่ของตนเอง ในฐานะ “ ประชาชน ” หรือ “ พลเมือง ” ที่มีศักดิ์ศรีและความเท่าเทียม มีส่วนได้ส่วนเสียจากการดำเนินนโยบายหรือโครงการสาธารณะต่างๆในชุมชน และมีสิทธิมีส่วนร่วมในตัดสินใจกำหนดแนวทางการพัฒนาท้องถิ่นของตนเองเป็นสมาชิกอยู่ โดยมีใช้เป็น “ ลูกบ้าน ” ที่รอรับคำสั่งและต้องทำตามตัวแทนฝ่ายปกครอง (ท้องถิ่น) หรือผู้แทนฝ่ายท้องถิ่น แต่เพียงมิติเดียวเท่านั้น ดังที่ปรากฏในหลายพื้นที่ที่ชาวบ้านเปลี่ยนมาเป็น “ ฝ่ายรุก ” ในการเสนอปัญหาความเดือดร้อน และความต้องการ ในการแก้ไขปัญหาระดับต่างๆ ตั้งแต่ปัญหาระดับบุคคล ปัญหาของกลุ่ม ปัญหาร่วมของชุมชน ไปยังตัวแทนฝ่ายท้องถิ่น (กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน) ตัวแทนฝ่ายท้องถิ่น (นายกองค์การบริหารส่วนตำบลหรือนายกเทศบาลตำบล และ สมาชิกสภาฯ) ผ่านเครื่องมือต่างๆได้แก่ การทำประชาคม และ การจัดทำแผนและข้อเสนอของชุมชน เพื่อเสนอต่อทางองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนำไปพิจารณาบรรจุไว้ในแผนพัฒนาตำบล และข้อบังคับงบประมาณประจำปี หรือ การรวมตัวเป็น “ สภาองค์กรชุมชนตำบล ” เพื่อการเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาตำบลและเสนอความคิดเห็นและแผนการพัฒนาต่างๆต่อทางฝ่ายท้องถิ่นและท้องถิ่น

นอกจากนี้ ยังพบว่ายังมีหลายพื้นที่ที่ชาวบ้านมีความตื่นตัวในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการติดตามตรวจสอบการทำงานของ “ สถาบัน ” ทั้งสอง ในประเด็นเกี่ยวกับความโปร่งใส ความรับผิดชอบ และประสิทธิภาพในการทำหน้าที่ ทั้งในลักษณะที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ

5) ความเข้มแข็งในการพัฒนาระบบงานด้านต่างๆ

การพัฒนาการจัดการเรื่องข้อมูลและฐานข้อมูลเพื่อการพัฒนาตำบล

- เกิดความตระหนัก ตื่นตัว มากขึ้น ของชาวบ้านในการจัดการเรื่องข้อมูลต่างๆที่สำคัญและจำเป็นต่อการแก้ไขทุกข์และสร้างสุข รวมทั้ง มีการยกระดับการเรียนรู้ในการพัฒนาการจัดการข้อมูลให้มีความชัดเจน ครอบคลุมหลากหลายประเด็น และเป็นระบบมากขึ้น อาทิเช่น การเพิ่มเติมการจัดเก็บข้อมูลในประเด็นการใช้พลังงานในครัวเรือนและเพื่อการผลิตเกษตรข้อมูลเกี่ยวกับผู้รู้/ปราชญ์ชาวบ้านและความรู้ภูมิปัญญาด้านการผลิตปุ๋ยอินทรีย์และนำหมักชีวภาพ หรือ ข้อมูลจำนวนผู้ได้รับความเสียหายและมูลค่าความเสียหายที่เกิดจากปัญหาน้ำท่วมน้ำแล้ง เป็นต้น
- การจัดการเรื่องข้อมูลนั้น หลายๆตำบลโดยส่วนใหญ่ได้รับการสนับสนุนและร่วมมือด้วยดีจากทางองค์กรบริหารส่วนตำบลที่ให้การสนับสนุนทั้งด้านเจ้าหน้าที่ เครื่องไม้เครื่องมือ
- นอกจากนี้ ยังมีหลายตำบลที่มีการพัฒนาระบบการจัดการเรื่องนี้ไปในรูปของ “ ศูนย์เรียนรู้ ”

การพัฒนาและยกระดับเรื่องการจัดทำแผนและข้อเสนอ

- เกิดการพัฒนาและยกระดับกระบวนการจัดทำแผนและข้อเสนอของชุมชน ที่วางอยู่บนพื้นฐานของการมีข้อมูลข้อเท็จจริงมาใช้ประกอบในการวิเคราะห์สภาพปัญหา สาเหตุแนวทาง/ทางเลือกในการจัดการปัญหาหรือพัฒนาด้านต่างๆ ส่งผลให้แผนพัฒนาที่ชุมชนท้องถิ่นจัดทำขึ้น มีความชัดเจนและเป็นเหตุเป็นผลมากขึ้น รวมทั้ง มีการแยกแยะระดับของ

แผนงานกับบทบาทความรับผิดชอบอย่างชัดเจนมากขึ้นเป็น 3 ระดับ คือ แผน/โครงการที่ชุมชนดำเนินการได้เอง (ทำเอง) แผน/โครงการที่เสนอให้ทางที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือหน่วยงานอื่นๆ ให้การสนับสนุนและร่วมมือกับทางชุมชน (ทำร่วม) และแผนที่ขอให้หน่วยงานต่างๆ ช่วยดำเนินการให้ (ทำให้) พัฒนาการดังกล่าว มีส่วนช่วยในการยกระดับกระบวนการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการเป็นฝ่ายกระทำการด้วยตนเองมากขึ้น นอกเหนือจากการคิดเฉพาะแผนงาน/โครงการเพื่อร้องขอกับหน่วยงานภายนอกเท่านั้น อนึ่ง ในกรณีที่ประเด็นปัญหาสำคัญและเกินศักยภาพที่ชุมชนแต่เพียงฝ่ายเดียวจะรับผิดชอบดำเนินการเองได้ จำเป็นต้องนำเสนอให้หน่วยงานต่างๆ มาสนับสนุนทั้งในลักษณะการมาทำร่วมกับชุมชนหรือมาทำให้ ก็มีความชัดเจนว่าต้องการให้มาร่วมมือหรือช่วยเหลือสนับสนุนในเรื่องใด ด้วยเหตุผลใด ซึ่งส่งผลให้ข้อเสนอของชุมชนมีน้ำหนักและได้รับการพิจารณาสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ มากขึ้น

การพัฒนาและยกระดับเรื่องการติดตามและสรุปบทเรียน

- ทางแกนนำระดับโครงการฯ และระดับตำบล ให้มีความสำคัญในการติดตามและสรุปบทเรียนการทำงานอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง โดยมีกระบวนการที่หลากหลาย อาทิเช่น การประชุมประจำเดือน การจัดเวทีสรุปงานเป็นระยะๆ การลงเยี่ยมเยียนพื้นที่ เป็นต้น ทั้งนี้ โดยมีทางทีมกองเลขาและผู้ประสานงานจังหวัดเป็นฝ่ายเอื้ออำนวย

5.2 สรุปผลการดำเนินงานโครงการฯ ผ่านลักษณะพื้นฐานตำบลเข้มแข็ง 7 ประการ

ตามที่โครงการฯ วางเป้าหมายการดำเนินงานเพื่อเสริมสร้างตำบลให้เกิดความเข้มแข็ง โดยมุ่งเน้นให้เกิดการพัฒนาและยกระดับองค์ประกอบพื้นฐาน 7 ประการ คือ กลไกการทำงาน การการทำข้อมูลและใช้ข้อมูล การสร้างความร่วมมือกับภาคี แผนและข้อเสนอชุมชน การเรียนรู้และพัฒนาด้านอาชีพหลัก การเรียนรู้และพัฒนาด้านสวัสดิการหรือทรัพยากรหรือเยาวชน การเรียนรู้และพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการท้องถิ่นตำบล นั้น ทางทีมงานของโครงการฯ ได้มีการประเมินภาวะความเข้มแข็งของพื้นที่ตำบลตนเอง โดยการให้คะแนนความก้าวหน้าในการพัฒนาด้านต่างๆ ทั้ง 7 ประการดังกล่าว พบว่ามีระดับความแตกต่างกัน ดังปรากฏในตารางด้านล่าง

ข้อมูลการประเมินตนเองของแกนนำตำบล สะท้อนว่า มีตำบลที่ประเมินตนเองว่ามีความก้าวหน้าในการพัฒนาและเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านต่างๆ ได้ในระดับดี จำนวน 7 ตำบล ระดับพอใช้ 3 ตำบล และระดับสุดท้ายคือต้องปรับปรุง จำนวน 5 ตำบล รวมทั้งตำบลส่วนใหญ่มีการระบุตรงกันว่าสิ่งที่มีการพัฒนาและยกระดับได้ค่อนข้างดี คือ ด้านการพัฒนากลไกการทำงาน กับ ด้านการสร้างและยกระดับความร่วมมือกับภาคี

ส่วนในด้านอื่นๆ ที่เหลือยังทำได้ไม่ดีเท่าที่ควรและ/หรือต้องเร่งพัฒนาปรับปรุง ซึ่งมีความต่างระดับกันไปในแต่ละพื้นที่ คือ การมุ่งเน้นพัฒนาและยกระดับในเรื่องของการจัดการข้อมูลความรู้ การจัดทำแผนและข้อเสนอของชุมชน การเรียนรู้และการจัดการเรื่องของการประกอบอาชีพ เป็นลำดับต้นๆ ในขณะที่เดียวกัน ก็ต้องดำเนินการพัฒนาในด้านอื่นๆ ไปพร้อมๆ กันด้วย อาทิเช่น การพัฒนาและขยายผลเรื่องสวัสดิการชุมชน การพัฒนาเยาวชน รวมทั้ง การพัฒนาและยกระดับในเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการท้องถิ่น

ตารางแสดง การประเมินตนเองของตำบลเป้าหมายในการพัฒนาเข้าสู่การเป็นตำบลเข้มแข็ง
การประเมินตนเองเข้าสู่ตำบลเข้มแข็ง

ตำบล	กลไก แกนนำ	จัดทำข้อมูลและใช้ข้อมูล	ความร่วมมือกับภาคี	แผนและข้อเสนอ	เวทีเรียนรู้อาชีพหลัก	เวทีเรียนรู้การจัดการท้องถิ่น/ ทรัพยากร/ วัฒนธรรม/ สวัสดิการ/เยาวชน	เวทีเรียนรู้ประชาธิปไตยท้องถิ่น	รวม 28 คะแนน (ตำบล)	ค่าเฉลี่ย เดิม 4 (ตำบล)
คลองน้ำไหล	3	2	3	2	1	2	3	16	2.3
โป่งน้ำร้อน	3	2	3	2	2	3	1	16	2.3
สีงาม	3	2	3	2	1	3	1	15	2.1
ดอนแดง	2	2	3	3	2	2	2	16	2.3
แสนตอ	4	3	4	3	3	3	2	22	3.0
เกาะตาล	2	2	2	2	3	2	2	15	2.1
หัวถนน	4	3	4	3	3	2	2	21	2.9
อ่างทอง	3	3	4	3	2	3	2	20	2.9
วังทอง	2	2	2	2	2	1	2	13	1.9
โนนพลวง	3	2	2	3	1	3	1	15	2.1
ไทรงาม	3	2	2	2	3	2	2	16	2.3
วังชะโอน	3	2	3	2	2	2	2	16	2.3
บึงสามัคคี	2	2	2	2	2	2	1	13	1.9
โพธิ์ทอง	2	2	2	2	2	3	1	14	2.0
วังหามแห	2	2	3	2	2	2	1	14	2.0
รวม (60 คะแนน)	41	33	42	35	31	36	25	-	-
เฉลี่ย (เดิม 4)	2.7	2.2	2.8	2.3	2.1	2.4	1.7	-	2.3

หมายเหตุ : ตำบลเข้มแข็ง ตามลักษณะพื้นฐาน 7 ประการ เดิมภายหลังจัดปรับในช่วงท้ายโครงการเป็น 9 ประการ ดังกล่าวตอนต้น

5.3 แนวทางการขับเคลื่อนงานและข้อเสนอแนะ

จากที่กล่าวมาถึงผลความสำเร็จที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานโครงการระยะที่สอง บนเป้าหมายหลัก เพื่อเสริมสร้างและยกระดับขีดความสามารถในการจัดการตนเองของพื้นที่ตำบล แม้จะพบว่ามีความก้าวหน้าในหลายๆประการ ทั้งในเชิงของการพัฒนาระบบและกระบวนการทำงาน และ ในเชิงการปฏิบัติการเพื่อแก้ทุกข์และสร้างสุข โดยเฉพาะใน 4 เรื่องสำคัญ ได้แก่ การจัดการตนเองระดับครัวเรือน การจัดการปัญหาน้ำ การจัดการปัญหาอาชีพ การจัดการระบบสวัสดิการ และการพัฒนาเยาวชน อย่างไรก็ตาม ทางทีมงานโครงการฯจังหวัดกำแพงเพชรตระหนักดีว่า ในกระบวนการพยายามแก้ทุกข์สร้างสุขที่ได้ทำมานั้น ยังไม่อาจกล่าวได้สาปประสบความสำเร็จอย่างแท้จริงจนนำไปสู่การยกระดับคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนในชุมชนเป้าหมายได้และมีความยั่งยืน ดังนั้น จึงมีแนวคิดที่ว่าจำเป็นต้องเดินหน้าดำเนินงานต่อไปอย่างต่อเนื่อง โดยมีทิศทางและประเด็นเรื่องราวที่ให้ความสำคัญอยู่ 3 เรื่องหลักๆ คือ

การขับเคลื่อนเพื่อพัฒนาการบริหารจัดการน้ำทั้งระบบ

> เป้าหมายที่ต้องการเห็นและการดำเนินการที่ต้องการทำในช่วงต่อไป คือ

- 1) การยกระดับศักยภาพของแต่ละชุมชนตำบลในการสร้างการเรียนรู้ การวางแผนและการลงมือปฏิบัติการเพื่อพัฒนาระบบการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่ ให้เกิดความเพียงพออย่างเป็นองค์รวมเชื่อมโยงกับมิติเรื่องการพัฒนาหรือปรับเปลี่ยนแบบแผนการทำเกษตรที่เหมาะสม
- 2) การพัฒนา/ต่อยอดเครือข่ายความร่วมมือระหว่างภาคประชาชนในพื้นที่ทั้งในระดับโซน – สายน้ำ – ลุ่มน้ำ – จังหวัด ที่ได้มีการก่อรูปความร่วมมือไว้แล้วให้เข้มข้นมากขึ้น เพื่อนำไปสู่การดำเนินงานแก้ไขปัญหาร่วมกันทั้งระบบได้จริงและเห็นผลที่เป็นรูปธรรม
- 3) การสร้างความร่วมมืออย่างเป็นรูปธรรมกับกลไกการจัดการน้ำที่ทางกรมทรัพยากรน้ำจัดตั้งขึ้น คือ คณะกรรมการบริหารจัดการลุ่มน้ำปิงตอนล่าง อย่างมีกระบวนการมากขึ้น
- 4) การศึกษาถึงผลกระทบและค้นหารูปแบบของการจัดการน้ำที่มีความเหมาะสม ไม่สิ้นเปลืองงบประมาณมาก แต่แก้ปัญหาไม่ได้จริง แล้วยังก่อให้เกิดผลกระทบตามมาอีก อาทิเช่น รูปแบบของการสร้างระบบฝายที่เหมาะสม เป็นต้น

รูปแบบการดำเนินงาน จะใช้เครื่องมือที่เรียกว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการ เป็นเครื่องมือหลักในการขับเคลื่อน รวมทั้ง การใช้ชุดความรู้เรื่องการทำแผนที่ ตามโปรแกรม MAP WINDOW เป็นเครื่องมือยกระดับการเรียนรู้และการวางแผนงาน/โครงการพัฒนาที่เหมาะสม

> การขับเคลื่อนเพื่อพัฒนาและยกระดับเรื่องการประกอบอาชีพการเกษตรที่เป็นอาชีพหลัก

- เป้าหมายที่ต้องการเห็นและเรื่องราวที่ต้องการทำในระยะต่อไป คือการยกระดับการเรียนรู้และสนับสนุนการลงมือปฏิบัติการเพื่อหาทางลดต้นทุนการผลิตใน 2 เรื่อง คือ
 1. เรื่องการพัฒนาการใช้ปุ๋ยชีวภาพทดแทนปุ๋ยเคมี
 2. เรื่องการพัฒนาการผลิตและใช้เมล็ดพันธุ์ดี
- รูปแบบการดำเนินงานจะใช้วิธีการและเครื่องมือที่เรียกว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการ เป็นเครื่องมือหลักในการขับเคลื่อน โดยจะทดลองทำกับพืชหลัก คือ ข้าว และข้าวโพด

> การขับเคลื่อนเพื่อต่อยอดการพัฒนาสร้างความเข้มแข็งของตำบลในด้านอื่นๆเพื่อนำไปสู่แก้ทุกข์สร้างสุขอย่างมีประสิทธิภาพ

เป้าหมายที่ต้องการเห็นและเรื่องราวที่ต้องการทำในช่วงต่อไป คือ มีการพัฒนาปรับปรุงด้านต่างๆ ทั้งในด้านกระบวนการทำงาน ได้แก่ การพัฒนาและยกระดับระบบการจัดการข้อมูลและความรู้ การพัฒนาระบบสรุปรงานและประเมินผลแบบเสริมพลัง เป็นต้น และ ในด้านประเด็นปัญหา/ความต้องการ อาทิเช่น การพัฒนาและยกระดับระบบการจัดสวัสดิการ การพัฒนาและยกระดับการจัดการสุขภาวะและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

ภาคผนวก

เอกสารประกอบรายงานฉบับสมบูรณ์

เพื่อดูรายละเอียดเพิ่มเติมชุดที่ 15

- บันทึกดูงาน "อาชีพทางเลือกไม้ดอกไม้ประดับ"

สรุปเวทีศึกษาดูงานไม้ดอกไม้ประดับ ต.หนองแขม อ.พรหมพิราม จ.พิษณุโลก

วันที่ 23- 24 สิงหาคม 2553 ณ.จังหวัดอุตรธานีและจังหวัดสกลนคร

วัตถุประสงค์

1. เรียนรู้เทคนิคการผลิตไม้ดอกไม้ประดับ
2. เรียนรู้แนวทางการผลิต-การตลาดไม้ดอกไม้ประดับ
3. แลกเปลี่ยนประสบการณ์การผลิตไม้ดอกไม้ประดับ

กำหนดการ

วันที่ 22 สิงหาคม 2553

24.00 น. รวมตัวและออกเดินทางไปศึกษาดูงาน

วันที่ 23 สิงหาคม 2553

07.30 น. รับประทานอาหาร

08.30 น. ศึกษาดูงานการผลิตไม้ดอกไม้ประดับ จ. อุตรธานี

12.00 น. รับประทานอาหาร

13.00 น. ศึกษาการผลิตพวงมาลัย และการผลิตเพื่อขาย

16.30 น. เดินทางเข้าที่พัก

18.00 น. รับประทานอาหาร และพักผ่อนตามอัธยาศัย

วันที่ 24 สิงหาคม 2553

07.30 น. รับประทานอาหาร

08.30 น. เดินทางไปศึกษาดูงานการผลิตไม้ดอกไม้ประดับ จ.สกลนคร

10.30 น. ศึกษาดูงานการผลิตไม้ดอกไม้ประดับ จ.สกลนคร

12.00 น. รับประทานอาหาร

13.00 น. แลกเปลี่ยนประสบการณ์การผลิตไม้ดอกไม้ประดับร่วมกับพื้นที่

15.00 น. เดินทางกลับจังหวัดพิษณุโลก

วันที่ 23 สิงหาคม 2553 สรุปการศึกษาดูงานการผลิตไม้ดอกไม้ประดับ

วิทยากรบรรยายการปลูกดาวเรือง ดาวเรืองมีหลายพันธุ์ แต่พันธุ์ที่เหมาะสมสำหรับปลูกเพื่อตัดดอกไปจำหน่ายได้แก่พันธุ์ซอเฟอร์เรนทอริเตอร์และดับเบิล-อีเกิ้ลการขยายพันธุ์ ทำได้โดยใช้เมล็ดและการปักชำ แต่วิธีที่นิยมทำคือ การใช้เมล็ด เพราะได้จำนวนมากกว่า โดยนำเมล็ดดาวเรืองมาเพาะในกระบะเพาะ ซึ่งมีวัสดุเพาะ คือ ขุยมะพร้าว ทราย ขี้เถ้าแกลบ ปุ๋ยคอก ในอัตราส่วน 1:1:1:1 หรือแปลงเพาะที่มีดินร่วนซุยค่อนข้างละเอียด คราดดินให้ผิวดินเรียบสม่ำเสมอ ทำร่องบนกระบะเพาะหรือแปลงเพาะให้ลึกประมาณ 0.5 เซนติเมตร กว้าง 1 เซนติเมตร แต่ละร่องห่างกัน 5 เซนติเมตร หยอดเมล็ดลงร่องห่างกัน 1-2 นิ้ว แล้วกลบแต่ละร่องด้วยวัสดุเพาะ หรือดินละเอียดเพียงบางๆ รดน้ำด้วยฝักบัวฝอยให้ชุ่ม แล้วคลุมกระบะเพาะด้วยกระดาษหนังสือพิมพ์ หรือคลุมแปลงเพาะด้วยฟางหรือหญ้าแห้ง คवरรดน้ำวันละ 2 ครั้ง เช้า-เย็น เพื่อรักษาความชื้น เมล็ดดาวเรืองจะงอกภายใน 3-5 วัน เป็นต้นกล้าโรคและแมลงที่พบในดาวเรือง

1. โรคเหี่ยว เป็นโรคที่เกิดจากเชื้อราไฟมิกเกิดกับดาวเรืองที่ดอกกำลังเริ่มทยอยบาน ระยะแรกมีอาการคล้ายกับดาวเรืองขาดน้ำ กล่าวคือ อาการเหี่ยวจะแสดงในตอนกลางวันส่วนกลางคืนอาการจะปกติหลังจากนั้นประมาณ 3-4 วันดาวเรืองก็จะเหี่ยวทั้งต้นและตายไปในที่สุด

การป้องกันกำจัด ใช้สารเคมีป้องกันและกำจัดเชื้อรา เช่น แมนโคเซป นีดฟนสลักกับคาร์เบนดาซิม ประมาณสัปดาห์ละครั้งและถ้าพบมากต้นที่เป็นโรคและตายในแปลงต้องรีบกำจัดทิ้ง

2. โรคราแป้ง เกิดจากเชื้อราชนิดหนึ่งลักษณะอาการ คือจะเห็นสปอร์ของเชื้อราเป็นฝุ่นสีขาว ๆ ตามใบของดาวเรืองทำให้ใบหยิกการเจริญเติบโตชะงักถ้าเป็นมากอาจทำให้ต้นตายในที่สุด

การป้องกันกำจัด โดยการพ่นด้วยสารเคมีป้องกันกำจัดเชื้อรา เช่น แมนโคเซป ไดแทนเอ็ม 45 ประมาณสัปดาห์ละครั้ง

3. โรคดอกไหม้ เกิดเชื้อราเข้าทำลายดอกดาวเรือง ทำให้ดอกเป็นสีน้ำตาลจนไม่สามารถเก็บเกี่ยวได้

การป้องกันกำจัด ควรฉีดพ่นด้วยสารเคมีแมนโคเซปหรือดาโคนิล โดยฉีดพ่นให้ทั่วทั้งแปลง

4. เพลี้ยไฟ เข้าทำลายโดยดูดกินน้ำเลี้ยงจากยอดอ่อนและใบอ่อน จะเห็นมีรอยขีดตามใบหรือกลีบเลี้ยงของดอกเพลี้ยไฟจะระบาดมากในช่วงฤดูร้อน

การป้องกันกำจัด ใช้สารเทมมิก เอ จี (Temic A.G.) ฝักรอบ ๆ โคนต้น โดยฝังให้ห่างโคนต้นประมาณ 1 ฝ่ามือหรือฉีดพ่นด้วยสารโตกุไรออนสัปดาห์ละครั้ง

5. หนอนกระทู้หอม เป็นหนอนของผีเสื้อกลางคืน จะเข้าทำลายในขณะที่ดอกดาวเรืองเริ่มบาน หนอนจะกัดกินดอกดาวเรืองทำให้ดอกเหี่ยวเสียหาย

ตลาด/แหล่งจำหน่าย

แหล่งรับซื้อดาวเรืองที่ใหญ่ที่สุดในกรุงเทพฯ คือ ตลาดปากคลองตลาด ส่วนตลาดอื่น ๆ เช่น สวนจตุจักร นิยมรับซื้อดาวเรืองที่ปลูกในกระถางหรือถุงพลาสติก นอกจากนี้ยังมีตลาดอื่น ๆ อีก เช่น ตลาดเทเวศร์ลาดพร้าวสะพานควายบางเขนและตามศูนย์การค้าหรือซูเปอร์มาร์เก็ต

ส่วนในต่างจังหวัดนั้น สามารถนำดาวเรืองไปจำหน่ายได้ตามตลาดสดทั่วไป และจะมีพ่อค้าไปรับซื้อในท้องที่ที่ปลูกดาวเรืองจากนั้นพ่อค้าก็จะนำไปจำหน่ายต่อที่ตลาดกรุงเทพฯ

24 สิงหาคม 2553 ศึกษาดูงานและแลกเปลี่ยนการทำไม้ดอกไม้ประดับ(มะลิและดอกกรัก)

วิทยาการบรรยายการปลูกมะลิ เป็นดอกไม้ไทยที่มีกลิ่นหอม มีสีขาวบริสุทธิ์ นิยมนำมาร้อยเป็นพวงมาลัยหรือเอามาลอยในน้ำดื่มเพิ่มความหอมชื่นใจสามารถปลูกไว้ในบริเวณบ้านเพื่อความหอมสดชื่นหรือปลูกเพื่อนำดอกไปจำหน่ายก็ได้ มะลิเป็นไม้พุ่มขนาดกลาง ปลูกกลางแจ้งเพราะเป็นพันธุ์ไม้ที่ชอบแสงแดดและเจริญเติบโตได้ดีในดินที่ร่วนซุย

การปลูกและการดูแลรักษา

เตรียมดิน โดยตากดินให้แห้งแล้วย่อยดิน ขุดหลุมลึก 20 ซม. คลุกปุ๋ยคอกลงไปให้หลุมห่างกันระหว่างแถวและระหว่างต้น 1-50 เมตร นำมะลิที่ปักชำไว้มาปลูก รดน้ำให้ชุ่มประมาณ 2 สัปดาห์ มะลิจะเริ่มผลิยอดผลิใบใหม่ อายุประมาณ 1 ปี ใส่ปุ๋ยสูตร 16-16-16 หว่านให้ทั่วๆ หรือจะให้ปุ๋ยทางใบ โดยฉีดฮอร์โมนเพื่อเร่งให้มะลิออกดอกอยู่เสมอ มะลิจะเริ่มออกดอกก็สามารถเก็บขายได้

การปลูกดอกกรัก ขยายพันธุ์ด้วยการใช้เมล็ด หรือการปักชำก็ได้ ใช้ระยะเวลาประมาณ 8 เดือน ดอกกรักจะออกเป็นช่ออยู่ตามปลายกิ่ง โคนก้านใบตรงส่วนยอด แล้วใส่ปุ๋ย 16-16-16 เดือนละ 1 ครั้ง ดอกกรักสามารถนำมาร้อยเป็นพวงมาลัยกับดอกมะลิ เป็นที่นิยมและเป็นที่รู้จัก เพราะหาซื้อง่าย ราคาไม่แพง

หลังจากลงพื้นที่ดูแปลงการทำจริงไม้ดอกไม้ประดับ คณะที่เดินทางร่วมศึกษาดูงานก็ได้ร่วมกันแลกเปลี่ยนการทำไม้ดอกไม้ประดับ และเดินทาง

.....

ภาคผนวก

เอกสารประกอบรายงานฉบับสมบูรณ์

เพื่อดูรายละเอียดเพิ่มเติม ชุดที่ 16

- "ต้นทุน-กำไร ไม้ดอกไม้ประดับ", ต.หนองแขม อ.พรหมพิราม

การผลิตข้าว
ตาราง แสดงผลผลิตเฉลี่ย ต้นทุนการผลิตข้าว ราคา

ที่	รายการ	ราคา	หมายเหตุ
1	เตรียมแปลง	400	ผลผลิตเฉลี่ย 700 กก. / ไร่
2	เมล็ดพันธุ์	500	ราคาเฉลี่ยตามการประกัน
3	ค่าจ้างหว่าน	30	รายได้เกษตรกร 10.-บาท /
4	ค่าจ้างพ่นยาคุม	30	กก
5	ปุ๋ยเคมี	1,500	(หมายเหตุ ผลผลิตเฉลี่ยคิด
6	สารป้องกันกำจัดศัตรูพืช	300	ตามที่รัฐบาลประกาศประกัน
7	ฮอร์โมน	50	รายได้เกษตรกรบางครั้ง
8	ค่าจ้างพ่นเกี่ยวกับสารเคมี	90	เกษตรกรสามารถผลิตได้
9	ค่าจ้างเก็บเกี่ยว	450	มากกว่า 700 กก./ ไร่จะทำ
10	ค่าขนส่ง	200	ให้รายได้เปลี่ยนแปลงจากที่
11	ค่าน้ำมันเชื้อเพลิงและหล่อลื่น	300	คำนวณ)
12	ค่าเช่านา	1,000	
รวม	รายจ่าย	4,850	
	รายได้	7,000	
	กำไรสุทธิ	2,150	

การปลูกดอกเบญจมาศ

วิธีการปลูก

1. การเตรียมแปลง ควรทำในฤดูแล้ง โดยขุดพลิกหน้าดินตากแดดเอาไว้ 2 สัปดาห์ ย่อยดิน เก็บวัชพืช ออก เพื่อปรับสภาพดิน เบญจมาศสามารถปลูกได้ในดินทุกชนิด แต่ถ้าจะให้ดีควรปลูกในดินที่โปร่ง ร่วนซุย มีอินทรีย์วัตถุเพียงพอและมีการระบายน้ำดี ควรยกร่องปลูกโดยขนาด 1 เมตร x 25 ตรม. ให้ร่องน้ำกว้าง 1 เมตร ลึก 60 ซม.
2. การทำเรือนปลูก เพื่อป้องกันแดดในการทำลายต้นกล้า
3. การปลูกเบญจมาศ แบ่งออกเป็น 2 วิธี คือ การปลูกแบบเตี้ยยอด โดยเตี้ยยอดอ่อนหลังต้นกล้าตั้งตัวได้แล้ว และการปลูกแบบไม่เตี้ยยอดหรือแบบต้นเตี้ยๆ ใช้ระยะปลูกที่ถือว่าการปลูกแบบเตี้ยยอดใช้ต้นพันธุ์มากกว่า แต่การปลูกแบบนี้จะมีช่วงการเจริญเติบโตสั้นกว่าและคุณภาพดอกดีกว่าด้วยการ ปลูกเบญจมาศจะปลูกใน ระหว่างเดือนมิถุนายน ถึง พฤศจิกายน
4. การรดน้ำ ควรรดน้ำตอนเช้า เพื่อให้หน้าที่เปียกใบมีโอกาสแห้งได้ภายในเวลาอันรวดเร็ว เพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาของโรคราได้ เบญจมาศชอบอากาศหนาวหรืออบอุ่น
5. ตัดตกแต่งดอก เด็ดดอกที่แขนงออกเพื่อให้แตกแขนงทุกๆ 7 วัน
6. การสารเคมี เพื่อป้องกันโรคและศัตรูพืช เมื่อกิ่งชำตั้งตัวแล้ว ก็จะใช้ทุกๆ 7 วัน ครั้งละ 66 ซีซี ส่วนการใส่ปุ๋ยเคมีในการบำรุงต้นจะใช้ทุกๆ 1 เดือน
7. การให้แสง เพื่อป้องกันไม่ให้เบญจมาศออกดอกเร็ว ทั้งที่ต้นไม่สมบูรณ์ ในช่วงวันสั้นอาจใช้หลอดไฟ 100 วัตต์ ติดตั้งเหนือพื้นดิน 2 เมตร ระยะแต่ละหลอดห่างกัน 2 เมตร เปิดช่วงเวลา 22.00 – 2.00 น. ในช่วงให้ไฟตั้งแต่เดือนสิงหาคมเป็นตั้งไปจนกว่าถึงการตัดดอก
8. ระยะเวลาในการปลูก จะใช้เวลาในการปลูกเป็นเวลา 6 เดือน

ตาราง แสดงผลผลิตเฉลี่ย ราคา ต้นทุนการผลิต

ที่	รายการ	ราคา	หมายเหตุ
1	เตรียมแปลง	1,500	ผลผลิตเฉลี่ย 60000 ดอก / ไร่ ราคาเฉลี่ยดอกละ 2 บาท เป็นเงิน 120000 บาท (ต้นพันธุ์ โรงเรือน และระบบการให้ไฟจะเป็นต้นทุนแครุ่นแรก)
2	การทำเรือน	3,000	
3	การใส่ปุ๋ย	7,000	
4	ยาเคมี	5,000	
5	ค่าต้นพันธุ์	12,000	
6	ระบบไฟฟ้าในแปลง	5,000	
7	ระบบน้ำ	6,000	
รวม	รายจ่าย	39,500	(รายได้ไม่สามารถคำนวณได้ 100%เพราะมีอุปสรรคระหว่างการผลิตบ้าง จะได้ประมาณ ร้อยละ 80)
	รายได้	120,000	
	กำไรสุทธิ	80,500	

การปลูกมัน

วิธีการปลูก

1. การเตรียมแปลง ควรทำในฤดูแล้ง โดยขุดพลิกหน้าดินตากแดดเอาไว้ 2 สัปดาห์ ย่อยดิน เก็บวัชพืช ออก เพื่อปรับสภาพดิน เบญจมาศสามารถปลูกได้ในดินทุกชนิด แต่ถ้าจะให้ดีควรปลูกในดินที่โปร่ง ร่วนซุย มีอินทรีย์วัตถุเพียงพอและมีการระบายน้ำดี ควรยกร่องปลูกโดยขนาด 1 เมตร x 25 ตรม. ให้ร่องน้ำกว้าง 1 เมตร ลึก 60 ซม.
2. การทำเรือนปลูก เพื่อป้องกันแดดในการทำลายต้นกล้า
3. การปลูกมัน จะใช้วิธีการที่ชาวบ้านเรียกว่าการติบ โดยเด็ดยอดอ่อนหลังต้นกล้าตั้งตัวได้หรือที่ชาวบ้านเรียกว่าแขนงของต้นพันธุ์มาปลูกในเรือนต้นกล้า โดยปลูกห่างกันต้นละ 15 ซม. จะปลูกในช่วงใน ระหว่าง เดือนมิถุนายน ถึง พฤศจิกายน
4. การรดน้ำ ควรรดน้ำตอนเช้า เพื่อให้หน้าที่เปียกใบมีโอกาสแห้งได้ภายในเวลาอันรวดเร็ว เพื่อหลีกเลี่ยง ปัญหาของโรคราได้ เบญจมาศชอบอากาศหนาวหรืออบอุ่น
5. ตัดตกแต่งดอก เด็ดดอกที่แขนงออกเพื่อให้แตกแขนงเพียงครั้งเดียว แล้วปล่อยให้มันเจริญเติบโต
6. การสารเคมี เพื่อป้องกันโรคและศัตรูพืช เมื่อถึงขำตั้งตัวแล้ว ก็จะใช้ทุกๆ 7 วัน ครั้งละ 66 ซีซี ส่วนการใส่ ปุ๋ยเคมีในการบำรุงต้นจะใช้ทุกๆ 1 เดือน
7. ระยะเวลาในการปลูก จะใช้เวลาในการปลูกเป็นเวลา 6 เดือน

ตารางแสดงผลผลิตเฉลี่ย ราคา ต้นทุนการผลิต

ที่	รายการ	ราคา	หมายเหตุ
1	เตรียมแปลง	1,500	ผลผลิตเฉลี่ย 3840 กิโลกรัม/ไร่ ราคาเฉลี่ย กิโลกรัมละ 50 บาท เป็น เงิน 192000 บาท (ต้นพันธุ์ โรงเรือน และระบบการให้ ไฟจะเป็นต้นทุนแค่รุ่นแรก)
2	การทำเรือน	3,000	
3	การใส่ปุ๋ย	7,000	
4	ยาเคมี	5,000	
5	ค่าต้นพันธุ์	12,000	
6	ระบบไฟฟ้าในแปลง	5,000	
7	ระบบน้ำ	6,000	
รวม	รายจ่าย	39,500	(รายได้ไม่สามารถคำนวณได้ 100% เพราะมีอุปสรรคระหว่างการผลิตบ้าง จะได้ประมาณ ร้อยละ 80)
	รายได้	192,000	
	กำไรสุทธิ	152,500	

การปลูก Summer

วิธีการปลูก

1. การเตรียมแปลง ควรทำในก่อนเดือนพฤศจิกายน โดยขุดพลิกหน้าดินตากแดดเอาไว้ 2 สัปดาห์ ย่อยดิน เก็บวัชพืชออก เพื่อปรับสภาพดิน เบญจมาศสามารถปลูกได้ในดินทุกชนิด แต่ถ้าจะให้ดีควรปลูกในดินที่โปร่ง ร่วนซุย มีอินทรีย์วัตถุเพียงพอและมีการระบายน้ำดี ควรยกร่องปลูกโดยขนาด 1 เมตร x 25 ตรม. ให้ร่องกว้าง 1 เมตร ลึก 60 ซม.
2. การทำเรือนปลูก เพื่อป้องกันแดดในการทำลายต้นกล้า
3. การปลูก Summer จะใช้วิธีการที่ชาวบ้านเรียกว่าการดิบ โดยเด็ดยอดอ่อนหลังต้นกล้าตั้งตัวได้หรือที่ชาวบ้านเรียกว่าแขนงของต้นพันธุ์มาปลูกในเรือนต้นกล้า โดยปลูกห่างกันต้นละ 15 ซม. จะปลูกในช่วงฤดูไหนก็ได้
4. การรดน้ำ ควรรดน้ำตอนเช้า เพื่อให้หน้าที่เปียกใบมีโอกาสแห้งได้ภายในเวลาอันรวดเร็ว เพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาของโรคราได้ เบญจมาศชอบอากาศหนาวหรืออบอุ่น
5. ตัดดอกแต่งดอก เด็ดดอกที่แขนงออกเพื่อให้แตกแขนงทุกๆ 7 วัน
6. การสารเคมี เพื่อป้องกันโรคและศัตรูพืช เมื่อกิ่งชำตั้งตัวแล้ว ก็จะใช้ทุกๆ 7 วัน ครั้งละ 66 ซีซี ส่วนการใส่ปุ๋ยเคมีในการบำรุงต้นจะใช้ทุกๆ 1 เดือน
7. ระยะเวลาในการปลูก จะใช้เวลาในการปลูกเป็นเวลา 5 เดือน

ตารางที่แสดงผลผลิตเฉลี่ย ราคา ต้นทุนการผลิต ผลผลิตเฉลี่ย ราคา ต้นทุนการผลิต

ที่	รายการ	ราคา	หมายเหตุ
1	เตรียมแปลง	1,500	ผลผลิตเฉลี่ย 3840 กิโลกรัม/ไร่ ราคาเฉลี่ยกิโลกรัมละ 50 บาท เป็นเงิน 192000 บาท (ต้นพันธุ์ โรงเรือน และระบบการให้ไฟจะเป็นต้นทุนแค่รุ่นแรก)
2	การทำเรือน	3,000	
3	การใส่ปุ๋ย	7,000	
4	ยาเคมี	5,000	
5	ค่าต้นพันธุ์	12,000	
6	ระบบไฟฟ้าในแปลง	5,000	
	ระบบน้ำ	6,000	
รวม	รายจ่าย	39,500	(รายได้ไม่สามารถคำนวณได้ 100% เพราะมีอุปสรรคระหว่างการผลิตบ้างจะได้ประมาณ ร้อยละ 80)
	รายได้	190,000	
	กำไรสุทธิ	152,500	

การปลูกกุหลาบฟูจิเรีย

วิธีการปลูก

1. พันธุ์ของกุหลาบฟูจิเรีย ได้มีการซื้อพันธุ์มาจากจังหวัดสมุทรสาคร โดยซื้อมาในราคา 5 บาท ต่อต้น
2. ส่วนในการเตรียมแปลงการทำร่อง ส่วนใหญ่จะปลูกในช่วงฤดูหนาว โดยขุดพลิกหน้าดินตากแดดเอาไว้ 2 สัปดาห์ เพื่อทำการย่อยดิน เก็บวัชพืชออกจากดิน เพื่อปรับสภาพดิน กุหลาบฟูจิเรีย สามารถปลูกได้ในดินทุกชนิด แต่ดินที่ดีในการปลูกกุหลาบฟูจิเรีย ควรเป็นดินร่วนปนทรายเพื่อให้น้ำไหลสะดวก ไม่มีน้ำขัง เพื่อให้รากเน่า มีแร่ธาตุและอินทรีย์วัตถุเพียงพอ ควรยกร่องปลูกโดยขนาด 1 เมตร x 25 ตรม. ให้ร่องน้ำกว้าง 1 เมตร ลึก 60 ซม.
3. การทำเรือนปลูก เพื่อป้องกันแดดในการทำลายต้นกล้า ส่วนในการให้ไฟ จะเริ่มให้ไฟช่วงเดือนกันยายน – กุมภาพันธ์ โดยเวลาที่ดียที่สุดในการให้ไฟจะอยู่ในช่วงเวลา 4 ทุ่ม – ตี 2 แต่ส่วนใหญ่จะให้ไฟในช่วงเวลา 6 โมง – 3 ทุ่ม และ ตี 5 จนถึงเช้า
4. การปลูกกุหลาบฟูจิเรีย จะใช้วิธีการปลูกแบบต้นเดียว มาปลูกในเรือนต้นกล้า โดยปลูกห่างกันต้นละ 60 ซม.ต่อ ตรม. สามารถปลูกได้ทุกเดือน แต่ช่วงที่ดีที่สุดควรจะเป็นช่วงฤดูหนาว เพราะจะออกดอกสวยและราคาในตลาดช่วงนี้สูงกว่าช่วงฤดูอื่นๆ
5. การรดน้ำ ควรรดน้ำในช่วงเช้า เพื่อให้หน้าที่เปียกใบมีโอกาสด่างได้ภายในเวลาอันรวดเร็ว เพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาของโรคราได้
6. ในการใช้ปุ๋ยส่วนใหญ่จะใช้ปุ๋ยธรรมชาติ (ปุ๋ยคอก) เพราะรากไม่แข็งแรง แต่ถ้าใส่ปุ๋ยเคมี ก็มีการใส่ปีละครั้ง โดยให้ทางใบ ส่วนปุ๋ยอินทรีย์มีการให้ทางดิน
7. ระยะเวลาในการปลูก จะใช้เวลาในการปลูกโตเต็มวัยประมาณ 6 เดือน สามารถเก็บต่อได้เรื่อยๆ โดยอายุของดอกกุหลาบฟูจิเรีย มีอายุ 5 ปี

ตารางแสดงผลผลิตเฉลี่ย ราคา ต้นทุนการผลิต

ที่	รายการ	ราคา	หมายเหตุ
1	เตรียม	1,000	ผลผลิตเฉลี่ยไร่หนึ่งได้ 2,000 ต้น ๆ ละ 2 ดอก /วัน จำนวน 4,000 ดอก / วันขาย-ขายส่งราคาเฉลี่ยร้อยละ 15 บาท รายได้วันละ 600 บาท เฉลี่ยต่อเดือน ประมาณ 20 วัน รวม รายได้ทั้งเดือน 12000.- บาท รายได้ทั้งปี 144000.- ต้นทุน ลงทุน หนึ่งครั้ง ใช้ได้ 5 ปี
2	แปลง	3,000	
3	การทำเรือน	3,000	
4	การใส่ปุ๋ย	3,000	
5	ยาเคมี	10,000	
6	ต้นทุนระบบน้ำ	6,000	
รวม	รายจ่าย รายได้ กำไรสุทธิ	26,000 144ม 000 118,000	

การปลูกดอกมะลิ

วิธีการปลูก

1. พันธุ์ของมะลิ ได้มีการซื้อพันธุ์มาปลูก โดยซื้อมาในราคา 4 บาท ต่อต้น
2. ส่วนในการเตรียมแปลงการทำร่องเหมือนกับดอกกุหลาบ ส่วนใหญ่จะปลูกในช่วงฤดูหนาว โดยขุดพลิกหน้าดินตากแดดเอาไว้ 2 สัปดาห์ เพื่อทำการย่อยดิน เก็บวัชพืชออกจากดิน เพื่อปรับสภาพดิน ดอกมะลิสามารถปลูกได้ในดินทุกชนิด แต่ดินที่ดีในการปลูกดอกมะลิ ควรเป็นดินร่วนปนทรายเพื่อให้หน้าไหลสะดวก ไม่มีน้ำขัง เพื่อไม่ให้รากเน่า มีแร่ธาตุและอินทรีย์วัตถุเพียงพอ ควรยกร่องปลูกโดยขนาด 1 เมตร x 25 ตรม. ให้ร่องน้ำกว้าง 1 เมตร ลึก 60 ซม.
3. การทำเรือนปลูก เพื่อป้องกันแดดในการทำลายต้นกล้า
4. การปลูกดอกมะลิ จะใช้วิธีการปลูกแบบต้นเดียว มาปลูกในเรือนต้นกล้า โดยปลูกห่างกันต้นละ 60 ซม. ต่อ ตรม. สามารถปลูกได้ทุกเดือน แต่ช่วงที่ดีที่สุดควรจะเป็นช่วงฤดูหนาว เพราะจะออกดอกสวยและราคาในตลาดช่วงนี้สูงกว่าช่วงฤดูอื่นๆ แต่มะลิจะปลูกง่ายกว่ากุหลาบฟูจิเรียว
5. การรดน้ำ ควรรดน้ำในช่วงเช้า เพื่อให้หน้าที่ยังเปียกใบมีโอกาสแห้งได้ภายในเวลาอันรวดเร็ว เพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาของโรคราได้
6. ในการใช้ปุ๋ยส่วนใหญ่จะใช้ปุ๋ยธรรมชาติ (ปุ๋ยคอก) แต่ถ้าใส่ปุ๋ยเคมี ก็มีการใส่ปีละครั้ง โดยให้ทางใบ ส่วนปุ๋ยอินทรีย์มีการให้ทางดิน
7. ระยะเวลาในการปลูก จะใช้เวลาในการปลูกโตเต็มวัยประมาณ 5 เดือน สามารถเก็บต่อได้เรื่อยๆ โดยอายุของดอกมะลิ มีอายุ 5 ปี ขายดีในช่วงเดือนพฤศจิกายน - กุมภาพันธ์

ตารางแสดงผลผลิตเฉลี่ย ราคา ต้นทุนการผลิต

ที่	รายการ	ราคา	หมายเหตุ
1	เตรียมแปลง	1,000	ผลผลิตเฉลี่ยไร่หนึ่งได้ 3 กก./วัน ขาย-ขายส่งราคาเฉลี่ยร้อยละ 80 บาท รายได้วันละ 240 บาท เฉลี่ยต่อเดือน รวมรายได้ทั้งเดือน 7200.- บาท รายได้ทั้งปี 86400.- ต้นพันธุ์ ลงทุน หนึ่งครั้ง ใช้ได้ 5 ปี
2	การใส่ปุ๋ย	3,000	
3	ยาเคมี	3,000	
4	ต้นพันธุ์	8,000	
5	ระบบน้ำ	6,000	
รวม	รายจ่าย รายได้ กำไรสุทธิ	21,000 86,400 65,400	

ข้อกำหนดการปลูกไม้ดอกไม้ประดับตำบลหนองแขม

จากการสำรวจข้อมูลพบว่าเกษตรกรที่ปลูกไม้ดอกไม้ประดับมีความต้องการให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสนับสนุนดังนี้

1. ขาดเทคโนโลยีที่ทันสมัย ในการปลูกไม้ดอกไม้ประดับ
2. ควรมีการพัฒนาพันธุ์ไม้ดอกไม้ประดับ ให้มีความคงทน แข็งแรง และสวยงาม
3. ขาดพันธุ์ไม้ดอกไม้ประดับในการปลูกในแต่ละฤดู
4. ขาดผู้สนับสนุนและส่งเสริมให้ความรู้ (นักวิชาการ,นักวิจัย,นักพัฒนา)

ตาราง แสดงผลผลิตเฉลี่ย ต้นทุนการผลิตข้าว ราคา

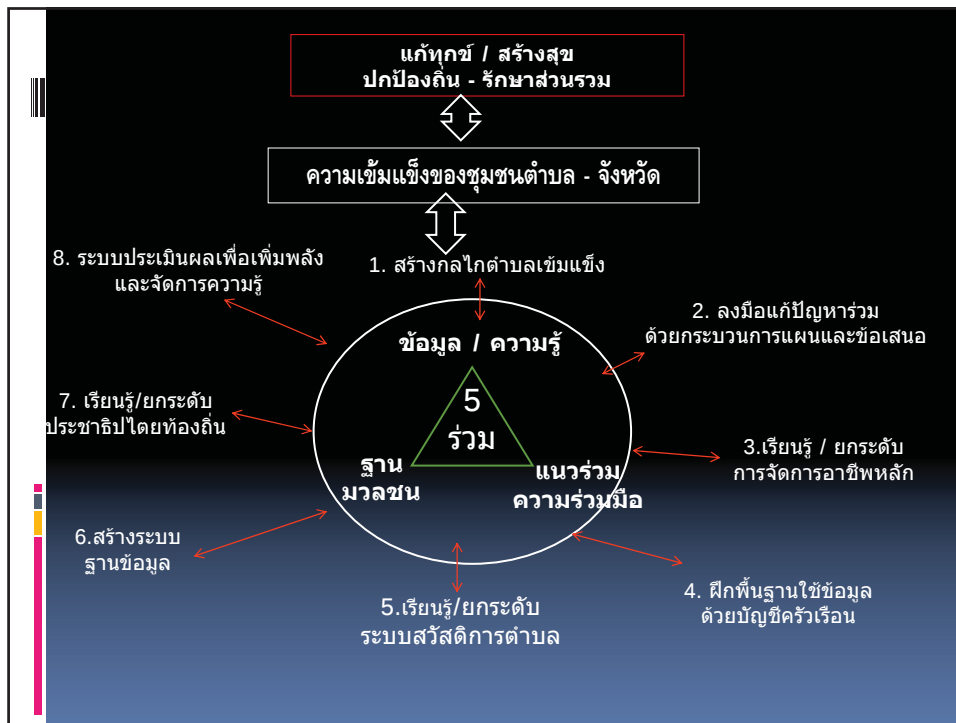
ที่	รายการ	ราคา	หมายเหตุ
1	เตรียมแปลง	400	(หมายเหตุ ผลผลิตเฉลี่ยคิดตามที่รัฐบาลประกาศประกันรายได้เกษตรกรบางครั้งเกษตรกรสามารถผลิตได้มากกว่า700กก./ไร่จะทำให้รายได้เปลี่ยนแปลงจากที่คำนวณ)
2	เมล็ดพันธุ์	500	
3	ค่าจ้างหว่าน	30	
4	ค่าจ้างพ่นยาคุม	30	
5	ปุ๋ยเคมี	1,500	
6	สารป้องกันกำจัดศัตรูพืช	300	
7	ฮอร์โมน	50	
8	ค่าจ้างพ่นเกี่ยวกับสารเคมี	90	
9	ค่าจ้างเก็บเกี่ยว	450	
10	ค่าขนส่ง	200	
11	ค่าน้ำมันเชื้อเพลิงและหล่อลื่น	300	
12	ค่าเช่านา	1,000	
รวม	รายจ่าย	4,850	
	รายได้	7,000	
	กำไรสุทธิ	2,150	

ภาคผนวก

เอกสารประกอบรายงานฉบับสมบูรณ์

เพื่อดูรายละเอียดเพิ่มเติม ชุดที่ 17

- สัมมนา“บทเรียนตำบลเข้มแข็งกับวิทยาการกระบวนการตำบล” ,
เขาค้อ อ.เขาค้อ จ.เพชรบูรณ์

หัวข้อระดมสมอง - สกัดความรู้ - สร้างตำรา

- ทำไม่ต้องทำ มีประโยชน์ต่อใคร อย่างไร
- หากไม่ทำ ไม่สนใจ จะมีผลอย่างไร
- รูปร่างหน้าตา ลักษณะ / หลักการสำคัญที่ขาดไม่ได้คืออะไร อย่างไร
- มีวิธีการ ขั้นตอนและกลยุทธ์อะไร อย่างไร + เครื่องมืออะไร และทำอย่างไร
- ทำแบบไหน หรือ ต้องตั้งอยู่บนปัจจัย/เงื่อนไขอะไร จึงมีผลสืบหน้าดีและมีประโยชน์
- ทำแบบไหน หรือ มักตั้งอยู่บนปัจจัย/เงื่อนไขอะไร จึงทำให้มีผลไม่ดีสืบหน้าและไม่มีประโยชน์
- สรุปสั้นๆ หรือสาระสำคัญทั้งหมดได้แก่(ไม่เกิน 5 บรรทัด)
- ข้อเสนอแนะพิเศษสำหรับการนำไปใช้
- ยกตัวอย่างที่น่าสนใจ 1 กรณี
- มีกรณีตัวอย่างที่น่าสนใจ หรือเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ไหนบ้าง ติดต่อใคร อย่างไร เบอร์โทร ที่ติดต่อประโยชน์
- ศึกษาเพิ่มเติมและแลกเปลี่ยนความเห็นได้ที่ thai-decentral.blogspot.com

กลุ่มที่ 1 : ร่างคู่มือแนะนำเบื้องต้น เรื่อง

- การสร้างเสริม "กลไกท้องถิ่นเข้มแข็ง" ระดับตำบล - จังหวัด
- การสร้างเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองท้องถิ่นระดับตำบล
- ระบบการประเมินผลเพื่อเพิ่มพลังภายในและการจัดการความรู้ของตนเอง

กลุ่มที่ 2 : ร่างคู่มือแนะนำเบื้องต้นเรื่อง

- การสร้างเสริมการใช้ข้อมูลเพื่อการวิเคราะห์-ตัดสินใจและลงมือปรับการจัดการการเงินครัวเรือน ด้วย "บัญชีรับจ่าย / กิจการครัวเรือน"
- การเรียนรู้และยกระดับ "การจัดการอาชีพหลัก"
- การเรียนรู้และยกระดับ "การจัดการสวัสดิการชุมชน"

กลุ่มที่ 3 : ร่างคู่มือแนะนำเบื้องต้นเรื่อง

- การจัดการปัญหาพร้อม(น้ำ)ด้วยกระบวนการ "แผนและข้อเสนอชุมชน"
- การจัดการปัญหาพร้อม(ที่ดิน)ด้วยกระบวนการ "แผนและข้อเสนอชุมชน"
- การพัฒนา "ระบบฐานข้อมูลของชุมชนตำบล"

1) 8 แห่ง : แห่งแต่ละตัวมีความเกี่ยวข้อง เชื่อมโยง ส่งผลต่อกันและกันอย่างไร ?

2) ลำดับความสำคัญของ 8 แห่ง

3) การแกัทุกข์/สร้างสุขของประชาชน

ด้วยแนวทางการสร้างความเข้มแข็ง 8 แห่งของชุมชนตำบล

+ เครือข่ายองค์กรประชาชนจังหวัด

- มีข้อดีอย่างไร ?
- มีข้ออ่อน / อุปสรรค อย่างไร ?
- จะให้ดีกว่า ต้องทำอะไร อย่างไร ?

**บันทึก
ประชุมถอดบทเรียนตำบลเข้มแข็งกับวิทยาการกระบวนการตำบล ภาคเหนือ
23-24 ธันวาคม 2553**

- เพื่อสร้างคู่มือ จัดการปัญหาด้วยพลังปัญญาชุมชนท้องถิ่น ในฐานะที่ทุกท่าน เป็นผู้รู้มีประสบการณ์ มีความรู้ 2 วันนี้ จะสกัดออกมาเป็นตำรา เป็นคู่มือ เพื่อเอาเป็นตำรา เป็นคู่มือ เป็นเล่ม เพื่อเอาไปใช้ เอาไปขยายผล ให้ตำบลอื่นๆ จังหวัดอื่นๆ เอาไปใช้ได้ เอาความรู้นี้ สกัดออกมาเป็นตำรา เป็น VCD ออกมา ต่อไป หลังจากเป็นตำราแล้ว เราย่นระยะเวลาผลิตเป็นสื่อออกมา
 - ที่ผ่านมา เรามีตำราจากคนภายนอกมาให้มากมาย แต่ต่อไปนี้ เราจะสร้างตำราขึ้นมาเอง... เรามาช่วยกันจัดการปัญหาความทุกข์ ความเดือดร้อน ทำสิ่งที่ติดอยู่แล้ว ให้ดีขึ้น ธรรมดา เป็นเพราะตัวเอง วิธีการแก้ปัญหา เดิมคิดว่า เกิดจากตัวเองอย่างเดียว แต่จริงๆ แล้ว ปัญหาไม่เกิดจากตัวเองอย่างเดียวเท่านั้น ราคาแพง ราคาขเว คนส่งออกรวย คนปลูกข้าวลำบาก ความทุกข์จึงมาจากปัจจัยอื่นๆด้วย มาจากนโยบายของรัฐที่ไม่เป็นธรรมด้วย บางคนบอกว่าเกิดจากนโยบาย เกิดจากบุคคล เถียงกันไปมา ว่าปัญหาเกิดจากอะไร?? เหตุปัจจัยเกิดจากอะไรกันแน่ ถ้าจะแก้ให้ดีขึ้นกว่าเดิม ควรจัดการอะไรบ้างที่เป็นเหตุปัจจัยน้อยมากที่สุด ให้เจ้าของปัญหาจัดการ ลุกขึ้นมาจัดการตนเอง แนวคิดของการแก้ปัญหาจึงมีมากมาย ทั้งโทษตนเอง โทษนโยบาย โทษนักการเมือง
 - แนวคิดมีมาหลายยุคสมัย อ.ปรีดี เสนอว่า กฎหมายต้องเป็นประชาธิปไตย ทรัพยากรควรเป็นของส่วนรวม ทรัพยากรเป็นของทุกคน ไม่ควรเป็นของบุคคล เป็นแนวสังคมนิยม... และเสนอแนวคิดแบบสังคมนิยม คอมมิวนิสต์ ดร.ปรีดี จึงโดนข้อหา ล้างบ้าง ต่อมาเป็นยุค ผู้ใหญ่ลี้ภัยลี้ภัยประชุม ให้ธนาคารโลกเขียนแผนพัฒนา เศรษฐกิจสังคมขึ้น เพลงผู้ใหญ่ลี้... ต่อมาบอกว่าไม่ใช่แล้ว ให้พัฒนาชาวบ้าน มาโง่จนเจ็บ โดยวิเคราะห์ว่าชาวบ้าน ยากจน เรียนน้อย ต่อมาเป็นยุคของเพิ่มรายได้... ต่อมาเป็นยุคของ NGO ช่วยให้ชาวบ้านรวมกลุ่ม จนกลายเป็นการต่อสู้เรื่องสิทธิ แผนแม่บทชุมชน ตอนนี้เป็นอะไร?? แก่นนำ ที่เป็นทางการ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน แป๊ะปาย ทาสีรัว เสือเจ็ดเก็ด ดัดทุกหน่วยงาน แก่นนำเก่งๆ จะใส่เสื้อถูก...งบประมาณเวลาที่เรารู้ไป มากมาย บางหมู่บ้านได้รางวัล ก็มี แต่ปัญหาของพี่น้องประชาชน ก็ยังมี ค่อยๆกระดืบๆ ไม่คัมกับการลงทุนของรัฐบาล จนล่าสุด มาถึงบัญชีครัวเรือน บัญชีครัวเรือนมาแรง หลายท่านชื่นชม ชอบ เห็นประโยชน์ และบางท่านก็ไม่เห็นประโยชน์...
 - ไม่นานมานี้เอง เสนอว่าจะแก้ระดับหมู่บ้านไม่ได้แล้ว ต้องทำจังหวัด จังหวัดบูรณาการ จังหวัดจัดการตนเอง แหล่งทุนของรัฐบาล ทั้งหลาย ที่มีเงินหลายพันล้าน... กำลังให้พี่น้องลงสนับสนุนแก้ปัญหาเป็นตำบล เป็นจังหวัดๆ พวกเราพี่น้องที่เป็น อบต. ต้องเตรียมการ แต่ผลที่ออกมา จะเป็นอย่างไร เราไม่รู้
 - ท่านที่เป็นเจ้าของปัญหา อยู่ใกล้ชิดกับปัญหาที่สุด น่าจะเห็นทางออกได้ดีที่สุด
 - การสร้างความเข้มแข็งให้ตำบล เป็นแนว ที่กำลังหอม เป็นตำบลเข้มแข็ง จังหวัดเข้มแข็ง เพื่อเสริมพลัง ให้แก้ปัญหาตนเองได้ สร้างภูมิคุ้มกันให้ตนเองก่อน เมื่อเข้มแข็งแล้ว ให้ไปจัดการทุกข์สุขของตนเอง เผชิญกับทุกข์ที่เข้ามาได้ ให้ผู้คนในตำบลที่เข้มแข็ง ไปจัดการทุกข์ของตนเองอีกครั้งหนึ่ง
 - สกัดมาแล้วมีอยู่ 8 ด้าน ถ้ามี 8 ตัวนี้ จะทำให้ตำบลเข้มแข็ง โดยผ่าน ฐาน 8 ตัวนี้ บางตำบลทำมาแล้วในอดีต
- 1) สร้างทีมงานในตำบล สร้างกลไก สร้างคณะทำงานขึ้นมาในตำบล ที่หลากหลาย ขึ้นอยู่กับว่าสร้างทีมขึ้นมาเพื่ออะไร ?? ท่านต้องสร้างคนรุ่นใหม่ขึ้นมาสืบทอดได้
 - 2) การแก้ปัญหาหารือ ของคนในตำบลส่วนใหญ่ ถ้าไม่แก้ตัวนี้ ตัวอื่นก็ลำบาก แก้ปัญหาโดยการจัดทำข้อมูล และจัดทำข้อเสนอ เหมือนแผนแม่บท ให้หน่วยงานต่างๆ ช่วยเรื่องอะไร?? อบต. ไม่ใช่มีประโยชน์ เรื่องงบประมาณอย่างเดียว บาง อบต.ออกข้อบัญญัติของตนเอง เพื่อแก้ปัญหา

- 3) จัดการอาชีพหลักให้ได้ ที่ผ่านมามัววนอยู่แต่อาชีพเสริม อาชีพหลัก คืออาชีพที่เราทุ่มเทให้กับมันให้ได้ 50 ปี ที่ผ่านมา เราวนอยู่กับแฮมพู แหนม เท่านั้น เรามาดูเรื่องข้าวโพด ให้จริงจังซะที เรื่องข้าว เรื่องมัน เรื่องอ้อย เอาให้มันชัดๆ ไปเลย มีกองทุนอะไร?? กฎหมายอะไร จะเอาระกันราคา ประกันรายได้ จะเอาอย่างไร?? ซึ่งเราต้องเรียนรู้ในพืชแต่ละตัว ให้ลึก
 - 4) ไปฝึกจัดการตนเอง ด้วยบัญชีครัวเรือน การทำอาชีพหลัก ก็เหมือนกับการทำธุรกิจ หากไม่ทำบัญชีพวกเราธุรกิจก็ไปไม่ได้ ถ้าไม่ทำบัญชีเราก็ไม่เห็นเลย บางทีถ้าไม่ทำบัญชี ก็ไม่รู้ ค่าแรงตนเอง ก็ไม่คิด ซึ่งบริษัทต้องทำอะไรเสีย บัญชีสมัยใหม่ ทำเรื่องการตลาดก่อน แล้วค่อยผลิต มีการสำรวจความต้องการของตลาดก่อน แล้วค่อยผลิตสินค้า ตัวไหนอย่างไร?? สมัยก่อนผลิตสินค้าก่อน แล้วค่อยหาตลาด ชาวบ้านคือผู้ประกอบการดีนี่เอง ดังนั้นต้องฝึกบัญชีระดับครัวเรือนด้วย จัดไปมีแต่รายจ่าย เหนื่อย อย่างเจดเลยดีกว่า หลายท่านบอกว่า ความจนไม่ได้เกิดจากการไม่ทำบัญชีครัวเรือน เราทำบัญชีครัวเรือน เพื่อเป็นการฝึกขั้นพื้นฐาน ฝึกการใช้ข้อมูล เป็นเครื่องมือในการฝึก ฝึกการใช้ข้อมูล ซึ่งไม่จำเป็นต้องทำทุกหลังคาเรือน
 - 5) มีระบบสวัสดิการด้วย ในตำบลนั้น ระบบสวัสดิการเหมือนระบบประกันภัย เป็นการสร้างระบบประกันความเสี่ยงไว้ สร้างน้ำบ่อหลัง ไว้ ระบบสวัสดิการมีหลายรูปแบบ หลายที่ไปเชื่อมโยงกับระบบโฉนดชุมชน
 - 6) เรื่องระบบฐานข้อมูล ในการปัญหาดิน น้ำป่า น้ำท่วม น้ำแล้ง เราก็ค่อยทำกัน ไม่ได้จัดให้เป็นเรื่องเป็นราว หลายที่ใช้แผนที่ สุ่มน้ำ แคนน้ำไม่จำเป็นต้องทำเองก็ได้ ให้ผู้เชี่ยวชาญช่วยทำก็ได้ ข้อมูลการผลิต การตลาด กฎหมายที่มีอะไรบ้าง??
 - 7) ประชาธิปไตยท้องถิ่น เป็นการเรียนรู้เรื่องการบริหารจัดการร่วมกัน รู้เรื่องภาษีงบประมาณบ้างมั้ย รัฐจัดไปที่ไหนอย่างไร เท่าไร ?? ทั้งประชาชน ทั้ง อบต.จะช่วยเหลืออย่างไร ออกข้อบัญญัติร่วมกันได้มั้ย เป็นเรื่องประชาธิปไตยท้องถิ่น ถ้าไม่ทำทำให้เสียโอกาส แบ่งพวกกันอย่างเดียว ตั้งป้อมใส่กันอย่างเดียว
 - 8) มีทีมที่เข้ามาช่วยในการสรุปบทเรียน บริษัทมีแผนการงบประมาณ กลางปี มีการประเมินผล เพื่อให้เรารู้ว่าขาดอะไร จัดการความรู้ ว่าเราขาดความรู้อะไรบ้าง จะเอามาจากไหน ต้องมีทีมการสรุป การช่วยสรุป ช่วยประเมินสม่ำเสมอ ถ้ามีทีมผู้ช่วยแบบนี้ จะทำให้สร้างขีดความสามารถของตำบล
- ถ้าทำแบบนี้ มวลชนต้องเข้ามาร่วม ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมประเมิน ร่วมรับประโยชน์ เพื่อให้เกิด 4 แฉ่ง.... ในรูปโครงการความร่วมมือ ตำบลสุขภาวะ โครงการตำบลเฉลิมพระเกียรติ บ้าง วันนีมา เอาความรู้ออกมา สกัดออกมาเพื่อให้เป็นตำรา ตนเอง เอาไปใช้ ให้ตำบลอื่นเอาไปใช้...

ตัวอย่างประเด็นการสร้างตำรา : การจัดการอาชีพหลัก ต้องทำอะไรบ้าง

- ดอบก่อน ทำไมต้องเข้ามาจัดการอาชีพหลัก
- ถ้าไม่ทำ ถ้าไม่จัดการอาชีพหลัก จะเกิดผลอะไร?
- หลักการสำคัญในการจัดการ เรื่องอาชีพหลัก คืออะไร?? เช่น ใช้ข้อมูล อะไร??
- สมมติตนเอง ว่ามาจากแกนนำตำบลอื่นๆ ท่านจะแนะนำเขาอย่างไร??
- ใช้เครื่องมืออะไร แบบฟอร์มอะไร??? ถ้าต้องจัดการอาชีพหลักให้ดีขึ้น
- เรื่องอาชีพหลัก ให้ก้าวหน้า ทำแบบไหน ถึงคืบหน้าไปด้วยดี ?? ทำแบบไหนถึงล้มเหลว
- ให้คิดว่าเราต้องการให้แกนนำ ตำบลอื่นๆ ให้ใช้เป็นความรู้ บอกเขาว่า แบบไหนสำเร็จ แบบไหนล้มเหลว มีกลยุทธ์พิเศษ อย่างไร เป็นบทเรียน เป็นของแถม เป็นข้อคำนึง
- ลองยกตัวอย่าง พื้นที่ที่ทำแล้วประสบผลสำเร็จ เช่น กระทกรก แทนข้าวโพด มีที่ไหนเป็นแหล่งเรียนรู้บ้าง?? แกนนามีที่ไหน??? เรื่องเหล่านี้เรารู้?? พวกเราจะนำเข้าไปใน website นโยบายต่างๆ บทเรียน ที่เกี่ยวข้องกับอาชีพหลัก ??
- ความรู้เหล่านี้ เราสรุปออกมาเป็นระยะๆแล้ว เพียงแต่วันนี้ เราสรุปออกมา

สรุป กลุ่ม 1 การสร้างเสริมกลไกท้องถิ่น ตำบล จังหวัด

- ต้องมีทีมงาน ถ้าไม่มีทีม ก็ไม่มีคนทำงานทีม
- มีทีมงานกลาง ทีมงานเฉพาะเรื่อง
- เป็นคนเสียสละ ทำงานเป็น แบ่งงานกันทำตามความถนัด ชาวบ้านยอมรับ
- มีตำแหน่งแต่ไม่ทำงาน มีตัวอย่างที่ชาวบ้านยอมรับหรือไม่
- มีทั้งคนรุ่นเก่า ใหม่
- ทำงานต่อเนื่อง
- กำหนดเป้าหมายอย่างไรในโครงการฯ มีทุกขเรื่องอะไร??จะแก้อย่างไร???
- หากคนมีใจมาก่อน สร้างทีมงาน นานับ
- ประชุมกันก่อน ค้นหาคนที่กล้าคิดกล้าทำ และเสียสละ...วังชะโอน
- เรียกประชุม ทำความเข้าใจกับคนทำงาน งานไม่ทำ??
- มีประเด็นร่วม ทำร่วมกัน
- มีพื้นที่ตัวอย่าง...มีบทเรียนให้คนใหม่ เรียนรู้พื้นที่เก่า
- ค่อยๆดึงนายก กำนัน เข้ามาร่วมแบบค่อยเป็นค่อยไป
- ...การคัดผู้นำ ที่สมัครใจ
- ทำตัวเองให้เป็นต้นแบบ ทำให้ดูให้เห็น คนที่มีใจอยู่แล้วจะเข้ามาเอง.
- มีการแบ่งงานกันทำ มีการประชุมประสานงานต่อเนื่อง
- ไว้วางใจคนทำงาน ทำงานแบบมีความสุข จัดการความขัดแย้งได้
- ต้องตรวจสอบให้ชัดเจน ว่าคนทำงานเข้ามาทำเพื่ออะไรกันแน่
- ..การเงิน ต้องตรวจสอบกันได้ วางแผนการใช้เงินร่วมกัน
- ความล้มเหลว เพราะเอาเงินเป็นตัวตั้ง
- ทีมงานมีแต่ชื่อ ให้ชาวบ้าน เพื่อกำหนดตัวคนแล้ว แต่ให้ชาวบ้านมาประชุม
- ทำงานอย่ารู้คนเดียว
- การเงินตรวจสอบได้
- จัดสรรตำแหน่งให้ตรงกับความสามารถ
- การจัดการความเกรงใจ บอกหลักการแล้วให้คะแนน บอกให้รู้คุณสมบัติแล้วแต่งตั้งไปเลย แล้วให้คนทำงาน
- วังชะโอน มีทั้ง สจ. นายก อบต. มาร่วมกับคณะทำงานกลาง
- มีทีมงานลงไปช่วยในงานประเด็นต่างๆ มีทั้งหน่วยงาน และหน่วยงานกลางลงไปช่วย
- ทีม นานับ ทำงานมานานแล้ว มองตาก็คูรู้ใจกัน มีการสรุปงานก่อนการใช้เงิน มีการประชุมร่วมกันเสมอ เพื่อให้โปร่งใสประชุมทุกปี ก่อนการใช้เงินมีการรับรู้ร่วมกัน

การสร้างการมีส่วนร่วมทางการเมือง

1. เชิญทุกฝ่ายร่วมประชุมในเวที อบต. ท้องถิ่น ท้องที่
2. นำบทเรียนจากที่อื่น มานำเสนอให้ อบต.เราดู
3. มีงานเสนอ เชิญชวนให้ อบต.มาดูงานภาคประชาชนก่อน ไม่รีบเข้าไปชนก่อน
4. หากมี ส.อบต.ด้วย เป็นแกนนำชุมชนด้วย จะดีมาก
อบต.คำชะโอน มีการแบ่งรองนายกรับผิดชอบดูแลพื้นที่
5. ใช้ตัวกลางในการประสานงาน นักวิชาการ ภาครัฐภายนอก เข้ามาร่วมด้วย
6. การเปิดพื้นที่ภาคประชาชน ให้คนมามีส่วนร่วม เช่น เวทีวิชาการชาวบ้าน
เชิญหน่วยงานเข้ามาร่วมด้วย สจ. สส.มาร่วมด้วย
7. นำแผนไปบูรณาการกับแผนของ อปท.

การติดตามและการประเมินผล

- ดึงคนเข้ามาร่วมให้มาก บอกต่อขยายผล ในระดับหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด เห็นผลสำเร็จ ในแนวทางแก้ไข และการปรับแก้
- ทำกิจกรรมเสร็จแล้ว เราเรียนรู้อะไรบ้าง??
- ส่วนใหญ่ไม่มีการจัดพิมพ์ในรูปแบบเอกสาร แต่มีการประชุมตลอด
- มีการคิดคามประเมินผล โดยทีมงานกลางลงไปสนับสนุนแก้ปัญหา
- ใช้บุคลากรที่มีความสามารถ ไม่ใช่งลงไปจับผิด แต่ลงไปสนับสนุน
- ใช้เครื่องมือ มีการออกแบบเครื่องมือ ที่ไม่ซับซ้อน
- ใช้ความรู้เดิม แล้วต่อยอดด้วยความรู้ใหม่ๆ
- ใช้วิธีการจดบันทึก จดรายละเอียดแล้วสรุป
- ทำให้ทุกคนกล้าทำ กล้ารับผิดชอบ เมื่อทำงานลงไปแล้ว

บัญชีครัวเรือน

1. คนทำงาน คนขับเคลื่อน ต้องทำบัญชีด้วยตนเองก่อน ทดลองทำด้วยตัวเองก่อน
2. ไปสรุปร่วมกันว่าทำบัญชีครัวเรือนแล้วได้ประโยชน์อะไร??
3. หาแนวร่วม แกนนำ คนในตำบล หัวหน้าคุ้ม กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อสม.
4. ให้แกนนำทดลองทำดูก่อน 1-2 เดือน เรียกว่า ทำความเข้าใจแบบทดลองทำจริง
5. ขยายหาตัวชาวบ้าน คนที่มีจิตใจอาสาอยากจะทำ ครัวเรือนอาสา 5 ครัวเรือนต่อหมู่บ้าน กรณีในบักทำทั้งหมู่บ้าน วังน้ำริด ทำ 5 ครัวต่อหมู่บ้าน
6. เขียนหนังสือ เป็น
7. มีอาชีพที่หลากหลาย ไม่กระจุกตัว
8. ต้องสมัครใจ
9. หาครัวเรือนตัวอย่างที่ทำบัญชีครัวเรือนแล้ว สำเร็จ
10. ประสานงานผู้มีความรู้จากส่วนราชการ มาอบรม แล้วให้ครัวเรือนที่สนใจ สมัครใจ ทดลองทำก่อน
11. มาสรุปบทเรียน เรื่องการทำบัญชีครัวเรือน มาแยกหมวด
12. เทคนิค
 - ติดตามครัวเรือน
 - ติดตามหมู่บ้าน
 - นำคนทำบัญชีครัวเรือนมาคุย มาคืนความรู้ แล้วยกระดับเป็นแผนชุมชน
 - วางแผนลดค่าใช้จ่าย
 - พยายามทำให้เกิดการออม เพื่อให้เห็นว่าลดแล้วเกิดการออมเท่าไร??
 - เปรียบเทียบสิ่งที่ผลิตเพื่อลดรายจ่าย ดีค่าเป็นเงินออกมา
 - ร่วมประชุมกับคนทำบัญชีครัวเรือน ประเมินสรุปผล
 - ขยายผล วางแผนไปสู่ครอบครัวอื่นๆ นอกจากหมู่บ้านละ 5 คนแล้ว
 - แบบบันทึกอย่ายากเกินไป ให้ดูความเหมาะสมของคนที่จะทำบัญชีครัวเรือน
 - อย่าทำให้บัญชีครัวเรือน เป็นของหน่วยงาน แต่ให้บัญชีครัวเรือนเป็นของตนเอง
 - ระวังอย่าให้ชาวยานท้อ เมื่อเห็นรายจ่ายมากกว่ารายรับ ต้องมีกระบวนการให้กำลังใจ
 - กลุ่มคนที่ทำได้ง่าย คือ คนที่ทำเกษตรก่อน ก่อนมนุษย์เงินเดือน
 - เกษตรกรชวนแล้วมาทำได้ง่าย
 - เฉลิม นายสมพงษ์ แก้งก่องทรัพย์ กรณีตัวอย่าง
 - ด.วงน้ำริด ทำบัญชีครัวเรือน

อาชีพหลัก

- นำข้อมูลไปเปลี่ยนแปลงอาชีพของตนเอง ไปปรับปรุงอาชีพ
- มาวิเคราะห์ว่าต้องแก้ไขจุดไหน
- ในระดับครัวเรือน ระดับกลุ่ม หมู่บ้าน ตำบล

- มาสรุป วิเคราะห์ แล้วนำไปสำรวจข้อมูลเพิ่มเติม...
- หาข้อมูลมาบันทึก
- ต้องมีการรวมกลุ่มในการผลิต ทำอาชีพหลัก
- การลดรายจ่ายอาชีพหลัก ต้องจัดการอย่างไร??
- หาความรู้ ทดลองปฏิบัติจริง
 - o ในอาชีพหลัก แคนามาประยุกต์ใช้ในระดับพึ่งตนเองได้เท่านั้น ยังไม่ถึงการกำหนดราคา การตลาด
 - ถ้าจะทำให้อาชีพหลัก เขยื้อน คือ...
- ทำข้อมูลให้เห็นตัวเลข เปรียบเทียบ

เรื่องสวัสดิการตำบล

1. กลไกหลัก ต้องมีความรู้ความเข้าใจ เชื่อมโยงกับบัญชีครัวเรือนได้อย่างไร???
2. มีการตั้งกองทุนขึ้นมาให้ได้
3. ตั้งคณะกรรมการขึ้นมา ที่เป็นคนดี ซื่อสัตย์ หาสมาชิกที่ดีด้วย มีเทคนิคในการพูดความเข้าใจแบบจูงใจ
4. แกนนำมีใจรักชุมชน รับฟัง
5. มีการติดตาม ลงในพื้นที่ คุยกับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง
6. สรุปผล รายงานผล มีความเป็นเอกภาพของข้อมูล
7. มีกฎระเบียบ ทุกฝ่ายยอมรับ
8. ดูทุนเดิมว่ามีกลุ่มเดิมอะไรบ้าง
9. ต้องเริ่มจากภายใน การระเบิดจากภายใน ในใจตัวเอง ในชุมชน
10. เริ่มที่นาบัว เรื่องสวัสดิการรถส่งผู้ป่วยฉุกเฉิน เผยแพร่ข่าวประชาสัมพันธ์ ให้รถโอนไปให้ อบต.แล้ว โดยชาวบ้านขอให้ เริ่มการช่วยเหลือแบบเล็กๆ ก่อน ในงานเกิดแก่เจ็บตายก่อน เป็นงานสวัสดิการ ที่ทำมาก่อนแล้ว กองทุนล้ม เพราะขั้นตอนและวิธีการ ชาวบ้านไม่พอใจ ไม่มั่นใจในเรื่องคุณภาพ ของการจัดการกองทุนสวัสดิการ ต่อเนื่องจากทุนเดิม

ที่ดิน น้ำ

- การแก้ปัญหาที่ดิน น้ำ เกิดขึ้นเพราะ เป็นปัญหาที่ประสบอยู่ เห็นอยู่
- ได้จากฐานข้อมูลบัญชีครัวเรือน ให้เห็นสภาพทางเศรษฐกิจ
- สถานการณ์กดดัน (ห้วยเหี้ยะ)
- ใช้เวทีโครงการความร่วมมือเป็นเวทีในการขับเคลื่อน การจัดการข้อมูล

แยกได้ 8 เรื่อง

- ต้องมีกลุ่มองค์กร กลไกเริ่มต้น ผู้นำเดินเรื่อง ต้องเห็น และเข้าใจปัญหา ผู้นำต้องอาสาเป็นธุระ
- ระบบฐานข้อมูลที่เกี่ยวข้อง สำคัญ สภาพปัญหาพื้นที่ แผนที่ การใช้ประโยชน์ที่ดิน เห็นระบบนิเวศน์ ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น การอยู่มาก่อน แผนที่ร่างมือ และแผนที่ GIS สภาพเศรษฐกิจ ข้อมูลรับจ่าย การลงทุนทำแบบนี้ เกิดอะไร?? มีข้อมูลเปรียบเทียบ
- ผู้กระทบและผู้ม้วนได้ส่วนเสีย มีกระบวนการ มีกิจกรรม มาวิเคราะห์ร่วมกัน
- ต้องตามติด ต้องติดตาม ต่อเนื่อง สม่ำเสมอ
- แผนและข้อเสนอ ที่ครอบคลุม เชิงพื้นที่ เชิงกลไกการขับเคลื่อน
- มีทางเลือกในการจัดการ การแก้ไข
- การประสานความร่วมมือ พาลงดู สถานการณ์จริง
- การพัฒนาความรู้
- องค์กรที่เลี้ยง สนับสนุนไม่ทำแทน มาทำในบางส่วน
- สร้างเครือข่าย ข้ามพื้นที่ ในระบบลุ่มน้ำลุ่มน้ำ ข้ามตำบล งานเชิงประเด็น
- คนที่ลงมือทำ ต้องเป็นคนทุกขั ต้องเป็นเจ้าของ สร้างความเป็นเจ้าของ

- แก่นาต้องไม่น่าเดียว
- ท่าที่ต้องสร้างมิตร แต่ยึดจุดยืนของเราเองให้ชัดเจน

แต่ละเรื่องเชื่อมโยงกันอย่างไร?? สัมพันธ์กันอย่างไร??

- อย่าติดเรื่อง 8 แข็ง ในกรอบทั้งหมด
- ประทีป...การแก้ปัญหา ร่วม เช่นการตีกันของเยาวชน ให้เยาวชนจัดการกันเอง แก้ได้ เบบางลงไป สายเดี่ยว มือถือ เป็นการแก้ไขปัญหามีข้อเสนอในการแก้ไขปัญหายาวชนไม่ดีกันเบบบาง ลง เกี่ยวข้องกับเรื่องประชาธิปไตยอย่างไร?? ประชาธิปไตยว่าด้วยสิทธิเสรีภาพ เสมอภาค..เยาวชนก็มีสิทธิคิด สิทธิการแสดงออก รัฐธรรมนูญไกลไป เรามาตักตักกติกามารฐานกันเอง คัดกติกาในระดับครัวเรือน
- กบ....8 แข็ง มันซ้อนกันอยู่ ผมมองว่า มีองค์ประกอบร่วม เช่น องค์การ แนวร่วมเครือข่าย ข้อมูล กิจกรรม ข้อเสนอความร่วมมือท้าวที่ท้าวถิ่น การยกระดับพัฒนาความรู้ บางเรื่องเครือข่าย ข้อมูล ดันทุนการผลิต
- การทำเรื่องราวทั้ง 8 เรื่องให้มีอยู่ในตำบล 8 เรื่อง สัมพันธ์กันอย่างไร เกี่ยวข้องกันอย่างไร??
- สวัสดิการคือ น้ำบ่อหลัง ทำให้เรื่องการขับเคลื่อนงานประเด็น เข้มแข็งไปด้วย อย่างทีมฟุตบอล หาก 11 คน ไม่เข้าใจตำแหน่งบทบาทตนเอง ก็ยากจะเล่น เพราะทุกคนจะกรูกันไปหาฟุตบอล ทุกคน ละ..
- ท่านลองอธิบายความเชื่อมโยงทั้ง 8 ตัวอย่าง??
- **อวประพันธ์**....ต้องหาปัญหา หาแนวร่วมก่อนที่จะเกิดกลไก มันสำปะหลัง อ้อย ต้องจุดประกาย เภาให้ถูกที่คั่นก่อน ให้ได้กลไกส่วนหนึ่ง... เมื่อได้คนมา 5-10 คน แล้ว ก็ค่อยแบ่งบทบาทกันต่อไป ใครถนัดอะไร??
- นัก 5 ยุทธศาสตร์ นักคิด นักประสาน นักวิชาการนักเก็บข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล ได้ มีนักยุทธศาสตร์... เภาถูกที่คั่น มีทีมงาน สื่อ ขยายความลงไปให้ชัดเจน เพื่อขยายผลตามบทบาทหน้าที่ที่ตนเองมีอยู่ แบ่งบทบาทกันให้ชัด แบ่งคนเล่น ตามบทบาท ไม่เล่นเดี่ยว เราต้องชัดเจน คุยกันชัด ตกผลึกในองค์กรชัดเจนแล้ว ยุทธศาสตร์เราคืออะไร??
- **นก**...จัดลำดับความสำคัญของเรื่องขับเคลื่อน พื้นที่ไหนบ้าง มีกลไกตำบลชัดเจน?? แบ่งเป็นทีมขับเคลื่อนอย่างไร?? มีทีมกลางด้วย ตำบลไหนยังไม่ได้ทำเรื่อง การหยิบปัญหาพร้อมขึ้นมาแล้ว ตำบลไหน ยังไม่หยิบอาชีพหลักขึ้นมาจัดการอย่างจริงจัง?? ตำบลไหน ยังไม่ฝึกการทำบัญชีครัวเรือน บางตำบลมีแล้วไม่ต่อเนื่อง??? ที่ประชุม....ความชัดเจนเรื่องบัญชีครัวเรือนยังเป็นของ ธกส. ทำเรื่องกระดาษ ส่งไป ยังไม่มีใครทำอย่างจริงจัง?? ไปเจอกำแพง เจอหน่วยงาน เจอตำแหน่งที่ขวางเราอยู่ ตำบลไหน ยังไม่มีข้อมูล ...ทำหมดทุกตำบล เริ่มแล้ว ยังไม่สมบูรณ์
- **ที่ประชุม**...มีแล้วแต่ยังไม่สมบูรณ์ ยังไม่มีทีมติดตาม สรุปรบทเรียน จัดการความรู้ของตำบล ทีมจัดการความรู้... มีแต่ยังไม่ต่อเนื่อง...
- สรุปแล้ว งาน 8 เรื่องมีหมดแล้ว แต่อันดับไหนสำคัญที่สุด เรียง 1 2 3
- **ผอ.บ. ขาดิระการ** กลไกสำคัญที่สุด ในระดับหมู่บ้านตำบล รองลงมา คือฐานข้อมูล และแผนข้อเสนอ สำคัญที่สุด 3 ประการ เรื่องสวัสดิการกว้าง ของ พอช. หรือสวัสดิการที่มีมาเดิม ผมใช้สวัสดิการ กองทุนหมู่บ้าน 20 % อยู่แล้ว ดอกผลกำไร จากกิจกรรมอื่นๆ ที่มีอยู่เดิมในชุมชน 8 อย่างแข็งแรงไม่พร้อมกัน แข็งตามกระแส แข็งๆอ่อนๆ พอได้เรื่องน้ำ เช่นคลองน้ำลึก มุดให้ดินไป 7-8 เมตร ชาวบ้านไม่ได้ใช้น้ำ เราไม่ค่อยมีส่วนร่วม กรมชลประทาน ไม่ค่อยบอกชาวบ้าน ไม่มีใครตาม ฝ่ายชดถาหมดแล้ว
- **นก**....ถ้าชาวบ้านฝึกประชาธิปไตยท้องถิ่น ประชาชนฝึกมากเข้าๆ ก็จะเข้าใจระบบปชต.ของประเทศ 8 เรื่อง เป็นการฝึกปกครองตนเอง ต่อไปต้องมีการเลือกตั้งผู้ว่าราชการจังหวัดแน่ๆ การลำดับความสำคัญ แนวทาง 8 แข็ง ท่านเชื่อหรือไม่ว่า?? แนวนี้แก้ปัญหาได้จริงหรือไม่??? มีข้อดี ข้ออ่อนอย่างไร?? จะแก้อย่างไรต่อไป?? 8 แข็งนี้ อ้อมไปอ้อมมาอย่างไร??
- **รัตน**...ตำบลห้วยเหี้ยะ ที่ดิน 8 แข็งมีอยู่ แต่แข็งไปคนละด้าน สจ. นายก กำนัน ผู้ใหญ่ ยังเชื่อมกันไม่ได้ 8 แข็งอยู่กับประชาชน...ไม่ใช่อยู่นับหน่วยงาน ตอนนั้นมองอยู่แล้ว แต่หาโอกาสไม่ได้ ในการหาโอกาสให้ กำนัน นายก มาคุยกัน ชาวบ้านฝากความหวังไว้กับเรา เรื่องปุ๋ยสั่งตัด ในเรื่องอาชีพหลัก ขาดเงินซื้อปุ๋ย มาทำปุ๋ยสั่งตัด ได้กำไรแค่ 2 ไร่ ที่ทดลอง แต่ที่เราทำเอง 18 ไร่ ขาดทุน ชาวบ้านปลูกใช้เมล็ดพันธ์

NK 999 การเปลี่ยนแปลงพันธียาก สิ่งใหม่ดีกว่า ต้อง888 ยิ่งทำยิ่งจน ปุ๋ยสั่งตัด ยาก เรื่องเงินลงทุน ในการจัดซื้อปุ๋ย...

- **ที่ประชุมจากนาบัว** ... เรื่อง 8 หัวข้อ นี้ ในข้อแรก เรื่อง กลไก เป็นเรื่องแรก ในเรื่องความเดือดร้อน เรื่องที่ดิน กลไกไปคนละทิศคนละทาง มาได้ทุกฝ่าย แต่ยังไม่รวมกัน ขาดคนกลางที่แข็งพอ ในการเชื่อมโยง ทุกฝ่าย เรื่องน้ำกำลังถูกแก้...เมื่อเรามีโอกาสเข้าไปร่วมทีมต้องรวมกันได้ ถึงจะไปได้ดี ข้อมูลก็สำคัญ ถ้าเริ่มจุดหนึ่ง ต่อไปถึงจุด 8 แนนอน
- **นก..** ทำไมเราไม่มุ่งที่อำเภอ หมู่บ้าน เลย จำเป็นอย่างไรรที่ต่อวมาทำในหน่วยพื้นที่ที่ตำบล ครับ???และถ้าต้องการทำงานในระดับตำบลให้ดีขึ้นทำอย่างไร??
- **ผญบ.** บางเรื่องเชื่อมโยงกันทุกหมู่บ้าน ทั้งตำบล เช่น เรื่องน้ำ เรื่องยาเสพติด ต่อวทำงานร่วมกันทั้งตำบล แต่ก็ไม่ใช่แก้ได้ 100 % ในระดับอำเภอ บางเรื่องไม่เกี่ยวกัน เราต้องเอาคนที่เดือดร้อนมาทำ...ก่อน ในอำเภอกว้างไป
- **นก...**หลายเรื่องเกี่ยวข้อง กับการปกครองส่วนท้องถิ่น มีกลไก จำลองระบบประเทศมาโดยตรง สนับสนุนงานตำบล เพื่อฝึกประชาธิปไตย จำลองระดับประเทศลงมา อำเภอไม่มีหน่วยการปกครองท้องถิ่น นายอำเภอลดบทบาทลง เน้นเรื่องความมั่นคง มากกว่า เรื่องการปกครองตนเองของท้องถิ่นระดับจังหวัด
- **อาประพันธ์...**จากประสบการณ์ทำงานมา 30 ปี ผมมาดูพื้นที่ตนเอง จากคำถาม ทำไมไม่ทำระดับหมู่บ้าน เพราะคนที่มีอำนาจไปทำ ไม่ได้เรียนรู้ คนเรียนรู้ไม่มีอำนาจไปทำเวทีแบบนี้ คนมีอำนาจไม่ได้มาเรียนรู้ ผมเคยเป็นศิลปินเดี่ยว ไปได้แต่ไปซ้ำ ถ้าเราจะทำอย่างนี้ ในฐานะที่เป็นชาวข้าราชการ ต้องเริ่มจากกลุ่มฐานเดิม เช่น ออมทรัพย์ แทรกประเด็นใหม่เข้าไป...ผมบริหารกลุ่มออมทรัพย์ ดัดสินใจตนเองได้ ต่อไป เอากรรมการมาเรียนรู้แบบนี้ เอากรรมการก่อน มาคุยให้แตกฉาน ปลัด อบต. ต้องเรียนรู้ สามารถใช้สมาชิก กอบต. จนท. จัดให้การเรียนรู้เกิดขึ้น มีคน มีกิจกรรม มีการดูงาน.. รัตน..เป็นประชาชนธรรมดา เราต้องแทรกตัวไปในกลุ่มออมทรัพย์ หากกรรมการที่มีส่วนได้ส่วนเสีย เข้ามาร่วมกัน ผมเรียนรู้ไปเรื่อยๆ ต่อไปเราต้องเรียนรู้ของเราอยู่เรื่อยๆ ไม่หยุด หน่วยงานก็ตื่น เราลงไปทำทำ โครงสร้างแบบ นี้ 8 ข้อ ถูกต้องแล้ว
- **พี่ร่อน...** ผมยึดทุกข้อ เท่ากัน เราต้องเสนอ เชื่อมตัวบุคคล ให้คนประสานได้มาช่วยเรา เราต้องเรียนรู้ และทำความเข้าใจกับปัญหาที่เกิดขึ้น อย่างมองข้ามวัฒนธรรมประเพณี การเชื่อมของคน 2 คน ให้อยู่ภายใต้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ภายใต้จิตสำนึก ที่ทำงานเพื่อส่วนร่วม
- **ส้ม...**ดู 8 ข้อ การเรียงลำดับ สิ่งที่ไม่ต้องสร้าง คือ ประเด็นปัญหาพร้อม มันมีอยู่แล้ว ที่ขาดคือ กลไกที่เราต้องสร้าง สร้างให้คนหลายๆคนมาร่วมกัน ทำท่อนไม้ให้เป็นโต๊ะ มีฟันเฟืองให้ต้นไม้กลายเป็นโต๊ะ จากนั้นเราต้องลงมือทำ เพื่อพัฒนา ทั้งผิดและถูก เราต้องทำอาชีพหลัก เพื่อให้ตนเองอยู่รอด จากนั้นให้งานบัญชีครัวเรือน มาทำ กลไกอาชีพหลัก ข้อมูล (จากบัญชีครัวเรือน) ระบบฐานข้อมูล จากนั้นสร้างสวัสดิการตำบล จากนั้นเรียนรู้ระบบ ปชต. ปชต.ดูแลทรัพยากร และประชาชนในพื้นที่ อบรมเกี่ยวข้องกับชีวิตของเราด้านใดบ้าง.....จากนั้นมีการประเมินผล การสรุปบทเรียน การถอดบทเรียน การเรียนรู้ ในระดับตัวบุคคล ถ้าเน้นบุคคลใช้เวลานานนับปีกว่าจะครบตำบล เน้น อบต.เพราะ อบต.มีทุน มีสภา
- **แก้ว...**แนว 8 ข้อ ช่วยให้การแก้ปัญหาทุกขั้วสุข ดีขึ้นหรือไม่???ถ้าเราแก้ปัญหาเฉพาะเรื่องจะไม่จบ อาจจบเป็นเรื่อง แต่ไม่เชื่อมโยงกันกับเรื่องอื่นๆ ในความเป็นจริงเราทำในระดับกลุ่มด้วย หมู่บ้านด้วย...จริงๆ เราทำในฐานรากด้วย เราต้องมีกลุ่มพื้นฐาน มีหน่วยพื้นฐานขึ้นมา ถ้าหน่วยพื้นฐานไม่แข็ง ปกป้องท้องถิ่น รักษาส่วนรวม ใจเราไปถึงสังคมไทยด้วย กระแสมันมา มีการกระจายอำนาจท้องถิ่นเอง... ฮีต ชิด ทุน วัฒนธรรม เข้ามาด้วย ทุนทรัพยากรเข้ามาด้วย.. การแก้ปัญหาเศรษฐกิจปากท้อง หรือเปล่า??? อาจไม่ใช่อาชีพหลัก แต่เป็นเรื่องปากท้อง..ก่อนก็ได้ เอาทุนเดิมมาจัดการ
- **ต่อ...** 8 เรื่องไม่ใช่มาจากพื้นก แต่ละตำบลมีทุกเรื่อง เท่าที่เห็นปัญหา พี่รัตน เสน่ห์ภาคประชาชน ต้องออกแรงมากกว่าเขา เห็นทั้ง 8 เรื่อง บางทีก็ยากส์ เครียดมาก สิ่งที่ทำกันมาต้องเดินไปข้างหน้า
- **ปอ..** ในมุมมองกลับ ในฐานะทำงานในตำบล แต่ 8 ประการ อาจอยู่ในตำบลก็ได้ ข้างล่างอ่อนแอ ทำให้แน่นในกลุ่มองค์กรก็ได้ ไม่ต่อวทำระบบตำบล ที่อ้างทอง เมื่อแข็งที่ตำบล

ลงไปข้างล่างไม่ได้ ลูานล่างไม่รู้ ก็อ่อน เมื่อเราทำงานไปสักพัก ราษฎรแบมือ ขอดลอด เป็นอาแบ ต่อไปต้องลงทำข้างล่างให้ได้...

- ถ้าข้างล่างแข็ง ต่อไปตำบลก็แข็งแรง ถ้าข้างล่างแข็ง ปอ กำลังทำหวนกลับ ทำข้างล่างให้แข็ง
- **ปทุม งามเลิศ** ผมเคยผ่านระบบมาตรฐานเดียวกัน เช่น การบินไทย การพัฒนาคน สำคัญมากที่สุด ชุมชนมีปัญหาแล้ว อาจารย์มาหาข้อมูลให้เป็นระดับเดียวกัน เรากำลังเข้าสู่การพัฒนาบุคคล การพัฒนาคนเริ่มต้นจาก ต้องเตรียมดิน เตรียมแผน เตรียมอาหาร เตรียมคน ต้องพัฒนาที่ใจ เริ่มที่ตัวเราเองก่อน ถึงจะผ่อนปรนสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตต่อไปในขั้นสุดท้าย ถ้าเราไม่มีกลไก การบริหารบุคคลที่ดีจะยากส์
- **นก...** ต่อไปจะมีหน่วยงานลงมาสับสนุนรายตำบล เช่น ปตท.จะลงมาหนุน 84 ตำบล สสส.มีตำบลสุขภาวะ พวงตำบล พอช. มีสภาองค์กรชุมชนตำบล ตำบลละ 105,000 บาท กองทุนฟื้นฟู ๔ติดการเมือง ภายในเดือนมิถุนายน 2554 แ่งบประมาณ 670 ล้านบาท หากใช้ไม่หมด จะมีปัญหา เงิน 3,000 ล้านบาท เป็นเงินกู้ ดบ.ร้อยละ1 บาท ต่อปี ไม่เกิน 5 แสน อนุ กก.จังหวัด อนุมัติเลย เกิน 2.5 ล้าน ไปอนุมัติที่ส่วนกลาง ท่านสามารถรวมโซน รวมซื้อ รวมขาย เช่น ข้าวสาร ถ้ารวมโซนกันได้ เราบริหารข้าวสารได้ ธกส. มีเงินปรับโครงสร้างหนี้ฯ กองทุนฟื้นฟู ซื้อแล้วขายให้กองทุนฟื้นฟูหมด ย้ายหนี้ได้หมด โยกหนี้ จาก ธกส. มาอยู่ กองทุนฟื้นฟูฯ ใครที่ขึ้นทะเบียนไว้...
- ถ้าชุมชนตำบล เป็นทีมฟุตบอล เป็นช่างก่อสร้าง เราเองไม่อยู่โดดเดี่ยว หลายตระกูล สสส. เราจะจัดการตั้งรับอย่างไร?? เพื่อไม่ให้เกิดปัญหา เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาอย่างในอดีต.. แขนงเดินทางไปเป็นว่าเล่น เราจะตั้งรับปัญหานี้ได้อย่างไร?? โดยเฉพาะตำบลต่างๆ จะทำอย่างไร?? จะจัดการตั้งรับอย่างไร เพื่อไม่ให้เกิดปัญหากับบ้านที่เราจะสร้าง
- **ที่ประชุม.. ตำบลศรีเทพ.....**อยู่ที่หัวของตำบล นายกตำบลไหน ที่รู้แนวในการพัฒนา ให้ระเบิดจากประชาชน ท่านมีอำนาจอยู่แล้ว ท่านลงมาถึงประชาชนโดยตรง ถ้าตรงนี้ทำ ได้จะเร็วมาก ผมก็พยายามที่ดันขึ้นไป แต่ข้างบนขัดขาดตลอด ขัดไม่ได้ ก็ต้องรอเลือกตั้งใหม่ก่อน แล้วค่อยว่ากัน แต่เวลาที่เหวี่ยงไม่มีใครคิด ในช่วงรอเลือกตั้งใหม่ บทบาทที่ตำบล แบ่งงานกันทำ ตำบลที่นายกคุมปลัด คุมสภาฯ อลละ ส.อบต.ไม่ตรวจสอบ นายก คุมอำนาจหมดเลย ประชาชนน้ำหนักน้อย นายกพูดคนเชื่อทั้งตำบลแต่ประชาชนพูดเสียงไม่ดัง ผมรู้ปัญหา ระดับบนก็รู้ปัญหา รู้แต่ไม่ทำ เช่น เรื่องจัดการแหล่งน้ำ เขาเคยเขียนโครงการมาแต่ไม่ได้ ที่ลำห้วยใหญ่ มันครอบคลุม 3 ตำบล ปล่อยตามท่อได้ ประหยัด เขารู้ มีคนเคยทำ แต่ไม่มีคนติดตามโครงการฯ เอาระดับหัว นายก 3 คน มาคุยกัน งบประมาณไม่มีเกินศักยภาพ ของ อบต. เราจะทำอย่างไร? ได้ ทุกวันนี้ยากมาก ๆ วันนี้ดีใจ เห็น 8 ประเด็นมีประโยชน์มาก ในฐานะประชาชนจะผลักดัน ในฐานะของเราที่ทำได้ ดันได้นิดหน่อยก็จะดี
- **นก....** ชีวิตของสุรแผน กว่าจะได้มาอยู่กับ สะเดา ต้องฝ่าฟัน อย่างไร??มากมาย กว่าจะได้กลับมาหาสะเดาได้ แต่สุรแผน ไม่ย่อท้อ แม้ว่าไม่สำเร็จ และกลับมาอยู่กับเมียจนได้ พี่น้องเหล่านั้น รอท่านอยู่ในหมู่บ้าน ตำบล ให้ท่านตั้งตัว ต้องมุ่งให้ตรงเป้า อย่าวนเวียน ไม่ต้องรอพวกผม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบนี้ เกิดขึ้นได้ด้วยตัวท่านเอง

การเรียนรู้จากวงจรการจัดการปัญหาร่วมของชุมชน

การแก้ไขปัญหา(ที่ดิน-น้ำ)

→ ปัญหาที่ประสบ/เห็นอยู่

→ ได้จากข้อมูล(บัญชีครัวเรือน/ข้อมูลชุมชน)

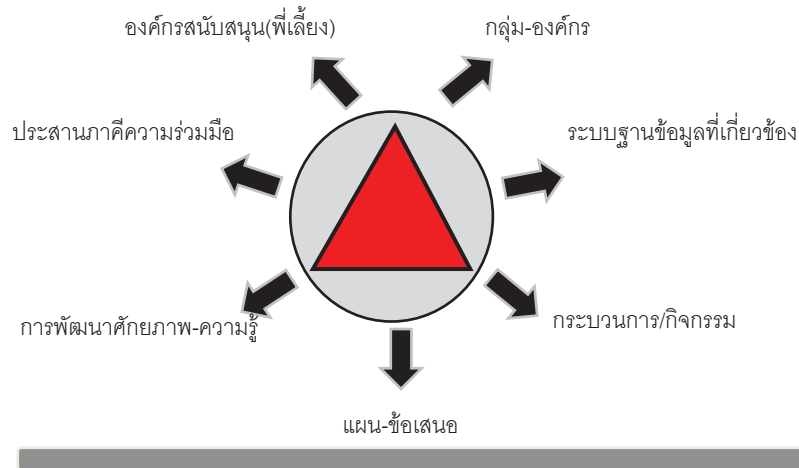
→ สถานการณ์กีดกัน

การเรียนรู้จากวงจรการจัดการปัญหาร่วมของชุมชน

การเรียนรู้จากวงจรจัดการปัญหาร่วมของชุมชน

1. มองทั้งระบบ-เห็นทั้งกระดาน

3. ไม่นำเดี่ยว-ขยายแกน-สร้างแกนใหม่-กติกาที่ตรวจสอบกันได้

2. ต้องมีความรู้สึกเป็นเจ้าของ

4. ทำที่สร้างมิตร ยึดในหลักการและเป้าหมาย

ภาคผนวกเอกสารประกอบรายงานฉบับสมบูรณ์
เพื่อดูรายละเอียดเพิ่มเติม ชุดที่ 18

- ตัวอย่างรายงานประจำเดือนที่มงานติดตามสนับสนุนฯ

จังหวัด.....
แบบบันทึกกระบวนการวิจัยและพัฒนา
“กระบวนการสร้างเสริมตำบลเข้มแข็งและจังหวัดความร่วมมือ”
ประจำเดือน.....

ข้อตกลงเบื้องต้น

- 1) แบบบันทึกนี้ คือ เครื่องมือที่แนะนำเบื้องต้น เพื่อใช้สำหรับบันทึกภาพรวมของกระบวนการผลิต ผลลัพธ์ ข้อสังเกต ข้อค้นพบในรอบ 1 เดือน ของการดำเนินงานโครงการความร่วมมือฯ ระดับจังหวัด
- 2) ประโยชน์ของเครื่องมือและการบันทึกตามเครื่องมือนี้ ได้แก่
 - a. ใช้เป็นเครื่องมือในการบันทึกกระบวนการ ผลิต ผลลัพธ์ ข้อสังเกต ข้อค้นพบในรอบ 1 เดือน ของการดำเนินงานโครงการความร่วมมือฯระดับจังหวัดของทีมงานจังหวัด และของผู้ติดตามสนับสนุนจังหวัด เพื่อนำข้อมูลไปบันทึกไว้มาทำการประมวล วิเคราะห์ และสังเคราะห์ทำความเข้าใจ สำหรับการตอบโจทย์คำถามของการวิจัยและพัฒนา เมื่อเสร็จสิ้นโครงการฯ
 - b. ใช้เป็นเครื่องมืออีกชิ้นหนึ่งที่จะช่วยให้การติดตามสนับสนุนงานของผู้ติดตามสนับสนุนงานจังหวัด และของทีมงานจังหวัด(ยังไม่ใช้เครื่องมืองานประเมิน)ให้เป็นไปอย่างมีระบบและรอบด้านมากขึ้น
 - c. แต่อย่างไรก็ดี แนะนำให้ผู้ติดตามสนับสนุนจังหวัดและทีมงานจังหวัด ใช้ข้อมูลเหล่านี้ไปประกอบการจัดทำรายงานเดือน-รายงานงวดต่อแหล่งทุนจะดียิ่งแล้ว
- 3) ขอผลบุญกุศลแห่งการเสียสละเพื่อส่วนรวมของทุกท่านจงมีแด่ท่านและครอบครัว ขอให้กำลังใจ

1. กระบวนการสร้างเสริม/พัฒนา “คณะทำงานจังหวัด”

- A. ในรอบเดือนนี้, เพื่อให้ “คณะทำงานจังหวัด” ทั้งระดับจังหวัด(และระดับอำเภอ-ถ้ามี) มีความสามารถในการบริหารจัดการโครงการฯให้บรรลุเป้าหมาย รวมทั้งสามารถประสานและช่วยหนุนเสริมคณะทำงานระดับตำบลให้สามารถปฏิบัติการสร้างเสริม “ความเข้มแข็ง 7 ประการของชุมชนตำบลตนเอง” ได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด, ได้มีการสร้างเสริม “ปัจจัย/เงื่อนไขเอื้ออำนวย” อะไรและอย่างไรบ้าง หรือมีกระบวนการ หรือมีกิจกรรม หรือมีเหตุการณ์สำคัญอะไรที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ อะไรบ้าง?
- B. จากกระบวนการข้างต้นได้เกิด “ผลผลิตและผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลง”อะไรบ้าง? และคืบหน้ากว่าเดือนที่ผ่านมาอย่างไรบ้าง?(ข้อมูลรายละเอียดประกอบให้แนบไว้ในภาคผนวก)
- C. จากกระบวนการและผลลัพธ์ข้างต้น, ท่านมี “ข้อสังเกต/ข้อค้นพบ/ข้อเสนอแนะ” อะไรบ้างที่จะเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงานของผู้เกี่ยวข้องในระยะต่อไป?
- D. ในรอบเดือนหน้า,ท่านหรือทีมงานจังหวัดจะมี “แผนกิจกรรมหรือกลยุทธ์เชิงรุก” ในเรื่องนี้อะไรบ้าง?
- E. ความเห็นหรือข้อเสนอแนะของผู้ประสานงานภาค

2. กระบวนการสร้างเสริม/พัฒนา “กลไกตำบลเข้มแข็ง”

- A. ในรอบเดือนนี้, เพื่อให้ “กลไกตำบลเข้มแข็ง” มีศักยภาพในการนำพาขับเคลื่อนกระบวนการแก้ทุกข/สร้างสุขในชุมชนตำบลของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถเป็นกลไกที่จะมีความต่อเนื่องมั่นคงในอนาคต, ได้มีการสร้างเสริม “ปัจจัย/เงื่อนไขเอื้ออำนวย” อะไรและอย่างไรบ้าง หรือมีกระบวนการ หรือมีกิจกรรม หรือมีเหตุการณ์สำคัญที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ อะไรบ้าง?
- B. จากกระบวนการข้างต้น ได้เกิด “ผลผลิตและผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลง”อะไรบ้าง? และคืบหน้ากว่าเดือนที่ผ่านมาอย่างไรบ้าง?(ข้อมูลรายละเอียดประกอบให้แนบไว้ในภาคผนวก)
- C. จากกระบวนการและผลลัพธ์ข้างต้น, ท่านมี “ข้อสังเกต/ข้อค้นพบ/ข้อเสนอแนะ” อะไรบ้างที่จะเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงานต่อไป?
- D. ในรอบเดือนหน้า,ท่านหรือทีมงานจังหวัดจะมี “แผนการหรือกลยุทธ์เชิงรุก” ในเรื่องนี้อะไรบ้าง?
- E. ความเห็นหรือข้อเสนอแนะของผู้ประสานงานภาค

3. กระบวนการรณรงค์ให้ครัวเรือนทำ-เรียนรู้-และปรับปรุงการจัดการการเงินของตนเอง ด้วยเครื่องมือ “บัญชีรับจ่ายทั่วไป-หรือบัญชีกำไรขาดทุนของกิจการของครัวเรือน”

- A. ในรอบเดือนนี้, เพื่อให้ “การทำ-เรียนรู้-ปรับปรุงการจัดการการเงินของครัวเรือนด้วยเครื่องมือบัญชีรับจ่ายทั่วไป-บัญชีกำไรขาดทุนของกิจการของครัวเรือน” มีความคืบหน้าอย่างเป็นรูปธรรม, ได้มีการสร้างเสริม “ปัจจัย/เงื่อนไขเอื้ออำนวย” อะไรและอย่างไร หรือมีกระบวนการ หรือกิจกรรม หรือเหตุการณ์สำคัญที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ อะไรบ้าง?
- B. จากกระบวนการข้างต้น ได้เกิด “ผลผลิตและผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลง”อะไรบ้าง? และคืบหน้ากว่าเดือนที่ผ่านมาอย่างไรบ้าง?(ข้อมูลรายละเอียดประกอบให้แนบไว้ในภาคผนวก)
- C. จากกระบวนการและผลลัพธ์ข้างต้น, ท่านมี “ข้อสังเกต/ข้อค้นพบ/ข้อเสนอแนะ” อะไรบ้างที่จะเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงานต่อไป?
- D. ในรอบเดือนหน้า, ท่านหรือทีมงานจังหวัดจะมี “แผนการหรือกลยุทธ์เชิงรุก” ในเรื่องนี้อะไรบ้าง?
- E. ความเห็นหรือข้อเสนอแนะของผู้ประสานงานภาค

4. กระบวนการจัดทำ-เรียนรู้และลงมือแก้ตาม “แผนและข้อเสนอเพื่อจัดการปัญหาร่วมของชุมชนตำบล”

- A. ในรอบเดือนนี้, เพื่อให้การ จัดทำ-เรียนรู้-ลงมือแก้ตาม “แผนและข้อเสนอเพื่อจัดการปัญหาร่วมของชุมชนตำบล” มีความคืบหน้าอย่างเป็นรูปธรรม-มวลชนได้ยกระดับการเรียนรู้-เพิ่มขีดความสามารถในการวิเคราะห์สาเหตุและทางเลือกในการจัดการปัญหาทุกข้ รวมทั้งการลงมือแก้ และการจัดตั้งมวลชนในท้องถิ่นที่เข้มแข็ง, ได้มีการสร้างเสริม “ปัจจัย/เงื่อนไขเอื้ออำนวย” อะไรและอย่างไร หรือมีกระบวนการ หรือกิจกรรม หรือเหตุการณ์สำคัญที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้อะไรบ้าง?
- A. จากกระบวนการข้างต้น ได้เกิด “ผลผลิตและผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลง” อะไรบ้าง? และคืบหน้ากว่าเดือนที่ผ่านมามีอะไรบ้าง? (ข้อมูลรายละเอียดประกอบให้แนบไว้ในภาคผนวก)
- B. จากกระบวนการและผลลัพธ์ข้างต้น, ท่านมี “ข้อสังเกต/ข้อค้นพบ/ข้อเสนอแนะ” อะไรบ้างที่จะเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงานต่อไป?
- C. ในรอบเดือนหน้า, ท่านหรือทีมงานจังหวัดจะมี “แผนการหรือกลยุทธ์เชิงรุก” ในเรื่องนี้อะไรบ้าง?
- D. ความเห็นหรือข้อเสนอแนะของผู้ประสานงานภาค

5. กระบวนการพัฒนา “ระบบฐานข้อมูลเพื่อตำบลเข้มแข็ง”

- A. ในรอบเดือนนี้, เพื่อให้ “ระบบฐานข้อมูลเพื่อตำบลเข้มแข็ง” มีความคืบหน้าอย่างเป็นรูปธรรม สามารถนำมาช่วยการแก้ทุกข้/สร้างสุขของชุมชนตำบลได้ทันสถานการณ์, ได้มีการสร้างเสริม “ปัจจัย/เงื่อนไขเอื้ออำนวย” อะไรและอย่างไร หรือมีกระบวนการ หรือกิจกรรม หรือเหตุการณ์สำคัญที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้อะไรบ้าง?
- B. จากกระบวนการข้างต้น ได้เกิด “ผลผลิตและผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลง” อะไรบ้าง? และคืบหน้ากว่าเดือนที่ผ่านมามีอะไรบ้าง? (ข้อมูลรายละเอียดประกอบให้แนบไว้ในภาคผนวก)
- C. จากกระบวนการและผลลัพธ์ข้างต้น, ท่านมี “ข้อสังเกต/ข้อค้นพบ/ข้อเสนอแนะ” อะไรบ้างที่จะเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงานต่อไป?
- D. ในรอบเดือนหน้า, ท่านหรือทีมงานจังหวัดจะมี “แผนการหรือกลยุทธ์เชิงรุก” ในเรื่องนี้อะไรบ้าง?
- E. ความเห็นหรือข้อเสนอแนะของผู้ประสานงานภาค

6. กระบวนการยกระดับ “การจัดการอาชีพหลักของชุมชนตำบล”(การพัฒนาเครือข่าย-เวทีการเรียนรู้-ความร่วมมือ)

- A. ในรอบเดือนนี้, เพื่อให้ “การยกระดับการจัดการอาชีพหลักของผู้คนในตำบล” มีความคืบหน้าอย่างเป็นรูปธรรม, ได้มีการสร้างเสริม “ปัจจัย/เงื่อนไขเอื้ออำนวย” อะไรและอย่างไร หรือมีกระบวนการ หรือกิจกรรม หรือเหตุการณ์สำคัญที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้อะไรบ้าง?
- B. จากกระบวนการข้างต้น ได้เกิด “ผลผลิตและผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลง” อะไรบ้าง? และคืบหน้ากว่าเดือนที่ผ่านมามีอะไรบ้าง? (ข้อมูลรายละเอียดประกอบให้แนบไว้ในภาคผนวก)
- C. จากกระบวนการและผลลัพธ์ข้างต้น, ท่านมี “ข้อสังเกต/ข้อค้นพบ/ข้อเสนอแนะ” อะไรบ้างที่จะเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงานต่อไป?
- D. ในรอบเดือนหน้า, ท่านหรือทีมงานจังหวัดจะมี “แผนการหรือกลยุทธ์เชิงรุก” ในเรื่องนี้อะไรบ้าง?
- E. ความเห็นหรือข้อเสนอแนะของผู้ประสานงานภาค

7. กระบวนการยกระดับ “การจัดการสังคมสวัสดิการของชุมชนตำบล” (การพัฒนาเครือข่าย- เวทีการเรียนรู้-ความร่วมมือ)

- ในรอบเดือนนี้, เพื่อให้ “กระบวนการยกระดับการจัดการสังคมสวัสดิการ” มีความคืบหน้าอย่างเป็นรูปธรรม, ได้มีการสร้างเสริม “ปัจจัย/เงื่อนไขเอื้ออำนวย” อะไรและอย่างไร หรือมีกระบวนการ หรือกิจกรรม หรือเหตุการณ์สำคัญที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้อะไรบ้าง?
- จากกระบวนการข้างต้น ได้เกิด “ผลผลิตและผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลง” อะไรบ้าง? และคืบหน้ากว่าเดือนที่ผ่านมาอย่างไรบ้าง? (ข้อมูลรายละเอียดประกอบให้แนบไว้ในภาคผนวก)
- จากกระบวนการและผลลัพธ์ข้างต้น, ท่านมี “ข้อสังเกต/ข้อค้นพบ/ข้อเสนอแนะ” อะไรบ้างที่จะเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงานต่อไป?
- ในรอบเดือนหน้า, ท่านหรือทีมงานจังหวัดจะมี “แผนการหรือกลยุทธ์เชิงรุก” ในเรื่องนี้อะไรบ้าง?
- ความเห็นหรือข้อเสนอแนะของผู้ประสานงานภาค

8. กระบวนการยกระดับ “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการ ท้องถิ่นตำบลตนเอง” (การพัฒนาเครือข่าย- เวทีการเรียนรู้-ความร่วมมือ)

- ในรอบเดือนนี้, เพื่อให้ “กระบวนการยกระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการท้องถิ่นตำบลตนเอง” มีความคืบหน้าอย่างเป็นรูปธรรม-มวลชนเกิดความเข้าใจ-เห็นความสำคัญ-ตระหนักและตื่นตัวเข้าไปมีส่วนร่วมในการปกครองท้องถิ่นตนเอง, ได้มีการสร้างเสริม “ปัจจัย/เงื่อนไขเอื้ออำนวย” อะไรและอย่างไร หรือมีกระบวนการ หรือกิจกรรม หรือเหตุการณ์สำคัญที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้อะไรบ้าง?
- จากกระบวนการข้างต้น ได้เกิด “ผลผลิตและผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลง” อะไรบ้าง? และคืบหน้ากว่าเดือนที่ผ่านมาอย่างไรบ้าง? (ข้อมูลรายละเอียดประกอบให้แนบไว้ในภาคผนวก)
- จากกระบวนการและผลลัพธ์ข้างต้น, ท่านมี “ข้อสังเกต/ข้อค้นพบ/ข้อเสนอแนะ” อะไรบ้างที่จะเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงานต่อไป?
- ในรอบเดือนหน้า, ท่านหรือทีมงานจังหวัดจะมี “แผนการหรือกลยุทธ์เชิงรุก” ในเรื่องนี้อะไรบ้าง?
- ความเห็นหรือข้อเสนอแนะของผู้ประสานงานภาค

9. กระบวนการ “ประสานการแก้ทุกข์/สร้างสุขของชุมชนตำบล(Demand) เข้ากับอำนาจหน้าที่-ศักยภาพและงบประมาณขององค์กรปกครองท้องถิ่น และของหน่วยงานราชการภายในจังหวัด(Supply)”

- ในรอบเดือนนี้, เพื่อให้กระบวนการ “ประสานการแก้ทุกข์/สร้างสุขของชุมชนตำบล(Demand) เข้ากับอำนาจหน้าที่-ศักยภาพและงบประมาณขององค์กรปกครองท้องถิ่นและของหน่วยงานราชการภายในจังหวัด(Supply)” มีความคืบหน้าอย่างเป็นรูปธรรม-สามารถหนุนช่วยการแก้ทุกข์/สร้างสุขของชุมชนตำบลได้อย่างมีประสิทธิภาพ, ได้มีการสร้างเสริม “ปัจจัย/เงื่อนไขเอื้ออำนวย” อะไรและอย่างไรบ้าง หรือมีกระบวนการ หรือกิจกรรม หรือเหตุการณ์สำคัญอะไรที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้บ้าง?
- จากกระบวนการข้างต้น ได้เกิด “ผลผลิตและผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลง” อะไรบ้าง? และคืบหน้ากว่าเดือนที่ผ่านมาอย่างไรบ้าง? ข้อมูลรายละเอียดประกอบให้แนบไว้ในภาคผนวก)
- จากกระบวนการและผลลัพธ์ข้างต้น, ท่านมี “ข้อสังเกต/ข้อค้นพบ/ข้อเสนอแนะ” อะไรบ้างที่จะเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงานต่อไป?
- ในรอบเดือนหน้า, ท่านหรือทีมงานจังหวัดจะมี “แผนการหรือกลยุทธ์เชิงรุก” ในเรื่องนี้อะไรบ้าง?
- ความเห็นหรือข้อเสนอแนะของผู้ประสานงานภาค

10. กระบวนการ “ติดตามสนับสนุนและประเมินผลภายในเพื่อเพิ่มพลัง”

- A. ในรอบเดือนนี้, เพื่อให้ “กระบวนการติดตามสนับสนุนและประเมินผลภายในเพื่อเพิ่มพลัง” มีความคืบหน้าอย่างเป็นรูปธรรม-คณะทำงานทุกชุด/ทุกระดับสามารถกำหนดเป้า/วางแผน/ลงมือ/สรุปผล/สรุปบทเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ, ได้มีการสร้างเสริม “ปัจจัย/เงื่อนไขเอื้ออำนวย” อะไรและอย่างไรบ้าง หรือมีกระบวนการ หรือกิจกรรม หรือเหตุการณ์สำคัญ อะไรที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้อะไรบ้าง?
- B. จากกระบวนการข้างต้น ได้เกิด “ผลผลิตและผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลง” อะไรบ้าง? และคืบหน้ากว่าเดือนที่ผ่านมาอย่างไรบ้าง?(ข้อมูลรายละเอียดประกอบให้แนบไว้ในภาคผนวก)
- C. จากกระบวนการและผลลัพธ์ข้างต้น, ท่านมี “ข้อสังเกต/ข้อค้นพบ/ข้อเสนอแนะ” อะไรบ้างที่จะเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงานต่อไป?
- D. ในรอบเดือนหน้า, ท่านหรือทีมงานจังหวัดจะมี “แผนการหรือกลยุทธ์เชิงรุก” ในเรื่องนี้ อะไรบ้าง?
- E. ความเห็นหรือข้อเสนอแนะของผู้ประสานงานภาค

11. ตารางให้คะแนนตำบล 9 แห่ง**12. ภาคผนวก : ข้อมูลอ้างอิงประกอบรายงาน**

ภาคผนวก

เอกสารประกอบรายงานฉบับสมบูรณ์

เพื่อดูรายละเอียดเพิ่มเติม ชุดที่ 19

เอกสาร “บทเรียนกระบวนการเสริมสร้างภาวะความเข้มแข็งของชุมชนตำบล

- DVD “บทเรียนกระบวนการเสริมสร้างภาวะความเข้มแข็งของชุมชนตำบล
7 ตำบล”

กรณีการศึกษา:
กระบวนการเรียนรู้จากพลังข้อมูลสู่การแก้ไขปัญหาความยากจนตำบลบ่อโพธิ์
อำเภอหนองไทย จังหวัดพิษณุโลก

ภายใต้กระบวนการดำเนินงานโครงการความร่วมมือเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน พัฒนาสังคม และสุขภาวะ จังหวัดพิษณุโลก ตำบลบ่อโพธิ์ อำเภอหนองไทย จังหวัดพิษณุโลก เป็นอีกหนึ่งชุมชน ที่สามารถสร้างทางเลือกในการแก้ไขปัญหาของชุมชนจากพลังข้อมูลนำไปสู่รูปธรรมการแก้ปัญหาความยากจน สังคม และสุขภาวะ นอกจากนี้ยังพบว่าภายใต้การดำเนินงานโครงการความร่วมมือ ยังทำให้ชุมชนตำบลบ่อโพธิ์ได้เรียนรู้และจัดการความสัมพันธ์นำไปสู่รูปแบบกลไกการจัดการท้องถิ่นที่สร้างการมีส่วนร่วมและหนุนเสริมการทำงานขององค์การบริหารส่วนตำบลอันจะนำไปสู่การสร้างการมีส่วนร่วมการจัดการท้องถิ่นตนเองได้ในอนาคต ดังนั้นในกรณีศึกษานี้จะกล่าวข้อมูลทั้งหมด 4 ส่วน คือ ส่วนที่1ข้อมูลทั่วไปของตำบลบ่อโพธิ์ ส่วนที่2 ปัญหา สาเหตุความยากจน ส่วนที่3 กระบวนการเรียนรู้ การสร้างทางเลือกในการแก้ไขปัญหาความยากจน ส่วนที่4 รูปธรรมการแก้ไขปัญหาความยากจน

ส่วนที่1 ข้อมูลทั่วไป

ลักษณะภูมิประเทศ

ตำบลบ่อโพธิ์ มีสภาพพื้นที่เป็นที่ราบสลับกับเชิงเขา มีสภาพป่าที่สมบูรณ์ซึ่งเป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร

พื้นที่ทั้งหมด	ประมาณ	141,271	ไร่
พื้นที่ป่าไม้	ประมาณ	100,560	ไร่
ที่อยู่อาศัย	ประมาณ	12,882	ไร่
พื้นที่นา	ประมาณ	9,818	ไร่
พื้นที่ไร่	ประมาณ	14,188	ไร่
สวนผลไม้	ประมาณ	1,166	ไร่
ไม้ยืนต้น	ประมาณ	2,272	ไร่
พืชผัก	ประมาณ	399	ไร่
อื่นๆ	ประมาณ	56	ไร่

(ที่มาจาก : ข้อมูลพื้นฐานการเกษตรอำเภอหนองไทย)

ภูมิประเทศ

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	อ.ด่านซ้าย	จ.เลย
ทิศใต้	ติดต่อกับ	ต.เนินเพิ่ม	จ.พิษณุโลก
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	บ้านดงหลอ	อ.หล่มเก่า จ.เพชรบูรณ์
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	ต.ยางโกลน	อ.นครไทย จ.พิษณุโลก

จำนวนหมู่บ้าน มีทั้งสิ้น 13 หมู่บ้าน ดังนี้

- หมู่ที่ 1 บ้านบ่อโพธิ์
- หมู่ที่ 2 บ้านน้ำเลา
- หมู่ที่ 3 บ้านปารวก
- หมู่ที่ 4 บ้านแก่งทุ่ง
- หมู่ที่ 6 บ้านเนินสวรรค์
- หมู่ที่ 7 บ้านโคกคล้าย
- หมู่ที่ 8 บ้านปางง
- หมู่ที่ 9 บ้านวังชมพู
- หมู่ที่ 10 บ้านป่าปอบิด
- หมู่ที่ 11 บ้านโคกเนินทอง
- หมู่ที่ 12 บ้านใหม่อนามัย
- หมู่ที่ 13 บ้านใหม่ไทยเจริญ

ลักษณะภูมิอากาศ

ตำบลบ่อโพธิ์ มีพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบสลับกับภูเขาทำให้อากาศหนาวเย็นในฤดูหนาว, ฤดูร้อน อากาศไม่ร้อนนัก, ฤดูฝนมีฝนตกชุกเกิดอุทกภัยบ้างเป็นบางปี อุณหภูมิเฉลี่ย 5 -27 องศาเซลเซียส

แหล่งน้ำธรรมชาติ

ลำน้ำ จำนวน 3 สาย ได้แก่ ลำน้ำแหม ลำน้ำอมสิงห์ ลำน้ำเพี้ย
ลำคลอง/ ห้วย จำนวน 10 สาย ได้แก่ ห้วยตาลแห้ง ร่องป่าเอี้ยง ห้วยทา ห้วยบง
ห้วยชำฮ่อม ห้วยปุม ห้วยเลาแล้ง ห้วยน้ำใส ห้วยกรอย ห้วยบึงควร

จำนวนประชากร

มีประชากรทั้งสิ้น 6,992 คน 1,996 ครัวเรือน ชาย 3,521คน ,หญิง 3,471คน
(ข้อมูล ณ วันที่ 21 พฤษภาคม 2552 หอทะเบียนราษฎร)

ตารางแสดงจำนวนประชากร

ลำดับ ที่	ชื่อ หมู่บ้าน	จำนวนครัวเรือน	จำนวนประชากร		
			ชาย	หญิง	รวม
1	บ้านบ่อโพธิ์	213	319	338	657
2	บ้านน้ำเลา	174	295	304	599
3	บ้านปารวก	98	180	160	340
4	บ้านแก่งทุ่ง	156	286	281	567
5	บ้านนาตาดี	98	137	130	267
6	บ้านเนินสวรรค์	190	318	333	651
7	บ้านโคกคล้าย	126	204	204	408
8	บ้านป่าบง	182	369	367	736
9	บ้านวังชมพู	150	287	288	575
10	บ้านป่าปอปิด	155	301	281	582
11	บ้านโคกเนินทอง	207	358	341	699
12	บ้านใหม่อนามัย	121	214	222	436
13	บ้านใหม่ไทยเจริญ	126	253	222	475

สภาพทางเศรษฐกิจ

จากการจัดทำข้อมูลเพื่อเรียนรู้เรื่องการประกอบอาชีพหลักของชุมชน ตำบลบ่อโพธิ์ พบว่าอาชีพหลักของชุมชน ตำบลบ่อโพธิ์ ประกอบอาชีพทำการเกษตร ลำดับที่1 คือชาวโพธิ์พบว่าการปลูกข้าวโพด 723 ครอบครั้ว จำนวนพื้นที่ 17,139 ไร่ รองลงมาคือ ข้าว พบว่าการปลูกข้าว 817 ครอบครั้ว จำนวนพื้นที่ 5,746 ไร่ ซึ่งส่วนใหญ่ประสบปัญหาการขาดทุน,ไม่มีอาชีพเสริมหลังจากฤดูท่นาที่ยั่งยืน ,ราคาพืชผลทางการเกษตรตกต่ำ ,การอพยพแรงงาน ,ปัญหาหนี้ทางภายในภายนอกระบบ(ข้อมูลจากการจัดทำแผนบูรณาการตำบล)

ส่วนที่2 ปัญหา สาเหตุความยากจน

จากข้อมูลรายรับ-รายจ่ายตำบลบ่อโพธิ์ทั้งตำบล พบว่าตำบลบ่อโพธิ์มีรายรับรวมทั้งตำบล 93,470,587 บาทต่อปีมีรายจ่ายรวมทั้งตำบล 212,151,141 บาทต่อปี จากข้อมูลแสดงให้เห็นว่าสมาชิกในชุมชนตำบลบ่อโพธิ์มีรายจ่ายมากกว่ารายรับ -114,499,054 บาทต่อปี นอกจากนั้นยังพบว่าชุมชนตำบลบ่อโพธิ์มีหนี้สินทั้งสิ้น 117,894,504 บาท คิดเฉลี่ยหนี้สินรายครัวเรือนคือ 75,914 บาทต่อครัวเรือน

จากข้อมูลรายจ่ายรวมทั้งตำบล 212,151,141 บาทต่อปี สามารถแยกประเภทรายจ่ายได้ คือ
1) ค่าใช้จ่ายในการประกอบอาชีพ 123,807,345 บาท คิดเป็น 58 เปอร์เซ็นต์ของรายจ่ายทั้งหมด 2) ค่าอาหาร 33,076,987 บาท คิดเป็น 15.6 เปอร์เซ็นต์ของรายจ่ายทั้งหมด 3)ค่าใช้จ่ายเพื่อการศึกษา 25,665,430 บาท คิดเป็น 12.2 เปอร์เซ็นต์ของรายจ่ายทั้งหมด 4)ที่อยู่อาศัย 16,255,602 บาท คิดเป็น 7.8 เปอร์เซ็นต์ของรายจ่ายทั้งหมด 5)ค่าใช้จ่ายเพื่อการลงทุนทางสังคม 7,850,210 บาท คิดเป็น 3.7 เปอร์เซ็นต์ของรายจ่ายทั้งหมด 6)ค่ายา ค่ารักษาสุขภาพ 2,925,191 บาท คิดเป็น 1.5 เปอร์เซ็นต์ของรายจ่ายทั้งหมด และ 7)ค่าเสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย 2,570,376 บาท คิดเป็น 1.2 เปอร์เซ็นต์ของรายจ่ายทั้งหมด

จากข้อมูลแยกประเภทรายจ่ายพบว่ารายจ่ายที่สูงที่สุดคือรายจ่ายในการประกอบอาชีพ พบว่าเป็นสาเหตุหลักที่สำคัญของปัญหาความยากจนของสมาชิกชุมชนตำบลบ่อโพธิ์ ที่มาจากสาเหตุที่สำคัญคือ 1) ราคาพืชผลทางการเกษตรตกต่ำ การจำหน่ายพืชผลทางการเกษตรผ่านพ่อค้าคนกลางทำให้ถูกกดราคา 2) ต้นทุนการผลิตสูง เกษตรกรต้องพึ่งพาพันธุ์พืช/ยาปราบศัตรูพืชของบริษัท และ 3) ขาดแคลนแหล่งทำการเกษตร นอกจากนี้ยังพบว่ามีสาเหตุอื่นที่นำไปสู่ปัญหาความยากจน เช่น การบริโภคสินค้าจากแหล่งอื่นนอกชุมชนโดยเฉพาะอาหาร ขาดเอกสารสิทธิในที่ดินทำกินเนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่อยู่เขตป่า พื้นที่ป่าไม้ลดลงทำให้ความสามารถในการพึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติด้านอาหารลดลง เป็นต้น (ที่มา: แผนบูรณาการตำบลบ่อโพธิ์)

จากสภาพปัญหา สาเหตุดังที่ได้กล่าวข้างต้น นำไปสู่ความร่วมมือ ร่วมแรง ร่วมคิด ร่วมทำ ของสมาชิกชุมชนตำบลบ่อโพธิ์ ผ่านกระบวนการเรียนรู้ การสร้างทางเลือกในการแก้ไขปัญหาความยากจนภายใต้โครงการความร่วมมือฯ ซึ่งจะกล่าวรายละเอียดในหัวข้อต่อไป

ส่วนที่ 3 กระบวนการเรียนรู้ การสร้างทางเลือกในการแก้ไขปัญหาความยากจน

การแก้ไขปัญหาของชุมชนตำบลบ่อโพธิ์บนฐานงานวิจัยเชิงปฏิบัติการมุ่งเน้นการเรียนรู้ และสร้างทางเลือกการแก้ไขปัญหาบนฐานข้อมูล ข้อเท็จจริง นำไปสู่ความร่วมมือของภาคีต่างๆ ในท้องถิ่นระดับตำบล อำเภอ และจังหวัด ตลอดจนพยายามการทดลองปฏิบัติการจริง มีกระบวนการที่สำคัญอยู่ 4 กระบวนการ คือ

กระบวนการที่ 1 กระบวนการพัฒนาคนบนฐานคิด “การพัฒนาที่ยั่งยืนผู้คน หรือสมาชิกในชุมชนต้องเป็นคนลุกขึ้นมาเรียนรู้ แก้ไขปัญหาและพัฒนาท้องถิ่นตนเอง” โดยคนหรือหน่วยงานภายนอกเป็นผู้สนับสนุน พบว่าชุมชนตำบลบ่อโพธิ์ได้มีการพัฒนากลไกท้องถิ่นเพื่อดำเนินการแก้ไขปัญหาและพัฒนาท้องถิ่นตนเอง ซึ่งมีลักษณะเป็นกลไกการดำเนินงานที่หลายฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วม เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล กำนันผู้ใหญ่บ้าน แกนนำชุมชน ผู้รู้ในชุมชน เป็นการเปิดพื้นที่ทางสังคมในท้องถิ่นให้หลายฝ่ายเข้ามาเรียนรู้และกำหนดทางเลือกในการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน ผลของการสร้างกระบวนการเรียนรู้ในลักษณะเช่นนี้ทำให้เกิดความสัมพันธ์ของหน่วยต่างๆ ในสังคมชุมชนตำบลได้หลวมรวมกัน จากเดิมที่ต่างคนต่างทำไร้พลัง สู่การเรียนรู้และเสริมพลังซึ่งกันและกัน เช่นการเดิมพลังความร่วมมือเข้าไปในแผนพัฒนาที่องค์การบริหารส่วนตำบลขาดความร่วมมือ หรือข้อมูลความรู้ความต้องการของชุมชนเดิมเข้าไปในแผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลทำให้ชุมชนมีความสามารถในการจัดการแก้ไขปัญหาและพัฒนาท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

นอกจากนั้นยังพบว่ากลไกที่เกิดขึ้นยังมีหลายระดับ หลายประเภท และมีหน้าที่บทบาทต่างกัน คือ

- กลไกความร่วมมือระดับตำบลทำหน้าที่ประสานงานสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนและประสานความร่วมมือกับภาคีภายนอกเพื่อรับการสนับสนุนการแก้ไขปัญหาของชุมชนในสิ่งที่ชุมชนขาดและต้องการ
- กลไกความร่วมมือระดับชุมชนหมู่บ้านทำหน้าที่ในการสร้างความเข้าใจต่อสมาชิกชุมชน และการปฏิบัติการจริง
- กลไกอาสาสมัครตามประเด็นการขับเคลื่อนงาน อาสาตามความถนัดเพื่อดำเนินงานเป็นเรื่อง เช่น การเรียนรู้การจัดการตนเองด้วยบัญชีรับ-จ่ายครัวเรือน การเรียนรู้เรื่องการจัดการน้ำ การเรียนรู้เรื่องอาชีพหลัก เป็นต้น

การพัฒนาและจัดกลไกในชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาท้องถิ่นตนเองจึงเป็นหัวใจสำคัญของกระบวนการจัดการท้องถิ่นตนเองด้านอื่นๆต่อไป

กระบวนการที่ 2 การเรียนรู้และพัฒนาท้องถิ่นที่ยืนอยู่บนฐานข้อมูล ข้อเท็จจริง เป็นการสร้างการเรียนรู้ที่เริ่มจากข้อมูลในท้องถิ่น(เริ่มจากข้อมูลที่ยากูรู้หรือข้อมูลที่ส่งผลต่อการสร้างการเรียนรู้และตัดสินใจสร้างทางเลือกในการแก้ไขปัญหา) พบว่าชุมชนตำบลบ่อโพธิ์เรียนรู้และสร้างทางเลือกจากข้อมูลที่หลากหลาย และสร้างทางเลือกหลายระดับ คือ

- ข้อมูลที่นำไปสู่การเรียนรู้
 - 1) ข้อมูลบัญชีรับจ่าย-รายครัวเรือน พบว่ามีคนต้นแบบการจัดทำบัญชีครัวเรือน 26 คน และมีโรงเรียนและเยาวชนทดลองเรียนรู้การจัดการตนเองด้วยบัญชีรับ-จ่ายครัวเรือน 30 คน
 - 2) ข้อมูลรับ-จ่ายตำบล
 - 3) ข้อมูลต้นทุนและรายได้การผลิตอาชีพหลัก-และข้อมูลเปรียบเทียบข้อมูลต้นทุนและรายได้สินค้า(ชนิดพืชใหม่)

- 4) ข้อมูลเรื่องการจัดการน้ำ
- 5) ข้อมูลคุณภาพดิน กรณี “ปุ๋ยสั่งตัด”

กระบวนการที่3 การตัดสินใจและสร้างทางเลือกในการจัดการท้องถิ่นตนเอง “การพัฒนาแผนและข้อเสนอ”

จากข้อมูลนำมาสู่การสร้างเวทีการเรียนรู้ร่วมกันและพัฒนาเป็นแผนและข้อเสนอ พบว่าแผนและข้อเสนอมีหลายระดับ คือ 1) แผนระขอเสนอในการจัดการตนเองโดยเฉพาะการเรียนรู้ข้อมูลบัญชีรับ-จ่ายรายครัวเรือน 2) แผนและข้อเสนอในกลุ่มที่เห็นพลังข้อมูลและกล้าตัดสินใจปรับเปลี่ยนการผลิต เช่น กลุ่มผู้ปลูกเสาวรส 3) แผนและข้อเสนอปัญหาพร้อมเช่น แผนการจัดการน้ำ และทั้งหมดได้รวบรวมเป็นแผนและข้อเสนอระดับตำบล เสนอเป็นแผนบูรณาการตำบลบ่อโพธิ์ บรรจุในแผนบูรณาการจังหวัดพิษณุโลก

กระบวนการที่4 กระบวนการสร้างความร่วมมือสู่การปฏิบัติการแก้ไขปัญหาคความยากจน

จากการเรียนรู้ด้วยข้อมูลสามารถสร้างความตระหนัก และร่วมมือกันในการแก้ไขปัญหาคความยากจนที่เอาจริงเอาจัง และยังนำไปสู่ความ “กล้าในการตัดสินใจปรับเปลี่ยนชนิดพืชของเกษตรกร” ซึ่งนับว่าไม่ใช่นักที่เกษตรกรจะมั่นใจและกล้าปรับเปลี่ยนการปลูกพืชจากชนิดเดิมสู่พืชชนิดใหม่ นอกจากนั้นยังสามารถสร้างความร่วมมือและปฏิบัติการแก้ไขปัญหาร่วมกับภาคอื่น เช่นร่วมมือกับจังหวัดในการแก้ไขปัญหาน้ำร่วมมือกับมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ทดลองการปลูกข้าวโพดด้วย “ปุ๋ยสั่งตัด เป็นต้น

จากกระบวนการเรียนรู้ทั้ง 4 กระบวนการของชุมชนตำบลบ่อโพธิ์ นำไปสู่รูปธรรมของการจัดการท้องถิ่นตนเองเพื่อแก้ไขปัญหาคความยากจน ซึ่งจะกล่าวในหัวข้อต่อไป

ส่วนที่4 รูปธรรมการแก้ไขปัญหาคความยากจนชุมชนตำบลบ่อโพธิ์

ภายใต้การเรียนรู้เพื่อพัฒนาคน ด้วยพลังข้อมูลของชุมชนตำบลบ่อโพธิ์ ปัจจุบันได้เกิดรูปธรรมความสำเร็จในการแก้ไขปัญหาคความยากจนในหลายระดับ คือ

ระดับที่หนึ่ง การแก้ไขปัญหาคความยากจนระดับครัวเรือน พบว่ามีตัวอย่างของครัวเรือนแบบที่สามารถเรียนรู้จากข้อมูลบัญชีรับ-จ่ายครัวเรือนจนสามารถลดปลดหนี้ได้โดยจะขอยกตัวอย่างครัวเรือนต้นแบบดังต่อไปนี้

ตารางตัวอย่างครัวเรือนต้นแบบที่สามารถเรียนรู้จากข้อมูลบัญชีรับ-จ่ายครัวเรือนจนสามารถลดปลดหนี้

ชื่อ	อาชีพ	ที่อยู่	หนี้เดิม	จำเ็นหนี้ที่ปลดได้	ระยะเวลาในการปลดหนี้ (เดือน)	สาเหตุการเป็นหนี้
นางคำมวน เชื้อบุญมี	ทำนา, กระทบกรก	23 หมู่ 12 ต บ่อโพธิ์	150,000	150,000	30	ขายผลผลิตไม่ได้ ราคา ลงทุนเพิ่ม
นายดาว ดวงดามน	ทำนา, กระทบกรก	3 หมู่ 12 ต บ่อโพธิ์	100,000	100,000	30	ขายผลผลิตไม่ได้ ราคา ลงทุนเพิ่ม
นายบุญมา บุญเชิดชู	ทำนา, กระทบกรก	12 หมู่ 12 ต บ่อโพธิ์	80,000	80,000	30	ขายผลผลิตไม่ได้ ราคา ลงทุนเพิ่ม
นางไพบูรณ์ ยศปัญญา	ทำนา, ข้าวโพด	2 หมู่ 2 ต บ่อโพธิ์	40,000	30,000	36	ขายผลผลิตไม่ได้ ราคา ซื้อสิ่งของใช้จ่ายในครัวเรือน
นางสมร บุญธนโพธิ์	ทำนา, ข้าวโพด	73 หมู่ 14 ต บ่อโพธิ์	60,000	56,000	12	ขายผลผลิตไม่ได้ ราคา ลงทุนเพิ่ม ค่าเล่าเรียนลูก
นายบดินทร์ แสนชัยวงศ์	ทำนา, ข้าวโพด	12 หมู่ 14 ต บ่อโพธิ์	50,000	46,000	12	ขายผลผลิตไม่ได้ ราคา ลงทุนเพิ่ม ค่าเล่าเรียนลูก

นอกจากนั้นยังพบว่าชุมชนตำบลบ่อโพธิ์ได้บรรจุแผนการรณรงค์ให้ครัวเรือนเรียนรู้โดยขยายผลจากครัวเรือนต้นแบบไว้ในแผนบูรณาการตำบล ซึ่งจะนำไปสู่การเรียนรู้และจัดการตนเองของสมาชิกชุมชนตำบลบ่อโพธิ์ต่อไป

ระดับที่สอง ระดับตัดสินใจรวมกลุ่มและปรับเปลี่ยนชนิดพืชจากการปลูกข้าวโพดสู่การเสาวรส เช่น กลุ่มผู้ปลูกเสาวรส

o รูปธรรมการรวมกลุ่มและปรับเปลี่ยนชนิดพืชจากการปลูกข้าวโพดสู่การเสาวรส

จากการสัมภาษณ์เกษตรกรผู้ปลูกเสาวรสหรือกะทกรกฝรั่งหมู่ที่12บ้านใหม่อนามัย พบว่าสาเหตุหรือแรงจูงที่ทำให้หันมาทดลองปลูก คือ พืชที่ปลูกอยู่เดิมคือ ข้าวโพดทำแล้วขาดทุน หรือถ้ามีกำไรก็ไม่มากพอที่ดำรงชีพและการศึกษาของบุตร จากการสัมภาษณ์ต้นทุนการผลิตข้าวโพดมีข้อมูลต่อไปนี้

ตารางแสดงข้อมูลต้นทุนการผลิตและรายได้จากการปลูกข้าวโพด หมู่ที่12 ตำบลบ่อโพธิ์

รายการ	รายจ่าย(บาท)/ไร่		ผลผลิต/รายได้ต่อไร่
1.ค่าไถตะ	400บาท		- 30กระสอบ (กระสอบปุ๋ย)เมื่อสีจะได้ประมาณ 1,000กิโลกรัม - 1 ไร่ จะได้ ข้าวโพด 18 กระสอบ (กระสอบปุ๋ย) - 18กระสอบ (กระสอบปุ๋ย)เมื่อสีแล้วจะได้ ข้าวโพด ประมาณ 600 กิโลกรัม
2.ค่าไถแปร	300บาท		
3.ค่าพันธ์	365บาท	1 ไร่ ใช้พันธ์ข้าวโพด ประมาณ3 กิโลกรัม	
4.ค่าจ้างปลูก	152บาท	จ้างเป็นลุง(พันธ์ ข้าวโพด)ลุงละ 700 บาท	
5.ค่ายาคมหญา	60บาท		
6.ค่าจ้างฉีดยาคุมหญา	67บาท		
7.ใส่ปุ๋ย	1000บาท		
8.ค่ายาฆ่าหญา	90บาท		
9.ค่าจ้างฉีดยาฆ่าหญา	67บาท		
10.ค่าเก็บข้าวโพด	360บาท	กระสอบ(กระสอบปุ๋ย)ๆ 20บาท 1ไร่จะได้ ประมาณ 18กระสอบ	
11.ค่าอาหารเลี้ยงคนมาจ้างเก็บข้าวโพด	300บาท	เป็นเรื่องเฉพาะถิ่น 23 ไร่ คนหักประมาณ7-8 คนใช้เวลาประมาณ7 วันๆละ1,000บาท	
12.ค่าขนข้าวเก็บในยุ้งฉาง	180บาท	ลุงละ10บาท /ผลผลิตได้18ถุงต่อไร่	
รวม	3,341บาทต่อไร่	ไม่รวมค่าแรงงานตัวเอง	ราคา5บาท= 3,000บาท ราคา6บาท=3,600บาท

พบว่าต้นทุนการผลิตข้าวโพดเมื่อเปรียบเทียบกับราคาขายผลผลิต ถ้าขายผลผลิตในราคา 5 บาทต่อกิโลกรัม เกษตรกรจะขาดทุนไร่ละ 341บาท ถ้าขายในราคา 6บาท เกษตรกรจะได้กำไร 259บาท ต่อไร่

2) ความรู้ ความมั่นใจ โดยคนที่น่าเสาวรสหรือกะทกรกฝรั่งมาปลูกเป็นรายแรกของตำบลบ่อโพธิ์มีประสบการณ์ ความรู้การปลูกมาจากตำบลแคว้นปิ่น อำเภอบางบาล จังหวัดเพชรบูรณ์ และเห็นว่าสภาพพื้นที่ อากาศ ใกล้เคียงกัน ในขณะเดียวกันก็รู้จักพ่อค้ารับซื้อเสาวรสหรือกะทกรกฝรั่งจึงทดลองปลูกและได้ผล จึงทำให้เกษตรกรเข้าเรียนรู้และขยายพื้นที่เพาะปลูกเป็นจำนวนมาก ไม่ต่ำกว่า 1,000ไร่ในปัจจุบัน

3)ความต้องการของตลาดในปัจจุบัน จากการสัมภาษณ์พ่อค้าที่รับซื้อผลผลิต พบว่าโรงงานทำน้ำผลไม้ต้องการเสาวรสหรือกะทกรกฝรั่งเป็นจำนวนมาก และส่วนที่ส่งผลเสาวรสหรือกะทกรกฝรั่งที่ยังไม่แปรรูปออกไปยังต่างประเทศ ซึ่งพ่อค้าที่รับซื้อผลผลิตที่สัมภาษณ์มาจากอำเภอบางบาล จังหวัดเพชรบูรณ์ จะเข้ามารับซื้ออาทิตย์ละ 1 ครั้ง และจะนำเอาผลผลิตไปพักที่เขาค้อเพื่อคัด

ผลผลิตส่วนหนึ่งส่งผลเสาวรหรือกะทกรกฝรั่งที่ยังไม่แปรรูปออกไปยังต่างประเทศ อีกส่วนหนึ่งส่งผลผลิตเข้าโรงงานแปรรูปน้ำผลไม้ ในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จังหวัดชุมพร และจังหวัดเชียงใหม่ จากแรงจูงใจทั้ง3 ประการทำให้ทำเกษตรกรหันมาปลูกเสาวรหรือกะทกรกฝรั่งมากขึ้น

ขั้นตอนการปลูก การลงทุน และรายได้

จากการสัมภาษณ์เกษตรกรผู้ปลูกเสาวรหรือกะทกรกฝรั่งซึ่งมีขั้นตอนการปลูกดังนี้

1.เตรียมดิน

- ก) ต้องเลือกพื้นที่ใกล้แหล่งน้ำและน้ำไม่ขัง
- ข) ห้ามใช้ยาฆ่าหญ้า ต้องแฉะทาง/ตัดหญ้า/เผา
- ค) ไถ/พรวนหน้าดิน
- ง) วัดระยะประมาณ2.50 เมตร X2.50 เมตร
- จ) ขุดหลุมกว้าง12นิ้ว ลึก12นิ้ว
- ฉ) ใส่ปุ๋ยคอกรองก้นหลุม(ปุ๋รายดาน)สับน้ำใส่หลุมเต็มหลุม และพรวนดินในหลุมให้มีดินที่พรวนในหลุมประมาณครึ่งหลุมส่วนที่เหลือของหลุมเอาไว้เก็บน้ำ

2.เตรียมต้นกล้า-ปลูก

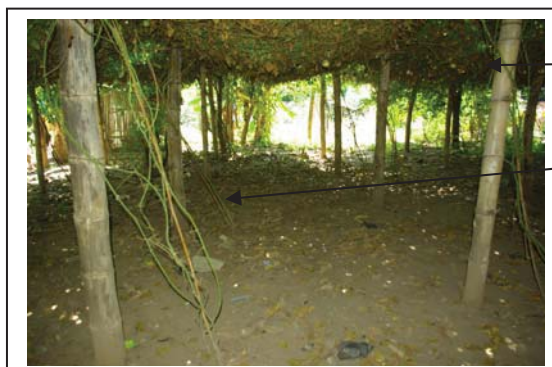
- ก) ซึ้อลูกกระทกรกผ่าเอาเมล็ดใส่ผ้าป็นน้ำ/บีบออกเอาเมล็ดตากแดด
- ข) นำเมล็ดกะทกรกไปเพาะในแปลงกล้า
- ค) ประมาณ15 วันนำกล้าไปอนุบาลในถุงดำที่ใส่ดินและปุ๋ยที่เตรียมไว้
- ง) หลังจากนั้น 45วันนำกล้าไปปลูกในหลุมที่เตรียมไว้สับน้ำให้เต็มหลุม

(กล้าเสาวรหรือกะทกรกฝรั่ง)

3.ทำค้าง

- ก) ขุดหลุม/ฝังเสา 2.5m(ไม้ไผ่บ้าน/ป่า)
- ข) ทำไม้เดินทางขนาดนิ้วมือ(ไม้ลวก)
- ค) ดูแลต้น(ตัดแต่งออกให้เหลือแต่ยอด2ยอด)
- ง) ให้น้ำเต็มหลุมอาทิตย์ละ1ครั้ง
- ฉ) ค้างส่วนบนใช้ลวด เบอร์ (เบอร์17-18)และเชือกไนลอน

เสาค้าง(ไม้ไผ่บ้าน/ป่า)

ไม้เดินทางขนาดนิ้วมือ(ไม้ลวก)

ค้างส่วนบนใช้ลวด เบอร์ (เบอร์17-18)

และเชือกไนลอน

เพื่อเหถากะทกรกเรอยชน เบยงคางสวนบน

ยเสา)

6.เก็บผลผลิต

ก) เก็บผลผลิตอาทิตย์ละ1 ครั้ง

ตารางแสดงกิจกรรม-ขั้นตอนการปลูกจนถึงเก็บผลผลิตเสาวรสหรือกะทกรกฝรั่งใน1 รอบการเพาะปลูก

กิจกรรม-ขั้นตอนการปลูกจนถึงเก็บผลผลิต	ระยะเวลา ปี 2551											
	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
เตรียมดิน /เพาะกล้า											←→	

กิจกรรม-ขั้นตอนการปลูกจนถึงเก็บผลผลิต	ระยะเวลาปี 2552											
	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
ปลูก/ทำค้าง/ดูแล	←				→							
ระยะออกดอก/ดูแล						←→						
เก็บผลผลิต	←→						←→					→

กิจกรรม-ขั้นตอนการปลูกจนถึงเก็บผลผลิต	ระยะเวลาปี 2553											
	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
เก็บผลผลิต	←→											
ดูแล			←→		→							
ระยะออกดอก/ดูแล												
เก็บผลผลิต						←→	←→					→

กิจกรรม-ขั้นตอนการปลูกจนถึงเก็บผลผลิต	ระยะเวลา ปี 2554											
	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
เก็บผลผลิต	←→										←→	→

ตาราง แสดงต้นทุนการผลิตเสาวรสหรือกะทกรกฝรั่ง

ประเภทค่าใช้จ่าย	ค่าใช้จ่ายต่อไร่	รายได้จากการขายผลผลิต
1.เตรียมดิน		- ผลผลิตช่วงเดือน
1.1แผ้วถาง/ตัดหญ้า/เผา	- ค่าน้ำมัน 40บาท	กรกฎาคมถึงสิงหาคม
1.2สูบน้ำใส่แปลงเพื่อให้ดิน	- ค่าจ้างแรงงานตัดหญ้า 75	ประมาณ 20 กิโลกรัม
ขึ้นเตรียมไถพรวน	บาท	ต่อ1อาทิตย์ต่อไร่
1.3ไถ/พรวนหน้าดิน	- ค่าน้ำมัน	จำนวนผลผลิตช่วงนี้จะ
1.4ขุดหลุม	30บาท	ได้ <u>ประมาณ 160</u>
1.5ปุ๋ยคอกรองกันหลุม(ปุ๋ยรา		<u>กิโลกรัมต่อไร่</u>
दान)	- ค่าไถ	- ผลผลิตช่วงเดือนกันยา
	300บาท	ถึงกุมภาพันธ์ประมาณ
	- ค่าแรงงาน	250 กิโลกรัมต่อ1
	250	อาทิตย์ต่อไร่จำนวน

	บาท - ค่าปุ๋ยคอก 100 บาท - ค่าयरอกรันหลุม 16 บาท	ผลผลิตช่วงนี้จะได้ <u>ประมาณ 7,000 กิโลกรัมต่อไร่</u> - รวมผลผลิตที่เก็บได้ 1 ครั้ง <u>7,160 กิโลกรัมต่อไร่</u> - เสารสหรือกะทกรก ฝรั่งปลูก 1 ครั้ง จะเก็บผลผลิตได้ 2 ครั้ง (ข้อมูลในตารางการเก็บผลผลิต) <u>รวม 14,320 กิโลกรัมต่อไร่</u> - ราคารับซื้อปัจจุบัน กิโลกรัมละ 10บาท(รับซื้อที่ชุมชน) - คิดเป็นรายได้ต่อไร่ 143,200ต่อไร่
2.เตรียมดินกล้า 2.1 ผ่าเอาเมล็ดใส่ผ้าป็นน้ำ/ บีบออกเอาเมล็ดตากแดด 2.2 เพาะกล้าในถุงดำ 2.3 ปลูก	- ไม่มีค่าใช้จ่าย - ค่าถุงดำ 0.50 กิโลกรัม 60 บาท - ให้น้ำ ต้องอุปกรณ์เช่น บีมน้ำ ท่อน้ำ สายยางซื้อครั้งเดียว <u>10,800บาทต่อพื้นที่ทั้งหมด</u>	
3.ทำค้ำง 3.1ขุดหลุม/ฝังเสา 2.5m (ไม้ไผ่บ้าน/ป่า) 3.2ทำไม้เดินทางขนาดนิ้วมือ (ไม้ลวก) 3.3ดูแลต้น(ตัดแต่งออกให้เหลือแต่ยอด2ยอด) 3.4ให้น้ำเต็มหลุมอาทิตย์ละ 1ครั้ง 3.5ค้ำงส่วนบนใช้ลวด (เบอร์17-18)และเชือกใน ล่อน	- ค่าแรงงานขุดหลุด 750 บาท - ไม่มีค่าใช้จ่าย - ไม่มีค่าใช้จ่าย - ค่าน้ำมัน 30บาท - ลวด (เบอร์17-18) 925 บาท - เชือกในล่อน 281 บาท	
4.การจัดทรงต้นและการ เลื่อยเถา 4.1มัดเถากะทกรกกับไม้เดิน ทางหลวมๆเพื่อให้เถา กะทกรกเรื่อยขึ้นไปยังค้ำง ส่วนบน	- ไม่มีค่าใช้จ่าย	
5.การดูแลรักษา 5.1ใส่ปุ๋ยคอก-ใส่ปุ๋ยสูตรเสมอ 5.2กลบด้วยดิน 5.3ตัดแต่ง/ตัดใบแก่(โคน ต้นถึงปลายเส้า) 5.4ตัดหญ้า- พรวนดิน 5.5ให้น้ำ	- ค่าปุ๋ยคอก 100บาท - ค่าปุ๋ยสูตรเสมอ 60 บาท - ไม่มีค่าใช้จ่าย - ไม่มีค่าใช้จ่าย - ไม่มีค่าใช้จ่าย - ค่าน้ำมัน (อาทิตย์ละ1ครั้ง ประมาณ2เดือน) 240บาท	
6.เก็บผลผลิต 6.1เก็บผลผลิตอาทิตย์ละ1 ครั้ง เริ่มตั้งแต่เดือน กรกฎาคมจนถึง เดือน กุมภาพันธ์ของปีถัดไป แต่ ผลผลิตจะได้มากที่สุดช่วง เดือนกุมภาพันธ์-ตุลาคม ต้อง จ้างแรงงานช่วยเก็บ	- ค่าจ้างแรงงาน 2เดือนรวม 360บาท - ค่าน้ำมันขนผลผลิตออกจากไร่ ตลอดฤดูกาลเก็บผลผลิต 186บาท	

รวม	- ถ้าไม่รวมอุปกรณ์ปั้มน้ำ 3,703 - ซึ่งการลงทุนดังกล่าวอยู่ได้ ประมาณ2ปี	- คิดเป็นรายได้ต่อไร่ 143,200ต่อไร่ (รอบ การปลูกประมาณ2ปี)
------------	--	--

จากข้อมูลดังกล่าวมาข้างต้นจึงทำให้เกษตรกรในอำเภอนครศรีไทยให้ความสนใจและทดลองปลูกเสาวรสหรือกะทกรกฝรั่งมากขึ้น ปัจจุบันได้มีการนำเสาวรสหรือกะทกรกฝรั่งทดลองปลูกในตำบลนาบัว , ตำบลห้วยเหี้ยะ

ในขณะเดียวกันกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกเสาวรสหรือกะทกรกฝรั่ง ก็มีความกังวลเรื่องการขึ้นลงของราคา อยากให้มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาดูแล เช่น 1) ประสานงานระหว่างโรงงานที่รับซื้อเสาวรสหรือกะทกรกฝรั่ง กับกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกเสาวรสหรือกะทกรกฝรั่ง และมีการประกันราคาโดยตรง ไม่ผ่านพ่อค้าคนกลาง 2) พัฒนาคุณภาพผลผลิต เป็นต้น

o การรวมกลุ่มเพื่อเรียนรู้การลดต้นทุนการผลิตด้วย “ปุ๋ยสั่งตัด” ตำบลบ่อโพธิ์

จากข้อมูลต้นทุนการผลิตข้าวโพดที่ค่อนข้างสูงนำไปสู่การเรียนรู้และสร้างแผนและข้อเสนอเสนอเพื่อแก้ไขปัญหาจากการรวมกลุ่มและปรับเปลี่ยนชนิดพืชจากการปลูกข้าวโพดสู่การเสาวรสยังพบว่า ในกลุ่มเกษตรกรที่ยังไม่เปลี่ยนชนิดพืชที่ปลูกคือ ยังคงปลูกข้าวโพดได้รวมกลุ่มกันเพื่อเรียนรู้การลดต้นทุนการผลิตข้าวโพดด้วยปุ๋ยสั่งตัดได้รับการสนับสนุนความรู้ และการทดลองปลูกข้าวโพดด้วยปุ๋ยสั่งตัดจากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ส่งผลให้เกิดการลดต้นทุนการใช้ปุ๋ย และปุ๋ยที่ใช้เหมาะสมกับชนิดดินทำให้ได้ผลผลิตมากขึ้น

นอกจากนี้จากการเกิดการเรียนรู้จากข้อมูลนำไปสู่การแก้ไขปัญหาความยากจนระดับกลุ่มแล้วยังพบว่ายังได้นำไปสู่การเรียนรู้การแก้ไขปัญหาของชุมชนตำบลบ่อโพธิ์

o การแก้ไขปัญหาหน้าตำบลบ่อโพธิ์

จากการสำรวจข้อมูลการใช้น้ำตำบลบ่อโพธิ์ 597 หลังคา จาก 1,977 หลังคาเรือน คิดเป็น 30.19% พบข้อมูลดังนี้

ชนิดพืชที่ปลูกและฤดูการผลิต

เกษตรกรทำนาฝน	569 ราย	จำนวน6,739 ไร่
เกษตรกรทำนาปรัง	54 ราย	จำนวน464 ไร่
ทำข้าวโพดฤดูฝน	458 ราย	จำนวน12,304 ไร่
ทำข้าวโพดแล้ง	351 ราย	จำนวน3,411 ไร่
พืชสวน	28 ราย	จำนวน108 ไร่

แหล่งน้ำที่ใช้

ห้วยตาลแห้ง
ลำน้ำสิงห์
ห้วยปุมใหญ่
ห้วยน้ำใส
ลำน้ำแหม

ปัญหาและข้อเสนอ

การขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตรในฤดูแล้ง จำนวน 13 หมู่

แนวทางแก้ไข

โดยมีการวางท่อเป็น 2 สายคือ

1.วางท่อจากจุดทำฝายน้ำล้น หมู่ที่ 1 บ้านบ่อโพธิ์ ทำที่ลำน้ำเพี้ย และวางท่อส่งน้ำไปที่บ้านใหม่ไทยเจริญ

2.วางท่อจากจุดทำฝายน้ำล้น หมู่ที่ 1 บ้านบ่อโพธิ์ และวางท่อส่งน้ำไปหมู่ 8 บ้านป่าบง หมู่ 2 บ้านน้ำเลา หมู่10 บ้านป่าอบิด หมู่ 4 บ้านแก่งทุ่ง หมู่ 6 บ้านเนินสวรรค์ หมู่ 5 บ้านนาตาดี หมู่9 บ้านวังชมพู หมู่11 บ้านโคกเนินทอง หมู่ 12 บ้านใหม่อนามัย

พบว่าทางเลือกการจัดน้ำได้รับการสนับสนุนจากงบประมาณจังหวัดพิษณุโลก ประมาณ 5ล้านบาท ซึ่งเกษตรกรได้ใช้ประโยชน์ในการเพาะปลูกพืชหน้าแล้ง โดยเฉพาะในกลุ่มผู้ปลูกเสาวรส

สรุปชุมชนตำบลบ่อโพธิ์เป็นอีกหนึ่งบทเรียนในการสร้างการเรียนรู้และพัฒนาทรัพยากรบุคคลในชุมชน ตลอดจนจัดทำฐานข้อมูลเพื่อการตัดสินใจและสร้างทางเลือกในการจัดการชุมชนท้องถิ่นตนเองและนำไปสู่ความร่วมมือของผู้ในท้องถิ่น ตลอดจนองค์กรภาคีภายนอกเพื่อปฏิบัติการจริงในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาท้องถิ่นตนเองได้เป็นอย่างดี

ภาคผนวก

ตัวอย่างแผนบูรณาการตำบลบ่อโพธิ์
ข้อมูลสรุปปัญหาจากการรวบรวมข้อมูลที่มีอยู่ และจากเวทีประชาคมหมู่บ้าน และผลของการวิเคราะห์สภาพปัญหา และแนวทางแก้ไขของชุมชน
กลุ่มปัญหาที่ 1 ด้านโครงการสร้างพื้นฐาน

ชื่อปัญหา (ตามลำดับความสำคัญ)	สาเหตุ	แนวทางแก้ไข
- น้ำเพื่อการเกษตรไม่เพียงพอ	ระบบการส่งน้ำยังไม่ทั่วถึง	- ต่อเติมท่อส่งน้ำเพื่อการเกษตรให้ทั่วถึงทุกพื้นที่ - ขุดลอกคลองส่งน้ำเพื่อการเกษตรให้ทั่วถึงทุกพื้นที่ - ก่อสร้างฝายน้ำล้น
- การสัญจรคมนาคมทางน้ำไม่สะดวกและปลอดภัย	สะพานชำรุดทรุดโทรมเนื่องจากผ่านการใช้งานมานาน	- ก่อสร้างสะพาน คสล. ,ไม้ ช่างม้าน้ำต่างๆ
- การคมนาคมไม่สะดวก	- ถนนในชุมชนเป็นหลุมเป็นบ่อ บางสายยังเป็นถนนดิน และหินคลุก - ถนนดินเพื่อการเกษตรเส้นเดิมชำรุด	- ก่อสร้างและซ่อมแซมถนนในชุมชนให้สามารถใช้งานได้ดีทุกฤดูกาล และ มีความสะดวก - ก่อสร้างและซ่อมแซมถนนดินเพื่อการเกษตรให้ใช้งานได้ดีทุกฤดูกาล และมีความสะดวก
- ระบบไฟฟ้ายังไม่ทั่วถึง	- ขาดแสงสว่างยามค่ำคืน - ไม่ได้รับการไฟฟ้าสาธารณะ	- ขยายเขตไฟฟ้าให้ทั่วถึง

กลุ่มปัญหาที่ 2 ด้านเศรษฐกิจ

ชื่อปัญหา (ตามลำดับความสำคัญ)	สาเหตุ	แนวทางแก้ไข
- ราคาผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำ	จำหน่ายพืชผลทางการเกษตรผ่านพ่อค้าคนกลางทำให้ถูกกดราคา	- จัดตั้งกลุ่มเกษตรกรเพื่อต่อรองราคาพืชผลทางการเกษตร - ปลูกพืชเศรษฐกิจอื่นให้หลากหลายตามความต้องการของตลาด
- บัญชีมีราคาสูง	เกษตรกรพึ่งพาบัญชีเคมี	- ใช้ปุ๋ยอินทรีย์ทดแทนการใช้ปุ๋ยเคมี
- พันธุ์พืช - ยาปราบศัตรูพืชมีราคาสูง	เกษตรกรพึ่งพาพันธุ์พืช/ยาปราบศัตรูพืชของบริษัท	- รวมกลุ่มซื้อพันธุ์พืช/ยาปราบศัตรูพืชทางการเกษตร
- รายจ่ายในครัวเรือนสูง	- บริโภคสินค้าจากแหล่งอื่นนอกชุมชน - มีนิสัยนิยมบริโภคสินค้าฟุ่มเฟือย	- สนับสนุนการบริโภคสินค้าในชุมชน - สนับสนุนการปลูกผักสวนครัวไว้รับประทาน - ส่งเสริมการค้าเน้นชีวิตตามแบบเศรษฐกิจพอเพียง
- กลุ่มอาชีพต่างๆในชุมชนขาดความเข้มแข็ง	ไม่ได้รับการสนับสนุนอย่างจริงจังและต่อเนื่องการบริหารจัดการกลุ่ม	- สนับสนุนพัฒนากลุ่มที่มีอยู่ให้มีความก้าวหน้า และเข้มแข็ง

กลุ่มปัญหาที่ 3 ด้านสังคม

ชื่อปัญหา (ตามลำดับความสำคัญ)	สาเหตุ	แนวทางแก้ไข
- ผู้สูงอายุ ผู้พิการ ผู้ด้อยโอกาส ขาดการดูแล	ฐานะทางครอบครัวยากจน ยังไม่ได้รับการช่วยเหลืออย่างทั่วถึง/ไม่เพียงพอ	- จัดสวัสดิการแก่ผู้สูงอายุ ผู้พิการ และผู้ด้อยโอกาส ส่งเสริมการประกอบอาชีพที่ช่วยเหลือตนเอง
- ความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน	ภาวะเศรษฐกิจในปัจจุบันตกต่ำทำให้การดำรงชีวิตยากลำบาก	- ตั้งจุดตรวจและตั้งอาสาป้องกันชุมชน
- ข้อมูล จปฐ. และข้อมูล กชช.2ค. ไม่ตรงกับความเป็นจริง	ผู้จัดเก็บขาดความเข้าใจในการจัดเก็บและผู้ให้ข้อมูลขาดความเข้าใจในการให้ข้อมูล	- ประชุมชี้แจงแก่ผู้จัดเก็บข้อมูลและผู้ให้ข้อมูลใหม่ ความเข้าใจ
- ปัญหาอุบัติเหตุบนท้องถนนช่วงเทศกาล	ดื่มสุรாவางเทศกาลและไม่รักษากฎจราจร	- จัดตั้งจุดตรวจช่วงเทศกาล

กลุ่มปัญหาที่ 4 ด้านสิ่งแวดล้อม/ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

ชื่อปัญหา (ตามลำดับความสำคัญ)	สาเหตุ	แนวทางแก้ไข
- พื้นที่ป่าสาธารณะถูกบุกรุก	การตัดไม้ทำลายป่า และเผาป่า	- ตั้งกลุ่มอาสาดูแลป่า ร่วมกันปลูกป่าทดแทนและทำแนวป้องกันไฟป่า
- ปลาในแหล่งน้ำธรรมชาติลดลง	จับปลาวงศ์โรคช่วงฤดูวางไข่ และใช้เครื่องมือจับปลาแบบผิดวิธี	- รณรงค์ประชาสัมพันธ์การจับปลาช่วงฤดูวางไข่ - ตั้งกฎหมายบ้านเกี่ยวกับการจับปลาโดยใช้กระแสน้ำไฟฟ้า - ข้อต่อและระเบิด
- การทิ้งขยะในที่สาธารณะประโยชน์	ไม่มีถังขยะประจำบ้าน ไม่มีที่กำจัดขยะ	- จัดหาถังขยะให้ครบทุกหลังคาเรือน - แนะนำการกำจัดขยะแบบฝังกลบ - จัดหาที่ทิ้งขยะประจำตำบล
- ดึงล้าธารถูกกัดเซาะ	ทิศทางการเปลี่ยนแปลงช่วง ฤดูน้ำหลาก	- ปลูกหญ้าคาสองข้างตลิ่งล้าธาร
- เกิดหมอกควันไฟช่วงทำนา	ชาวนาเผาซากข้าวหลังจากเก็บเกี่ยว เสร็จ	- สนับสนุนเกษตรกรให้นำวัสดุเหลือใช้มาทำปุ๋ยอินทรีย์

กลุ่มปัญหาที่ 5 ด้านการศึกษา

ชื่อปัญหา (ตามลำดับความสำคัญ)	สาเหตุ	แนวทางแก้ไข
- เด็กนักเรียนที่เรียนดีแต่ยากจนขาดการอุปการะ	ขาดอุปกรณ์การเรียน เครื่องแต่งกายไม่เพียงพอ	- ตั้งกองทุนเพื่อการศึกษาระดับตำบลโดยขอรับบริจาค หน่วยงานราชการ/เอกชน
- ไม่มีแหล่งค้นหาข้อมูลด้วยระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ หมู่บ้าน	ขาดแหล่งค้นหาข้อมูลด้วยระบบ เทคโนโลยีสารสนเทศ	- จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชนให้ครบทุกหมู่บ้าน
- ชาวบ้านขาดโอกาสการศึกษาต่อ	ฐานะทางครอบครัวไม่เอื้ออำนวย	- ส่งเสริมให้ชาวบ้านศึกษาต่อระบบเรียนทางไกล (มสธ)

กลุ่มปัญหาที่ 6 ด้านวัฒนธรรมประเพณี

ชื่อปัญหา (ตามลำดับความสำคัญ)	สาเหตุ	แนวทางแก้ไข
- ขาดการสืบต่อวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นสู่คนรุ่นหลัง	คนรุ่นใหม่ยึดติดกระแสนิยมของคนเมือง	- ส่งเสริมให้คนรุ่นใหม่เรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น
- พิธีกรรมประเพณีพื้นบ้านขาดการสนับสนุน	พิธีกรรมประเพณีพื้นบ้านขาดงบประมาณดำเนินการ	- ขอสันับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานราชการ
- ภูมิปัญญาชาวบ้านสูญหายไปกับเจ้าของ	ไม่ได้รับการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น	- ส่งเสริมให้มีการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

กลุ่มปัญหาที่ 7 ด้านสาธารณสุข

ชื่อปัญหา (ตามลำดับความสำคัญ)	สาเหตุ	แนวทางแก้ไข
- ประชาชนเจ็บป่วยเป็นโรคประจำตัว	- พฤติกรรมการบริโภคที่ไม่ถูกต้อง - การใช้สารเคมีในงานเกษตรกรรมมากเกินไป - ไม่ได้รับการตรวจสอบสุขภาพประจำปี	- อบรมให้ความรู้เรื่องการบริโภคที่ถูกต้อง - อบรมให้ความรู้เรื่องการใช้สารเคมีที่ถูกต้อง - สนับสนุนให้มีการออกกักล้างกายอย่างสม่ำเสมอ - สนับสนุนให้ประชาชนตรวจเช็คสุขภาพประจำปี
- โรคไข้เลือดออกระบาด	- น้ำขังในภาชนะต่างๆที่เหลือใช้	- คว้าภาชนะที่เหลือใช้ต่างๆไม่ให้นำท่วมขัง - นำทรายอบเบทใส่ในภาชนะที่มีน้ำ - พ่นยาเบมเดนต้าไซด์
- ประชาชนเจ็บป่วยด้วยโรคระบบทางเดินอาหาร	รับประทานอาหารสุกๆดิบๆและไม่สะอาด	- รณรงค์ให้ประชาชนบริโภคอาหารที่ปรุงสุก

กลุ่มปัญหาที่ 8 ด้านเศรษฐกิจพอเพียง

ชื่อปัญหา (ตามลำดับความสำคัญ)	สาเหตุ	แนวทางแก้ไข
- รายจ่ายสูง	- บริโภคสินค้าที่มีราคาแพง - บริโภคสินค้าฟุ่มเฟือย	- ให้อำนาจผู้บริโภค - ส่งเสริมการผลิตสินค้าในท้องถิ่น - ส่งเสริมให้ประชาชนอุปโภคบริโภคสินค้าในท้องถิ่น
- อัตราการใช้ปุ๋ยเคมีเพิ่มขึ้น	- เกษตรกรพึ่งพาปุ๋ยเคมี	- ส่งเสริมให้ประชาชนใช้อินทรีย์
- ผลผลิตทางการเกษตรที่เหมือนกันในฤดูเดียวกัน	- ผลผลิตทางการเกษตรที่เหมือนกันในฤดูเดียวกัน	- ส่งเสริมให้ประชาชนปลูกพืชแบบหลากหลายในพื้นที่
- หนี้สิน	- พึ่งพาเงินกู้ยืมในระบบ	- จัดตั้งกองทุนเพื่อการเกษตรในชุมชน

ตารางที่ 21 แสดงผลการวิเคราะห์ดินตำบลบ่อโพธิ์

ลำดับ ที่	ชื่อเกษตรกร	ชุดดิน	ผลการวิเคราะห์ N-P-K			ปริมาณธาตุอาหารที่ ต้องการ			ปริมาณปุ๋ยที่ต้องใช้ กก./ไร่			
			N	P	K	N	P	K	18- 46-0	0-0- 60	46-0-0 (1)	46-0-0 (2)
1	นายหม นราศรี	สดีก	ต่ำ	ปานกลาง	ต่ำ	13	2.8	11	7	19	12	14
2	นางสมร บุญรินทร์	บ้านจ้อง	ต่ำมาก	สูง	ต่ำ	16	0	12	0	20	18	18
3	นายบัณฑิต แสนชัยวงศ์	บ้านจ้อง	ต่ำมาก	ต่ำ	ต่ำ	16	7	12	16	20	12	18
4	นางสุปราณี	น้ำพอง	ต่ำมาก	ต่ำ	ต่ำ	16	4	9.8	9	17	14	18
5	นายถนัด แก้วเกตุกานัน	จตุรัส	ต่ำ	สูง	ต่ำ	14.4	0	16	0	27	16	16
6	นายสมชาย หงส์เพ็ญ	ด่านซ้าย	ต่ำ	สูง	ต่ำ	12.8	1.4	14	4	24	13	14
7	นายวัน	จตุรัส	ต่ำ	ต่ำ	ต่ำ	14.4	7	16	16	27	10	16

8	นายทองจันทร์ นราศรี	ด้านซ้าย	ต่ำ	ปานกลาง	ต่ำ	12.8	2.7	14	6	24	12	14
9	นางศรีศรานุ สายบุญจันทร์	บ้านจ้อง	ต่ำมาก	สูง	ต่ำ	16	0	12	0	20	18	18
10	นายสายยันต์	บ้านจ้อง	ต่ำมาก	ต่ำ	ต่ำ	16	7	12	16	20	12	18
11	นางเพียน	ห้างฉัตร	ต่ำมาก	ต่ำ	ต่ำ	17.6	4	12	9	20	16	20
12	นางนงเยาว์	น้ำพอง	ต่ำมาก	ต่ำ	ต่ำ	16	4	9.8	9	17	14	18
13	นางเกล้านภา	น้ำพอง	ต่ำมาก	ต่ำ	ต่ำ	16	4	9.8	9	17	14	18
14	นายสมัย	ด้านซ้าย	ต่ำมาก	ปานกลาง	ต่ำ	16	2.7	14	6	24	16	18
15	นายสมพาน	น้ำพอง	ต่ำมาก	ต่ำ	ต่ำ	16	4	9.8	9	17	14	18
16	นางไพบุลย์	ด้านซ้าย	ต่ำมาก	ต่ำ	ต่ำ	16	4	14	9	24	14	18
ลำดับ ที่	ชื่อเกษตรกร	ชุดดิน	ผลการวิเคราะห์ N-P-K			ปริมาณธาตุอาหารที่ ต้องการ			ปริมาณปุ๋ยที่ต้องใช้ กก./ไร่			
			N	P	K	N	P	K	18- 46-0	0-0- 60	46-0-0 (1)	46-0-0 (2)
17	นางนิภาพร	ด้านซ้าย	ต่ำมาก	ปานกลาง	ต่ำ	16	2.7	14	6	24	16	18
18	นางบุญมี	บ้านจ้อง	ต่ำ	ต่ำ	ต่ำ	11.2	7	12	16	20	6	13
19	ผู้ใหญ่ทับทิม	น้ำพอง	ต่ำมาก	ต่ำ	ต่ำ	16	4	9.8	9	17	14	18
20	นางฟองจันทร์ ศรีบุตรดา	น้ำพอง	ต่ำมาก	ต่ำ	ต่ำ	16	4	9.8	9	17	14	18
รวม									165	415	275	341

ตารางที่ 26 แสดงข้อมูลต้นทุนปุ๋ยข้าวโพดแบบ “สั่งตัด” เทียบกับ แบบ “เกษตรกร” ต. ป่อโพธิ์(ต่อ)

ชื่อ-นามสกุล	ชุดดิน	ต้นทุนปุ๋ยแบบ “สั่งตัด”			ค่าปุ๋ยรวม (บาท/ไร่)
		สูตรและอัตราปุ๋ยที่ใช้ (กิโลกรัม/ไร่)			
		18-46-0	0-0-60	46-0-0	
11. เพียน	ห้างฉัตร	9	20	36	946
12. นงเยาว์	น้ำพอง	9	17	32	895
13. เกลั่นภา	น้ำพอง	9	17	32	1,021
14. สมัย	ด่านซ้าย	6	24	34	861
15. สมพาน	น้ำพอง	9	17	32	1,021
16. ไพบุลย์ ยศปัญญา	ด่านซ้าย	9	24	32	1,021
17. นิภาพร	ด่านซ้าย	6	24	34	915
18. บุญมี	บ้านจ้อง	16	20	19	869
19. ทับทิม	น้ำพอง	9	17	32	895
20. ฟองจันทร์ ศรีบุตรดา	น้ำพอง	9	17	32	895
เฉลี่ย		9.1	19.7	31.5	933.9

ต้นทุนปุ๋ยแบบเกษตรกร: สูตรและอัตราปุ๋ยที่ใช้ทั่วไป 16-20-0 อัตรา	กก./ไร่ และ 46-0-0 อัตรา	กก./ไร่ คิดเป็นเงิน	บาท/ไร่
--	--------------------------	---------------------	---------